

DE BRABANTSE LEEUW



TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE

De Brabantse Leeuw

Tijdschrift voor genealogie

De Brabantse Leeuw is een uitgave van de
Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

Redactieadres:

De Brabantse Leeuw
Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

Redactie:

drs. L.F.W. Adriaenssen (voorzitter), mr. G. Berkelmans,
mr. J.A.H. Boeren, dr. ir. C.H.J. van den Brekel,
L.F.P.M. de Brouwer, P.G.A.M. Peeters-Veraart en
ir. J.G.N.M. van der Zanden

Basis-ontwerp: NIKA Grafische Vormgeving, Vught
Lay-out en opmaak: L.F.W. Adriaenssen, Amsterdam
Druk: Biblo, 's-Hertogenbosch

Abonnementen en losse nummers:

De Brabantse Leeuw verschijnt vier maal per jaar. Prijs losse nummers: f 12,50. Abonnementen: f 47,50, buitenland f 60,00. Introductie-abonnementen: f 25,00 voor de lopende jaargang. Abonnementen kunnen ingaan in het lopende of eerstvolgende jaar. De berekening geschiedt per kalenderjaar. Opzeggingen zijn alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

Registers:

De registers van alle jaargangen zijn samengebracht in het softwarepakket HazaZoek. De prijs van deze cumulatieve index bedraagt f 40,00 en de jaarlijkse aanvulling kost f 7,50.

Opgave van abonnementen, bestellen van HazaZoek, losse nummers en oude jaargangen:

Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening
t.a.v. Ria de Folter-Sebregts
Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch
Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045
E-mail: brg.brabant@wxs.nl

ISSN 0006-8632

DE OUDSTE GENERATIES VAN DAEL IN GRAVE EN HET LAND VAN CUIJK

MR. E.S.A.M. VAN DAAL

Afkortingen

GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
SABNC	Streekarchief Brabant-Noordoost, rayon Land van Cuijk

§ 1. Inleiding

In Brabant hebben tenminste drie families met de naam Van Daal hun oorsprong: in Waspik, in Eindhoven en in het land van Cuijk.¹ De publicatie van een uitgebreide genealogie van de familie Van Daal uit het land van Cuijk is in voorbereiding en ik hoop deze over enkele jaren te kunnen laten plaatsvinden. De tot nu toe oudst bekende voorvader van deze familie is Joannes van Dael, geboren omstreeks 1590, wiens kinderen gevestigd waren te Haps. In het kader van genoemde voorbereiding bleek verwantschap van Joannes met een ouder geslacht Van Dael uit het niet ver van Haps gelegen Grave zeer goed mogelijk. Tot op heden viel deze verwantschap echter niet met zekerheid vast te stellen. Daartoe is nader onderzoek noodzakelijk. In deze bijdrage wordt daarom uitgebreid aandacht besteed aan de familie Van Dael uit Grave en aanverwante families. De mogelijke herkomst van de Graafse familie uit Venlo, Venray of Nijmegen wordt daarbij besproken. Daarna volgt de genoemde Joannes van Dael als stamvader van de Hapse familie, met de eerste twee generaties van zijn nakomelingen. Ten slotte volgen nog enkele gegevens, die niet konden worden ingepast. Mogelijk dat deze bijdrage een aanzet kan zijn tot de oplossing van het vraagstuk naar de herkomst van Joannes van Dael. Reacties hierop zijn zeer welkom.

§ 2. Mogelijke herkomst van de Graafse familie Van Dael

Stamvader van het geslacht Van Dael uit Grave is Roelof Aertszn. van Dael, geboren omstreeks 1535. Over hem en zijn familie konden in de Graafse archivalia geen gegevens van voor 1563 worden gevonden, zodat zijn herkomst elders moet worden gezocht. De naam Van Dael kwam al in de vijftiende eeuw voor te Nijmegen en vroeg in de zestiende eeuw te Venray en Venlo. De Venrayse en Venlose naamgenoten waren nauw aan elkaar verwant. Of er een

1. De Waspikse familie stamt via Geertruidenberg en Helden uit Venray. Zie voor de Eindhovense familie: Canjels, „Het geslacht Van Daal”, *De Brabantse Leeuw*, XI (1962) 81-85, 103-107. L.G. van Dijck, „Van den Dael”, *De Brabantse Leeuw*, XIV (1965) 72-76. J.Th.M. Melssen, „Van Dael van Esch te Eindhoven”, *Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant*, XII (1992) 21, 22.

relatie is tussen de Limburgse en de Nijmeegse familie staat niet vast, maar is niet uitgesloten.

De naam Van Dael is afgeleid van de veldnaam *dael* (= een laag gelegen stuk grond). Deze veldnaam wordt sinds de vijftiende eeuw aangetroffen te Nijmegen. Daar lag bij het adellijke Huis Hatert de *Hof het Dael*, ook wel *Daelse Hof* genaamd, een hoeve met ruim 14 morgen grond. In 1446 werd deze hoeve door Roelof van den Hatert verkocht aan het kruisherenklooster van Sint-Agatha, dat haar tot in de negentiende eeuw in bezit zou behouden.² De pachters van deze hoeve, die in de loop der tijd overigens niet telkens uit dezelfde familie hoeven te stammen, werden waarschijnlijk *van Dael* genoemd.

Er is een aanwijzing dat ook te Venlo de veldnaam *dael* voorkwam. Op het kerkhof bij de Venlose Sint-Martinuskerk heeft eeuwenlang de *kapel van Onze-Lieve-Vrouwe ingen Dael* gestaan (ingendael = in het dal). De kapel werd bediend door de kruisheren en was in bezit van de broederschap van Onze-Lieve-Vrouwe ingen Dael. Deze vereniging wordt reeds in schepenakten uit 1388, 1491 en 1506 vermeld. De kapel stond als *Daelkerck* nog vermeld op een stadskaat uit 1649 van Johan Blaeu, maar was al voor 1653 verdwenen. De kapelnaam kan er op wijzen, dat ook te Venlo de veldnaam *dael* voorkwam. Bewijzen hiervoor zijn echter niet gevonden.

We mogen als vrijwel zeker aannemen dat te Nijmegen de familienaam Van Dael is ontstaan als afgeleide van een boerderij- of veldnaam. Mogelijk is te Venlo hetzelfde gebeurd. Dit staat niet vast. Ik acht het zeer waarschijnlijk dat de Graafse Roelof van Dael afkomstig was uit een van deze families. Hieronder volgen eerst enkele argumenten, op grond waarvan een relatie van Roelof met de Limburgse familie kan worden verondersteld. Daarna volgen enige tegenargumenten, die tevens een relatie met de Nijmeegse Van Dael's aannemelijk maken. Tenslotte volgt een voorzichtige conclusie.

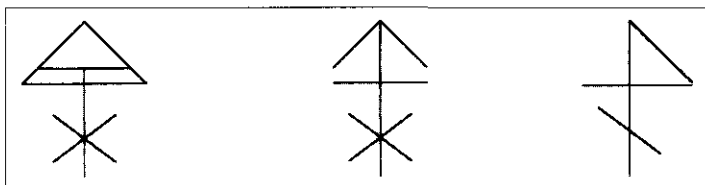
1. In de Sint-Petrus' Bandenkerk te Venray bevindt zich de grafzerk van Jan van Dael, rentmeester der domeinen in het land van Kessel (1560–1571), zijn vrouw Elisabeth Hendriks Reyners en hun omstreeks 1630 overleden zoon Steven.³ Op de zerk staat op een schild een huismerk afgebeeld, bestaande uit de hoofdletter delta, waarin de hoofdletter T, waarvan de verticale lijn verlengd is naar beneden zodat een rechtopstaande pijl wordt gevormd: onder op de schacht van deze pijl ligt een Sint-Andrieskruis. Wouter van Dael uit Venlo gebruikte ditzelfde huismerk in 1626 als grootburger van Nijmegen. Een bijna identiek huismerk is terug te vinden op het zegel van Dirck van Dael, schepen te Venlo (1632–1634 en 1637–1638). Dit huismerk, geplaatst op een schild, bestaat uit een rechtopstaande pijl, even beneden de spits belegd met een dunne dwarsbalk en onder op de schacht met een St. Andrieskruis.⁴ Roelof van Dael zegelde als schepen van Grave met het volgende op een schild geplaatste huismerk: het cijfer 4 in spiegelbeeld, waarvan

2. RANB, Archief Kruisherenklooster Sint-Agatha, regest 346, 10 januari 1446; 1010, 1558.

3. Jan was zoon van Gerard van Dael en Elisabeth N. Hij had vijf zoons: Gerard, gehuwd met Elisabeth Pijnappel uit Den Bosch; Hendrik, pastoor-deken te Venray; Steven, richterbode te Venray, gehuwd met Digna N.; Wolffert, te Venlo secretaris van het ambt Kessel, gehuwd met Catharina Ronden; Everhard, pastoor te Venray (Gemeentearchief Venray, Parochie-archief van Venray B 59, lijst van jaargetijden).

4. Gemeentearchief Venlo, Stadsbestuur Venlo 1272–1795 326, 9 september 1633.

de verticale lijn verlengd is naar beneden en wordt gekruist door een enkele, dun getekende schuinbalk. Dit huismerk lijkt op de in Venray en Venlo gebruikte huismerken, met dien verstande dat de (heraldische) rechterzijde van de pijlspits en linkerschuimbalk van het Sint-Andrieskruis bij het Graafse huismerk ontbreken. (Zie de afbeeldingen).



In Grave en Venlo waren de zegels van de schepenen persoonsgebonden. De schepenen lieten bijna altijd het wapen of huismerk van het geslacht waartoe zij behoorden in het zegelveld graveren. Jongere zoons of bastaardzoons kozen soms voor een variant van het familiewapen of huismerk, waarbij zij een of meerdere elementen daaruit weglieten of toevoegden. Het door Roelof gebruikte huismerk kan er dus op wijzen dat hij uit een jongere tak van het Limburgse geslacht stamt.

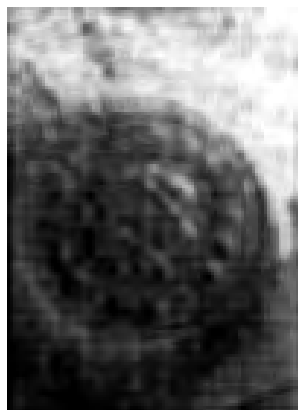
2. Naast het huismerk zou de Limburgse familie Van Dael ook nog een ander wapen gevoerd hebben, namelijk een zwarte, staande reebok op een schild van zilver. Arnold van Dael, een zoon van Roelof, gebruikte als schepen van Grave een hertenkop op een schild. Dit zou een variant kunnen zijn van het Limburgse familiewapen.

3. In 1634 lieten Arnold Dirckszn. van Dael en Mechtilde Ingenreepken te Venlo een dochter dopen, waarbij als getuige Catharina Maroyen uit Roermond optrad. Catharina trouwde in 1639 te Roermond met Arnold de Haen, weduwnaar van Henrica van Steenberg. Haar stiefzoon Jan Baptist de Haen trad in 1660 namens Joannes van Dael uit Grave op als getuige bij de doop van Aldegonda de Werimont, een kleindochter van Elisabeth van Dael uit Grave. Het optreden van Catharina en haar stiefzoon als doopgetuigen bij respectievelijk de Venlose en de Graafse familie Van Dael kan wijzen op verwantschap tussen de laatstgenoemde families.

Tegen bovenstaande argumenten kan het volgende worden ingebracht:

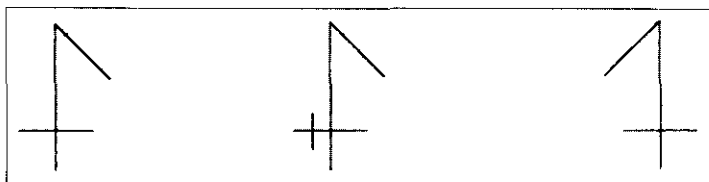
1. Het door Roelof gebruikte huismerk hoeft niet gebaseerd te zijn op het in Venray en Venlo voorkomende huismerk, maar kan ook een andere oorsprong hebben. In Nijmegen zijn namelijk de drie hieronder staande huismerken aangetroffen in het burgerregister.

Het eerste huismerk werd gebruikt door Gerard (in 1584), Dirck



Opedrukt zegel (droogzegel) van Roelof van Dael (SABNC, Catharinagasthuis 734, 31 maart 1587).

(in 1597 en 1608) en Hendrik van Dael (in 1621), het tweede door Joannes van Dael (in 1594), het derde door de schipper Arndt van Dael (in 1612 en 1618).⁵ Over deze personen is mij verder niets bekend. Het tweede en derde huiskerk zijn varianten van het eerste. Ook het door Roelof van Dael te Grave gebruikte huiskerk lijkt een variant te zijn op deze Nijmeegse huiskerken.



2. Wat de Limburgse reebok betreft: het gebruik van dit wapen is slechts dankzij twee auteurs, Van Beurden en Verzijl, bekend. Van Beurden vermeldt het hert als wapen op een gebrandschilderd ruitje, dat in 1653 door Peter Robben en zijn vrouw Peterken van Dael werd geschonken aan het minderbroederklooster te Venray. Van dit echtpaar is in de archieven verder niets terug gevonden. Het ruitje zelf is verloren gegaan, maar er bestaat nog een tekening van die bewaard wordt in het gemeentemuseum te Weert. Hierop staat echter vermeld „Peterken van Deel”. Mogelijk is dat een verschrijving, want in Venray en omgeving kwam destijds de naam Van Deel niet voor, maar wel de namen Robben en Van Dael. Verzijl, die overigens bekend staat als een betrouwbaar genealoog, vermeldt dat de Limburgse familie Van Dael als wapen de reebok voerde, maar noemt geen bron.⁶ Mogelijk heeft hij zich gebaseerd op Van Beurden. Een bewijs dat de Limburgse familie de reebok als wapen voerde is hiermee niet geleverd.

Wat de Graafse hertenkop betreft: als een bestaand familiewapen ontbrak of niet goed genoeg werd bevonden, werd door de Graafse schepenen speciaal voor het zegel ook wel een wapenfiguur gekozen. Dat kon een streekwapen zijn, of een (variant op een) familiewapen van moeders- of grootmoederszijde. Het zegel met hertenkop of een variant kwam meer voor in Grave. Zo voerden de Graafse families Van Triest en Van der Gheest beiden een hertenkop als wapen, de aan de Van Triest's verwante familie Bungelaar voerde een staande reebok, leunende met de voorpoten tegen een korenschoof. In 1536 ontvingen Willem Coebergh (grootvader van Arnold van Dael) en zijn broer en zussen schepenbrieven van Maria van Triest. Mogelijk was zij hun moeder en is de hertenkop van de familie Van Triest via de familie Coebergh op het zegel van Arnold van Dael terechtgekomen.

5. L.F. van Gent, *Een wereldreis van 2000 huiskerken* (Arnhem, 1944) 24, 25, 60, 61.

6. A.F. van Beurden, *Vogels' studie-beurzen. Geschiedkundige aantekeningen* (Roermond, 1897) 81. J.J.M.H. Verzijl, *Het geslacht Vogelsanck* (Maastricht, 1938) 43.

7. J.J.M.H. Verzijl, „Genealogiën van Venlose schepenfamilies XXI. Van den Hergraef“, *De Limburgse Leeuw*, V (1957) 110.
8. Hierop wijst het wapen van Arnold de Haen. Dit is gevierendeeld: I en IV in goud een rood lindenblad (wapen van de Graafse familie De Haen); II en III in groen 3 zilveren luipaardkoppen (wapen Van Bocholt).
9. Th.L.M. Thurlings, *De Maashandel van Venlo en Roermond in de 16e eeuw, 1473–1572* (Amsterdam, 1945), passim.
10. Nog in 1612 vestigde zich de Venlose koopman Wouter van Dael als factor te Nijmegen, waar hij huwde met Christina in de Betouw, dochter uit een Venlose schippers- en koopmansfamilie. Hij was een zoon van Gerard van Dael en Elisabeth Pijnappel (A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars en bewoners in vroegere eeuwen. Aanteekeningen uit de Bossche schepenprotocollen, loopende van 1500–1810* (3 dln.: 's-Hertogenbosch, [1911–1914]) II, 434. J.A. Schimmel, *Burgerrechten te Nijmegen 1592–1810. Geschiedenis van de verlening en burgerlijst* (Tilburg, 1966) 161).
11. *Annuaire de la Noblesse Belge* (1863) 182–185. C.R. Duljé, *Geschied- en aardrijkskundige bijzonderheden van de voormalige heerlijkheid Boxmeer met St. Anthonis en het half-heerige Sambeek, benevens van de meeste plaatsen in het Land van Kuik* (Gennep, 1852) 49, 50. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch* (5 dln.; Sint-Michielsgestel, 1870–1876) III, 796. Gemeentearchief Nijmegen, Oud-archief Nijmegen, regesten 778, 8 juni 1569, en 784, 9 oktober 1569. SABNC, Graafse veer 36. Deken en kapittel van de kerk van Sint Elisabeth te Grave 6a. Sint-Catharinagasthuis 734 en 1749. RANB, Leenhof van Cuijk 7, f 2. Idem 8, f 1.

3. Het optreden van Catharina Maroyen als doopgetuige bij de Venlose familie Van Dael hoeft geen verband te houden met het optreden van haar stiefzoon Jan Baptist de Haen als doopgetuige namens de Graafse Joannes van Dael. Catharina was eerder gehuwd met Jan van den Hergraef, afkomstig van Venlo.⁷ Haar tweede echtgenoot, Arnold de Haen, was vermoedelijk afkomstig van Grave en een zoon van Antoon de Haen, schout van Grave (1599), en Aleidis van Bocholt Arnoldsdr.⁸ Catharina kan dus te Venlo met de Venlose familie Van Dael bevriend zijn geraakt, terwijl haar stiefzoon te Grave met Joannes van Dael in contact kan zijn gekomen.

Venlo was in de zestiende eeuw een bloeiende handelsstad, waarvan het bestuur in handen was van invloedrijke families van kooplieden en schippers. Om hun waren te verhandelen verkeerden deze dikwijls op de rivieren tot in Venray, Boxmeer, Cuijk, Grave en Nijmegen, waar zij hun factorijen vestigden.⁹ De Venlose familie Van Dael behoorde tot deze kring.¹⁰ Wellicht heeft een tak van de Venlose Van Dael's zich zo in Grave gevestigd. Concrete vingerwijzingen hiernaar zijn het wapen dat door de Limburgse familie zou zijn gevoerd (de reebok), de huismerken en de genoemde doopgetuigen. De Nijmeegse huismerken daarentegen zijn de enige concrete aanwijzing dat de Graafse familie van Nijmegen zou stammen.

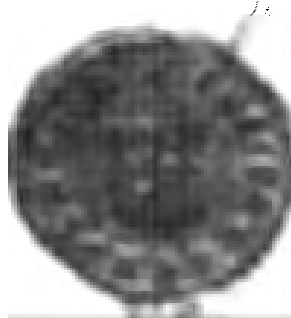
Anderzijds vestigden zich vanuit Nijmegen veel families in Grave en Venlo. Het beroep van schipper kwam ook voor in de Nijmeegse familie. Als we alle huismerken nog eens nader bekijken, zouden de Nijmeegse huismerken de basis kunnen zijn geweest voor zowel het Graafse huismerk als de Limburgse huismerken, die ook van jonger datum zijn. Mogelijk zijn de Graafse, Nijmeegse en Limburgse families alle drie aan elkaar verwant en ligt hun gezamenlijke oorsprong in Nijmegen. Voorlopig kan de herkomst van het Graafse geslacht Van Dael ons blijven bezighouden.

§ 3. Genealogie van de familie Van Dael te Grave

I. ROELOF AERTSZN. VAN DAEL¹¹, geboren rond 1535, schepen (1587, 1588) en burgemeester der stad Grave, overleden na 11 maart 1603. Hij trouwde voor 28 mei 1563 met Franske Coebergh, dochter van Willem Coebergh, gezworene der stad Grave, en Anna (van Beringen?).¹² Haar ouders bezaten een huis in de Veerstraat te Grave. Wellicht mede dankzij dit huwelijk kon Roelof in de loop der jaren in Grave zijn plaats innemen onder de prominente burgers. Het burgerschap van Grave was in die tijd zeer gewild. Een vreemdeling rekende zich gelukkig, wanneer hij een dochter van Grave ten huwelijk kreeg, zonder enige andere bruidschat dan haar burgerrecht. En Franske stamde uit een Graafse familie van aanzien.

Op 25 april 1544 kocht Willem Coebergh van de erfgenamen van Jan Lamberts Gremmen een stuk grond met een huisje, gelegen aan *de Bickelberch* te Velp. Op 6 april 1545 kocht Willem van Aelken Gremmen *de Bickelberch* met de daarop staande *Spijker*: een hoog

Schepenzegel van Roelof van Dael
(SABNC, Graafse Veer 36, 8 mei
1579).



12. Willem was een zoon van Gerrit Coebergh en Marij N. Zijn vrouw Anna wordt in 1534 genoemd als zus van Jan en Frans van Beringen.
13. SABNC, Oud-archief Grave, regest 245, akte b42.
14. De ambtman was in Grave en het land van Cuijk de hoogste ambtenaar en bestuurlijke vertegenwoordiger van de landheer. Tot zijn functies behoorde die van oppermomboor van alle weduwen en wezen. Hij had de bevoegdheid daartoe plaatsvervangers aan te stellen. Vanaf 1563 stelden de ambtman en het stadsbestuur van Grave elk jaar twee weesmeesters aan, die de functie van oppermomboor bekleedden, daarin bijgestaan door de stadssecretaris. Zie: G.F. van Ree-Scholten, „Concerneerende de weesen. De weeskamer van Grave van 1563 tot 1811”, in: Th.E.A. Bosman e.a. (red.), *Brabants recht dat is... Opstellen aangeboden aan prof.mr. J.P.A. Coopmans ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar Nederlandse rechtsgeschiedenis aan de Katholieke Universiteit Brabant* (Assen, 1990) 251-261. H. Douma, „Korte schets van de geschiedenis van het weeshuis te Grave”, *Merlet*, XXXII (1996) 32.

opgetrokken, torenachtig huis.¹³ De naam was afgeleid van het Latijnse woord *spicarium* (graanschuur). De zogenaamde spijkers waren oorspronkelijk gebouwen waarin graan werd opgeslagen als belastingopbrengst en als voedselvoorraad en waarin buurtbewoners zich in tijden van nood terugtrokken. Later kwam deze behuizing in bezit van de familie Van Dael.

Vanaf 1565 komen we Roelof van Dael tegen in tal van Graafse akten. Op 2 mei 1565 ontving hij van zijn zwager Adam Coebergh een legaat uit kracht van testament van Derick Jan Ronge. In 1565 en 1568 maakte hij (wellicht als rentmeester) aantekeningen van de inkomsten van het kapittel van de Sint-Elisabethkerk te Grave. Op 20 april 1569 verkocht Joannes Beltgens met Roelof en Franske, alsmede met Jacob van Haeften en diens vrouw Lyske zijn aandeel in goederen uit de nalatenschap van Jan Beltgens en Margriet Ruijs zaliger.

Bij een conflict over de vraag of Nijmeegse burgers recht hadden op een tolvrije vaart over de Maas bij Grave stelde Roelof zich op 8 juni 1569 borg voor de Nijmeegse schipper Michiel Borwater, dat deze op de op 26 september vastgestelde gerichtsdag te Grave verschijnen zou. Op 9 oktober van dat jaar legde Jan van Kessel als poorter van Grave op verzoek van Roelof van Dael voor de schepensbank van Grave een verklaring af over de tolvrijheid van Nijmeegse burgers op de Maas bij Cuijk en Grave.

Op 8 mei 1579 vond de verkoop plaats van een stuk land onder Grave door de familie Van Ewijk. Roelof trad daarbij namens de ambtman van Grave en het land van Cuijk, jonkheer Hendrik van Steenhuijs, op als momboor van de onmondige Jan van Ewijk. Dit kan erop wijzen dat hij in dat jaar de functie van weesmeester bekleedde.¹⁴

Op 29 november 1580 ontving Reinier van Bocholt de pachten uit een aan Roelof van Dael toebehorend stuk land gelegen in de polder de Mars bij Grave in leen. op 13 oktober 1584 verleenden Roelof en Arnold van Dael een volmacht aan Heeske Coebergh

en jonkheer Willem van Chenu voor zaken te Ravenstein en op 4 februari 1603 verkocht Roelof een huis aan de Vispoort te Grave.

Uit dit huwelijk stammen:

1. Arnold van Dael, volgt onder II op pagina 7.
2. Anna van Dael.¹⁵ Zij trouwde met Arnold van Bocholt. Zijn ouders zijn niet bekend, maar hij stamde zeker uit het adellijke geslacht Van Bocholt uit Lobberich. Rond 1500 had een Arnold van Bocholt zich vanuit Lobberich te Grave gevestigd. Hij was van 1503 tot 1534 ambtman van Grave en sinds 1513 heer van kasteel *Tongelaar* te Gassel. Een andere Van Bocholt te Grave, Reinier, was van 1566 tot 1598 rentmeester der domeinen voor Grave en Cuijk. In december 1600 kocht hij kasteel *Makken* bij Vierlingsbeek voor 21.000 Brabantse gulden van Wessel von Loë en daar nam hij zijn intrek.

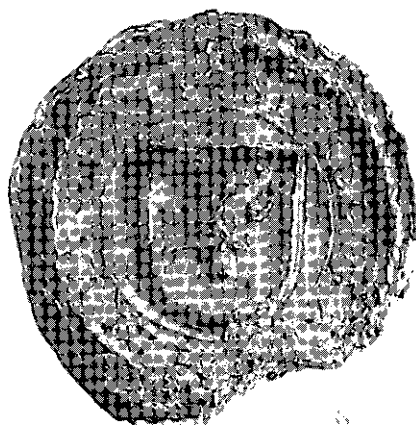
De Arnold van Bocholt die gehuwd was met Anna van Dael, was ontvanger te Grave van de Cuijkse Maastol (1587, 1600), schepen van Grave (1591), rentmeester der domeinen voor Grave en Cuijk (1600), ontvanger van de Lithse Maastol (1600–1618) en controleur der licenten (1611). De Rekenkamer te Brussel had Arnold benoemd tot ontvanger van de Cuijkse en Lithse tol op advies van zijn verwant Reinier van Bocholt. In 1611 werd de Lithse tol, die tijdelijk gevestigd was te Grave, weer verplaatst naar Lith en werd Arnold verplicht om daar kantoor te houden. Hij kreeg toen van de Rekenkamer toestemming om voor zijn functie van controleur der licenten te Grave een plaatsvervanger aan te stellen in de persoon van Gielis van Dilsen. In juni 1618 liet Arnold zich om gezondheidsredenen vervangen als ontvanger van de Lithse tol door Johan de Meyer. Korte tijd daarvoor had hij nog problemen gehad met de steden Tiel, Zaltbommel en Nijmegen, die beweerden vrijgesteld te zijn van tolheffing.

Anna van Dael en haar man bezaten *de Spijker* en de hoeve *de Steegh* of *Steeghschen Hof*, bestaande uit een huis met circa 30 morgen land, te Velp. Na het overlijden van haar vader ontving Anna van de Cuijkse leenhof op 12 mei 1621 bovendien een leengoed te Sambeek, bij Boxmeer. Het betrof een stuk grond, ongeveer een kleine morgen groot, gelegen met het ene einde op 't *Zandt*. Het goed was belast met een erfpacht van een malder gerst ten behoeve van Jacob Puijn. Arnold van Bocholt is overleden tussen 12 mei 1621 en 13 maart 1628. Anna is overleden na 1 mei 1635. In haar testament van 1628 had zij met name haar nicht Elisabeth van Dael met diens zonen Arnold en Maarten van Wermont begunstigd.

II. ARNOLD VAN DAEL¹⁶, schepen (1596, 1597) en burgemeester (1599) der stad Grave, overleden op 14 december 1600 te Roermond, begraven aldaar in de jezuïetenkerk *onder zijn eigen serck*.

15. A. Fahne von Roland, *Die Dynasten. Freiherren und jetzigen Grafen von Bocholtz*, Band I (Keulen, 1860) 312, 321. R. van den Brand e.a., *Grenzen verlegd* (Vierlingsbeek, 1997) 236, 280. GAH, R 1857, f 258. SABNC, Sint-Elisabethbroederschap Grave 5, 20 juli 1591. RANB, Leenhof van Cuijk 8, f 154. ARAB, Rekenkamer 302, f 9^v, 16 december 1587. Idem 303, f 346^v, 31 mei 1600; f 360^v, 28 november 1600. Idem 306, f 79, september 1611. Idem 307, f 131, 12 november 1612. Idem 312, f 118^v, 25 juni 1618.
16. Van Sasse van Ysselst, *De voorname huizen en gebouwen*, I, 407. C.C.J. Aarts, „Van der Leemputten. Regentengeslacht uit 's-Hertogenbosch”, *De Brabantse Leeuw*, XXXIII (1984) 171, 172. L.F.W. Adriaenssen, *Non omnia possumus omnes. Genealogie van het geslacht Van den Nieuwenhuysen, 1400–1800* (’s-Hertogenbosch, 1988) 179–181, 524. RANB: Collectie Van Hoogstraten 7. Kruisheerenklooster Sint Agatha, regest 969. SABNC, Onze Lieve Vrouwebroederschap Grave 77a, 84. GAH, R 1857, f 235.

Schepenzegel van Aert van Dael (SABNC. Onze-Lieve-Vrouwebroederschap Gfave 77a, 17 juni 1596).



Hij trouwde op 29 november 1587 in de Sint-Catharinakerk te 's-Hertogenbosch met Lucia van den Leemputte, geboren aldaar op 3 november 1571, daar overleden op 26 januari 1617. Zij was een dochter van Pauwels van den Leemputte, koopman en kapitein van een stadsvendel in dienst van Den Bosch, en van Ida van den Nieuwenhuysen.¹⁷ Pauwels was op 10 november 1585 overleden. Zijn weduwe was op 22 februari 1588 te 's-Hertogenbosch hertrouwd met jonkheer Godfried Absolons, schildknaap, raadsheer van Leuven, ontvanger van de tol te Engelen en sinds 1587 Zwanenbroeder van de Illustere Onze Lieve Vrouwebroederschap van Den Bosch.

Op 11 maart 1603 traden Roelof van Dael en Sander Buijserman op als momboors van de onmondige kinderen van Arnold van Dael en Lucia van den Leemputte. Op 26 februari 1628 gingen de nakomelingen van Ida van den Nieuwenhuysen, onder wie de hieronder genoemde kinderen, voor schepenen van 's-Hertogenbosch een erfdeling aan van de door Ida nagelaten bezittingen. Het betrof goederen te Breugel, Rosmalen, Nuland, Berlicum en Vught, alsmede enkele renten en cijnsen.

Uit dit huwelijk stammen:

17. Pauwels was zoon van Hendrick van den Leemputte, schepenen van Den Bosch, en van Heylwich Geex. Ida was dochter van Dominicus van den Nieuwenhuysen, secretaris van Weelde, meier van Ravels, en joffrouw Lucia Gevaerts.
18. C. Sloots, „Obituarium van het minderbroederklooster te Brussel (1534–1774). Biografische aantekeningen“, *Bijdragen voor de geschiedenis van de provincie der minderbroeders in de Nederlanden*, XII (1960) 44.

1. Elisabeth van Dael, volgt onder III.
2. Franciscus van Dael¹⁸ minderbroeder, pastoor te Brussel, aldaar overleden in 1670. Net als zijn jongere broer Paulus was hij een groot ijveraar voor de katbolieke zaak in het bisdom Den Bosch. Vermoedelijk is hij dezelfde als Franciscus van Dael die op 17 januari genoemd werd als *commissaris van het heylich lant*, toen hij namens Jacobus Pinchart, provinciaal van de minderbroeders in Brabant, een overeenkomst ondertekende met het stadsbestuur van Breda tot vestiging van een

minderbroederklooster in die stad.¹⁹

3. Paulus van Dael²⁰, geboren omstreeks 1590, was hij reeds in 1608 door professie verbonden aan de praemonstratenzerabdij van Berne. Hij schijnt zijn studie der humaniora te hebben gevolgd aan de Latijnse School in Den Bosch, waarna hij van 1612 tot 1616 theologie te Leuven studeerde. Op 12 januari 1616 droeg hij in Den Bosch zijn eerste heilige mis op en het daaropvolgende jaar ontving hij zijn benoeming tot pastoor van Bokhoven (1617–1628). Ook werd hij lid van de Illustere Onze Lieve Vrouwebroederschap van Den Bosch. In Bokhoven wist hij goede relaties aan te knopen met Engelbert van Immerseel, baron van Bokhoven en heer van Loon op Zand, en met diens moeder Maria van Renesse. In november 1623 ontving hij ter nagedachtenis aan laatstgenoemde een rozenkrans van agaatsteen met daaraan een kleine, gouden medaille, alsmede een kleine gouden ring, die zij droeg toen zij stierf. In juli 1628 werd Paulus pastoor van Berlicum. Op 20 april 1630 benoemde bisschop Ophovius van Den Bosch hem tot deken van de vier dekenaten Orthen, Zaltbommel, Heusden en Geertruidenberg. Een gemakkelijk ambt was dit niet, want in deze plaatsen hadden de Staten van Holland de uitoefening van de katholieke religie verboden. De pastoor deed echter wat hij kon. In juli 1631 werd Paulus, samen met de pastoor van Vught, door de onderschout van Den Bosch gevangen genomen, omdat zij in strijd met de plakaten der Staten de heilige mis hadden opgedragen. Zijn aanstelling als deken wekte de afgunst van de pastoor van Loon op Zand, Benedictus van Kessel, die ook naar dit dekenambt had gesolliciteerd. Toen Paulus, diens oudere broer Franciscus, de pastoor van Helvoirt en nog een franciscaan uit Breda van 6 tot 8 mei 1632 bij Engelbert van Immerseel op diens kasteel te Loon op Zand logeerden, schreef Van Kessel daags daarna aan Ophovius, dat zij daar schandaal hadden gegeven door bij een nachtelijke drinken danspartij aanwezig te zijn geweest en dat zij hem en zijn huishoudster belasterd hadden. Ophovius antwoordde hem dat zulk een aanklacht tegen genoemde deken, de pastoor van Helvoirt en twee franciscanen hem ten zeerste verbaasde en dat Van Kessel er beter aan deed zijn huishoudster weg te sturen.

In de jaren 1637 en 1638 doorkruiste Paulus regelmatig het land van Heusden om daar, dikwijls in het geheim, de zielzorg uit te oefenen. Hij droeg menigmaal het heilig sacrifice in de stad zelf op en kreeg op 26 augustus 1637 van de Staten van Holland verlof om in Den Haag te komen onderhandelen. Met deze besprekingen probeerde hij gedaan te krijgen dat de geloofsvervolgung van de katholieken in de Meierij werd beëindigd of zoveel mogelijk afgezwakt.

Begin 1638 werd door de aartsbisschop van Mechelen, Jacobus Boonen, een dringend beroep gedaan op de abt van

19. J.F. Corstens, „Manskloosteren binnen Breda”, *Taxandria*, XXXI (1925) 205.

20. A.W. van den Hurk, „Uit het 'dagboek' van een dorpspastoor, Paulus van den Dael, 1623–1636”, *Met Gansen Trou*, XXI (1971) 153–168. G. van den Elsen, „De familie Moors”, *Taxandria*, XLII (1935) 291, 292. Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen*, I, 443, 444. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch*, III, 254, 305. A.M. Frenken, „De onderhandelingen van B. van Kessel en J. Moors met de Staten-Generaal over de retorsiën, 1637–1639”, *Bosche Bijdragen*, XVI (1939) 286–323. W.J.M. van der Heijden, *Berlicum. Zwerftocht door het verleden*, dl. I (Berlicum, 1982) 275, 276, 280–287. A.W. van den Hurk en W.J.M. van der Heijden, *Berne en Berlicum* (Berlicum, 1990) 31–37. G.M. van der Velde, *De kosterij van Bokhoven 1369–1969* (Tilburg, 1976) 35–44. V.A.M. Beermann, *Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch van 1629 tot 1648. Een episode uit het laatste stadium van den Tachtigjarige Oorlog* (Nijmegen, 1940) 68, 138, 147.

Berne, Jan Moors, om zich met de vredesonderhandelingen tussen de zuidelijke provinciën en de Republiek te belasten. Moors was hier na enig aandringen wel toe bereid, op voorwaarde dat Paulus van Dael hem bij de onderhandelingen terzijde zou staan. Beiden vertrokken naar Brussel en zetten op 12 juli 1638 aan de aartsbisschop en de kanselier van Brabant, Ferdinand de Boisschot, in geschrift uiteen op welke wijze naar hun mening met de Staten-Generaal onderhandeld zou kunnen worden. Deze uiteenzetting was van de hand van Van Dael. Op 3 augustus verleende don Miguel de Salamanca, secretaris van de Spaanse landvoogd, de kardinaal-infant Ferdinand van Oostenrijk, hen commissie om met de Staten-Generaal in onderhandeling te treden. Van 10 tot 25 augustus verbleven Jan Moors en Paulus van Dael in Den Haag. De Statenleden, met wie zij daar moesten onderhandelen, waren Nicolaas van Bouchorst, heer van Noordwijk en Winnenum, en François van Aerssen, heer van Sommelsdijck. Deze gaven te kennen, dat alles in de Meierij wel ten gunste van de katholieken geregeld zou kunnen worden, mits tegelijkertijd de kwestie van het politiek bestuur in dat gewest zou worden afgehandeld.

Deze kwestie lag echter geheel buiten de opdracht die Moors en Van Dael ontvangen hadden. Bovendien beseften zij heel goed, dat geen van beide regeringen wilde afzien van de soevereiniteit over de Meierij. Het stellen van deze voorwaarde moest dus alle besprekingen doen mislukken. Toch gaven Moors en Van Dael de moed nog niet op. Op 13 september brachten zij een uitgebreid schriftelijk rapport uit over hun onderhandelingen aan de kanselier van Brabant. Daarbij gaven zij enkele punten aan, welke naar hun oordeel nog aan de Staten-Generaal zouden kunnen worden voorgesteld. In september en oktober maakte Paulus met Balthasar Janssen, provisor van de abdij van Berne en pastoor te Heeswijk, nog een reis van ongeveer drie weken naar de legerplaats van de kardinaal-infant in de Zuidelijke Nederlanden.

Op 18 oktober werden Moors en Van Dael vriendelijk bedankt voor hun moeite en werden de onderhandelingen verder aan anderen opgedragen.²¹ Op 23 mei 1639 verleenden de Staten-Generaal aan de prelaat van Berne en de pastoor van Berlicum echter nog een paspoort voor een heel jaar *omme soo dickwijls als noodich sal wesen met twee dienaers ende noodighe bagagie* naar Brussel en elders te reizen *tot verrichtinghe van haere particuliere affairen* en deze verrichtende weer naar de Republiek terug te keren. Toen Jan Moors begin 1640 steeds zieker begon te worden, kwam een mogelijk coadjutorschap van Paulus van Dael ter sprake. Al vrij snel daarna werd deze echter zelf ernstig ziek. Na een zeer werkzaam leven overleed hij op Sint-Thomasdag (22 decem-

21. Paulus was niet de eerste in zijn familie die betrokken was bij onderhandelingen tussen Spanje en de Republiek. In de jaren 1595–1606 voerde zijn oudoom Willem Maes, halfheer van Ranst, Millegem en Zevenbergen, gehuwd met Margriet van den Nieuwenhuysen, namens koning Filips II en de Zuidelijke Provinciën enige inalen vredesonderhandelingen met het noorden. Zie: Adriaenssen, *Non omnia possumus omnes*, 181–185. C. Smit, *Het vredesverdrag van Munster 30 januari 1648* (Leiden, 1948) 9.

ber) 1640 te Berlicum aan de tering. Zijn nalatenschap omvatte zowel een portret van hemzelf als een van zijn moeder, Lucia van den Leemputte. Helaas is niet bekend waar beide schilderijen zijn gebleven.

4. Dominicus van Dael, volgt onder IIIbis.
5. Joannes van Dael, ritmeester in dienst van de koning van Spanje. In 1628 trad mr. François Garrien (of Garnier), licentiaat in de rechten, te Den Bosch op als gemachtigde van Joannes van Dael in verband met de afwikkeling van de nalatenschap van diens grootmoeder, Ida van den Nieuwenhuysen.

Op 28 mei 1660 trad Jan Baptist de Haen, schepen en burgemeester van Roermond, namens Joannes van Dael te Roermond op als doopgetuige bij een dochter van Maarten van Wermont en Joanna Bloemarts (zie onder IV). Verder is van deze Joannes van Dael niets bekend. Op 16 september 1656 vond te Cuijk echter de huwelijksvoltrekking plaats tussen Arnold Jans van Dael en Mechtilde Jans Aben. Het is niet uitgesloten dat de vader van deze Arnold de hier genoemde Joannes van Dael is (zie § 4).

Wordt vervolgd



Naar de Oost en niet meer terug

Willem Pas had zich op 25 mei 1654 te Amsterdam ingescheept in De Prins om naar Oost-Indië te gaan. Omdat hij daar overleed, droegen vijftien jaar later zijn broers en zuster Dirck Pas, goud- en zilversmid, Joachimus Pas, apotheker, beiden te 's-Hertogenbosch, Catharina, Hendrick en Gerart, de drie laatsten onmondig, een zaakgelastigde op om op het Oostindisch Huis in Amsterdam de nalatenschap en de achterstallige gage op te halen.¹

1. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, N 2743, f 658, 5 maart 1669; f 659, 4 maart 1669.

EEN PRIESTER ZOEKT WERK

Solliciteren in 1624

L.F.W. ADRIAENSSEN

Peter Brekelmans is rond 1600 geboren, volgde een academische (voor)opleiding die hem de titel van *magister* opleverde en koos voor het priesterschap. In 1623, toen hij subdiaken was, kwam hij met Ivo Hovellius, deken van Turnhout, overeen om zodra hij priester zou zijn met ingang van de feestdag van Sint Jan de Doper twee missen per week te Oisterwijk te celebreren voor een termijn van twee jaren; voor elk jaar zou hij een loon van 24 carolusgulden ontvangen.

Bij het contract is de volgende memorie besloten: meester Peter heeft drie missen in de kapel te Oisterwijk (waard *f* 36:0:0 per jaar), hij kreeg er twee van heer Ivo (*f* 24:0:0), hij heeft aangenomen in de kapel het lof te zingen (*f* 10:0:0), van absente altaristen trekt hij *f* 12:0:0, hij geniet een lijfrente van *f* 40:0:0, hij staat op het punt een accoord te sluiten om in het klooster twee missen te zingen en andere diensten te doen.¹ Zijn jaarinkomen werd dus becijferd op *f* 122:0:0 per jaar.

Een degelijk minimuminkomen was een vereiste voor de priestertwijding, –zelfs in tijden van priesterschaarste als kort na het Twaalfjarig Bestand–, en meester Peter Brekelmans voldeed met zijn emolumenten en verwachte verdere verdiensten aan de financiële vereisten en werd eind 1623 tot priester gewijd. Maar hij had nog geen werk. Daarvoor spande zich zijn oom mr. Lambrecht van den Heuvel in, die secretaris was van Oisterwijk en een broer van genoemde Ivo Hovellius, die heer Peter al aan enkele inkomsten had geholpen.

Lambrecht van den Heuvel richtte op 2 april 1624 aan de bisschop van Den Bosch een verzoek om een baan in de zielzorg voor zijn neef:

Eerwerdichste, wyse, seer discrete ende godtvruchtichste here, mynen here den bisschop van Shertogenbossche.

Hoe wel mynen neeffve, heer Peter Brekelmans, nae behoirlycke admissie ende consecratie van mynen eerwerdichste here, nu omtrent een halff jaer geleden, syne primitiën ende yerste misse by oft van wegen diversche presentable heren ende pastoiren, soe van binnen als van buyten desen bisdomme, tot henne assistentie ten dien-

1. Bisschoppelijk archief 's-Hertogenbosch, Bisdome 9, 5 juni 1623.

ste Goidts is aensocht end hem goede presentatiën syn gedaen, en heeft nochtans sulcx nyet hegeiren aen te houden, dan wel hem tsedert in alder oitmoedicheyt ende vaster obediëntiën van mynen eerwerdichste here by mij in goeder discipline gebleven, opte sobere prouffytē van sekere weekmissen ende andere devotive ende sielmissen, by goede lieden nu ende dan van hem begeirt gedaen te syn, behalven dat hy ondertussen hem inde grote kercke vuyt devotiën oyck is vuegende ende celebrerende, allet op hope van byde incorporatie oft suppressie byde heren pastoir ende altaristen deser prochiën onlancx geproponeert teghen thoochtē van Sint Jan Baptiste naestcomende mede geassumeert of wel gebeneficieert te hebben moghen wordden, soe sulcx mynen neeffve oyck was toegeseeght.

Dan alsnu consideratie nemende opte cleyne apparentie vanden voirtganck der selver incorporatie ende oversulcx beducht wesende dat den goeden hope van mynen neeffve teghen voirschreven hoochtē infructuēx mochte blyven ende somen gemeynlick seeght tussen twee stoelen in d'asschen soude sitten, ende dwelck ick wel betrouwe d'intentie van mynen eerwerdichste here nyet te wesen, dat alsulcken jongen priestere van alsoe goeder incline ende apparente mortificatie enichsins soude blyven vercort, ende om oversulcx den jongen heer een weynich in syne goetwillige obediëntie te onderstaen, soe ben ick vuyt goeder lieffden ende affectiën gemoveert mynen eerwerdichste here met alder reverentiën seer hertelycken te bidden, ten eynde syne eerwerdichsten gelieve gedient te syn mynen voirschreven neeffve vuyt goeder gunste ende singuliere gratie te permitteren ende consent te dragen ende aennemen immers by provisiën voir een jaer oft twee om hem daerentussen soe ter eeren Goidts, als oyck tot synre instructie, te beter te mogen oeffnen ende exerceren om oft daerentussen het concept der voirschreven incorporatie effect sorteerde ende voirtganck hadde, hem tot commandement van mynen eerwerdichste here in alder obediëntiën ende met meerdere prefectie aldaer oft elders daer d'eerwerdichste gelieven sal te moghen vuegen.

Ende presupponerende dat ter aventueren die eerwerdichste here met een sorchfuldige affectie tot syne noviten ende discipulen voir diverse soude begeven geëxprimeert te woirden by wat pastoir oft here ende tot wat plaetse mynen neeffve soude wesen aensocht ende wat syne conditie aldaer soude wesen, soe en hebbe ick nyet mogen laten mynen eerwerdichste here by preventie daerop te adviserē mynen neeffve versocht te wesen van wegghen de here pastoir van Oistmal, Zeelst, Ruesel, Opacht, Oudt

2. Bisschoppelijk Archief Antwerpen, A-7-B-3, f 17, 6 april 1625. M. Vermeeren e.a., „De parochie van St.-Jan”, in: Heemkundekring Nicolaus Poppelius v.z.w. (red), *Weelde toen en nu* (Ravels, 1982) 377.

Turnout, Riel by Tilborch ende andere plaetsen, dan soe ons neeff nyet en was in syn geheel en heeft eghene vande selve conditiën begeben oft derffven aen houden ende oversulcx nyet wetende voireschreven plaetsen alnoch mochten vaceren, dan permissie ende consent hebbende soude nae eenen goeden meester vernemen, daertoe ick oyck goede sorge sal dragen. Nyettemin soude voir dyerst wel genegen wesen soc verre den dienst van Oistmal, alnoch waer vaccerende hem aldair te presenteren, ende daertoe mynen raidt oyck wel soude gedragen, soe ick verstaet de here pastoir aldaer een seer eerlyck ende geleert here te wesen vuytten convente van Everboirde, alwaer deselve prior soude syn geweest, ende daeraen ons neeff vele soude cunnen sien ende leren ende in goede discipline soude gehouden wordden, hoewel ick anders egeen afterdencken en hebbe dat dat ons neeff hem nae synen staet ende conditie ter eeren Goidts ende ten dienste van mynen eerwerdichsten here in alles wel en te recht sal comporteren ende dese hier ende besluytende wille den almogenden Godt gherne bidden.

Eerwerdichste wyse, seer discrete ende godtvruchtichste here mynen here den bishop te bewaren in syne heylige hoede, nae dyen ick my aen hare goede gratie seer oitmoedelyck sal hebben gerecommandeert vuyt Oisterwyck, desen II^{ten} April anno 1624.

Van uw dienstwerdichsten, seer onderdanige ende oitmoedige ten dienste. Lambrecht van den Hovel, secretaris tot Oisterwyck.

Ick meynden aldaer selffs gecomen te hebben, maer midts mynen weke dispositie en hebbe my opten wech nyet deren begeben.

Heer Peeter Breeckelmans werd een jaar na de sollicitatie van zijn oom kapelaan (onderpastoor) te Weelde.² Wat er verder van zijn loopbaan in de zielzorg is geworden, is onbekend.

VAN OVERDIJK

A.C.M. NEGGERS

Op p. 16: gezicht op Oirschot
(aquarel van N. Wicart,
Brabantiaverzameling KUB).

(Vervolg van p. 222 van de vorige jaargang)

Alkortingen

GAV	Gemeentearchief Vlijmen
OAA	oud-administratief archief
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
SREO	Streekarchief Regio Eindhoven, rayondepot Oirschot

IX-f. CORNELIUS DELIS VAN OVERDIJCK, gedoopt te Oirschot op 13 januari 1648, trouwt aldaar op 14 januari 1680 met Catharina Adriaan van Erffoort uit Liempde, die dan acht jaar in Oirschot woont.

Zij wonen op Hedel, waar Cornelis twee koeien bezit.²²⁴ Cornelis Delis van Overdijk, inwoner van Hedel, attesteert op 19 september 1702 voor schepenen dat zijn buurman Jan Goosen Jan van Audenhoven *is in eenen soberen, arme ende miserabelen staat, onmogelijk om sijne schulden en lasten te betalen.*²²⁵

Zij krijgen vier dochters:

1. Elisabeth Cornelis van Overdijk, gedoopt te Oirschot op 3 december 1680, trouwt aldaar op 6 februari 1707 met Jan Jan van Berendoncq.
2. Catrien Cornelis van Overdijk, gedoopt te Oirschot op 26 december 1684, trouwt daar op 28 augustus 1712 met Laureijs Leijten, gedoopt te Oirschot op 9 juli 1690, zoon van Hendrick Jan Leijten en van Anna Laureijs Peters. Als weduwe hertrouwt zij op 31 oktober 1734 te Oirschot met Hendrik Jan Snelders (Snellaerts), weduwnaar van Jenneke Peters van Woensel. Hij is gedoopt te Oirschot op 13 augustus 1684 als zoon van Jan Marten Snellaerts en van Barbara Jan van Gestel.

De kinderen van Laureijs Hendrik Leijten en Catharina van Overdijk delen op 3 februari 1759 de nalatenschap.²²⁶ Die kinderen zijn: Maria, huisvrouw van Hendrik Aarts Penninx, Hendrina, huisvrouw van Peter Jan Baptiste van Beers, en Cornelia, weduwe van Jan van Spaandonck. Hendrik Penninx erft een huis te Spoordonk.

3. Adriaantje van Overdijk, gedoopt te Oirschot 28 november 1687, woont vanaf 1737 met twee personen op de Kerkhof nummer 111. Jaarlijks wordt zij aangeslagen voor huisgebrout

224. SREO, Corpus 6779.

225. SREO, Oirschot R 229, f 386^v.

226. SREO, Oirschot R 273, f 264.



wen bier.²²⁷ Zij is overleden omstreeks 1749.

4. Maria Cornelis van Overdijck, gedoopt te Oirschot op 3 augustus 1691, trouwt aldaar op 27 oktober 1715 met Gerit Jan van Gestel.

IX-g. AART GIELISSE VAN OVERDIJCK, gedoopt te Oirschot op 23 januari 1654, trouwt te Nieuwkuijk op 18 september 1684 met Maria Willems van den Heuvel. Uit dit huwelijk werden de volgende kinderen geboren:

1. Maria, gedoopt te Nieuwkuijk op 15 mei 1686.
2. Willem Aertse van Overdijck, volgt onder X-g.
3. Catharina, gedoopt te Nieuwkuijk op 17 januari 1691.
4. Catharina, gedoopt te Nieuwkuijk op 3 april 1696.
5. Catharina Aartsen van Overdijck, gedoopt te Nieuwkuijk op 1 december 1697, vestigt zich te Oirschot met een borgbrief uit Nieuwkuijk van 16 november 1735. Zij trouwt aldaar op 23 oktober 1735 met Hendrik Dirk Hobbelen, gedoopt te Oirschot op 6 november 1686, zoon van Dirk Jan Hobbelen en van Hendrina Godefridus van de Ven. Hendrik is armmeester in 1733 en 1734.²²⁸ Hij is weduwnaar van Lucia Gijsbert van Dooren en van Catelijn van Weert. Hij treedt in 1752 op als momboor over de onmondige kinderen van zijn zwager Willem.²²⁹ De zeven kinderen van Hendrik, verwekt bij Lucia van Dooren, delen in 1754 de nalatenschap.²³⁰

X-h. WILLEM AERTSE VAN OVERDIJCK, gedoopt te Nieuwkuijk op 25 april 1688. Bij zijn doop is zijn tante Guielma Dielissen van Overdijck getuige. Willem trouwt te Vlijmen op 1 januari 1726 met Anna Margriet Willemse van de Wiel uit Vlijmen. Anna Margaretha Wilhelmi van Overdijck overlijdt te Vlijmen op 17 maart 1750. Zij was de moeder van:

1. Maria Catharina van Overdijck, gedoopt te Vlijmen op 15 maart 1727, trouwt te Vlijmen op 20 januari 1754 met Jan Wouter van de Ven (Vin).²³¹ De kinderen uit dit huwelijk zijn Willem, Woutrina, Anna Margaretha en Ida. Johannes van de Ven is overleden te Vlijmen op 29 maart 1776. De huwelijksgemeenschap bestaat uit *een huijsje gelegen in het quartier de Heijstruat in 't blok de Lage heij*, twee melkbeesten en twee kalveren en *eenige geringe meubelen*. Met haar schoonzoon Christoffel Seldermans, de man van Woutrina, komt Maria Catharina in december 1783 overeen dat deze als erfdeel de som van 45 gulden zal ontvangen, in vier termijnen te betalen tot de kermis van 1784.²³²

Op 30 maart 1782 komt zij met haar broer Joseph overeen, dat zij diens kinderen Teunis, *out circa veerthien jaren*, en Willem, *out 8 jaren*, zal opvoeden.²³³ Maria Catharina van Overdijck overlijdt te Vlijmen op 26 juli 1791.

227. SREO, Corpus 6786 t/m 6796.

228. SREO, Oirschot R 43, ff 293, 328^v.

229. SREO, Oirschot R 272, f 231.

230. SREO, Oirschot R 272, f 359^v.

231. Mogelijk is hij gedoopt te Vlijmen op 15 juli 1724 als zoon van Wouter Janse DE VAEN en van Maria Aertse van de Leur.

232. RANB, Vlijmen R 139, f 133.

233. RANB, Vlijmen R 138, f 120.

2. Maria Agnes van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 8 december 1728, trouwt als Anna Maria te Vlijmen op 21 mei 1752 met Hendrik Willem van Meersbergen, gedoopt aldaar op 7 juli 1726, zoon van Willem van Meersbergen en van Elisabeth Hendriks Didde. Hendrik bezit korenland in de Vijfhoeven, geërfd van zijn moeder.²³⁴
3. Maria van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 9 oktober 1730, trouwt aldaar op 21 november 1751 met Jan Jans de Groot, gedoopt te Vlijmen op 14 oktober 1728, zoon van Jan Goijaerts de Groot en van Anneke Jans van Doveren. Jan overlijdt te Vlijmen op 23 april 1761. Maria is dus al weduwe als haar schoonmoeder hertrouwt met Gijsbert van de Wiel. Hij is de vader van Anneke's schoonzoon Hendrik Gijsberts van de Wiel. De familie sluit op 4 april 1766 een contract over de boedel van hun respectievelijke ouders.²³⁵ Op 7 juni 1766 maakt Maria een inventaris ten behoeve van haar minderjarige kinderen in verhand met haar tweede huwelijk.²³⁶ Behalve roerende goederen bezit zij een zesde part in een perceel teufland, gelegen in de Vijf Hoeven binnen Vlijmen, bezaaid met aardappelen en bonen. Op dezelfde datum leggen Hendricus van de Wiel en Willem van Overdijk de eed af als momboors over de onmondige kinderen.²³⁷ Maria hertrouwt te Vlijmen op 8 juni 1766 met Hendrik Petrus Verschuren. Hendrik en Maria testeren voor schepenen van Vlijmen op 14 april 1794.²³⁸ Maria legateert aan haar twee voorkinderen Willem en Jan *een sede in een hond land gelegen in 't blok de Vijfhoeven*. Tot voogden over hun minderjarige kinderen worden Pieter D. van de Leur en W. van Overdijk benoemd. Maria overlijdt te Vlijmen op 2 augustus 1806.
4. Willem Willems van Overdijk, volgt onder XI-f op pagina 18.
5. Joseph Willems van Overdijk, volgt onder XI-g op pagina 22.
6. Arnolda (Ardina) Willems van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 27 februari 1739, trouwt aldaar op 30 oktober 1763 met Hendrik Gerard Oumans.

Op 13 september 1752 delen Jan Peter Stans en Hendrik Hobbelen als momboor over de zes onmondige kinderen van Willem Aarts van Overdijk te Oirschot de goederen van Willemijn van Overbeeq, *als zij leefde huisvrouw van Adriaen Jan Schraets*.²³⁹ Wilhelmus overlijdt te Vlijmen op 19 maart 1755.

XI-f. WILLEM WILLEMS VAN OVERDIJCK, gedoopt te Vlijmen op 29 oktober 1732, trouwt aldaar op 6 februari 1763 met Maria de Wijs, gedoopt te Vlijmen op 12 oktober 1731, dochter van Antonius de Wijs en van Henriëtte van de Leur.

Willem van Overdijk geeft voor de impost te Vlijmen op 5 juni 1809 het lijk aan van zijn vader Willem van Overdijk, oud 78 jaren, *eens gehuwd, nalatende 3 kinderen*. Zijn nalatenschap is vrij van belasting. Maria de Wijs, *cultivatrice*, overlijdt te Vlijmen op 23 april 1813.

234. RANB, Vlijmen R 132 (losbladig).

235. RANB, Vlijmen R 148 (losbladig).

236. RANB, Vlijmen R 135 (losbladig).

237. RANB, Vlijmen R 135 (losbladig).

238. RANB, Vlijmen R 146, f° 82^v.

239. SREO, Oirschot R 272, f° 231.

't Dorp Vlijmen aan de Waal (aquarel van N. Wicart, Brabantiaverzameling KUB).



Kinderen uit dit huwelijk zijn:

1. Joanna van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 24 juni 1764, trouwt met Lambert Ariense van Vught, die als weduwnaar te Vlijmen op 30 mei 1801 hertrouwt met Jacoba Tielemans.
2. Antonia van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 11 december 1765, trouwt aldaar op 25 mei 1794 met Cornelis Jan Crielaars. Zij overlijdt als bouwvrouw te Vlijmen op maandag 13 september 1824. Op 8 maart 1825 doen Coruelis en zijn kinderen Marinus, Willem, Johanna, Anna Maria, Johannes en Antonie te Waalwijk aangifte voor de successie.²⁴⁰ De nalatenschap bestaat uit een huis, staande in het kwartier de Dijk, met 21 roeden teelland daarbij gelegen.
3. Anna Margrita, gedoopt te Vlijmen op 17 februari 1769, jong gestorven.
4. Hendrik Willems Overdijk, volgt onder XII-i op pagina 19.
5. Wilhelmus, gedoopt te Vlijmen op 18 maart 1774, jong gestorven.
6. Willem Willems van Overdijk, volgt onder XII-j op pagina 21.

XII-i. HENDRIK WILLEMS VAN OVERDIJK, gedoopt te Vlijmen op 25 april 1771, trouwt aldaar op 28 april 1799 met Pieterella Gerrits van de Grindt, gedoopt te Vlijmen op 1 april 1779, dochter van Gerrit Peters van de Grindt en Maria van Willems Kockx. Hendrik is arbeider. Hij bezit een huis, staande op de Dijkkaveling in het kwartier de Heistraat (nummer 176) te Vlijmen. Hij overlijdt aldaar op 29 januari 1829. Zijn weduwe doet met haar kinderen op 19 juni 1829 aangifte voor de successie.²⁴¹ Petronelle van de Grindt overlijdt te Vlijmen op 9 augustus 1847.

De kinderen uit dit huwelijk zijn:

240. RANB, Memories van Successie, kantoor Waalwijk 3, no. 230.

241. RANB, Memories van Successie, kantoor Waalwijk 9, no. 39.

1. Gertrudis van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 3 september 1799. In 1820 is zij dienstmeid bij Adriana van Haaren, spinster. Zij trouwt te Vlijmen op 24 april 1828 met Jan de Vaan, visser, gedoopt te Vlijmen op 22 juni 1802, zoon van Christiaan de Vaan en van Elisabeth van Esdonk. Hun enige dochter heet Elisabeth. Geertrui overlijdt op de leeftijd van 32 jaar te Vlijmen op 2 oktober 1830. Jan de Vaan doet op 19 april 1831 aangifte voor de successie. Hij verklaart dat zijn vrouw geen roerende of onroerende goederen heeft nagelaten, hetgeen wordt bevestigd door de burgemeester van Vlijmen.²⁴²
2. Jan van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 24 oktober 1800, trouwt als arbeider te Drunen op 28 februari 1831 met Maria Ballier, gedoopt te Drunen op 6 april 1808, dochter van Hendrik Ballier en van Johanna Drossaerts. Jan van Overdijk wordt op 2 maart 1834 om 9.00 uur dood opgevist te 's-Hertogenbosch. Jan en Maria krijgen twee zoons, van wie de jongste, Johannes, op 12 mei 1834 wordt geboren, na de dood van zijn vader.
3. Wilhelmus van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 16 juli 1802, arbeider, trouwt aldaar op 12 november 1829 met Clasina Heesbeen, gedoopt te Vlijmen 12 december 1802, dochter van Jan Heesbeen en van Cornelia van Helvoirt. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren. Zij wonen op het adres Dijk 60. Willem overlijdt te Vlijmen op 11 april 1863.
4. Henricus, gedoopt te Vlijmen op 22 oktober 1804, jong gestorven.
5. Marinus van Overdijk, geboren en gedoopt te Vlijmen op 11 november 1805, mobiel schutter in 1832, later visser, trouwt te Vlijmen op 22 mei 1832 met Johanna Branten, aldaar geboren op 9 september 1813, dochter van Martinus Branten en van Johanna van de Wiel. Johanna overlijdt te Vlijmen op 22 oktober 1843. Als weduwnaar hertrouwt Marinus op 14 november 1844 met Adriana Reus, geboren te Hedikhuizen op 19 augustus 1816, dochter van Marinus Reus en van Antonius Kuis. Zij wonen in de Heistraat 263.²⁴³ Marinus overlijdt te Vlijmen op 23 januari 1853.
6. Henrica van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 28 december 1807, *heri natus est*, trouwt aldaar op 10 juli 1834 met Francis van Gorp, metselaar, geboren te Helvoirt op 9 maart 1804, zoon van Wilhelmus van Gorp en van Adriana van Aalst. Zij wonen met hun negen kinderen in de Heistraat 210. Francis overlijdt te Vlijmen op 19 oktober 1871. Hendrika sterft daar op 17 oktober 1889.
7. Wilhelmina van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 7 juni 1810, overleden te Vlijmen 13 november 1830.
8. Adriana van Overdijk, geboren te Vlijmen op 13 november 1812, trouwt aldaar op 28 juni 1838 met Reinier Wolfs, visser, geboren te Vlijmen op 23 januari 1813, zoon van Adri-

242. RANB, Memories van Successie, kantoor Waalwijk 14, no. 154.

243. GAV, Bevolkingsregister Vlijmen 9 (1840-1850), blad 304.

aan Wolfs en van Ida Hermanisse. Hun adres is Heistraat 247. Adriana overlijdt te Vlijmen op 1 april 1873.

9. Maria van Overdijk, geboren te Vlijmen op 9 januari 1816, trouwt aldaar op 23 februari 1843 met Adriaan Koolen, geboren te Vlijmen op 4 mei 1816, zoon van Jan Koolen en van Adriana Snelders. In 1840 wonen zij op het adres Heistraat 201, samen met het gezin van Nicolaas van den Heuvel en Hendrika Koolen, en met de weduwe Maria van Overdijk-Ballier en haar twee kinderen.²⁴⁴ Maria overlijdt te Vlijmen op 22 oktober 1878.
10. Hendrik van Overdijk, geboren te Vlijmen op 14 juli 1820, visser, arbeider, trouwt te Vlijmen op 7 mei 1846 met Johanna Eekels, geboren aldaar op 17 november 1817, dochter van Huibert Eekels en van Geertruij Koks. Uit dit huwelijk vier kinderen. In 1840 wonen zij in de Heistraat 250 te Vlijmen, samen met Antoni Eekels en het gezin van Jan van de Hout en Huiberdina Eekels: in totaal 14 personen.²⁴⁵ Hendrik overlijdt te Vlijmen op 13 augustus 1874. Het overlijden wordt aangegeven door zijn zoon Hendrik van Overdijk, arbeider, oud 26 jaar. Johanna Eekels is overleden te Vlijmen op 15 december 1889.

XII-j. WILLEM WILLEMS VAN OVERDIJK, bouwman, gedoopt te Vlijmen op 19 februari 1775, trouwt aldaar op 12 mei 1805 met Margaretha Herman Dekkers, gedoopt te Vlijmen op 5 juni 1781, dochter van Herman Adriaan Dekkers en van Anna Gijsberts Kivits. Willem is bouwman.

Margrita Dekkers, 33 jaar oud, overlijdt te Vlijmen op 8 september 1814. Willem hertrouwt te Vlijmen op 20 november 1825 met Petronella van de Leest.²⁴⁶ Zij wonen op het adres Wolput 298.²⁴⁷ Willem overlijdt te Vlijmen op 19 april 1849. Petronella woont met haar stiefzoon Willem in 1850 op het adres Dorp 117. Zij overlijdt te Vlijmen 3 juni 1853.

Kinderen uit het eerste huwelijk zijn:

1. Joannes van Overdijk, geboren te Vlijmen op 18 maart 1806, overlijdt daar ongehuwd op 1 december 1832. Willem van Overdijk senior en Willem van Overdijk junior doen op 12 maart 1833 aangifte voor de successie. Johannes heeft geen goederen nagelaten.²⁴⁸
2. Joanna van Overdijk, geboren te Vlijmen 8 juni 1808, aldaar overleden op 28 mei 1832, slechts enkele maanden voor haar broer. Zij laat geen goederen na.²⁴⁹
3. Wilhelmus van Overdijk, geboren te Vlijmen op 1 november 1810, arbeider, landbouwer, trouwt aldaar op 25 juni 1852 met Helena Koolen, geboren te Vlijmen op 11 mei 1808, dochter van Jan Koolen en van Adriana Snijders. Willem overlijdt te Vlijmen op 8 juni 1879. Helena overlijdt te Vlijmen op 14 april 1887.

244. GAV, Bevolkingsregister Vlijmen 8 (1840–1850), blad 231/232.

245. GAV, Bevolkingsregister Vlijmen 9 (1840–1850), blad 289.

246. De huwelijksakte meldt als geboortedatum: 18 maart 1774, in werkelijkheid de doopdatum van Willem's jonggestorven broer met dezelfde naam.

247. GAV, Bevolkingsregister Vlijmen 4 (1820–1830), blad 86.

248. RANB, Memories van Successie, kantoor Waalwijk 20, no. 172.

249. RANB, Memories van Successie, kantoor Waalwijk 19, no. 87.

XI-g. JOSEPH WILLEMS VAN OVERDIJK, gedoopt te Vlijmen op 3 maart 1735, trouwt aldaar op 5 mei 1765 met Elisabeth Gijsberts van Engelen, gedoopt te Vlijmen op 4 december 1735, dochter van Gijsbertus van Engelen en van Hendrica Janse van de Heuvel. Elisabeth overlijdt te Vlijmen op 6 november 1777.

Joseph van Overdijk gaat op 30 maart 1782 een akkoord aan met zijn zus Maria Catharina, weduwe van Jan van de Vin, waarbij hij, omdat *de geringheid zijner goederen hem niet toelaat om de (...) kinderen als behoort op te voeden*, zijn zoons Teunis en Willem onder de hoede van zijn zuster achterlaat, die zich onder meer verbindt *voor zoverre in haar vermoogen is de gemelde kinderen te doen onderwijzen aan de publieke school alhier tot 't leren leesen [en] schrijven*.²⁵⁰

Joseph hertrouwt als weduwnaar te Vlijmen op 24 juni 1798 met Dirris (Theodora) Kievits, gedoopt aldaar op 19 oktober 1737, dochter van Hendrik Kievits en van Anthonetta Kuijs, laatst weduwe van Nicolaas van Keulen. Hij overlijdt te Vlijmen op 20 januari 1810. Theodora Kievits overlijdt *en son domicile Rue de Heijstraat* te Vlijmen op 17 juni 1811.

Uit het eerste huwelijk zijn geboren:

1. Anna Margarita, gedoopt te Vlijmen op 30 november 1766.
2. Antonius van Overdijk, volgt onder XII-k op pagina 22.
3. Gisbertus, gedoopt te Vlijmen op 28 mei 1771.
4. Wilhelmus van Overdijk, gedoopt te Vlijmen op 15 juli 1774, trouwt met Johanna Meulekens. Zij wonen in de Schildersstraat te 's-Hertogenbosch. Willem overlijdt in een gesticht voor liefdadigheid te 's-Hertogenbosch op 15 februari 1833.²⁵¹

XII-k. ANTONIUS VAN OVERDIJK, gedoopt te Vlijmen op 22 januari 1768, hovenier, trouwt op 25 november 1797 te Vlijmen met Joanna Smulders, geboren te Orthen, wonende te 's-Hertogenbosch, die overlijdt te 's-Hertogenbosch op 2 september 1812. Hij hertrouwt te 's-Hertogenbosch op 14 augustus 1812 met Jeanne Spierings, *jardinière*, gedoopt te Rosmalen op 17 september 1774, dochter van Rudolph Spierings en van Jeanne van Exel. Ondanks haar leeftijd krijgt zij nog twee kinderen, die hierna volgen.

Antonius woont in de Diepstraat te 's-Hertogenbosch, net binnen de oostelijke stadsmuur.²⁵² Hij overlijdt aldaar op 10 september 1832. Uit de aangifte voor de successie blijkt dat hij niet onbemiddeld was. Hij bezit een huisje in de Sint-Jacobsstraat, de helft in een huis met vijf woningen in de Diepstraat en land in de Diepstraat, de Vliert en Rosmalen.²⁵³

1. Elisabeth van Overdijk, geboren te 's-Hertogenbosch op 7 januari 1815, trouwt als hovenierster van 18 jaren op 9 februari 1833 met Joannes van de Burgt, meester-metselaar, gedoopt te Rosmalen op 12 september 1806, zoon van Joannes

250. RANB, Vlijmen R 138, f 120.

251. RANB, Memories van Successie, kantoor 's-Hertogenbosch 34, no. 1.

252. De Diepstraat heet thans Hekellaan.

253. RANB, Memories van Successie, kantoor 's-Hertogenbosch 33, no. 318.

254. RANB, Memories van Successie, kantoor 's-Hertogenbosch 95, no. 114.

van de Burgt en van Maria Maas. Hij overlijdt te 's-Hertogenbosch op 6 januari 1850. Elisabeth hertrouwt op 20 september 1851 met Franciscus Govers, hovenier, geboren te 's-Hertogenbosch op 29 maart 1819, zoon van Nicolaas Govers en van Willemina Broers. Zij wonen in de Windmolenbergstraat, waar Elisabeth op 12 oktober 1876 overlijdt. Haar enige erfgename is haar kleindochter Geertruida Adriana van Wordragen, dochter van Antonia Johanna Wilhelmina van de Burgt, die overleden is te Rotterdam op 18 augustus 1875. De vader van Geertruida, Adolf van Wordragen, smid te Amsterdam, doet in september 1877 aangifte voor de successie.²⁵⁴ De nalatenschap bestaat uit een hovenierswoning met stalletje, erf en moestuin in de Diepstraat.

2. Johanna, geboren te 's-Hertogenbosch op 21 januari 1817, overleden aldaar op de leeftijd van zeven dagen op 28 januari 1817.

Wordt vervolgd



Een onbekwame priester

Niet alleen de geestelijke overheid deed aan kwaliteitsbewaking van de zielzorgers, maar ook de burgerij had blijkbaar inspraak. Uit 1658 zijn twee verklaringen voor Bossche notarissen overgeleverd over geestelijken, die vermoedelijk kandideerden voor banen in de zielzorg. De ene volgt hierna, de tweede op p. 54.

Mr. Arnoldus Costerius, een licentiaat in de rechten van 40 jaar oud, en Jacop Donckers, 64 jaar, burgers van Den Bosch, verklaren dat zij Albert Alberts van Brogel kennen als *still, eenvoudich van gemoet, weeckelijck van natuer ende veel accedenten onderworpen, onvervaren inde scriftuere als nijet voirden dan in humanioribus literis gestudeert hebbende, noijet eenige vergaderinge oft bijeencompste van personen gehouden, noch bequaem om prediciën oft sermoenen te doen*.¹

Costerius², advocaat in Den Bosch, was een bloedverwant van Van Breugel. Hij was een zoon van mr. Jan Costerius, eveneens een Bossche advocaat, en van Maria van Breugel.³ De laatste had mr. Aelbrecht van Breugel tot broer, maar zij hadden bovendien een oom Aelbrecht mr. Jans van Breugel, die was gehuwd met Catharina Jans van Weert.⁴ Ongetwijfeld hoorde ook de omstreeks 1586 geboren Amsterdamse koopman Albert van Breugel bij de familie; in 1633 handelde hij op Rusland, mogelijk als factor te Archangel.⁵ Ten slotte was er nog Aelbert Aelberts van Breugel, ook een Bosschenaar, in 1615 vermeld als Bosschenaar.⁶ Bij Aeltken Geerlinx van Engelen was hij vader van onder meer Aelbrecht Aelbrechts van Breugel, eveneens lakenkoper.⁷ De laatste komt in aanmerking als vader van de gelijknamige priester.

1. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, N 2694, f 62, 3 oktober 1658.
2. H. Bots, I. Matthey en M. Meyer. *Noordbrabantse studenten 1550–1750* (Tilburg, 1979) 442, no. 2904.
3. A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars en bewoners in vroegere eeuwen. Aanteekeningen uit de Bossche schepenprotocollen, loopende van 1500–1810* (3 dln.; 's-Hertogenbosch, [1911–1914]) II, 131, 411.
4. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, R 1458, f 491, 13 juni 1612.
5. Gemeentearchief Amsterdam, N 553, p. 1263, 26 april 1633.
6. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, R 1515, f 270^v, 1 april 1615.
7. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, R 1562, f 302^v, 22 april 1643. R 1606, f 386^v, 24 juni 1651.

VERGROESEN EN VAN GROESEN

Loten van één stam

A.M. BOSTERS

Afkortingen

ARAG	Algemeen Rijksarchief 's-Gravenhage
GABZ	Gemeentearchief Bergen op Zoom
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

(Vervolg van p. 244)

X-e. ADRIANUS VERGROESEN, gedoopt te Bergen op Zoom op 21 maart 1807, overleed aldaar op 19 mei 1870. Evenals zijn vader was hij grutter van beroep. In 1862 kocht hij op een openbare verkoping de watermolen van Bergen op Zoom en in 1863 kreeg hij toestemming om in de watermolen een bloemmolen op te richten die door het waterrad werd aangedreven. Ten gevolge van het opheffen van de vesting van Bergen op Zoom verdween het functioneren van de watermolen. Zijn weduwe verkocht het watermolencomplex via een openbare verkoping aan de Rotterdamsche Bank, die het in 1888 doorverkocht aan de gemeente Bergen op Zoom voor de som van 4500 gulden.¹⁰⁸

Adrianus Vergroesen had te Bergen op Zoom een bloemfabriek, een grutterij en een handel in kruidenierswaren, later De Nijverheid genaamd. Deze ging na zijn overlijden over op zijn weduwe en hun zonen. De grutterij was gelegen aan de westzijde van de Vischmarkt te Bergen op Zoom.

Na het overlijden van hun zoon Petrus Augustinus Vergroesen op 23-jarige leeftijd deed Elisabeth Asselbergs als weduwe van Adrianus Vergroesen opgave van haar bezittingen. Hiertoe behoorde een huis met grutterij en erf aan de westzijde van de Vischmarkt, een huis en erf aan de oostzijde van de Vischmarkt, een water- en stoommolen met huis, erf en tuin aan de zuidzijde van de Haven, een huis met schuur naast de molen en diverse percelen bouw- en weiland. Zijn aandeel hierin had Petrus Augustinus bij testament van 19 oktober 1870 voor notaris Van Goch te Bergen op Zoom aan zijn moeder vermaakt.¹⁰⁹

In 1875 kocht de weduwe Elisabeth Asselbergs een pakhuis en een schuurtje van Petrus Johannes Adrianus de Koker, gestaan aan de Haven te Bergen op Zoom tegen de gebouwen van de bloemfabriek.¹¹⁰

108. C.D. Vanwesenbeeck, „De watermolen te Bergen op Zoom en zijn omgeving”, *Studies uit Bergen op Zoom*, III (1979) 46-48. W.A. van Ham en C.D. Vanwesenbeeck, *Gids voor oud Bergen op Zoom* (Antwerpen, 1983) 258. GABZ, Gemeentebestuur na 1814, 1729.

109. RANB, *Memories van Successie*, kantoor Bergen op Zoom 69, no. 124.

110. GABZ, Gemeentebestuur na 1814, 1729, 7 juni 1875.

De watermolen te Bergen op Zoom, zoals Adrianus Vergroesen die toen bezat Gravure van J.C. Greive jr., 1861 (Gemeentearchief Bergen op Zoom).



Adrianus Vergroesen trouwde op 15 juni 1843 te Bergen op Zoom met Elisabetha Asselbergs¹¹¹, aldaar geboren op 11 september 1815, overleden te Breda op 10 februari 1897, dochter van Petrus Johannes Asselbergs en van Petronella van Egeraat. Hun kinderen waren:

1. Wilhelmus Petrus Vergroesen is op 26 mei 1844 geboren te Bergen op Zoom en was molenaar en meelfabrikant. Hij trouwde op 14 november 1878 te 's-Hertogenbosch met Maria Johanna Antonia Jacoba Deckers, aldaar geboren op 30 december 1855 als dochter van Antonius Leonardus Deckers en van Maria Petronella Blank. Uit dit huwelijk werden geboren:

- A. Elisabeth Antonia Adriana Wilhelmina, geboren te Bergen op Zoom op 18 september 1879.
- B. Maria Adriana Bernardina Vergroesen werd op 14 januari 1881 te Bergen op Zoom geboren en stierf te Tilburg op 19 februari 1960. Zij was gehuwd met Theodorus Cornelis Marinus Berkhout.
- C. Johanna Hendrika Adriana Maria, te Bergen op Zoom geboren op 31 oktober 1882.
- D. Adrianus Agnes Josephus Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 10 november 1883, stierf te 's-Gravenhage op 4 mei 1945. Zijn nakomelingen (in Den Haag) werden door zijn huwelijk met Cornelia Maria Antonia Tijsmans bloedverwanten van prins Maurits.¹¹²

2. Maria Johanna Carolina, te Bergen op Zoom geboren op 13 september 1845.
3. Johannes Antonius Vergroesen, geboren op 12 februari 1848

111. A.J. Weijns, *Asselberghs een oud Kempisch maaldersgeslacht* (Lier, 1976). K. Sloomans, „Arnoldus Asselbergs”, *De Ghulden Roos*, XXIX (1969) 108.

112. A.W.E. Dek, *Bloedverwanten van prins Maurits* (Rotterdam, 1993) 150, 233.

Bij akte verleend door den Notaris H. A. VAN GOGH, te Bergen op Zoom, den 27 Juni 1879, is tussen de Heeren WILHELMUS ARSENBEEKS, Weduwe van ADRIANUS VERGROESEN, Willemsson, Fabrikant, en den Heer WILHELMUS PETRUS VERGROESEN, Eerstelint, beiden vermeld aldaz, aangestaan een VENNootSCHAP, ten doel hebbende en onder de firma

„Wed. VERGROESEN & ZOON“
te drijven een Fabrick van Blacum en aanverwante artikelen, genaamd: „De Eijverhul“, en het verkopen der producten, waaraan de ziele vastgesteld is en het Kantoor wordt gehouden aan de Fabrick, zijnde verder omtrent die Vennootschap bepaald:
dat zij wordt aangegaan vore den ijd van 10 jaren en 8 maanden, aanvangende 1^o Juli 1879 en eindigende 31 Dec. 1889; dat elk der Vennooten wogens de verblintissen der Vennootschap hoedijkt voor het geheel aansprakelijk is en bevoegd ten name der Vennootschap te handelen, gelden als te geten en te ontzangen en de Vennootschap aan darden en dardere van de Vennootschap te verbliden, bekwaar dat tot het onnemen van gelden, het met hypotheek bewaars of verveenden van de ontzorende gelderen der Vennootschap, de medewerking en toeziening der beide Vennooten vereischt wordt, waarvan bij gelopenning zal bliken door onderteekening van iedere eigen naam met bijvoeging van dien der Firma.

Uit de advertentieclicollectie van het
Centraal Bureau voor Genealogie in
Den Haag.

te Bergen op Zoom en overleden te Rotterdam op 18 oktober 1918, studeerde in 1859 aan het Instituut Sint Marie te Huijbergen.¹¹³ In 1879 was hij meelfabrikant, later was hij handelsagent en koopman te Rotterdam. Zijn zaak ging failliet in 1914 (Rotterdam). Op 28 september 1874 trouwde hij te Bergen op Zoom met Elizabeth Maria Asselbergs, aldaar geboren op 30 januari 1848, overleden te Rotterdam op 1 november 1924. Zij was een dochter van Carolus Emanuel Asselbergs en van Johanna Palinckx. De kinderen uit dit huwelijk waren:

- A. Adrianus Johannes Wilhelmus Vergroesen, geboren op 17 augustus 1875 te Bergen op Zoom, trouwde op 18 februari 1914 te Rotterdam met Marie Hubertina Hollman, geboren in Maastricht, dochter van Franciscus Hubertus Hollman en van Adèle Delphine Huben.
 - B. Elisabeth Maria Carolina, te Bergen op Zoom geboren op 13 mei 1877.
 - C. Bernardus Johannes Petrus, te Bergen op Zoom geboren op 6 november 1878.
 - D. Maria Petronella Josephina, geboren te Bergen op Zoom op 20 april 1880, aldaar overleden op 25 juli 1880.
4. Petrus Augustinus Vergroesen werd op 31 april 1849 in Bergen op Zoom geboren en stierf daar op 5 oktober 1872.
 5. Bernardus Petrus Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 3 september 1855, overleed op 21 januari 1895 in Breda. Hij werd priester en was professor aan het seminarie Ypelaar en rector van het Liefdegesticht te Breda.

IX-c. JAN VERGROESEN, gedoopt op 29 augustus 1767 te Bergen op Zoom, overleed aldaar op 29 juli 1836. Hij was aanvankelijk meester-schrijver van beroep. Bij zijn huwelijksontertrouw op 1 februari 1800 was hij lid van het departementaal hestuur van Schelde en Maas, residerende te Middelburg. Later was hij notaris, wethouder en een korte tijd burgemeester van Bergen op Zoom (1819–1824).¹¹⁴ Naar hem werd daar een straat vernoemd: Burgemeester Vergroesenstraat.¹¹⁵ Ook was hij lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant. Hij bewoonde het huis *De Voetboogh* in de Londonstraat te Bergen op Zoom.¹¹⁶

Jan Vergroesen was rond 1796 samen met andere personen uit Bergen op Zoom betrokken in een proces in verband met straat-schennerij, belediging en minachting van het openbaar gezag en het aanvallen van ambtenaren van de justitie. De kwestie betrof het omgaan met het reglement op de wijkvergaderingen te Bergen op Zoom. Jan Vergroesen, die lid van een desbetreffende commissie was, verweet de municipaliteit van Bergen op Zoom *de pest der maatschappij te zijn, welke hun verfoeilijke stelregels uit de zwad-derpoel eener machiavelsche staatkunde scheppen en ons en het volk in zijn natuurlijken regten openlijk aanranden*. Hij noemde

113. *Geschiedenis van het wilhelmienklooster en het bisschoppelijk instituut Sint Marie te Huijbergen* (Huijbergen, 1906) 431.

114. A. van Sasse van Ysselt, „Eenige bladzijden uit de moderne geschiedenis van Noord Brabant“, *Taxandria*, XII (1905) 114.

115. W.A. van Ham, *De Straatnamen van Bergen op Zoom* (Bergen op Zoom, 1995) 60.

116. Van Ham en Vanwesenbeeck, *Gids voor oud Bergen op Zoom*, 213.

hen schelmen, verweet hen zaken te verrichten, die de hen toevertrouwde macht te boven gingen en nam het hen kwalijk willekeurig met de stem van het volk te handelen.¹¹⁷

In 1810 woonde hij in de Onze-Lieve-Vrouwestraat te Bergen op Zoom. Op 23 januari van dat jaar gaf hij een procuratie aan de heer Jacquesson te Parijs om een aantal renten van Sophie Albertina Honorina de Neeff, zijn tweede echtgenote, te beheren.¹¹⁸ Na haar overlijden deed hij het verzoek om zijn zoon Albertus Johannes de dubbele naam De Neeff Vergroesen te mogen laten voeren. Het verzoek luidde als volgt:

25 Maart 1822

Aan den Koning

Geeft eerbiedig te kennen Johannes Vergroesen, wonende te Bergen op Zoom, dat de suppliant, gehuwd geweest zijnde met wijlen Sophie Albertine Honorine de Neeff, dewelke met achterlating van een zoon, genaamd Albertus Johannes Vergroesen, geboren den 14 Augustus 1810, zijnde komen te overlijden, hij suppliant, zoo uit achting voor zijne overledene echtgenote, alsook uit hoofde de familie De Neeff voor zoo veel de mannelijke zijde betreft geheel is uitgestorven, gaarne permissie zoude erlangen dat zijne voorgenoemde zoon bij zijne familienaam die van De Neeff mogt voegen. Redenen waaromme de suppliant zich nederig is wendende tot Uwe Koninklijke Majesteit, eerbiedig verzoekende dat het Hoogstdezelve gunstig moge behagen des suppliants zoon Albertus Johannes Vergroesen te permitteren de famillenaam De Neeff te mogen aannemen en zig alzoo te schrijven en tekenen Albertus Johannes de Neeff Vergroesen. Twelk doende.

De behandelende minister vond geen bedenkingen tegen dit verzoek, zodat bij Koninklijk Besluit van 19 mei 1822 toestemming werd verleend.¹¹⁹

Na het overlijden van hun vader deden Maria Wilhelmina Vergroesen en Albertus Johannes de Neeff Vergroesen aangifte voor de successierechten. Tot de bezittingen van Jan Vergroesen behoorden het huis en erf *De Kleine Voetboog*, een partij bouw-, wei- en boslanden in de Ligne in de buitenpoorterij van Bergen op Zoom, een perceel hofland op de Noordgeest en percelen weiland in de Zuidpolder van Ossendrecht.¹²⁰

Jan Vergroesen had zijn eerste huwelijk in Bergen op Zoom gesloten op 16 februari 1800 met Johanna van Dijk, aldaar gedoopt op 8 maart 1773, begraven te Middelburg op 10 november 1800. Zij was een dochter van Machiel van Dijk en Anna Maria van Oudenhoven en eerder gehuwd geweest met Wilhelmus Morgen. Op 15 augustus 1808 hertrouwde Jan te Bergen op Zoom met Sophia Albertina Honorina de Neeff¹²¹, geboren te Parijs als dochter van Johannes Baptist de Neeff en van Maria la Broche, overleden te Bergen op Zoom op 1 april 1816.

117. RANB, Raad van Brabant, criminele zaken 455.

118. GABZ, N 982a, no. 14.

119. ARAG, Algemeene Staatssecretarie 1416.

120. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 26, no. 176.

121. Haar familie voerde als wapen een vis van zilver, rechterschuimbalksgewijze geplaatst op een rood veld: W.J.F. Juten, „Onbekende wapens”, *Taxandria*, 1 (1894) 84. –Leo Adriaenssen.

Uit het eerste huwelijk werd geboren:

1. Machiel, geboren rond 1800, overleden te Middelburg op 14 maart 1801. Zijn grootvader Machiel van Dijk en zijn oom Willem Vergroesen waren als voogden over hem aangesteld.¹²²

Uit het tweede huwelijk:

2. Maria Wilhelmina Vergroesen, gedoopt te Bergen op Zoom op 29 juni 1809, trouwde aldaar op 15 februari 1843 met haar neef Petrus Johannes Vergroesen (IX-f).
3. Maria, tweelingzus van de vorige, op jonge leeftijd overleden.
4. Albertus Johannes de Neeff Vergroesen, volgt onder X-f op pagina 28.

X-f. ALBERTUS JOHANNES DE NEEFF VERGROESEN¹²³, geboren te Bergen op Zoom op 14 augustus 1810, stierf te Oosterhout op 22 november 1877. Hij studeerde rechten aan de universiteit van Leiden, waar hij op 12 november 1831 in het tweede studiejaar werd ingeschreven.¹²⁴ Hij studeerde af als meester in de rechten en was later advocaat en wethouder te Oosterhout.

Op 30 september 1840 trouwde hij 's-Gravenhage met Sophia Catharina (van) Heemskerk, naaister, woonachtig aan de Middelgracht te Leiden. Zij was op 28 november te Leiden geboren als dochter van Dirk Heemskerk en van Sara Catharina de Vreede. Hun kinderen waren:

1. Diderica Hermina de Neeff Vergroesen, geboren te Leiden op 27 juni 1833, trouwde te Oosterhout op 12 juni 1862 met Gerhard Victor Kauling, koopman, geboren te Neuenkirchen bij Rheine (Burgsteinfurt) op 5 maart 1831, zoon van Anton Kauling en van Gertrud Bruning.
2. Albertina Johanna de Neeff Vergroesen is op 13 augustus 1835 te Leiden geboren en stierf te Oosterhout op 17 september 1866.
3. Joannes Diederikus Albertus de Neeff Vergroesen, geboren op 5 juli 1838 te 's-Hertogenbosch, was koopman van beroep. Te Oosterhout huwde hij op 23 juni 1869 met Anna Cornelia van der Made, geboren te Oosterhout op 8 juli 1844, dochter van Franciscus Dominicus van der Made en van Adriana van Dun. Hun kinderen waren:

- A. Albertus Johannes Henricus de Neeff Vergroesen, geboren te Oosterhout op 20 december 1869, ongehuwd overleden te Amsterdam op 19 januari 1961.
- B. Franciscus Dominicus Johannes de Neeff Vergroesen, geboren te Oosterhout op 12 oktober 1871, ongehuwd overleden te Amsterdam op 11 december 1961.
- C. Sophia Catharina Adriana de Neeff Vergroesen, geboren te Oosterhout op 31 januari 1874, stierf ongehuwd te Amsterdam op 12 maart 1972.

122. GABZ, N 1008, no. 47, 16 december 1800.

123. F. de Josselin de Jong, „Samengestelde geslachtsnamen“, *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie*, III (1949) 66. W.J.F. Juten, „Onbekende wapens“, *Taxandria*, I (1894) 84.

124. *Album studiosorum academiae Lugduno Batavae* (Den Haag, 1875) 1294.

- D. Adriana Maria Huberdina de Neeff Vergroesen, geboren te Oosterhout op 3 december 1876, te Amsterdam overleden op 10 maart 1968. Zij was gehuwd met Rombertus Wilhelmus van der Made, geboren te Gilze op 4 februari 1859 en overleden op 3 januari 1940 te Breda. Adrianus van der Made en Wilhelmina van Jongen waren zijn ouders.
- E. Albertina Wilhelmina Henriëtte de Neeff Vergroesen, geboren te Oosterhout op 31 juli 1879, ongehuwd overleden te Amsterdam op 28 december 1962.
- F. Johanna Christina Huberdina de Neeff Vergroesen, te Oosterhout geboren op 31 mei 1882, stierf te Amsterdam ongehuwd op 3 november 1977. Met haar overlijden was de familietak De Neeff Vergroesen uitgestorven.
- G. Wilhelmus Marie Henricus de Neeff Vergroesen, geboren te Oosterhout op 24 februari 1887, overleden op 3 augustus 1965 te Amsterdam.
- 4. Sophia Wilhelmina Mathilda de Neeff Vergroesen, geboren te 's-Gravenhage op 17 januari 1842, was gehuwd met Joannes Casper Theodorus Gandvuurder, geboren te Ootmarsum in 1808 en overleden op 8 februari 1878 te Gouda, waar hij medisch doctor was geweest. Hij was een zoon van Joannes Theodorus Gandvuurder en van Regina Joanna Lodowina Tydhoff.
- 5. Wilhelmus Mari Henricus de Neeff Vergroesen, te Oosterhout geboren op 28 september 1842, aldaar overleden op 16 augustus 1861.
- 6. Albertus Diederikus de Neeff Vergroesen is op 26 december 1843 te Oosterhout geboren en stierf te Sint-Oedenrode op 10 november 1915. Te Boxtel trouwde hij op 12 juli 1882 met Bernardine Amalia Elisabeth Hachez, geboren te Djocjarta op 12 juli 1854. Hun kinderen waren:
 - A. Albertina Antonia Sophia Maria, geboren te Boxtel op 10 juli 1883, overleden aldaar op 12 juli 1883.
 - B. Karel Victor Joseph Maria de Neeff Vergroesen, te Boxtel geboren op 30 mei 1884, trad in bij de paters augustijnen en nam als kloosternaam Bernardinus aan. Op 29 december 1948 is hij te Boekel overleden.
- 7. Henri Louis Albert de Neeff Vergroesen, geboren op 7 juli 1847 te Oosterhout, stierf te Gouda op 26 maart 1871.

IX-f. ADRIANUS VERGROESEN werd op 19 december 1770 te Bergen op Zoom gedoopt en stierf aldaar op 22 december 1822. Hij was meester-schrijnwerker, meester-timmerman en later stadsarchitect van beroep. Van Essel Elderman, koopman te Bergen op Zoom, kocht hij op 21 juni 1799 voor *f* 2400 een huis en erf aan de noordzijde van de Onze-Lieve-Vrouwestraat, genaamde *de Kleijne Voetboog*.¹²⁵ Dit pand verkocht hij op 7 maart 1806 voor *f* 2000 aan zijn broer Jan.¹²⁶ In 1801 leende hij *f* 1200 van Catharina du Foi

125. GABZ, Stadssecretarie 5099, f 109.

126. GABZ, Stadssecretarie 5102, f 87.

onder verband van zijn persoon en goederen; zijn borgen waren Pieter van de Vijver en Johanna Lansen, weduwe van Johannes Vergroesen.¹²⁷

Adrianus Vergroesen trouwde op 19 maart 1801 te Bergen op Zoom met Cornelia Joanna van de Vijver, dochter van Pieter van de Vijver en Josina Zeeland. Beide echtelieden testeerden het jaar daarna op de langstlevende, waarbij zij hun kinderen in f 25 voor hun legitieme portie institueerden.¹²⁸ Weduwe geworden gaf Cornelia haar en Adrianus' woonhuis *De Zwaan* aan de Grote Markt te Bergen op Zoom aan vanwege de successierechten.¹²⁹

De kinderen uit dit huwelijk waren:

1. Petrus Johannes, gedoopt te Bergen op Zoom op 25 januari 1802, stierf op jonge leeftijd.
2. Josepha Joanna, gedoopt te Bergen op Zoom op 17 december 1803, werd daar op 10 januari 1804 begraven.
3. Petrus Johannes Vergroesen, volgt onder X-g op pagina 30.
4. Johannes Vergroesen, volgt onder X-h op pagina 31.
5. Josephus, te Bergen op Zoom geboren op 12 mei 1810, overleed daar op 3 oktober 1812.
6. Maria Petronella Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 24 juli 1812, stierf aldaar op 22 januari 1839. Zij huwde op 9 augustus 1837 te Bergen op Zoom met de beurtschipper Joannes Theodorus Oosterwaal, die daar op 15 maart 1802 was gedoopt als zoon van Joannis Oosterwaal en Theresia Borg-houts.
7. Adrianus Vergroesen, volgt onder X-i.
8. Willem Bernardus Vergroesen, volgt onder X-j.
9. Cornelia Johanna Vergroesen is op 24 september 1819 te Bergen op Zoom geboren en stierf daar op 8 december 1871. Zij trouwde op 25 juni 1856 te Bergen op Zoom met Adrianus van der Ouderaa, suikerbakker, zoon van Petrus van der Ouderaa en van Cornelia Maria Pruijs.
10. Petrus Josephus Vergroesen, geboren op 3 januari 1823 te Bergen op Zoom, stierf daar op 26 maart 1847. Bij testament de dato 27 februari 1847 voor notaris Alder te Bergen op Zoom had hij zijn oudste broer tot universele erfgenaam gemaakt. Tot zijn bezittingen behoorden onder meer goud, zilver en gra-veergereedschap. Hij bekwaamde zich kennelijk als goud- en zilversmid.¹³⁰

127. GABZ, N 973, no. 83.

128. GABZ, N 974, no. 56.

129. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 20, no. 155.

130. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 45, no. 46.

131. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 68, no. 191.

X-g. PETRUS JOHANNES VERGROESEN, gedoopt te Bergen op Zoom op 14 februari 1805, stierf aldaar op 7 oktober 1871. Hij was kandidaat-notaris. tot zijn bezittingen behoorden diverse percelen weiland en bouwland te Bergen op Zoom, Halsteren en Woensdrecht.¹³¹ Na het overlijden van zijn echtgenote Maria Wilhelmmina Vergroesen was hun jongste zoon de enige erfgenaam. Met haar was hij op 15 februari 1843 te Bergen op Zoom getrouwd. Tot hun nalatenschap behoorde een huis in de Zuivelstraat te Bergen

op Zoom, circa 18 hectaren vaste goederen en schuldvorderingen op personen tot een bedrag van ruim f 53.000.¹³²

Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren:

1. Johannes Cornelis Albertus, geboren te Bergen op Zoom op 3 maart 1845, stierf aldaar op 25 juni 1845.
2. Sophia Maria Cornelia Albertina Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 10 juli 1847, stierf aldaar op 16 september 1875. Zij trouwde op 12 februari 1873 te Bergen op Zoom met Johannes Jacobus Teijen, zoon van Carolus Ludovicus Teijen en van Elisabeth Palmans. Bij testament van 20 juni 1873 voor notaris Van Goch te Bergen op Zoom had zij haar echtgenoot tot universele erfgenaam benoemd. Tot haar vermogen behoorden een aandeel in de hietwortelsuikerfabriek van de firma Laane Rogier Daverveld, aandelen in diverse firma's, een huis en erf in de Zuivelstraat, diverse onroerende goederen en land land onder Bergen op Zoom en Halsteren, en alsnog enkele aandelen. Zij was zeer vermogend.¹³³
3. Johannes Eugenius Didericus Vergroesen is op 9 maart 1952 te Bergen op Zoom geboren en is aldaar overleden op 30 oktober 1917. Bij raadsbesluit van 25 juni 1890 werd hij gemeentesecretaris van Bergen op Zoom; voordien was hij gemeenteraadslid.¹³⁴

Op 30 januari 1877 trouwde hij te Bergen op Zoom op Wilhelmina Cornelia Asselbergs, geboren aldaar op 21 oktober 1850 en er overleden op 30 januari 1932. Zij was een dochter van Wilhelmus Carolus Asselbergs en van Joanna Bastiaens. Haar kinderen:

- A. Maria Wilhelmina, te Bergen op Zoom geboren op 24 oktober 1877, aldaar overleden op 16 november 1885.
- B. Carolus Ludovicus Johannes, geboren te Bergen op Zoom op 29 april 1897 en in hetzelfde jaar op 19 oktober aldaar gestorven.
- C. Carolus Ludovicus Johannis, geboren te Bergen op Zoom op 12 december 1880.

X-h. JOHANNES ADRIAANSZON VERGROESEN, gedoopt op 1 augustus 1807 te Bergen op Zoom, overleed aldaar op 30 april 1895. Hij was stadsarchitect en bovendien tekenaar.¹³⁵ Er bestaan diverse tekeningen van zijn hand, bijvoorbeeld van de Christoffelschouw in de hofzaal van het Markiezenhof te Bergen op Zoom.¹³⁶ Op zijn advies besloot het gemeentebestuur in 1835 de oude spuitoren bij het spuihuisje in het Havenkwartier af te breken.¹³⁷ Hij bewoonde het monumentale pand *Het Wapen van Engeland* in de Onze-Lieve-Vrouwestraat. Bij het overlijden van zijn drie kinderen werd dit bezit vermeld.¹³⁸

In eerste echt was Johannes Vergroesen gehuwd met Anna Elisabeth Vriens, gedoopt te Steenberg op 6 november 1809, overleden te Bergen op Zoom op 14 juli 1841. Zij was een dochter van Cornelis Vriens en van Catharina Slokkers. Vergroesen hertrouwde

132. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 75, no. 154.

133. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 71, no. 119.

134. GABZ, Gemeentebestuur na 1814, 1830.

135. P.A. Scheen, *Lexikon Nederlandse beeldende kunstenaars*, dl. II (Den Haag, 1970) 491.

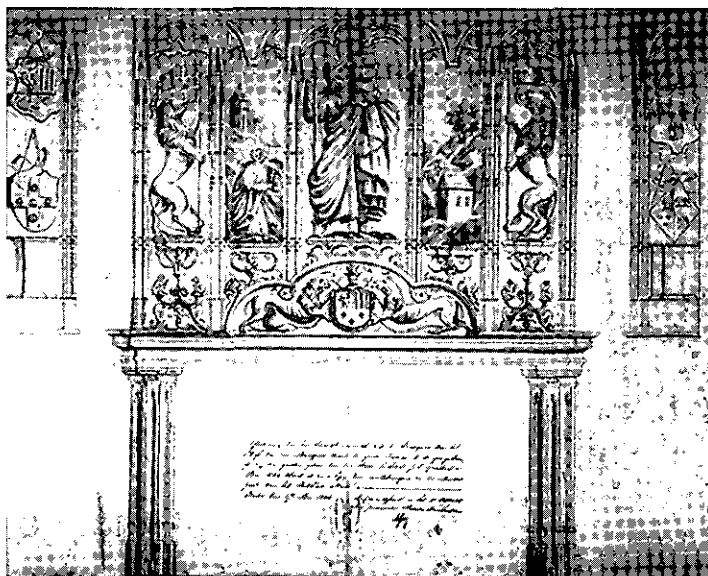
136. K. Booijs, „De Christoffelschouw uit en thuis”, *Jaarboek 'De Ghulden Roos'*, XXXIII (1973) 67. Ch.A.M. Kuijter, *Brabantia Illustrata*, dl. II (Tilburg, 1992) 23, no. 218.

137. Van Ham en Vanwesenbeeck, *Gids voor oud Bergen op Zoom*, 224, 225.

138. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 45, no. 64. Idem 55, no. 94.

op 14 april 1842 te Bergen op Zoom met Anna van den Boom, dochter van Joannes van den Boom en van Cornelia Veraart. Zij is op 19 april 1805 te Bergen op Zoom gedoopt en stierf daar op 9 februari 1882.

Tekening door J. Vergroesen van de Christoffelschouw in het Markiezenhof te Bergen op Zoom.



Uit de eerste echt werden geboren:

1. Cornelia Carharina Vergroesen, te Bergen op Zoom geboren op 27 september 1835, overleed te Etten-Leur op 12 juni 1857.
2. Catharina Adriana, geboren te Bergen op Zoom op 10 januari 1837, aldaar overleden op 5 april 1847.
3. Adrianus Johannes Vergroesen, kantoorbediende, is geboren te Bergen op Zoom op 5 augustus 1838 en aldaar overleden op 18 januari 1863.
4. Willem Bernardus Vergroesen, te Bergen op Zoom geboren op 27 november 1839 en daar overleden op 5 augustus 1859.

De kinderen uit het tweede huwelijk waren:

5. Maria Cornelia Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 4 maart 1843, overleden aldaar op 1 februari 1907. Zij trouwde op 30 juni 1873 in haar geboortestad met Gerardus Bol, zoon van Josephus Bol en van Cornelia Hopmans, geboren te Bergen op Zoom op 2 december 1837. Aldaar hertrouwde zij op 13 juni 1882 met Antonius Johannes Lambertus Maas uit Tilburg, zoon van Lambertus Winand Maas en van Petronella van Emstek, weduwnaar van Josepha Laurentia van den Brand.
6. Elisabeth Johanna Vergroesen, te Bergen op Zoom geboren op 11 april 1845, stierf aldaar op 3 mei 1909. Zij trouwde op

28 november 1867 te Bergen op Zoom op Franciscus Gomarus Juten, hoofdonderwijzer, geboren te Wouw op 12 april 1832 en overleden te Bergen op Zoom op 26 december 1897. Hij was een zoon van Guilielmus Juten en van Maria Cornelia Uijtdevillegen.

Uit dit huwelijk werden Jan en Willem Juten geboren. Zij richtten in 1894 *Taxandria* op, „Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde”. Jan was de uitgever, Willem de eerste redacteur. Hij maakte zich verdienstelijk op het gebied van genealogie, heemkunde en heraldiek. Een gerenommeerd werk van hem vormen de *Genealogische Kwartierstaten van Nederlandsche Katholieken*, verschenen in 1907–1910. Bovendien was hij gemeenteraadslid van Bergen op Zoom, lid van de Provinciale Staten van Noord-Brabant, Tweede-Kamerlid en burgemeester van Wouw.

In 1901 voegde zich broer Gerard Juten (Gerardus Cornelis Adrianus) zich bij hen. Deze pastoor was hoofdredacteur van *Taxandria*, van welk periodiek de laatste jaargang verscheen in zijn overlijdensjaar.¹³⁹ Een vierde betrokken broer was ir. A.J.L. Juten, leraar aan de HBS te Bergen op Zoom; hij redigeerde in 1925–1943 het bibliografische bijvoegsel *Uit Boek en Blad*.

Wordt vervolgd

139. Th.C.M. Noordermeer, „Pastoor Juten (1916–1944)”, in: G.J.M. Blom (red.), *West Brabanders onder elkaar*, dl. II (z.pl., 1997) 83.

MEULENDIJK, MEULENDIJKS

'n Peelfamilie

TH.M. MEULENDIJKS

Afkortingen

GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAHM	Gemeentearchief Helmond
OAA	Oud-administratief archief
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
SAP	Streekarchief Peelland

(Vervolg van p. 155 van de vorige jaargang)

IV-b. LAMBERT JAN JANS VAN DE BEKE, geboren rond 1435, verkocht in 1474 met zijn broer Marcelis de *Wijecker* van 9 lopenzaad, gelegen te Deurne. Deze akker had hun vader verkregen van Jacob Cuper bastaard Gielis Laureijns Vanny alias Back en van Wouter bastaard Arnts Houtappel als executeuren van het testament van wijlen Amelis Sceversteen.¹⁷² Lambert huwde met Heijlwigis¹⁷³, die hertrouwde met Johannes Krakelart.¹⁷⁴ Lambert had zes kinderen, onder wie:

1. Claes Lambechts Verbeeck, volgt onder V-c op pagina 35.
2. Peter Lambrechts van Beeck huwde met Alcidis. Van hun twee kinderen is met name bekend:¹⁷⁵

A. Lenaert Peters van Beeck, naar schatting geboren rond 1490. Hij bracht een cijns op van $8\frac{1}{2}$ denieren, uit grond gelegen in de Wijtmortel. Lenaerts weduwe Lijsbeth¹⁷⁸ en haar kinderen verkochten in 1532 een schuur aan de Zeilberg.¹⁷⁶ Zij erfden van hun vader het land geheten *den Wijtmortel* te Deurne, dat voordien van hun grootouders was geweest.¹⁷⁵ De weduwe gaf in 1569 het vruchtgebruik van een huis, hof, zand en land en alle toebehoren aan de Zeilberg aan de kinderen van haar dochter Anna.¹⁷⁷

AA. Peter Lenaerts van Beeck.

BB. Mariken Lenaerts van Beeck.¹⁷⁸

CC. Jacob Lenaerts van Beeck trad in 1569 voor de kinderen van zijn zus Anna.¹⁷⁷

DD. Anna Lenaerts van Beeck trouwde met Ariaen Dries Peters. Hun twee kinderen verkochten in 1569 land in de Zeilberg.¹⁷⁹

3. Jan Lamberts van de Beke had bij een onbekende vrouw vijf kinderen:¹⁸⁰

172. GAH, R 1244, f 97^v.

173. RANB, Raad en Rentmeester-Generaal 199, f 35^v.

174. GAH, R 1244, f 97^v. R 1230, ff 253^v, 29^v.

175. RANB, Raad en Rentmeester-Generaal 199, f 45^v.

176. SAP, Deurne R 71, f 63^v, 6 april 1532.

177. SAP, Deurne R 80, ff 142^v, 143, 23 september 1569.

178. SAP, Deurne R 73, f 7^v, *festo Antonii* 1538.

179. SAD, Deurne R 80, ff 143, 144, 23 september 1569.

180. SAP, Deurne R 70, januari en mei 1529. R 72, f 14^v.

- A. Sophia Jans van der Beke, gehuwd met Willem Truien.
- B. Luijtgard Jan Lamberts van der Beke trouwde met Adriaan van den Broeck.
- C. Lambert Jans van de Beke.
- D. Jan Jans van der Beke.
- E. Gielis Janszoon Verbeeck¹⁸¹ verkocht in januari 1529 een jaarlijkse cijns van 2 rijns gulden aan Jan Bruijsten Hogarts Verheze.¹⁸² Hij huwde met Hendrickske, dochter van Willem Goossen Proenic. Aan zijn zwagers Pauwels en Ceel Proenen verkocht hij in 1529 het erfdeel van zijn schoonouders.¹⁸³ Uit dit huwelijk is geboren:
 - AA. Jenneken Gielis Verbeeck.
- 4. Willem Lamberts van de Beke had een dochter Mechtelt.
- 5. Lambert Lamberts van de Beke.

V-c. CLAES LAMBRECHTS VERBEECK¹⁸⁴ had een zoon, die volgt onder VI-b op pagina 35.

VI-b. AERT CLAES VERBEECK.¹⁸⁵ Aert, Henrick, Emont, Joest en Elisabeth met haar man Goijart Haengreefs, kinderen van Emont van Gerven, beloofden in 1545 jaarlijks aan Aerdt van Beeck 4 vaten rogge te betalen, *soo lange Mariken, sijn huijsvrouw, in mensselijcke forme levende is ende nijt langer*. Aert zal omstreeks 1530 met haar getrouwd zijn.¹⁸⁶

Uit dit huwelijk stamt een zoon, die volgt onder VII-f op pagina 35.

VII-f. CLAES ARTS VERBEECK, overleden voor 25 maart 1604, huwde met Jenneken, dochter van Aert die Bruijn en van Maria Dirck Heesmans.¹⁸⁷ De kinderen uit dit huwelijk, van wie het nageslacht in de vorige publicatie¹⁸⁸ niet is opgenomen, zijn:

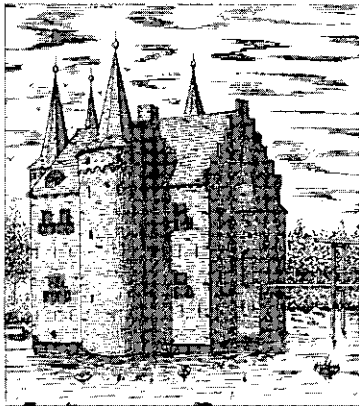
- 1. Aert Nicolaes Aertsen Verbeeck trouwde met Lijsken Gerijt Peter Meussen.¹⁸⁹
- 2. Willem Claessen, volgt onder VIII-k op pagina 35.

VIII-k. WILLEM CLAESSEN¹⁹⁰ was vader van Claes Willems, die volgt onder XI-a op pagina 35.

XI-a. CLAES WILLEMS huwde naar schatting omstreeks 1610 met een onbekende vrouw, die een zoon ter wereld bracht, die volgt onder X-l op pagina 35.

X-l. WILLEM CLAESSEN (alias Van Meijel) is overleden voor 1681. Hij kocht een woonhuis op Vreekwijk en was gegoed te Asten en Helmond.¹⁹¹ Hij zal rond 1630 getrouwd zijn met Magdalena Jansen Martens, die op 9 november 1675 te Deurne op Vreek is overleden. De kinderen uit dit huwelijk zijn:¹⁹²

- 181. SAP, Deurne R 77, 7 februari 1554.
- 182. SAP, Deurne R 70, *de leste dag Januarii 1529*.
- 183. SAP, Deurne R 70, f 9. R 70, 21 december 1529.
- 184. SAP, Deurne R 69, f 14^v. R 71, 31 december 1533.
- 185. SAP, Deurne R 69, f 14^v, 29 januari 1524.
- 186. SAP, Deurne R 7, 15 maart 1612. R 73, f 7^v, 1538. R 74, 2 april 1545; 8 juni 1545. R 82, d.d. 15 augustus 1576.
- 187. SAP, Deurne R 82, f 88^v, 7 april 1575. R 84, f 84, 4 mei 1609; f 198, 11 december 1585: erfdeeling kinderen Aert die Bruin en Maria. R 93, 31 augustus 1609. R 89, f 11^v.
- 188. Th.H. Meulendijks, *Meulendijks(s), 'n Peelfamilie* (Helmond, 1993).
- 189. SAP, Deurne R 89, f 11, 5 maart 1611.
- 190. GAHM, Huisarchief 300, f 276E.
- 191. SAP, Deurne R 96, f 176, 31 december 1659. R 101, f 48, 20 februari 1681. R 102, f 104.
- 192. SAP, Deurne R 101, f 48, 20 februari 1681. R 102, f 104, 4 juni 1686. R 104, f 54^v, 1 mei 1705.



Het blokhuis te Liessel.

1. Klaes Willems is gedoopt te Meijel op 3 februari 1636 en overleden te Deurne op 26 juni 1706. Hij ondertrouwde te Deurne op 13 juni 1674 en trouwde drie dagen later met Marijke Sijmons uit Aarle-Rixtel, ook *Maeijken Hendrik Goorts Vloeijmans* genoemd. Zij was eerder getrouwd geweest met Sijmon van den Boomen.
2. Hendricxken Willem Claessen, overleden op 7 maart 1675 op het *castello de Lijssel*. Zij huwde te Deurne op 24 mei 1665 met Peter Jan Peter Wilberts Verheubrechts (Verhuijbrechts) uit Liessel, zoon van Jan Peter Wilberts bij Goortken. Peter hertrouwde te Deurne op 17 november 1691 met Jenneke Huijberts. Hun kinderen waren in 1705:¹⁹³
 - a. Hijkken Peter Jansse Verheubrecht, gehuwd met Claes Claes Claus.
 - b. Anneken Peter Jansse Verheubrecht, gehuwd met Antonis Dirck Meulendijck.¹⁹⁴

Twee broers van Jan Peter Wilberts Verhuijbrechts noemden zich Meulendijcx. Herman werd bij Catharina N. vader van Jan, die te Eindhoven is gedoopt op 3 maart 1681. Jan trouwde met Jenneken Everts, bij wie hij zes kinderen verwekte, eveneens Meulendijck geheten.¹⁹⁵

3. Marten Willems, geboren te Meijel rond 1640, overleden te Deurne op 28 september 1676 onder Derp, huwde te Deurne op 3 september 1668 met Marija Clous, die voor 1682 is overleden. Zij was een dochter van Hendrick Tijs Clous en Jenneken Jan de Graaff. Uit haar huwelijk stamt:
 - A. Catharina Claessen, te Deurne overleden tussen 1709 en 1712. Zij trouwde te Deurne op 2 februari 1698 met Andries Jacobs van den Boomen, zoon van Jacob Jans van den Boomen en van Elisabeth Dries Thijs Verhees. Andries is tussen 1701 en 1705 overleden. Catharina hertrouwde te Deurne op 27 januari 1709 met Jan Goort Cuijpers, te Deurne begraven op 8 oktober 1748.
4. Jenneken Willem Claessen huwde te Deurne op 19 juni 1678 met Goort Peters.
5. Peter Willem Claesssen alias Verbceek, volgt onder XI-b op pagina 37.
6. Jan Willem Claessen¹⁹⁶ huwde op 7 maart 1683 te Deurne met Godefrida Andries van Driessen van Meijel, die op 29 februari 1720 te Deurne is overleden. Hun kinderen verdeelden onder meer een hoeve, gelegen in de *Braeck*:¹⁹⁷ Het waren:
 - A. Guelimina, gedoopt te Deurne op 23 maart 1685.
 - B. Jenneken Jan Willems was in 1708 ouder dan 16 jaar.¹⁹⁸
 - C. Dries Jan Willems, na 1692 geboren.
 - D. Willem Jan Willems.
7. Tijs Willem Claessen¹⁹⁹, te Deurne overleden op 10 december 1726, trouwde aldaar op 3 februari 1691 met Jenneke Ansems, dochter van Ansem Corsten bij Willemke Seelen. Uit

193. SAP, Deurne R 104, f 54^v, 1 mei 1705.

194. *De Brabantse Leeuw*, XLVIII (1999) 73.

195. SAD, Deurne R 128, f 149^v.

196. SAP, Deurne R 102, f 104, 4 juni 1686.

197. SAP, Deurne R 104, f 95^v, 2 september 1710.

198. SAP, OAA Deurne, hoofdgeldlijst van 1708.

199. SAP, Deurne R 125, f 9, 7 november 1713. GAHM, Huisarchief 300, f 276E.

200. SAP, OAA Deurne, Maatboek, f 121 (1701).
201. SAP, Deurne R 128, f 126^v, 22 oktober 1731.
202. A.L.M. Vissers, „Genealogie Munsters”, *Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant*, IX, X (1994, 1995) IX. 150.
203. SAP, Deurne R 128, f 79^v, 30 oktober 1730.
204. SAP, Deurne R 137, f 116^v, 19 september 1763; f 118; 29 september 1763.
205. SAP, Vlieden R 30, f 76, 15 mei 1765.
206. SAP, Deurne R ?, f 164, 10 maart 1760. R 140, f 113.
207. SAP, Deurne R 141, f 232, 14 juni 1781: taxatie. R 142, f 23, 10 december 1781.
208. SAP, Deurne R 129, f 160, 25 november 1734. R 130, f 73^v, 31 augustus 1737. R 131, f 116^v, 12 oktober 1741. R 131, f 119, 14 oktober 1741. R 132, f 146^v, 21 maart 1746. R 133, f 49, 9 oktober 1747. GAHM, Huisarchief 300, f 10A (1678–1756).
209. SAP, Deurne R 126, f 160, 25 november 1734: erfdeling van de goederen van de weduwe van Aert Jan Claus.

dit huwelijk stammen zes dochters:

- A. Helena Tijs Claessen huwde op 2 december 1712 te Deurne met Jan Hendrik van Bommel.
- B. Maria Tijs Claessen.
- C. Wilhelmina Thijs Claessen.
- D. Hendrina Thijs Claessen.
- E. „Ida, gedoopt te Deurne op 2 oktober 1701.
- F. Joanna, te Deurne gedoopt op 15 oktober 1703.

XI-b. PETER WILLEM CLAASSEN VERBEECK²⁰⁰, overleden voor 1731, huwde te Deurne op 16 juli 1769 met Lijneke Janssen Melis, overleden na 1708. Kinderen uit dit huwelijk waren:²⁰¹

1. Matthijs Peters Verbeeck, volgt onder XII-a op pagina 37.
2. Jenneken Peter Verbeeck is te Deurne overleden op 14 december 1724 en daar vier dagen later begraven. Zij trouwde te Deurne op 11 februari 1720 met Joannes Cornelis Munsters²⁰², meester-pottenbakker. Hij was een zoon van Cornelis Munsters en van Maria Dierck Horevorts. Op 30 juni 1726 hertrouwde hij te Deurne met Helena Willem Goossens.
3. Peter Peter Willems alias van de Braeck²⁰³, borgemeester te Deurne in 1727, aldaar begraven op 7 juli 1746. Hij trouwde te Deurne op 29 mei 1718 met Maria Berckers, dochter van Gerardus Tijssen Berckers en van Maria Willems. In 1763 deed Maria als weduwe in ruil voor haar levenslange onderhoud afstand van het vruchtgebruik van haar goederen te Vreekwijk ten behoeve van haar kinderen.²⁰⁴

Uit dit huwelijk zijn geboren:

- A. Maria Peters²⁰⁵, te Deurne gedoopt op 5 oktober 1719, trouwde aldaar op 23 januari 1746 met Claas Peter Claus uit Deurne, zoon van Peter Claus en van Elisabeth Jan Hicspors.
- B. Joanna, te Deurne gedoopt op 2 januari 1724.
- C. Jan Peter Peters²⁰⁶, te Deurne gedoopt op 14 november 1726, trouwde op 18 juli 1751 met Elisabeth Bartels, te Deurne gedoopt op 6 maart 1725 als dochter van Laurens Mathijs Bartels en van Maria Peter Claessen.
- D. Petrus, te Deurne gedoopt op 9 juli 1730.
- E. Catharina Peter Peters²⁰⁷, op 27 december 1733 te Deurne gedoopt en daar begraven op 12 mei 1781. Zij huwde met Martinus van Stiphout, te Helmond geboren en te Deurne begraven op 23 mei 1792.
- F. Petrus, te Deurne gedoopt op 1 juni 1737 en daar op 1 januari 1742 begraven.

XII-a. MATHIJS PETER WILLEMS²⁰⁸ alias Verbeek werd te Deurne begraven op 28 november 1746. Daar was hij op 31 juli 1706 getrouwd met Anna Claus, dochter van Aert Jan Claus en van Maria. Zij is op 12 januari 1726 te Deurne overleden. Uit dit huwelijk stammen:²⁰⁹

1. Arnold Verbeek, te Deurne gedoopt op 22 juli 1707, overleden en begraven te Heemstede op 2 december 1738.
2. Willem Mathijs Peters, volgt onder XIII-a op pagina 38.
3. Petrus, te Deurne gedoopt op 2 mei 1713.
4. Jan Mathijs Peters, te Deurne gedoopt op 26 oktober 1715 en daar begraven op 23 oktober 1741.
5. Catharina Mathijs Peters, voor 1716 geboren²¹⁰, huwde met Cornelis Jan Schepers, uit Helmond.
6. Jenneken Mathijs Peters²¹⁰, geboren voor 1716, te Deurne begraven op 20 maart 1786.
7. Henricus, te Deurne gedoopt op 28 december 1717.
8. Catharina, te Deurne gedoopt op 31 maart 1719.
9. Maria, te Deurne gedoopt op 25 april 1722.

XIII-a. WILLEM MATTHIJS PETERS, gedoopt te Deurne op 8 april 1711, trouwde aldaar op 5 mei 1743 met Catharina Cuijpers, te Deurne gedoopt op 12 februari 1713 als dochter van Jan Cuijpers en van Theodora van Hugten. Als weduwe deed zij in 1785 afstand van haar tochtrecht op haar boerderij en landerijen te Vreekwijk ten behoeve van haar dochters.²¹¹ Uit dit huwelijk stammen:

1. Anneke Willems alias van de Beek²¹² werd te Deurne gedoopt op 2 april 1744 en trouwde daar op 25 november 1781 met Marten van Stiphout, die te Helmond is geboren en te Deurne werd begraven op 23 mei 1792. Zij woonden te Vreekwijk.²¹³
2. Maria Willem Mathijs Peters alias van de Beek, te Deurne gedoopt op 19 juni 1745, landbouwster, overleden te Deurne op 20 januari 1820. Zij trouwde aldaar op 2 mei 1773 met Jacobus Gerrits van Leunen uit Bakel.
3. Jan Willems de Beek, volgt onder XIV-a op pagina 39.
4. Mathijs Willems van de Beek, gedoopt te Deurne op 28 oktober 1752, landbouwer, te Deurne overleden op 17 januari 1834. Hij huwde te Deurne op 8 juni 1777 met Anna Maria Heesmans, aldaar gedoopt op 31 december 1753 en er overleden op 18 oktober 1834. Hij was een zoon van Theodorus Peter Heesmans en van Elisabeth Peter van den Boomen. Uit dit huwelijk stammen:
 - A. Joanna Maria, te Deurne gedoopt op 17 mei 1778.
 - B. Catharina van de Beek, te Deurne gedoopt op 14 maart 1780, trouwde te Asten op 9 februari 1806 met Jan Peter Bouwmans, aldaar gedoopt op 15 september 1774.
 - C. Petronella van de Beek, te Deurne gedoopt op 3 februari 1782, landbouweresse, aldaar overleden op 9 augustus 1845.
 - D. Wilhelmus van de Beek, gedoopt te Deurne op 1 juni 1784, landbouwer, aldaar overleden op 10 januari 1852.
 - E. Theodora van de Beek, te Deurne gedoopt op 28 september 1786 en daar overleden op 13 februari 1855.

210. SAP, Deurne R 131, f 116^v, 12 oktober 1741.

211. SAP, Deurne R 143, f 91^v en 93, 24 januari 1785.

212. SAP, Deurne R 142, f 23, 10 december 1781.

213. SAP, Deurne R 141, f 232, 14 juni 1781.

F. Elizabetha van de Beek, te Deurne gedoopt op 3 juli 1789, huwde aldaar op 2 mei 1819 met Jacobus Maes, metseelaar, te Eindhoven gedoopt op 13 december 1785.

5. Dorothea, gedoopt te Deurne op 3 februari 1755 en daar vier dagen oud begraven.

XIV-a. JAN WILLEMS VAN DE BEEK, gedoopt te Deurne op 29 januari 1749 en aldaar overleden omstreeks 1799, huwde op 30 april 1780 te Deurne met Jenneke Maria Evers.²¹⁴ Zij is aldaar gedoopt op 29 mei 1757 en werd er begraven op 21 november 1791. Haar ouders waren Jan Laurens Evers en Anna Maria Hendrik Welten. Uit dit huwelijk stammen:

1. Anna Maria van de Beek, te Deurne gedoopt op 3 augustus 1781, landbouwster, is te Deurne overleden op 6 mei 1853. Zij huwde aldaar op 8 februari 1807 met de landbouwer Andreas Francis Roijmans, te Deurne gedoopt op 14 juli 1778 en daar overleden op 7 februari 1824. Zij hertrouwde te Deurne op 15 februari 1840 met Cornelius Verhulst, te Deurne gedoopt op 14 mei 1792.
2. Wilhelmus van de Beek, gedoopt te Deurne op 16 januari 1783, aldaar overleden op 18 oktober 1837. Hij trouwde vanuit Vlierden te Deurne op 8 mei 1808 met de landbouwster Joanna van der Zanden, te Deurne overleden op 25 februari 1841. Zij was een dochter van Hendrik Peter van der Zanden en van Catharina Aarts.
3. Joanna van de Beek, te Deurne gedoopt op 1 januari 1785, dienstmeid, aldaar overleden op 19 november 1816. Zij trouwde op 16 april 1815 met Wilhelmus van Bree, te Deurne gedoopt op 7 februari 1781.
4. Joannes van de Beek, te Deurne gedoopt op 6 september 1786, landbouwer, aldaar overleden op 4 december 1849. Hij trouwde te Deurne op 17 mei 1818 met Cornelia Mennen, te Deurne gedoopt op 16 december 1785 en er op 3 april 1831 overleden als dochter van Godefridus en Joanna van Hoof.
5. Theodorus van de Beek, gedoopt te Deurne op 16 mei 1788, te Bakel overleden op 19 januari 1858. Hij was aldaar op 28 februari 1813 getrouwd met Johanna van Berlo, te Bakel gedoopt op 23 oktober 1780.
6. Catharina, te Deurne gedoopt op 25 februari 1790 en daar begraven op 11 januari 1793.

De schrijver dankt de medewerkers van het Peellandarchief te Deurne, van het rijksarchief in 's-Hertogenbosch, het rijksarchief te Brussel, het stadsarchief te 's-Hertogenbosch, het streekarchief te Eindhoven en het gemeentearchief te Helmond, alsook mevrouw A. Megens (†) en de heren Leo Adriaenssen, Pieter Koolen, Peter Meulendijks, Wim Pijnappel, Hans Vogels en Egbert Wijnen, en voorts alle hier niet genoemde personen voor hun zeer gewaardeerde medewerking.

214. SAP, Deurne R 143, f 47, 10 juli 1784.

“LIEDEN ZONDER EERGEVOEL”

Brabantse landlopers rond de voorlaatste eeuwwisseling

L.F.W. ADRIAENSSEN EN J.G.N.M. VAN DER ZANDEN



Naam: ADRIAAN VAN TILBURG

Vonnis: Breda, 15 juli 1897, landloperij (dossiernummer 5288).

Personalia: Geboren op 22 februari 1869 te Steenberg, zoon van Cornelis van Tilburg en Adriana Suikerbuik. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,710 meter.

Beroep en verblijfplaats: Bakker zonder woonplaats.

Strafblad: Een eerdere veroordeling wegens bedelarij en landloperij.



Naam: CORNELIS JACOBUS OOMENS

Vonnis: Amsterdam, 15 juli 1897, bedelarij (dossiernr. 5320).

Personalia: Geboren op 3 augustus 1850 te Baardwijk, zoon van Johannes Oomens en Barta van Delft. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,619 meter. „Voorhoofd licht horizontaal gerimpeld.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwerman te Amsterdam.

Militaire dienst: Vrijwilliger in Oost-Indië (1873–1878).

Strafblad: Drie maal eerder werd hij veroordeeld wegens bedelarij en landloperij. Bovendien werd hij in vermoedelijk 1887 door de rechtbank van Amsterdam wegens diefstal veroordeeld tot twee jaar gevangenisstraf en in 1889 door dezelfde rechthand tot zes maanden, weer wegens diefstal.



Naam: NICOLAAS KEIZER, eigenlijk genaamd Lodewijk Schoonhoven

Vonnis: Breda, 17 juli 1897, landloperij (dossiernummers 3788 en 5138).

Personalia: Geboren op 21 mei 1845 te Boxmeer, zoon van Johannes Bernardus Schoonhoven en Maria Joseph Lamee. Weduwnaar van Julie Thirij.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,729 meter. „Bijziende”, „Links horizontaal gerimpeld. Weinig bijziende.”

Beroep en verblijfplaats: Werkman zonder woonplaats, voorheen te Amsterdam.



Militaire dienst: Diende in 1865–1866 bij de grenadiers en jagers.
Strafblad: Was door de rechtbank van 's-Hertogenbosch minstens een keer eerder veroordeeld wegens bedelarij.

Naam: JOANNES VERBEEK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 29 juli 1897, landloperij (dossiernummer 2949).

Personalia: Geboren op 4 juli 1842 te Megen, zoon van Nicolaas Verbeek en Theodora Maria Strik. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,687 meter. „Een verticale plooi op de neuswortel. ringen in de ooren gedragen. Drie plooyen op het voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Metselaar te Megen.

Militaire dienst: Diende in 1861–1862 bij de huzaren te 's-Hertogenbosch.

Strafblad: Twee eerdere veroordelingen wegens bedelarij en landloperij. Hij zegt vier maanden te hebben gezeten voor een vechtpartij.



Naam: CORNELIS HOENDERVANGERS

Vonnis: Breda, 10 augustus 1897, landloperij (dossiernummer 5467).

Personalia: Geboren op 8 december 1872 te Rucphen, zoon van Cornelis Hoendervangers en Antonetta van Dorst. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,639 meter. „Stotterend.”

Beroep en verblijfplaats: Zonder beroep te Breda.

Strafblad: In 1891 veroordeelde de rechtbank van Breda hem wegens diefstal tot twee jaar en negen maanden gevangenisstraf.



Naam: HENDRICUS ALPHONSUS MERKX

Vonnis: 's-Gravenhage, 10 augustus 1897, landloperij (dossiernummer 5491).

Personalia: Geboren op 7 maart 1852 te Heusden, zoon van Johannes Merxx en Hendrina Gooijers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,576 meter. „Links horizontaal gerimpeld op voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Slagersknecht te Tilburg.

Strafblad: Drie maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: FRANCISCUS JOHANNES VAN DE VEN

Vonnis: Utrecht, 10 september 1897, landloperij (dossiernummer 5546).

Personalia: Geboren op 22 september 1849 te 's-Hertogenbosch, zoon van Peter van de Ven en Joanna Elisabeth Vermeulen. Weduwnaar van Joanna Jansen.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,661 meter. „Verticaal gerimpeld op neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Bankwerker te Rotterdam.

Strafblad: Twee eerdere veroordelingen wegens bedelarij en landloperij.



Naam: JAN BAPTIST HEIJNEN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 14 september 1897, bedelarij (dossiernummer 3931).

Personalia: geboren op 26 ... 1828 te Roosendaal, zoon van Marijn Heijnen en Johanna van der Heiden.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,537 meter. „Geplooid gelaat. Moeijelijke gang.” Ongehuwd.

Beroep en verblijfplaats: Zadelmaker zonder woonplaats.

Strafblad: Een maal eerder wegens landloperij veroordeeld.



Naam: JOANNES CORNELIS VAN DUN

Vonnis: Den Bosch, 14 september 1897, landloperij (dossier 3942).

Personalia: Geboren op 22 september 1861 te Tilburg, zoon van Jan Francis van Dun en Hendrika de Groot. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,669 meter. „Vooruitstekende kin.”

Beroep en verblijfplaats: Opperman zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie. Wegens desertie in tijd van vrede werd hij veroordeeld tot twee maanden militaire gevangenisstraf.

Strafblad: Een maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: JOHAN GODFRIED JOSEPHUS HIEF

Vonnis: 's-Gravenhage, 20 september 1897, landloperij (dossiernummer 2982).

Personalia: Geboren op 22 juli 1854 te Breda, zoon van Johannes Pieter Hief en Maria Christina Grotenboer. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,713 meter. „Kuiltje in de kin.”

Beroep en verblijfplaats: Behanger te Schoonhoven.

Militaire dienst: Diende in 1870–1878 bij de vestingartillerie te Woerden. **Strafblad:** Twee maal eerder wegens bedelarij en landloperij veroordeeld.



Naam: JOHANNES HENDRICUS FRENS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 24 september 1897, landloperij (dossiernummer 2994).

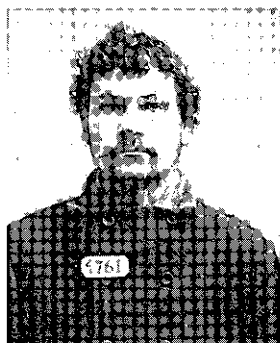
Personalia: Geboren op 31 juli 1834 te Breda, zoon van Everhard Frens en Johanna Petronella Francisca de Somer. Gescheiden.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,682 meter.

Beroep en verblijfplaats: Schilder te Rotterdam.

Militaire dienst: Diende in 1856–1866 te Soerabaya in het Nederlands-Oost-Indische leger bij de infanterie. Heeft een pensioenakte.

Strafblad: Twee eerdere veroordelingen wegens landloperij en bedelarij.



Naam: MARIJNUS VAN LOENHOUT

Vonnis: Breda, 28 september 1897, landloperij (dossiernummer 4761).

Personalia: Geboren op 15 maart 1873 te Bergen op Zoom, zoon van Marijnus van Loenhout en Antonia Verboven. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,788 meter.

Beroep en verblijfplaats: Muzikant te Breda.

Strafblad: Een maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: CHRISTIANUS NABBE

Vonnis: 's-Gravenhage, 1 oktober 1897, landloperij (dossiernummer 5577).

Personalia: Geboren op 21 februari 1848 te 's-Hertogenbosch, zoon van Leonardus Nabbe en Joanna Maria Verstegen. Weduwnaar van Johanna Maria van Dijk (overleden te Amsterdam).

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,737 meter. „Verticaal gerimpeld op neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Werkman te Amsterdam.

Militaire dienst: Diende in 1864–1866 als vrijwilliger bij de infanterie te Breda en in 1866–1868 in een garnizoensbataljon in Nederlands Indië.



Naam: JACOBUS ANTONIUS EIJSENECK

Vonnis: Breda, 20 oktober 1897, landloperij (dossiernummer 5599).

Personalia: Geboren op 25 juni 1834 te 's-Hertogenbosch, zoon van Franciscus Antonius Eijzeneck en Anna Maria Veltman. Gehuwd met Pietje ten Kastars te 's-Hertogenbosch.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,587 meter. „Horizontaal gerimpeld op voorhoofd en gerimpeld op neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te Breda.

Strafblad: Twee maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



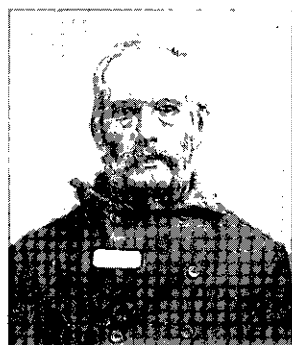
Naam: FRANCISCUS ADRIANUS VAN DE MEERENDONK
Vonnis: Utrecht, 21 oktober 1897, landloperij (dossiernummer 4018).

Personalia: Geboren op 30 november 1865 te 's-Hertogenbosch, zoon van Franciscus Adrianus van de Meerendonk en Joanna Maria Pekue(?). Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,669 meter. „Licht pokdalig.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Was stoker bij de marine. De krijgsraad van Nieuwediep veroordeelde hem wegens insubordinatie tot vier maanden celstraf en verval van zijn militaire rechten.



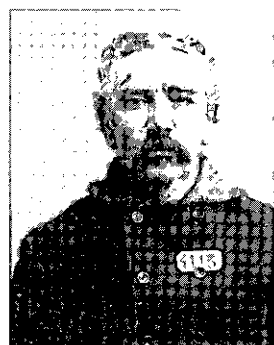
Naam: WILHELMUS PAULUS DITVOORST

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 9 november 1897, landloperij (dossier-nummer 4067).

Personalia: Geboren op 4 februari 1841 te Bergen op Zoom, zoon van Walterus Ditvoorst en Adriana Antonetta van Baarle. Gescheiden.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,770 meter. „Ziekelijk uiterlijk. Kuiltje in de kin.”

Beroep en verblijfplaats: Zonder beroep te Rotterdam. Heeft een Duitse werkpas.



Naam: ANTONIUS JOSEPHUS VAN LEEUWEN

Vonnis: 's-Gravenhage, 19 november 1897, landloperij (dossier-nummer 4113).

Personalia: Geboren op 13 maart 1850 te 's-Hertogenbosch, zoon van Gerardus van Leeuwen en Petronella Timmermans. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,665 meter. „Zware onderkin.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer zonder woonplaats.

Militaire dienst: Was fuselier in het Nederlands-Oost-Indisch leger. **Strafblad:** Drie maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: ADRIAAN MELIS

Vonnis: Breda, 25 november 1897, landloperij (dossiernummer 4141).

Personalia: Geboren op 7 september 1855 te Tilburg, zoon van Adriaan Melis en Johanna Cornelia Picorie. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,601 meter. „Diepe oogkassen, schuine plooiën bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Barbier te Steenwijkerwold.



Naam: JACOBUS WILHELMUS BETTONVIL

Vonnis: 's-Gravenhage, 26 november 1897, landloperij (dossier-nummer 4161).

Personalia: Geboren op 17 augustus 1861 te 's-Hertogenbosch, zoon van Hermanus Hendrikus Bettonvil en Margariet van Geffen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,750 meter. „Kuiltje in de kin.”

Beroep en verblijfplaats: Kleermaker zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger bij infanterie.

Strafblad: Werd drie maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: LAURENS BELJAARS

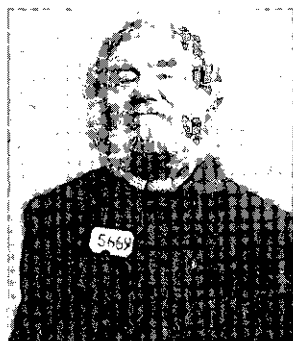
Vonnis: Haarlem, 27 november 1897, bedelarij (dossiernummer 4173).

Personalia: Geboren op 11 april 1863 te Hooge en Lage Zwaluwe, zoon van Cornelis Beljaars en Wilhelmina Damen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,688 meter. „Diepe oogkas-sen.”

Beroep en verblijfplaats: Werkman in de IJpolder (bij Amsterdam).

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige bij veldartillerie.



Naam: BERNARDUS VERHOEVEN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 13 december 1897, bedelarij (dossier-nummer 5669).

Personalia: Geboren op 15 februari 1826 te Loon op Zand, zoon van Willem Verhoeven en Martina Kemmen. Weduwnaar van Jansje Schoenmaker.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,681 meter. „Horizontaal gerimpeld en zwaar gerimpeld van neusvleugel tot mondhoek.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te 's-Hertogenbosch.

Militaire dienst: Diende in 1851–1854 als nummerwisselaar bij de infanterie te Bergen op Zoom.

Strafblad: Een eerdere veroordeling wegens bedelen en landlopen.



Naam: WILHELMUS VAN DE WIEL

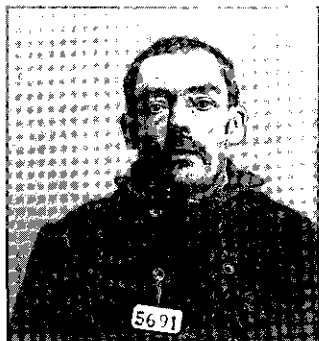
Vonnis: 's-Hertogenbosch, 14 december 1897, landloperij (dossiernummer 5672).

Personalia: Geboren op 25 augustus 1852 te Geldrop, zoon van Peter van de Wiel en Maria Josepha Paulissen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,586 meter. „Horizontaal gerimpeld.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Geldrop.

Militaire dienst: Diende in 1887–1897 als vrijwilliger in het Nederlands-Indische leger te Batavia.



Naam: JOHANNES MANSVELD

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 14 december 1897, bedelarij (dossier-nummer 5691).

Personalia: Geboren op 3 augustus 1852 te Eindhoven, zoon van Adrianus Mansveld en Allegonda Wijnen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,705 meter. „Horizontaal gerimpeld en dikke wallen onder oogen.”

Beroep en verblijfplaats: Schilder te Eindhoven.



Naam: ANTONIUS DORELEIJERS

Vonnis: Breda, 14 december 1897, landloperij (dossiernummer 5705).

Personalia: Geboren op 6 juni 1869 te Woensel, zoon van Wilhelmus Doreleijers en Maria van de Water. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,660 meter.

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Woensel.

Militaire dienst: Diende in 1892–1897 als vrijwilliger in het Nederlands-Indisch leger; hij was gelegerd te Lombok en Buitenzorg-Batavia.

Strafblad: In mei 1897 is hij door de rechtbank te 's-Hertogenbosch veroordeeld tot 21 dagen gevangenisstraf wegens mishandeling.



Naam: HENDRICUS WILHELMUS VAN HEIJNSBERGEN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 31 december 1897, landloperij (dossiernummer 4214).

Personalia: Geboren op 18 juni 1870 te Gassel, zoon van Peter van Heijnsbergen en Anna Maria van den Heuvel. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,685 meter.

Beroep en verblijfplaats: Arbeider zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie.



Naam: MARTINUS JOHANNES VAN DER LEEST

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 10 januari 1898, landloperij (dossier-nummer 5786).

Personalia: Geboren op 16 december 1854 te 's-Hertogenbosch, zoon van Johannes van der Leest en Anna Maria van der Mazele. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,593 meter. „Hoog kaal voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende in 1874–1875 bij de infanterie te 's-Hertogenbosch.



Strafblad: In 1897 veroordeelde de rechtbank te Rotterdam hem wegens diefstal tot een half jaar gevangenisstraf.

Naam: JOHANNES SANDERS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 21 januari 1898, landloperij (dossier-nummer 2960).

Personalia: Geboren op 22 juli 1870 te Stiphout, zoon van Dilis Sanders en Antonet Verdonshot. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,655 meter.

Beroep en verblijfplaats: Metselaar te Helmond.

Militaire dienst: Diende bij de veldartillerie te Roermond.

Strafblad: Volgens zijn verklaring is hij tot drie jaar, drie maanden, 45 dagen, 21 dagen en 5 dagen celstraf veroordeeld wegens mishandeling, tot een maand wegens valsheid in geschrifte, tot een maand wegens huisvredebreuk en tot twee maal acht dagen en tot tien dagen wegens vernieling.



Naam: LODOVICUS WILHELMUS STOFFELS

Vonnis: Breda, 21 januari 1898, landloperij (dossier-nr. 5790).

Personalia: Geboren op 19 februari 1842 te Oudenbosch, zoon van Ferdinand Stoffels en Margo van Ilvarenbeek. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,655 meter. „Verticale rimpel op neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Timmerman te Breda.

Militaire dienst: Was van de lichting van 1860 en diende bij de mineurs te Utrecht.

Strafblad: Drie maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: ANTONIUS LOOIJMANS

Vonnis: Utrecht, 25 januari 1898, landloperij (dossier-nummer 4197).

Personalia: Geboren op 6 februari 1851 te 's-Hertogenbosch, zoon van Antonius Looijmans en Wilhelmina de Graaf. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,687 meter. „Holle oogkassen, rond gelaat, schuine plooiën bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende hij de infanterie.



Naam: GERARDUS VAN TRIER

Vonnis: Rotterdam, 4 februari 1898, landloperij (dossiernummer 5843).

Personalialia: Geboren op 6 april 1851 te Breda, zoon van Johannes van Trier en Anna Roelen. Gehuwd met Elisabeth de Jong.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,663 meter. „Links horizontaal gerimpeld op voorhoofd, schuin gerimpeld van neusvleugel tot mondhoek. Norsch uitzicht.”

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te Rotterdam.

Strafblad: De rechtbank van Rotterdam veroordeelde hem op 10 november 1894 tot vier maanden gevangenis wegens diefstal.



Naam: PETRUS JOHANNES VAN RAAK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 4 februari 1898, landloperij (dossier-nummer 5852).

Personalialia: Geboren op 21 augustus 1852 te Gilze-Rijen, zoon van Johannes Josephus van Raak en Maria Catharina Broers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,629 meter. „Lonkend.”

Beroep en verblijfplaats: Opperman te Tilburg.



Naam: JOHANNES NIJS, bijgenaamd Boertje

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 4 februari 1898, bedelarij (dossiernummer 5862).

Personalialia: Geboren op 22 februari 1855 te Berghem, zoon van Joachim Nijs en Johanna van Schadewijk. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,589 meter. „Links horizontaal gerimpeld op voorhoofd. Tot lachen genijgd.”

Beroep en verblijfplaats: Venter in bedrijfsbehoeften te Oss.

Militaire dienst: Was van de lichte van 1879 en diende te Bergen op Zoom bij de infanterie.



Naam: RENERUS JOHANNES DIKS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 4 februari 1898, landloperij (dossier-nummer 5863).

Personalialia: Geboren op 5 februari 1851 te 's-Hertogenbosch, zoon van Theodorus Diks en Petronella Oltheusen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,579 meter. „Verticale rimpel op neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Opperman te 's-Hertogenbosch.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger in het Nederlands-Indisch leger.



Naam: ADRIAAN CORNELISSE MANGELAARS

Vonnis: Utrecht, 23 februari 1898, landloperij (dossiernummer 5871).

Personalia: Geboren op 14 juni 1845 te Wouw, zoon van Cornelius Philippus Mangelaars en Johanna Kersens. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,614 meter. „Hoogkaal voorhoofd, licht horizontaal gerimpeld op voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Was van de lichte van 1865 en diende bij de infanterie te Bergen op Zoom.



Naam: JACOBUS JOHANNES BAKKER

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 8 maart 1898, landloperij (dossiernummer 5889).

Personalia: Geboren op 12 juni 1852 te Bergen op Zoom, zoon van Cornelis Bakker en Johanna Maria Wennekes. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,745 meter.

Beroep en verblijfplaats: Bankwerker te Amsterdam.

Strafblad: Was een maal eerder veroordeeld voor bedelarij en landloperij.



Naam: PIETER VAN BREUGEL

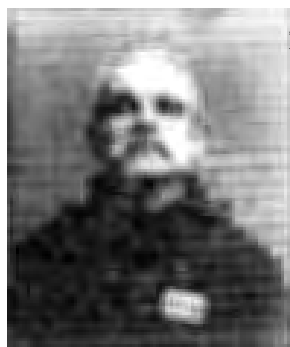
Vonnis: Breda, 8 maart 1898, landloperij (dossiernummer 5930).

Personalia: Geboren op 27 november 1835 te Loon op Zand, zoon van Cornelis van Breugel en Johanna Maria van Iersel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,618 meter. „Schuin gerimpeld van neusvleugel tot mondhoek.”

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker, laatst te Tilburg.

Strafblad: Werd een maal eerder veroordeeld voor bedelarij en landloperij.



Naam: PETRUS VAN KILSDONK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 2 april 1898, landloperij (dossiernummer 1048).

Personalia: Geboren op 10 februari 1844 te Erp, zoon van Lambertus van Kilsdonk en Johanna van Melis. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,542 meter. „Drie horizontale plooiën op het voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Smidsknecht te Erp.

Strafblad: Was een maal eerder wegens bedelarij en landloperij veroordeeld.

Wordt vervolgd

DE JOODSE FAMILIE HARTOG

Aanvullingen

DRS. G.J.A. SCHAMBERS

Op het artikel „De joodse familie Hartog te Tongelre, Woensel, Eindhoven” in *De Brabantse Leeuw* jaargang 45, nummer 4, van 1996 kwam een reactie van de 91-jarige heer Ruben Braaf, wonend in het Nederlands Seniorenhuis Beth Joles te Haifa, vermeld in het genoemde artikel op bladzijde 200 sub aa. Deze reactie behelste enkele correcties en aanvullingen. De heer J. Bader te Breda gaf een tip over Levie Hartog, vermeld op bladzijde 196 sub A. Deze opmerkingen vormden aanleiding tot nader onderzoek. Het resultaat lijkt publicatie waard.

Levie Hartog, zoon van Jacob Levi Hartog uit Tilburg en Sara Hartog uit Woensel, vestigde zich voor 1830 te Veghel. In het bevolkingsregister uit dat jaar wordt hij koopman genoemd en 19 jaar oud. Later wordt als zijn geboortedatum 5 november 1810 opgegeven. Dit klopt niet met de datum in de *état de population* van Tilburg, namelijk 9 oktober 1809. Op zich is dat niet al te verwonderlijk, want er komen vaak verkeerde data voor in die periode. Vreemder wordt het als bij zijn overlijden Sara Koperenberg als zijn moeder wordt genoemd. De familie Hartog heeft haar naam steeds gehandhaafd en hoewel er in Eindhoven een familie was die de naam Koperenberg aannam, kwam daar geen Sara in voor. In Tilburg was voorts geen overlijden van Sara Hartog te vinden, zodat een tweede huwelijk van Levie (Leib) Hartog niet mogelijk was. Ook werd in Tilburg geen geboorte van een jongere Levie Hartog gevonden, evenmin als de naam Koperenberg.

De conclusie is, dat wij met een en dezelfde Levie Hartog te doen hebben.

Levie Hartog woonde te Veghel op Hogereinde 803. Hij trouwde met Mijntje de Winter, die werd geboren te Rossum in 1824 en te Veghel overleed op 14 december 1861. Zij was een dochter van Michiel de Winter en van Johanna Schaap. Levie hertrouwde met Lena Hartog, geboren te Maastricht op 1 juni 1817 en op 12 oktober 1891 overleden te Veghel. Aldaar stierf haar weduwnaar Levie Hartog op 30 september 1896. Uit het eerste huwelijk had hij een zoon:

1. Jacob Hartog, geboren te Veghel op 21 december 1857. Hij werd koopman en woonde in de Hoofdstraat 60 te Veghel, tot

hij in 1904 samen met zijn halfzuster naar Brussel verhuisde. Opmerkelijk is dat in hetzelfde jaar twee gezinnen Hartog uit Eindhoven naar België verhuisden, een naar Brussel, het andere naar Borgerhout.

Uit het tweede huwelijk stamde een dochter:

2. Lena Herman Hartog, geboren te Veghel op 23 november 1864.

Op bladzijde 197 sub BB wordt Hartog Jessen koopman in manufacturen genoemd. Hij was echter bouwvakarbeider.

Op bladzijde 198 sub 8 wordt het gezin besproken van Ruben Hartog Braaf (1828-1900) en Schoontje Hartog (1834-1901). Over enkele van hun zestien kinderen kan meer worden meegedeeld:

- c. Hartog Braaf, geboren te Woensel in 1860, vertrok met zijn vrouw Kaat Lazarina de Wit en hun kinderen naar Amerika. Van hen werd nadien niets meer vernomen.

Hun dochter Mechelina Braaf (Liena) overleed te Amsterdam als weduwe van de koopman Levie van Leeuwen, die in 1877 te Horssen was geboren als zoon van Mozes Levie van Leeuwen en Elske (Clazina) Menasse. Levie was eerder getrouwd geweest met Ida Marchand. Liena werd de moeder van Max van Leeuwen, te Gennep geboren op 14 april 1918. Het echtpaar verhuisde in 1903 naar Cuijk. Liena trok in 1919 met haar zoon Max naar Amsterdam en enkele jaren later naar Haarlem, waar zij een pension opende aan het Hasselaersplein. Levie Braaf overleed te Nijmegen in 1935.

- d. Jonas Braaf, geboren te Woensel in 1861 en overleden te Sobibor in 1943, trouwde met Anna Friezer, die was geboren te Delft op 22 oktober 1853. Ook zij kwam om te Sobibor op 5 maart 1943 (bijna 90 jaar oud!).

- g. Veronica Braaf (Woensel, 1865) trouwde met Nicolaas Jacobus van Straalen. Haar onwettige dochter Johanna Sophia heette later Dina van Straalen en trouwde met Dekker, snoepwinkelier te Amsterdam.

- j. Paulina Braaf (Woensel, 1869) kwam om te Auschwitz op 11 december 1942. Zij was gehuwd met Jacob David Glazer, zoon van David Jacob Glaser. Zij woonden te Amsterdam op de Prinsengracht nummer 2.

- m. Jacob Braaf (Woensel, 1872) overleed te Amsterdam op 2 januari 1961. Zijn vrouw, Robertine Guggenheim, was al eerder te Rotterdam overleden, op 29 oktober 1951.

Hun zoon Ruben Braaf (Woensel, 1906), onze berichtgever, reisde van 1927 tot 1931 door heel Zuid-Europa als controleur van Philips. In 1933 werd hij benoemd tot administrateur in Kaunas (Litouwen) en in 1950 tot administrateur in Israël. Hij trouwde te Kaunas op 15 april 1935 met Berta Jaffa, die is geboren te Tilsit (toen Oost-Pruissen) op 31 januari 1911. Zij wonen thans in Haifa in het Nederlands Seniorenhuis Beth

Joles en hebben twee dochters:

aa. Robertine Braaf, geboren op 29 augustus 1936, trouwde met Isaac Akerman, geboren te Danzig op 25 december 1927. Zij hebben een dochter Daphne.

bh. Eva Braaf, geboren op 6 augustus 1946, is gehuwd met Michael Steinfeld, geboren te Haifa op 10 november 1938. Zij zijn de ouders van Dana en Uri Steinfeld.

De dochter Lea Braaf (Woensel, 1910) was kantoorbediende bij Philips te Eindhoven. Zij dook onder in 1942 en leerde in de oorlogsjaren manicuren en pedicuren, want na de bevrijding haar beroep werd. Zij verhuisde naar Den Helder, waar zij op 26 februari 1994 overleed. Zij werd te Schagen gecremeerd.

n. Berta Braaf (Woensel, 1873) trouwde te 's-Gravenhage op 2 juli 1903 met Emanuel Lorsch, die in 1873 was geboren te Vianen als zoon van Levi Isaac Lorsch en Lea Lorsch. Zij overleefden de oorlog en hadden een manufactuurzaak op de Hoefkade 428 in Den Haag. Hun kinderen waren:

aa. Ruben Lorsch, geboren te 's-Gravenhage op 9 mei 1904 en omgekomen te Sobibor op 7 mei 1943. Hij was getrouwd met Henriëtte Koppelen, geboren te Rotterdam op 19 april 1909. Hun zoon Emanuel Lorsch werd geboren te 's-Gravenhage op 7 augustus 1932 en overleefde de oorlog.

bb. Lea Lorsch werd geboren te 's-Gravenhage op 12 september 1907. Zij kwam om te Auschwitz op 3 september 1942, op dezelfde dag als haar zoontje. Op 17 augustus 1927 was zij te 's-Gravenhage getrouwd met Louis Hertz, die werd geboren te Erkelenz (Duitsland) op 2 maart 1901 en in Duitsland is overleden op 2 mei 1945. Hun zoon Emanuel Herman Hertz werd geboren in Den Haag op 8 mei 1934; hij werd 9 jaar oud (Auschwitz). Hun dochtertje kwam eveneens om.

o. Saartje Braaf (Woensel, 1875) was gehuwd met de Eindhovense koopman Samuel Andriesse. Hun kinderen waren:

aa. Natha Andriesse, veekoopman, is geboren te Strijp op 7 januari 1909. Hij was ondergedoken, maar begaf zich op straat, werd opgepakt en kwam op 31 januari 1944 om in Auschwitz. Hij was getrouwd met Clara Haagens, die is te geboren te Rotterdam op 16 september 1916 en te Auschwitz omkwam, eveneens op 31 januari 1944, samen met hun zoontje.

bb. Johanna Andriesse (Eindhoven, 1910) overleefde met haar man Benjamin Cohen de oorlog. Zij vertrokken in 1950 naar Israël, waar zij woont in het seniorenhuis Beth Juliana in Herzlia. Dit is het huis dat door koningin Juliana officieel werd geopend. Benjamin Cohen overleed daar op 24 juli 1977.

cc. Cina Andriesse (Eindhoven, 1913) trouwde te Eindhoven

ven op 20 december 1940 met de vertegenwoordiger Simon Alexander Mol. Zij woont in Eindhoven, haar man is enkele jaren geleden overleden.

Hartog David Hartog sub IVquater (Oirschot, 1857) en Rebecca Wijnbergen (1863–1929) waren de ouders van:

1. Rozalina, geboren te Eindhoven op 28 juni 1890 en overleden aldaar op 23 februari 1891.
2. David Hartog, geboren te Eindhoven op 30 juli 1891, vertrok op 13 september 1920 naar Brussel. Hij trouwde daar met een niet-joodse vrouw en overleed er kinderloos in 1955.
3. Levie Hartog (Louis) is te Eindhoven op 24 mei 1893 geboren en vertrok op 8 december 1922 naar Brussel. Hij was getrouwd met Bep Goudstikker uit Bergen op Zoom, die in 1930 te Brussel overleed. Zij hadden twee kinderen:
 - A. Een dochter, geboren te Brussel in 1924, overleden in 1995.
 - B. Henri Hartog (Hans), geboren in Brussel en eveneens in 1995 overleden. Hij zou een zoon hebben.
4. Jacques Hartog, geboren te Eindhoven op 13 mei 1905, kwam om te Mauthausen op 26 april 1942. Hij was te Soerabaja op 15 februari 1922 getrouwd met Anny Jacqueline Henriette Kluijt. Zij vertrokken op 10 mei 1924 naar Den Haag. Zij zouden vijf kinderen hebben gehad: een meisje, toen een tweeling (een jongen en een meisje), daarna een meisje en ten slotte weer een meisje.
5. Philip Hartog, geboren te Eindhoven op 14 januari 1897, vertrok in 1919 naar Nederlands-Indië, waar hij administrateur werd van een rubberonderneming, later hoofdadministrateur. In 1946 woonde hij in Den Haag, maar in 1952 ging hij terug naar Indonesië, waar hij ruim drie jaar verbleef. Na vervolgens korte tijd in Den Haag te hebben gewoond, verhuisde hij in 1956 naar Menton in Frankrijk, waar hij bedrijfsleider was. Op 65-jarige leeftijd keerde hij naar Nederland terug. Hij stierf in Den Haag op 13 juni 1974.
6. Sally Hartog, geboren te Eindhoven op 30 maart 1899, vestigde zich in 1932 in Den Haag. Daarna woonde hij geruime tijd in Shang-hai (China) en vervolgens in Engeland (in Towbridge?). Zijn Engelse vrouw kwam om bij een schipbreuk. Sally overleed te Brussel in 1976.
7. Rosalie Clara Hartog werd te Eindhoven geboren op 26 september 1904 en vertrok in 1947 naar Ede. Zij deed eind 1998 op 93-jarige leeftijd nog zelfstandig haar huishouden, maar was toen van plan om spoedig naar een verzorgingstehuis te verhuizen. Langs veel omwegen ben ik haar op het spoor gekomen; zij heeft mij mededelingen over haar familie gedaan. Mijn telefoontje verraste haar nogal en zij zei dat haar geheugen na al mijn vragen haar een beetje in de steek liet. Voor verdere informatie en wellicht verbetering verwees zij mij naar

haar nicht Rebecca Nicaïs, die in Limal in België woont.

Simon Hartog sub IVquinqüies (Oirschot, 1862) vertrok in 1904 met zijn gezin naar Borgerhout, dat nu is geannexeerd bij Antwerpen. Zijn kinderen zijn allemaal dood; de jongste was van 1897. In Antwerpen komt de naam Hartog weinig voor. In Ekeren ontmoette ik David Hartog, die bij zijn voormalige voogd woonde. Hij was half joods en half christen en had een zuster. Zij waren van hun joodse wortels vervreemd. Een mijnheer Hartog in Borgerhout weigerde elke medewerking en was tot geen enkele informatie bereid.

Nog een onbekwame priester

Johan Wijnants, 70 jaar oud, en Goijaert van Outvorst, 43 jaar, geboren burgers van Den Bosch, verklaren in 1658 op verzoek van Francois Pijnappel, dat zij veel omgang hebben gehad met heer Paulus Crillaerts, priester, zoon van wijlen mr. Wouter Crillaerts. Zij geven als hun mening dat hij *is een oprecht, eenvoudich priester, dat hy niet capabel en is om een gemeijnte als pastor te bedienen*. Dat weten zij uit eigen ervaring en hebben zij gehoord van zijn confraters van het oratorie van Scherpenheuvel, namelijk *dat hij niet bequaem oft gestudeert en was om sermoenen oft vermaningen ten dienste van eenige gemeynten te doen*. Daarom was hij trouwens slechts koster te Scherpenheuvel.¹

Pauwels Crillaerts was een zoon van mr. Wouter Aertss Crillaerts² uit Tilburg. Hij was klerk van het groot ziekgengasthuis te 's-Hertogenbosch en was gehuwd met Anna Cornelis Pauwelssen³, vermoedelijk Pauwels' moeder.

1. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, N 2754, f 75, 2 januari 1658.
2. H. Bots, I. Matthey en M. Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550–1750* (Tilburg, 1979) 447. no. 2954. L. Adriaenssen, „Spaanse wol voor Tilburg”, *Tilburg. Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur*, XVII (1999) 3.
3. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, N 2729, f 371, 6 juli 1658.

EEN GOD BEHAGELICK WERCK

Hoe een onhandelbare Bosschenaar werd weggewerkt via het handelscircuit van zijn familie

L.F.W. ADRIAENSSEN

Afkortingen

AU	Archief Utrecht
GAB	Gemeentearchief Breda
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAHL	Gemeentearchief Haarlem
GASD	Gemeentearchief Amsterdam
GAW	Gemeentearchief Weert
OAA	Oud-administratief archief

§ 1. *Godsdienstpolitieke onrust over een Bossche bewoner van het rasphuis te Haarlem*

In 1613 ontstond er te 's-Hertogenbosch onrust over het lot van een van haar ingezetenen, die verblijf hield in het tuchthuis te Haarlem. Hem zou het recht worden onthouden op uitoefening van de rooms-katholieke religie. De Haarlemse magistraat haastte zich de Bossche collega's te verzekeren dat het gesticht werd bevolkt door lieden van diverse religieuze pluimage en dat wie zich bezwaard voelde om de hervormde diensten bij te wonen, daartoe niet werd gedwongen. Daaraan koppelde zij het verzoek aan het rooms-katholieke zustercollege om de officieren van justitie tot terughoudendheid te manen. Deze probeerden namelijk de opgesloten Bosschenaar tegen de tuchthuisleiding *wederspannich ende affkeerich te maecken, onder t'cxel als oft hij gedwongen werde in t'stick vande religie yet jegens syne consciëntie contrarie syne educatie te moeten doen*.

De gedetineerde in kwestie, Hendrick Govaerts van de Graeff, was geen crimineel, maar was wegens zijn onhandelbaarheid opgesloten in het Haarlemse werkhuis annex tuchthuis. Wat hem precies mankeerde, is onbekend, maar de regenten van het gesticht wilden wel een en ander kwijt over Hendrick, *hier in den voorsschreven huijse op zeeckere camer bewaert zynde, te weten dat de zelve Henrick is niet te degen wijs, wesende veeltijts, sonder redene oft onderscheijt van eenige werreltlycke zaecken, nochtans bij poosen ende somtyden seer quaet ende onmanierlijck, soo dat hij sonder onderscheijt (oock sonder oorsaecke) wel slaet, smijt oft stoot de gene die bij hem zijn oft daer hij bij can geraecken, soo wel de binnevader off meesters die hem ende d'ander gasten eten ende ander nootzaeckelijckheyden bestellen, als oock ander gasten, die*

met hem op de cameren inden voorsschreven werckhuijse bewaert worden. Zo sloeg hij met een stok naar Marten Andriess, een jonggezel, die de aanval wist de ontwijken door onder een weefgetouw weg te duiken. Ook zijn dienaar, een zeventiger, werd door Hendrick belaagd. Een gevaar voor zichzelf was hij niet, want men heeft nooit gemerkt dat hij *soude gesocht hebben hem selffs te verdoen offt in eeniger manieren sijn leven te vercorten*. Wel was hij ongeschikt om enige predikatie of godsdienstoefening bij te wonen.

De zaak was aanhangig gemaakt door zijn 'vrienden' (familieleden), die benadrukten dat zijn ouders door de Bossche officieren *werden getribuleert, geduecht ende gemolesteert onder pretext dat zij heuren soon, herwaerts bestelt hebbende, souden oorsaecke syn van alsulcke consciëntiedwangh*. De Haarlemse bestuurders spraken hun vertrouwen uit in de collega's van over de grens, wie het wel bekend moest zijn *dat generalicken in onse republycke den dwang van consiëntie in religieus saecken is geëxplodeert ende dat alle eerlicke persoonen die politijcquelyck ende cristelyck by ons begeeren te woonen het burgerlijck recht wert gecommuniceert, sonder eenige exceptie*. Bovendien nam het gesticht pas mensen op met toestemming van het stadsbestuur en na een ampel onderzoek. Hendricks ouders stonden in Haarlem bekend als gekwalificeerde lieden, die zorg droegen voor hun zoon, *dat hy alhier civiellycken, sonder arbeyt oft eenigen dwang, in tgeselschappe van twee jonge lieden van gequalificeerde ouders op eene bequaeme camer in goede, spys, dranck ende rustplaetse wert bewaert, getracteert ende gedient*. Maar als de Bossche justitie Hendricks ouders zou blijven lastigvallen, moest er helaas bij een hogere overheid worden geïnterpelleerd.¹

De Haarlemmers zeiden er niet bij dat het Hendrick weliswaar vrijstond geen gebruik te maken van de gereformeerde zielzorg, maar dat hem geen rooms-katholiek alternatief werd geboden.

§ 2. De familie van de gedetineerde

Hoe kwam een Bosschenaar terecht in een Haarlems tuchthuis? Was er in Den Bosch geen opvangmogelijkheid voor hem? En wat moest een onaangepaste man in een strafinrichting?

Wie was opgesloten in een tuchthuis mét een dienaar, moet van goeden huize zijn geweest. En dat was Hendrick inderdaad. Zijn vader, Govaert Gerardts van den Grave, was een van de meest succesvolle en vermogende zakenlieden van 's-Hertogenbosch. Hij erfde de lakenververij van zijn vader, Gerart Gerits van den Grave, die vermoedelijk geboortig was van Grave en in 1544–1545 het poorterschap van Den Bosch had gekocht.² Eind 1570 verschenen voor schepenen van Den Bosch Gerart, zijn zoon Govaert en vijf andere Bosschenaren, *hen generende soo met lyne als wullen laicken te copen ende vercopen*; zij hadden hun koopmanschap ingeladen bij de Bossche schipper Frederick Hermans om naar Ant-

1. GAH, Oud archief, A 328, anno 1613, 31 januari 1613; 17 april 1613.

2. GAH, Oud archief, Stadsrekening B 51.

3. GAH, R 1394, f 359^v, 13 december 1570.
4. GAH, Gereformeerd Burgerweeshuis 584, rekening 1607–1608, kapittel uitgaven van garen e.d., ongefolieerd.
5. L. Adriaenssen, „Spaanse wol voor Tilburg”, *Tilburg*, XVII (1999) 5.
6. Als *coopman van lynwaet*: GAH, R 1514, f 342, 3 april 1614. Zijn vrouw over de lijnwaadpachten en als opdrachtgeefster voor linnenblekerij: N 2661, f 54, 22 april 1603; f 393^v, 27 juli 1585.
7. GAH, R 1476, f 75, 4 december 1604.
8. In 1603 was Den Bosch belegerd en succesvol verdedigd door ‘zijne hoogheid’ aartshertog Albertus.
9. GAH, R 1476, f 75^v, 4 december 1604.
10. H. Pohl, *Die Portugiesen in Antwerpen (1567–1648). Zur Geschichte einer Minderheit* (Wiesbaden, 1977) 178, 180, 181.
11. A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars en bewoners in vroegere eeuwen. Aanteekeningen uit de Bossche schepenprotocollen, loopende van 1500–1810* (3 dln.; 's-Hertogenbosch, [1911–1914]) I, 226, 263, 269.
12. GAH, R 1847, f 459, 4 november 1569. R 1922, f 471, 27 juli 1569.
13. GAH, N 2662, ongef., 28 juli 1598; 2 september 1598; 14 september 1600.
14. E. Stols, *De Spaanse Brabanders of de handelsbetrekkingen der Zuidelijke Nederlanden met de Iberische wereld 1598–1648*, dl. II (Brussel, 1971) I, 320.
15. Stols, *De Spaanse Brabanders*, I, 249; II, 10.
16. Stols, *De Spaanse Brabanders*, I, 170.
17. GAH, R 1509, f 436, 30 juni 1632.

werpen te brengen, maar op 7 december 1570 was het schip *ontrent der speyen by Corendyck inne Hollant gespolieert ende gerooft*.³

Govaert van den Grave was behalve lakenverver ook droog-scheerder⁴ en handelde bovendien of bovenal in wol, linnen en wollen lakens met Tilburg als belangrijke handelspartner.⁵ Als linnenkoper⁶ wordt hij onder meer gezien in 1604. In december van dat jaar verklaarden op zijn verzoek Willem Hendricx van Strijp en Hendrick van den Broeck te Strijp, dat zij de afgelopen zomer voor hem en zijn schoonzoon Melchior Donckers aan Govaert Govaerts van den Grave te Antwerpen tweehonderd stukken lijnwaad hadden geleverd, twee meer of minder onbegrepen, *eensdeels rouw wesende ende eensdeels gebleijckt*. De laatste levering geschiedde met Sint Jacob laatstleden. Zelf hadden zij van die tweehonderd stukken van Govaert (senior) en Melchior Donckers er tachtig tot negentig verkocht; de andere stukken hadden genoemde opdrachtgevers binnen de stad 's-Hertogenbosch ingekocht en door de attestanten laten opladen en naar Antwerpen laten brengen om af te leveren bij Govaert van den Grave junior, *sonder dat deselve in heel ofte deel svijants bodem hebben gevuert ofte gepasseert voir bij ennige tollen de vijant subject*.⁷ Melchior Donckers verklaarde nog dat hij in 1603, *als zyne hoocheyt vanden stadt vanden Bossche vertrock ende oick daer te voirens*⁸, in twee reizen te Antwerpen aan zijn zwager Govaert Govaerts van den Grave zesendertig stukken lijnwaad had gezonden, die door hem te 's-Hertogenbosch waren ingekocht en doen bleken. Hij had ze verzonden over land, –niet over 's vijands bodem of langs vijandelijke tollens.⁹

Linnen was een belangrijk Bosch' exportproduct. Het textiel werd zowel in de stad als in dorpen in de omgeving van Eindhoven geweven en vond zijn weg via 's-Hertogenbosch naar Antwerpen, Calais, Spanje, Portugal en Zuid-Amerika.¹⁰ Govaert van den Grave had een eigen blekerij in de Postelstraat.¹¹

In 1569 was Govaert getrouwd met Mariken Goijaerts van Sambeek¹², wiens broer Jan koopman was in Sevilla.¹³ Ook zijn neef Pedro van den Weyer, zoon van zijn zus Catharina van den Grave, woonde te Sevilla. Kort na het aflopen van het Twaalfjarig Bestand wedde deze met twee Sevillaanse collega-kooplui voor 100 dukaten ofwel ± 50 £ Vlaams, dat er spoedig een nieuwe wapenstilstand zou worden gesloten.¹⁴ Tot 1635 negocieerde hij in compagnonschap met Jan Bollaert en rond 1646 was hij compagnon van Pedro Michielsens.¹⁵ Hij handelde onder meer in gravures, die naar zijn mening zonder problemen in Spanje konden worden ingevoerd, zolang de afbeeldingen maar niet profaan waren.¹⁶ In Den Bosch werden zijn zaken behartigd door Melchior Donckers.¹⁷

Verder had Govaert nog een broer Willem Gerarts van den Grave, die zich als koopman te Dordrecht had gevestigd. Diens zonen Hendrick en Dirck werden kooplieden te Rotterdam en Amsterdam. Daarmee was Govaert van den Grave lid van een fami-

18. GAH, N 2679, f CCCXCI, 6 april 1623.
19. Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen*, I, 349.
20. Stols, *De Spaanse Brabanders*, II, 33.
21. Bedoeld worden Geraldo en Juan, zonen van Govaert (Gerarts) van den Grave.
22. Stols, *De Spaanse Brabanders*, I, 204.
23. Stols, *De Spaanse Brabanders*, II, 33.
24. R. Baetens, *De nazomer van Antwerpens welvaart. De diaspora en het handelshuis De Groote tijdens de eerste helft der 17de eeuw* (2 dln.; z.pl., 1976) I, 239.
25. Baetens, *De nazomer van Antwerpens welvaart*, I, 139.
26. Pohl, *Die Portugiesen in Antwerpen*, 268.
27. Baetens, *De nazomer van Antwerpens welvaart*, II, 161.
28. Stols, *De Spaanse Brabanders*, II, 167.
29. Baetens, *De nazomer van Antwerpens welvaart*, I, 162.
30. Stols, *De Spaanse Brabanders*, I, 315.

lienetwerk, dat zich uitstreckte over een aantal van de belangrijkste handelsplaatsen van West-Europa.

Nadat zij op 29 december 1620 weduwe was geworden, maakte Mariken van Sambeeck in 1623 haar testament. Zoon Hendrick zou niet erven, maar voor zijn onderhoud werd een kapitaaltje van f 500 vrijgemaakt.¹⁸ Het volle pond van de nalatenschap ging naar de overige kinderen: de zonen Govaert, Geraldo, Abraham, Johan en Isaack en de dochters Heylken en Susanna.

Heylken, de oudste dochter, erfde de lakenververij, die al geruime tijd door haar man Melchior Donckers werd gerund. Susanna trouwde met Elias Pels te Amsterdam. Govaert vestigde zich te Antwerpen, Geraldo te Sevilla, Abraham te Amsterdam, Johan eerst te Sevilla en toen te Antwerpen, Isack ten slotte bleef in Den Bosch, waar hij direct na de overgave van de stad in 1629 uitkwam voor zijn hervormde geloofsovertuiging en prompt een plaats kreeg in de schepenbank. Ook Abraham was gereformeerd geworden, maar de overigen bleven katholiek. Deze religieuze tweespalt binnen de familie leidde in 1613 tot onenigheid over het lot van de broer in het rasphuis en later, in 1637, tot een fel conflict over de opvoeding van de dochter van Isack van den Grave, die door haar voogd Melchior Donckers tegen de wil van haar vader rooms-katholiek werd opgevoed, tot de Bossche magistraat ingreep.

De moeder van de kinderen Van den Grave stierf op 9 juni 1626 rooms-katholiek en werd bijgezet in de graftombe in de kruisbroederskerk tegen de zuidmuur van het koor.¹⁹ Het opschrift luidde: „Begravenisse Govaerts Gerardsen van den Graef, sterft den 29 December 1620. Ende Maria van Sambeeck, sijn huisvrouw, sterft den 9 Junij 1626, midt haere kienderen en kientskienderen, horgeren en coopliden dezer stadt 1627.”

De kinderen maakten stuk voor stuk fortuin. Geraldo van den Grave²⁰ stond te Sevilla in aanzien: de Antwerpse koopman Jan van Immerseel zond zijn zoon Crisostomo naar verschillende steden in Frankrijk en Spanje om de handel te leren en hij woonde sinds 1609 te Sevilla bij de „sonen van Goyvaert Goyvaertsen”²¹, seer degelijken ende catolieke jongmans daer soo wel is oft bij ons waere.”²²

Juan Goijaerts van den Graeff (Johan) woonde in 1609 te Sevilla, waar hij samen met zijn broer Geraldo handelde²³, en vestigde zich later te Antwerpen²⁴, waar hij op Spanje bleef handelen en ook op Portugal en Italië.²⁵ In 1615 verzekerde hij zich voor zeventig balen of zakken handelswaar, die hij van Sevilla en Cádiz naar Venetië verscheepte.²⁶ Later was hij zelf assuradeur²⁷, bijvoorbeeld in 1644, toen hij een vaart van Dover naar Bilbao of San Sebastián verzekerde voor 216 £ Vlaams ofwel 4% van de waarde.²⁸ Schade leed hij in 1632 en 1641. In het eerste jaar maakten Zweedse soldaten bij Metz voor £ 7447 Italiaanse zijde buit, waarin hij een aandeel had²⁹, en in 1651 verloor hij 3500 £ Vlaams, toen een schip uit Sevilla was vergaan.³⁰ Met zijn Bossche verwanten bleef hij handelscontacten onderhouden. Voor zijn zwager Mel-

chior Donckers bestemde koopwaren uit Duinkerken konden via hem te Antwerpen tolvrij worden ingeklaard en doorgestuurd naar Den Bosch.³¹ Aan neef Nicolas Donckers, lakenverver te Breda, leverde hij grondstoffen voor zijn bedrijf³², evenzo verkocht hij verfstoffen aan een lakenkoper te Weert.³³ Twee zonen stuurde hij naar Sevilla.³⁴

Abraham Govaerts van den Graeff vestigde zich te Amsterdam, waar hij *inde Verweryen* woonde, toen hij in 1616 trouwde met een zeer vermogende Amsterdamse, dochter van een van de oprichters van de Oost-Indische Compagnie. Zij trokken zich terug op hun buiten te Maarssen aan de Vecht.³⁵

De informele (en misschien wel geformaliseerde) familiale handelsfirma was met Govaerts kinderen een tweede generatie ingegaan. Sevilla was een belangrijke doorvoerhaven van uit Zuid-Amerika geïmporteerde grondstoffen voor de textielververij, zoals cochenille en brazielhout. Antwerpen en Amsterdam waren grote markten voor de aanvoer van wol en de afzet van linnen en wollen lakens; de ververij was in Amsterdam *big business*.

Inderdaad hielden de familieleden zich in deze sector van de internationale handel op. Hendrick Willems van de Grave handelde in meekrap, een belangrijke verfstof. Toen begin 1625 de Staten-Generaal 's-Hertogenbosch blokkeerden door de Maas af te sluiten, mocht hij de al verlicente kleurstoffen niet alsnog de stad inbrengen.³⁶ Zijn broer Dirck Willems van den Graeff vestigde zich te Amsterdam aan de Verwersgracht en handelde in verfstoffen; onder andere voorzag hij de ververijen te Goirle en Eindhoven van grondstoffen. Zijn zoon Willem volgde hem in deze handel en zijn dochter Elisabeth trouwde met Theodor Hodschoon; hun zoon Richard Hodson werd lakenverver³⁷ en zoon Albert Hodson (1661–1720) werd lid van de firma Hodson & Van de Graaf, karmozijnververs.³⁸

§ 3. Opvangmogelijkheden

Den Bosch kende weliswaar een vermaard zinnelooshuis, het Reinier van Arkel, maar misschien had Hendrick niet het juiste patiëntenprofiel voor opname in deze inrichting. Verbleef hij in het schemergebied tussen gekte en onhandelbaarheid? Zijn agressieve gedrag in het Haarlemse gesticht wijst op het laatste, maar in haar laatste-wilsbeschikking noemde zijn moeder hem 'innocent', een verwijzing naar de eerste optie. Nauwkeurige lezing van de Haarlemse brief uit 1613 doet mij neigen naar de onhandelbaarheidsvariant: Hendrick was agressief, zeker, maar dat is minstens verklaarbaar voor iemand wiens vrijheid was benomen. Geheel buiten zinnen was hij niet, want hij was ontvankelijk voor godsdienstpolitieke argumenten. Zijn kwalificatie als *niet te degen wijs* lijkt niet te slaan op volslagen krankzinnigheid, maar op een gebrek aan rationeel gedrag of beheersing van zijn zinnen.

Het Bossche zinnelooshuis was in principe een excellente instel-

31. GAH, Oud archief, A 328, anno 1620, omslag A, 25 juni 1620.

32. GAB, Breda R 825, f 124, 1632, z.d.

33. GAW, OAA Weert 3576, pp. 195, 196, 1640.

34. Stols, *De Spaanse Brabanders*, II, 33.

35. AU, Huis Vechtenstein 2-1, 12 maart 1629; 2-2, 7 januari 1637. GASD, N 1068, f 63, 26 september 1643. N 1695, f 977, 1 mei 1651.

36. J. Roelevink, *Resolutiën der Staten-Generaal. Nieuwe reeks 1610–1670*, dl. VII ('s-Gravenhage, 1994) 238, no. 1349, 24 januari 1625.

37. GASD, Weeskamer, inbrengregister 34, f 44, 22 mei 1676.

38. Albert Hodson heeft nummer 360 in de kwartierstaat van mijn vriendin, Anna Ytske Krüger.

ling om tersluiks ongewenste elementen uit de familie te verwijderen. Voor patiënten kon tegen betaling een plaats voor het leven worden gekocht³⁹, maar toch bleef de instelling primair gericht op de opvang van dollen en niet van onaangepasten. In Holland was tegen de eeuwwisseling een beweging ontstaan die opsluiting met dwangarbeid van marginalen zowel commercieel, politieel als therapeutisch zinvol achtte. Ouders zouden hun weerspannige kinderen in tuchthuizen kunnen laten heropvoeden.⁴⁰ Tucht door arbeid was de remedie. Het morbide adagium „Arbeit macht frei” was in die dagen een motto van vooruitstrevende lieden.

Nadat Amsterdam in 1596 het voortouw had genomen met de oprichting van een tuchthuis, volgden veel steden het voorbeeld. Uit Brussel berichtte op 8 maart 1613 de Bossche gezant dat de tuchtmeester van het juist opgerichte tuchthuis te Antwerpen voorgisteren met zijn sergeanten de eerste jacht op boeven had geopend.⁴¹ Ook in Den Bosch overwoog men in die tijd de oprichting van een tucht- of werkhuis⁴², maar het kwam er pas in de achttiende eeuw van. Hendrick van den Graeff kon voor maatschappelijke uitsluiting met vrijstelling van arbeid nog niet in zijn eigen stad terecht en belandde in Haarlem.

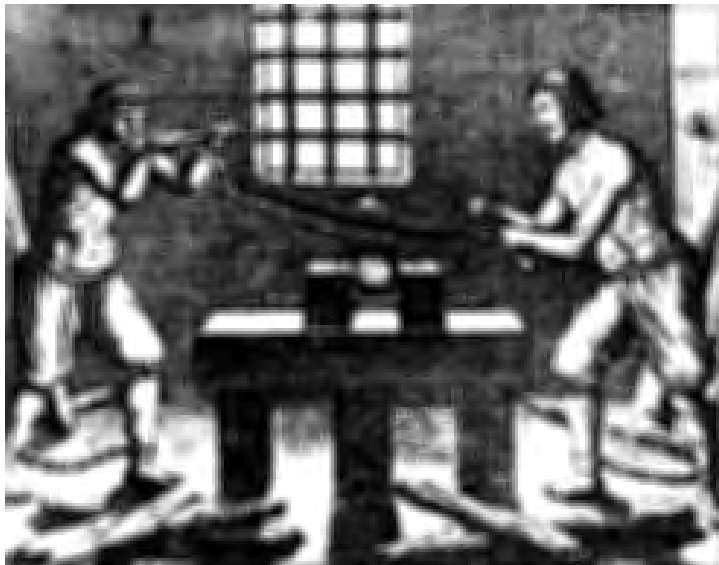
In 1609 was in Haarlem een tuchthuis opgericht.⁴³ Volgens het reglement uit 1612 was het een *God behagelick werck omme daerin te tuchtigen personen van quaet, ontuchtich leven, daer de ouders off vrunden gheenen raet toe en weten omme te beteren; ende den gheenen die de gemeen aelmissen genieten, dezelve misbruyckende nyet en voldoen heur behoorlicke plicht tot onderhoudt van hun huysgesin*. Het werkhuis was bestemd voor veroordeelde misdadigers, maar wie iemand als kostgelder liet plaatsen, moest hem of haar *onderhouden in cledinge ende lywaet, ende mede tzelve lywaet bewasschen, dat het alle weecken naerbehooren verschoont mach wierden; oock daerenboven versorgen een bedde ofte bedt en oorkussen met lakens ende dixel, mitsgaders een tinne drinckcanne ende een waterpot* (artikel I). Als de regenten het begeerden, moesten de aanbrenghers de tuchteling terugnemen, *tzy om simpelheit, crancksinnicheyt, vallende siecte, lanckdueringe cranckheyt, laserye ende andere besmettelicke gebreecken, daeromme nyemandt in alsulcken werckplaetse behoort gehouden te werden* (art. IV). De tuchteling moest het door de regenten opgedragen werk uitvoeren (art. V).⁴⁴

Uit de eerste jaren van het Haarlemse tuchthuis is weinig archiefmateriaal bewaard gebleven, Hendrick van den Graeff is er niet in terug te vinden. Uit 1613–1615 stamt een procesdossier over een niet betaalde rekening voor *dertich baeltjens geraspt campetie off provens hout*⁴⁵, waaruit blijkt dat het tuchthuis een rasphuis was. Een rekening uit 1614 bevestigt dat: er moest nog f 4150 worden betaald voor gekocht brazielhout en nog f 3000 worden ontvangen voor geraspt hout, er was voor ± f 2000 geraspt en ongeraspt hout voorradig en ± f 1500 garen om te weven.⁴⁶ Hendrick was niet de

39. A.C.M. Kappelhof, *Reinier van Arkel 1442–1992. De geschiedenis van het oudste psychiatrische ziekenhuis van Nederland* ('s-Hertogenbosch, 1992) 38.
40. A. Hallema, *Geschiedenis van het gevangeniswezen, hoofdzakelijk in Nederland* ('s-Gravenhage, 1958) 105 e.v.
41. GAIL. Oud archief, A 328, anno 1613. Vgl. A. Hallema, „Het Antwerpsche tuchthuis, een Hollandsche navolging. Een bijdrage tot de geschiedenis van het gevangeniswezen te Antwerpen in de 17e eeuw”, *Antwerpsch Archievenblad*, 2e serie, VI (1931) 7 e.v.
42. GAH. Oud archief, Stadsresoluties A 18, ongef., 9 september 1612.
43. G.F. van der Rec-Scholten (eindred.), *Deugd boven geweld. Een geschiedenis van Haarlem. 1245–1995* (Hilversum, 1995) 192–194.
44. GAHL. Loketkast 7.2.3, no. 2, 15 februari 1612.
45. GAIL. Werkhuis 3.
46. GAHL. Loketkast 7.2.3, no. 1, *Staat ende inventaris van t'gene bevonden is te betaelen ende te ontfangen van het werkhuijs binnen Harlem den 20en dach van october a^o 1614*.

Twee dwangarbeiders raspen verfhout. In tegenstelling tot zijn huisgenoten was de deftige koopmanszoon Hendrick van den Graeff van dit werk vrijgesteld. (Uit: Philipp von Zesen, *Beschreibung der Stadt Amsterdam* (Amsterdam, 1664)).

enige niet-criminele gevangene, want in de kelder was een melaatse ondergebracht.⁴⁷



47. GAHL, Loketkast 7.2.3, no. 1, rekening van het huishouden van het werkhuis, 28 oktober 1612 – 15 oktober 1613.

48. GAHL, Oudemannenhuis 1668, reg. 37, F 297.

49. GASD, N 196, f 643^v, 13 december 1610, N 201, f 110, augustus 1623. (Zijn dochter Agnieta Pels trouwde met Francoijs van Os, een koopman *inde Ververij* te Amsterdam, zoon van de vermogende Amsterdamse koopman van Bossche geboorte Dirck van Os.)

50. GAH, R 1435, f 403, 19 juni 1597.

51. J. Roelevink, *Resolutiën der Staten-Generaal, Nieuwe reeks 1610–1670*, dl. VI ('s-Gravenhage, 1989) 165.

52. J.G. Smit, *Resolutiën der Staten-Generaal, Nieuwe reeks 1610–1670*, dl. III ('s-Gravenhage, 1975) 199.

53. GAHL, Loketkast 7.2.3, no. 1: *Staet ende inventaris van t'gene bevonden is te betuelen ende te ontfangen van het werkhuijs binnen Harlem den 20^{en} dach van october a^o 1614*.

Hendricks zwager Elias Pels had contacten met Haarlem. In 1606 deed hij mee aan de grote loterij voor het Oudemannenhuis aldaar door voor *f*3 een lot te kopen, waarbij hij de woorden schreef: *Die hier wt caritate inleggen sonder verdrieten, sullen vroegh ofte late prijs genieten*.⁴⁸ Veelzeggender is, dat hij handelde in de verfstoffen campêchehout en indigo.⁴⁹

Duidelijk is, dat Hendrick van den Graeff via de handelsrelaties van zijn familie was ondergebracht in het werkhuis te Haarlem. Zijn vader en zijn zwager Melchior Donckers, die de belangrijkste lakenververij van Den Bosch dreven, zullen afnemers zijn geweest van het rasphout, een belangrijk ingrediënt voor rode verfstof. De andere zwager, Elias Pels († 1627) te Amsterdam, een geboren Bosschenaar die aanvankelijk in Spanje had gewoond⁵⁰, was bewindhebber van de Amsterdamse kamer van de West-Indische Compagnie⁵¹ en blijkt ook in het Middellandse-Zeegebied te hebben gehandeld, want in 1617 vroeg hij aan de Staten-Generaal een brief van voorschrijven voor de onderkoningen van Tunis en Algiers.⁵² Zijn handelscontacten strekten zich uit tot het Haarlemse rasphuis, waaraan hij brazierhout leverde; in een memorie van schulden van het gesticht staat hij geboekt met een tegoed van *f*1346:10:6.⁵³

Hendrick is vakkundig, met behoud van de familie-eer weggevoerd via het handelscircuit van zijn verwanten en vervolgens door

zijn moeder onterfd. Hoewel volgens artikel IV van het tuchthuis-reglement *simpelheyt* en *crancksinnicheyt* een confinement belemmerden, werd hij toch opgenomen, als betalende cliënt. Dwangarbeid en kostgeld waren als inkomensbronnen belangrijke peilers van het tuchthuiswezen en met het opruimen van een lastpak achtten men een goede zaak gediend, zeker in handelskringen, waar de reputatie van een familie nauw verbonden was aan winst en fortuin.

Het Haarlemse tuchthuis was zijn tijd vooruit. De medische *lettre de chachet*, –opsluitingsbevel om een als stoorfactor bestempelde persoon van het maatschappelijke verkeer uit te sluiten–, werd in Den Bosch pas veel later ingevoerd, maar ook daar werd de toestand niet zoals Foucault die voor Frankrijk heeft geschilderd.



Vragen

Van Merode

Willem van Merode is vermoedelijk rond 1550 geboren, plaats onbekend. In 1575–1576 fungeerde hij als baljuw van Sint-Annaland op Tholen en rentmeester van Karel van Bourgondië, heer van Sint-Annaland en andere heerlijkheden. In deze functies is hij Jan de Dolphin Smout opgevolgd. De aanstelling tot baljuw, die mogelijk interessante gegevens over Willem van Merode kan bezorgen, is niet teruggevonden. Bekend is dat in de betreffende periode, rond 1580, Zegwaard belangrijk was voor onder meer de familie van Bourgondië; misschien kunnen aldaar aanwijzingen worden gevonden.

Op 6 augustus 1586 wordt te Zegwaard een wederzijdse schenking gepasseerd tussen baljuw Willem van Merode en Josina van Schonnauwen, dochter van Beemt van Borculo en Hadewich van Schonnauwen, 'staande hun huwelijk'.¹ Willem overleed te Sint-Annaland tussen 5 en 13 september 1599. Op 29 maart 1602 compareren heer Isebrant II van Merode, heer tot Zoeterwoude, maar dan verblijvend in Oud-Beierland, en diens broer jonker Jasper van Merode als voogden over de zeven minderjarige weeskinderen van de baljuw.² Isebrant II van Merode en Jasper van Merode zijn broers van Floris van Merode, heer van Oirschot en Hilvarenbeek, baron van Duffel enz. Deze Floris trouwt

op 4 juli 1596 met Maria van Merode, dochter van Richard IV van Merode uit de tak-Westerlo en van Geertrui de Crom.

Isebrant II, Jasper en Floris zijn alle drie zonen van Isebrant I van Merode, gehuwd met Maria van Culemborg. Deze Isebrant I vertoeft sinds 1581 met de meeste leden van zijn gezin te Leiden op het Rapenburg.

Gezocht wordt de herkomst van baljuw Willem van Merode, graag gestaafd met archiefgegevens.

Gezien de diverse contacten die er blijven bestaan tussen Willem en de overige Merodes is hij mogelijk een (natuurlijke) zoon van Jan van Merode, die was gehuwd met Catharina van der Coulster en bij haar vader van Isebrant I van Merode.

- 1) Algemeen Rijksarchief Den Haag, Zegwaard R 39, ongef.
- 2) Gemeentearchief Tholen, Sint-Annaland, Lasonder 5805, ff 324^v, 325.

GENEALOGIE EN HEEMKUNDE

Biografie

- Pater Matthieu Kusters (1866–1944), de eerste rector van het Juvenaat te Bergen op Zoom, in: *De Waterschans*, XXIX (1999) 82–87.
- Cor van Gogh, broer van Vincent, in 1882 en 1883 woonachtig te Nuenen, in: *De Drijehornickels*, VIII (1999) 32–42.
- Andries van de Westlaken alias

Dries de Mulder (1849–1917), molenaar in Den Dungen, in: *Het Griensvenneke*, XXIV (1999) 24–34.

➤ Hendrik Pierson (1834–1923), predikant te 's-Hertogenbosch, in: *Bossche Bladeren*, I (1999) 89.

➤ Henri Trudo Prinsen (1856–1933), bierbrouwer en gemeenteraadslid te Aarle-Rixtel, in: *Het Hagelkruis*, XVI (herfst 1999) 7, 8.

➤ Petrus van Lieshout (1850–1933) uit Dinther, priester in onderwijs en zielzorg, in: *De Wojstap-kroniek*, XIX (september 1999) 9–11.

☞

Genealogie

➤ Dickens te Ravels en Weelde sinds de 17e eeuw, in: *De drie goddelijke deugden*, IV (1999) 35–41.

➤ Raebel te Bergen op Zoom (18e–20e eeuw), in: *De Waterschans*, XXIX (1999) 100–104.

➤ Dijstelbloem te Nuenen (1714–1865), korte genealogische schets als bijlage bij een huisgeschiedenis, in: *De Drijehornickels*, VIII (1999) 47.

➤ De familienaam Van Deursen, in: *De Schééper*, XI (september 1999) 11.

➤ Barel te Zevenbergen (sinds 1611), in: *Oud Nieuws*, XIX (juli 1999) 15–21.

➤ De families Biemans en Hoevenaars als bewoners van een boerderij te Gilze sinds 1724, in: *De mulder*, XX (oktober 1999) 4–13.

➤ Van der Zanden uit Heeswijk sinds 1609, in: *De Wojstap-kroniek*, XIX (september 1999) 3–8.

➤ De familienaam Handgraaf uit Hanegraaf, in: *Met Gansen Trou*, IL (1999) 97–98.

➤ Gulickx te Alphen en Baarle (1686–1814), in: *Van Wirskaante*,

XIV (1999) 128-132.

➤ Petit en Fritsen, klokkengieters te Aarle-Rixtel (1695-1903), in: *Aa-kroniek*, XVIII (1999) 173-176.

➤ Van der Steen te Budel (sinds 1826), in: *Aa-kroniek*, XVIII (1999) 212-218.

➤ Kwartierstaat van vader en zoon Jacobus van de Wouw, burgemeesters van Moergestel in 1822-1880 (vijf generaties), in: *De kleine Meijerij*, L (1999) 69-70.

➤ Wapenzegel van Henricus van Lier, sinds 1231 pastoor van Oisterwijk, in: *De kleine Meijerij*, L (1999) 72, 73.

➤ Genealogie van Aert Jacobs Aerts (1613-1959) uit Oirschot te Etten, Hoeven en Sprundel, in: *Onder Baronie en Markiezaat*, XIV (1999) 5-15.

Huwelijksdispensaties te Sprundel (1861), met genealogische schema's, in: *Onder Baronie en Markiezaat*, XIV (1999) 71-73.

67

Prosopografie

➤ Jaargetijden in Schijndel (zes-
tiende eeuw), in: *Heemkunde Blad*, IX (1999, nummer 1) 2-14.

➤ Kunstschilder te Oirschot sinds de vijftiende eeuw, in: *Van den herd*, VI (1999 nummer 2) 8-12.

➤ Parochiegeestelijken en dekens

van Geertruidenberg sinds 1573 en de daar geboren priesters, in: *De Dongebode*, XXV (1999).

➤ Schepenen van Sint-Oedenrode, 1311-1550, in: *Heemschild*, XXXIII (1999), 53-57.

➤ De pastoors van Sprundel (vijftiende en zestiende eeuw), in: *Onder Baronie en Markiezaat*, XIV (1999) 16-23.

68

MEDEDELINGEN

Aanvullingen op de familie Snacken

(*De Brabantse Leeuw* 1998/3)

I-3. Cornelia Adriaens Snacken is gestorven op 26 januari 1655 te Huijbergen. Zij was een dochter van Adriaen bij Dina Janssen Vijvers.

II-1. Maria Gabriels is op 6 mei 1649 te Huijbergen gedoopt.

II-3. Digna Janssen Vijvers is daar begraven op 24 januari 1656.

II-3. Lucia Gabriels is op 18 maart 1640 te Huijbergen gedoopt.

II-4. Digna Cornelissen Snacken stierf te Huijbergen op 17 maart 1662.

II-4. Maria Geerts van Gorp was een dochter van Geert Cornelis van Gorp en van Heijlken Jans.

III. Jan Cornelisse Snacken stierf niet op 8 februari 1678, maar eerder, want op die dag hertrouwde zijn weduwe.

III-1. Johannes Snacken is niet gedoopt op 8 april 1661, maar op 8 april 1665 te Huijbergen.

III-4. Dymphna Janssen Snacken is te Huijbergen geboren en trad aldaar op 22 januari 1695 met Wilhelmus Janssen van Camp (Campen).

IV. Cornelia Bastiaens Faes is op 14 november 1688 gedoopt te Bergen op Zoom als dochter van Bastiaan Marijnisse Faes en van Dymphna Adriaensen Beulekaers.

IV-4. Adriaen Pieterse Groffen is niet (in augustus 1738) hertrouwd met Adriana Vinckevangers, want op 30 december 1738 werd te Zuidgeest nog zijn dochter Lucia Groffen bij Adriaentje Jansen Snacken gedoopt.

IV-19. Toe te voegen: Dymphna Snacken, op 23 april 1734 gedoopt te Zuidgeest.

G.-J. Wesenbeek
Marktje 1, 4634 VT Woensdrecht



Aan dit nummer is meegewerkt door:

Mr. E.S.A.M. van Daal, Hoge Wal 136, 5053 AT Goirle
L.F.W. Adriaenssen, Van der Hoopstraat 85-3, 1051 VD Amsterdam
A.M. Bosters, Koningin Julianalaan 339, 2273 JJ Voorburg
A.C.M. Neggers, Langakker 29, 5283 TE Boxtel
Drs. G.J.A. Schampers, Griffioen 20, 5406 BB Uden
J.G.N.M. van der Zanden, Klaverveld 4, 4854 KW Bavel

De Brabantse Leeuw

Het genealogische en heraldische tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt al sinds 1952 uitgegeven. In het tijdschrift treft u zowel stamboomafstammelingen aan als complete genealogieën, reconstructies of besprekingen van voor een familie belangrijke voorvallen, lijsten van bepaalde beroeps- en bevolkingsgroepen enzovoorts. Behalve genealogische en prosopografische bijdragen bevat het blad ook artikelen op het vlak van de heraldiek, de banistiek, de zegelkunde en incidenteel ook de heemkunde. De Brabantse Leeuw verschijnt jaarlijks in vier afleveringen van elk 64 pagina's. Elke jaargang wordt voorzien van een alfabetisch naamregister.

Registers

Tot de service van De Brabantse Leeuw behoort ook HazaZoek, een verzameling van alle registers van het tijdschrift. Met deze cumulatieve index kan een genealoog zich pijlsnel toegang verschaffen tot de inhoud van alle jaargangen. Elk jaar verschijnt er een aanvulling op diskette. Ook de registers van het Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant zijn in HazaZoek opgenomen.

Helpende hand

De Brabantse Leeuw wordt gekenmerkt door artikelen die meer bevatten dan alleen data en beroepen. De hoge kwaliteit van de artikelen resulteert in een grote informatieve waarde. Ook uw genealogie of stamreeks kan een plaats krijgen in De Brabantse Leeuw, zodat deze voor andere onderzoekers en belangstellenden toegankelijk wordt gemaakt. Mogelijk heeft u voldoende materiaal verzameld en geordend, maar schrikt u terug voor het schrijven van een artikel. In dat geval wil de redactie van De Brabantse Leeuw u graag de helpende hand bieden met advies en begeleiding. Schroomt u daarom niet om contact op te nemen met de redactie, als u meent dat u waardevol materiaal bezit dat een publicatie verdient.

Familieboeken

Naast publicatie in het tijdschrift kan De Brabantse Leeuw uw genealogie ook in boekvorm uitgeven, als deel van de reeks Brabantse Stambomen. Ook hierbij wil de redactie u graag met begeleiding en advies ter zijde staan. In de serie Brabantse Stambomen is al een aantal familiegeschiedenissen verschenen. Verschillende andere familieboeken zijn in voorbereiding.

Stichting BRG

Het tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt sinds 1995 uitgegeven door de stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening. De stichting BRG geeft historische publicaties uit en verschillende tijdschriften. Verder organiseert de BRG jaarlijks tal van cursussen en lezingen over de Brabantse geschiedenis. Voor genealogen zijn drie cursussen interessant: het Bosch' protocol, genealogie voor beginners en genealogie voor gevorderden. Stamboomonderzoek is vaak een eerste kennismaking met de historie van Brabant. Sommige genealogen ontwikkelen zich tot lokale of regionale geschiedvorsers, tot heemkundigen of archeologen. Ook voor hen biedt de stichting BRG lezingen, cursussen en andersoortige ondersteuning.

STICHTING BRABANTSE REGIONALE GESCHIEDBEOEFENING

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Telefoon: (073) 6146193 / Fax: (073) 6127045 / E-mail: brg.brabant@wxs.nl

INHOUD

De oudste generaties
Van Dael in Grave en
het Land van Cuijk
Een priester zoekt werk
Van Overdijk
Vergroesen en Van Groesen
Meulendijk, Meulendijks
"Lieden zonder eergevoel"

Mr. E.S.A.M. van Daal 1
L.F.W. Adriaenssen 12
A.C.M. Neggers 15
A.M. Bosters 24
Th.M. Meulendijks 34
L.F.W. Adriaenssen en J.G.N.M. van der
Zanden 40



De joodse familie Hartog
Een God behagelick werck
Sprokkelingen
Vragenrubriek
Genealogie en heemkunde
Mededelingen

Drs. G.J.A. Schampers 50
L.F.W. Adriaenssen 55
11, 23, 54
63
63
64

DE BRABANTSE LEEUW



TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE



De Brabantse Leeuw

Tijdschrift voor genealogie

De Brabantse Leeuw is een uitgave van de
Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

Redactieadres:

De Brabantse Leeuw

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

Redactie:

drs. L.F.W. Adriaenssen (voorzitter), mr. G. Berkelmans,

mr. J.A.H. Boeren, dr. ir. C.H.J. van den Brekel,

L.F.P.M. de Brouwer, P.G.A.M. Peeters-Veraart en

ir. J.G.N.M. van der Zanden

Basis-ontwerp: NIKA Grafische Vormgeving, Vught

Lay-out en opmaak: L.F.W. Adriaenssen, Amsterdam

Druk: Biblo, 's-Hertogenbosch

Abonnementen en losse nummers:

De Brabantse Leeuw verschijnt vier maal per jaar. Prijs losse
nummers: f 12,50. Abonnementen: f 47,50, buitenland f 60,00.

Introductie-abonnementen: f 25,00 voor de lopende jaargang.

Abonnementen kunnen ingaan in het lopende of eerstvolgende
jaar. De berekening geschiedt per kalenderjaar. Opzeggingen zijn
alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

Registers:

De registers van alle jaargangen zijn samengebracht in het soft-
warepakket HazaZoek. De prijs van deze cumulatieve index
bedraagt f 40,00 en de jaarlijkse aanvulling kost f 7,50.

Opgave van abonnementen, bestellen van HazaZoek, losse num-
mers en oude jaargangen:

Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

t.a.v. Ria de Folter-Sebregts

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

E-mail: brg.brabant@wxs.nl

ISSN 0006-8632

“LIEDEN ZONDER EERGEVOEL”

Brabantse landlopers rond de voorlaatste eeuwwisseling

L.F.W. ADRIAENSSEN EN J.G.N.M. VAN DER ZANDEN



Naam: PHILIPPUS ADRIANUS VERHEES

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 2 april 1898, landloperij (dossiernummer 1065).

Personalia: Geboren op 2 februari 1871 te Tilburg, zoon van Antonij Joseph Verhees en Johanna van Tilburg. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,713 meter. „Wenkbrauwen doorlopend tot op de neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Timmerman te Tilburg.

Militaire dienst: Diende in 1894–1896 in het Nederlands-Indische leger bij infanterie te Batavia.

Strafblad: Volgens zijn verklaring heeft hij ooit vijftien dagen gezeten wegens mishandeling.



Naam: AUGUSTE HENRI HUBERT VAN HEESWIJK

Vonnis: Breda, 20 april 1898, landloperij (dossiernummer 5976).

Personalia: Geboren op 18 juli 1853 te 's-Hertogenbosch, zoon van Marinus van Heeswijk en Anna Maria van de Krammen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,782 meter.

Beroep en verblijfplaats: Koopman te 's-Hertogenbosch.



Naam: JOHANNES VAN DER EIJNDEN

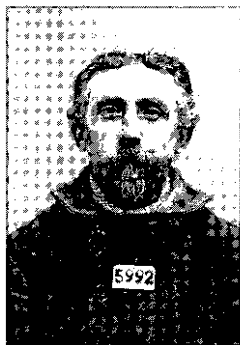
Vonnis: Breda, 20 april 1898, landloperij (dossiernummer 5977).

Personalia: Geboren op 19 januari 1860 te Tongelre, zoon van Johannes van der Eijnden en Petronella Kemenade. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,597 meter.

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Woensel.

Strafblad: Is vijf maal eerder veroordeeld wegen landloperij en bedelarij.



Naam: WILHELMUS VLEMMIX

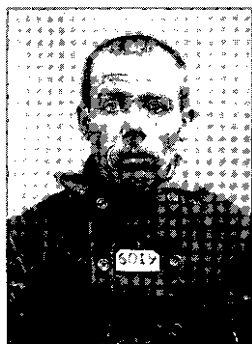
Vonnis: 's-Hertogenbosch, 3 mei 1898, landloperij (dossiernummer 4332).

Personalia: Geboren op 5 februari 1857 te Geldrop, zoon van Johannes Vlemmix en Margaretha van Bussel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,569 meter.

Beroep en verblijfplaats: Wever zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige in het Nederlands-Indische leger bij de fuseliers.



Naam: ANTONIUS LEURING

Vonnis: 's-Gravenhage, 25 mei 1898, bedelarij (dossiernummer 6019).

Personalia: Geboren op 4 november 1861 te Breda, zoon van Lodewijk Leuring en Johanna Klijn. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,602 meter. „Links horizontaal gerimpeld op voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Metselaar te Rotterdam.

Militaire dienst: Diende in 1880–1893 als vrijwilliger in het Nederlands-Indisch leger.



Naam: JOSEPHUS MICHAËL VERHAPPEN

Vonnis: Rotterdam, 25 mei 1898, landloperij (dossiernummer 6052).

Personalia: Geboren op 19 november 1872 te Mierlo, zoon van Adrianus Verhappen en Maria Catharina Menten. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,778 meter. „Wenkbrauwen doorlopend.”

Beroep en verblijfplaats: Smid te Amsterdam.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger bij de artillerie te Utrecht (1892–1895).



Naam: ANDREAS WILHELMUS VAN DER HEIJDEN

Vonnis: 's-Gravenhage, 25 mei 1898, landloperij (dossiernummer 6055).

Personalia: Geboren op 30 november 1851 te Grave, zoon van Henricus Linns van der Heijden en Lambertina van der Staaij. Gehuwd met Johanna van den Bogaard.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,600 meter.

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te Rotterdam.

Militaire dienst: Diende in 1874–1876 als nummerwisselaar bij de huzaren te Venlo.



Naam: ADRIANUS IPSKAMP

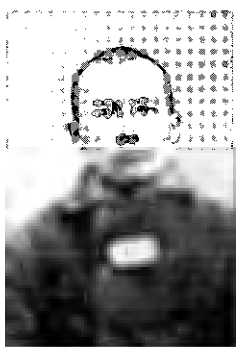
Vonnis: 's-Gravenhage, 24 juni 1898, landloperij (dossiernummer 1117).

Personalia: Geboren op 20 april 1848 te 's-Hertogenbosch, zoon van Theodore Ipskamp en Catharina Kuijpers. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,700 meter. „Heeft ringen in de ooren gedragen; twee horizontale plooiën op het voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer te Bolnes onder Ridderkerk.

Militaire dienst: Was in 1866–1874 bij de huzaren te Deventer.



Naam: JACOBUS RIBBENS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 25 juni 1898, landloperij (dossiernummer 1189).

Personalia: Geboren op 24 mei 1866 te Breda, zoon van Gerardus Ribbens en Johanna Klijn. Gescheiden.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,626 meter.

Beroep en verblijfplaats: Bakker te Breda.

Strafblad: Het kantongerecht van Breda veroordeelde hem, eveneens op 25 februari 1898, tot f 1 boete subsidiair een dag hechtenis.



Naam: HENRICUS PETRUS BLAUWERS

Vonnis: Breda, 27 juni 1898, landloperij (dossiernummer 4475).

Personalia: Geboren op 28 oktober 1853 te Breda, zoon van Petrus Franciscus Blauwers en Helena Alvers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,504 meter. „Gebocheld.”

Beroep en verblijfplaats: Venter te Zutphen.

Strafblad: Is tevoren twee maal veroordeeld wegens landloperij en bedelarij.



Naam: ANTONIUS SPRENGER

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 27 juni 1898, landloperij (dossiernummer 4484).

Personalia: Geboren op 16 juni 1832 te Dinther, zoon van Jan Sprenger en Ardina Raaijmakers. Weduwnaar.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,674 meter. „Geplooid gelaat.”

Beroep en verblijfplaats: Kuiper zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende bij de vestingartillerie.



Naam: JOHANNES HERMANUS AART COMIJN

Vonnis: Rotterdam, 1 juli 1898, bedelarij (dossiernummer 1220).

Personalia: Geboren op 30 april 1842 te 's-Hertogenbosch, zoon van Jan Comijn en Maria Eva Bongers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,605 meter. „Licht pokdalig, opwippende kin.”

Beroep en verblijfplaats: Parapluiemaker te Delft.

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige in Nederlands leger bij marine.

Strafblad: Een maal eerder veroordeeld wegens landloperij en bedelarij.



Naam: MARINUS WILHELMUS LUYPEN

Vonnis: Utrecht, 11 juli 1898, landloperij (dossiernummer 4492).

Personalia: Geboren op 23 juli 1873 te Breda, zoon van Frederik Bernardus Luypen en Adriana Harskamp. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,685 meter. „Kuultje in de kin.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende bij de grenadiers en jagers.



Naam: GIJSBERTUS JOHANNES EVERARDUS LOEVENS

Vonnis: Breda, 13 juli 1898, landloperij (dossiernummer 1296).

Personalia: Geboren op 20 juli 1879 te 's-Hertogenbosch, zoon van Petrus Loevens en Everdina Johanna Robbink. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,623 meter.

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te 's-Hertogenbosch.

Militaire dienst: Diende in 1892–1894 bij de marine te Amsterdam.

Strafblad: De volgende voorbestrafingen gaf hij op: een maand cel wegens diefstal vier maanden wegens schending der eerbaarheid en drie maanden wegens valse aanklacht.



Naam: PIETER VAN DELFT

Vonnis: 's-Gravenhage, 13 juli 1898, landloperij (dossiernummer 1311).

Personalia: Geboren op 30 augustus 1868 te Dussen, zoon van Adrianes van Delft en Cornelia Kivits. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,620 meter. „Drie zware voorhoofdrimpels.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Dussen.



Naam: FRANCISCUS AUGUSTINUS DE VALK

Vonnis: Utrecht, 20 juli 1898, landloperij (dossiernummer 4547).

Personalia: Geboren op 2 augustus 1844 te 's-Hertogenbosch, zoon van Johan de Valk en Agnes van der Maase. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,430 meter. „Gebocheld. Plooien bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Strafblad: Vier eerdere veroordelingen wegens bedelarij en landloperij.



Naam: ADRIAAN DE BRUIJN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 20 juli 1898, landloperij (dossiernummer 4556).

Personalia: Geboren op 26 september 1849 te Etten-Leur, zoon van Matheus de Bruijn en Cornelia Kerstens. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,819 meter. „Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer zonder woonplaats.

Militaire dienst: Was fuselier in het Oost-Indisch leger.

Strafblad: Is een maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: JOHANNES MARTINUS HEEGEMAN

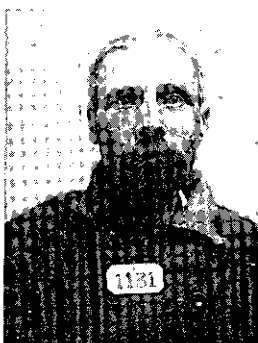
Vonnis: Rotterdam, 22 juli 1898, landloperij (dossiernummer 5597).

Personalia: Geboren op 23 december 1837 te Grave, zoon van Willem Frederik Heegeman en Maria Catharina Reijnders. Weduwnaar van Antoinette Wilhelmina Huberta van Krugten.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,588 meter. „Horizontaal gerimpeld op voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Pettenmaker te Rotterdam.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie te 's-Hertogenbosch; was van de lichte van 1856.



Naam: KAREL VAN HASSELT

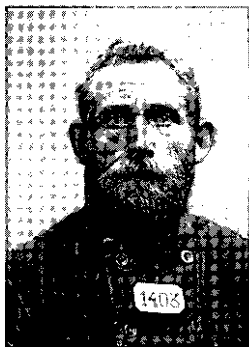
Vonnis: 's-Hertogenbosch, 24 juli 1898 (dossiernummer 1131).

Personalia: Geboren op 8 januari 1859 te Cuyk, zoon van Jacobus van Hasselt en Catharina Bossman. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,590 meter.

Beroep en verblijfplaats: Kleermaker te Nijmegen.

Militaire dienst: Diende in 1875–1889 in het Nederlands-Indische leger bij de infanterie te Semarang.



Naam: LUDOVICUS JANSEN

Vonnis: Utrecht, 25 juli 1898, landloperij (dossiernummer 1403).

Personalia: Geboren op 10 april 1857 te 's-Hertogenbosch, zoon van Lodewijk Jansen en Maria Catharina Bouver. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,765 meter. „Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Timmerman te Utrecht.

Militaire dienst: Diende in 1881–1883 als nummerwisselaar bij de veldartillerie te Breda.



Naam: PETRUS VAN GILS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 25 juli 1898, landloperij (dossiernummer 1417).

Personalia: Gehoren op 1 oktober 1868 te Princenhage, zoon van Johannes van Gils en Maria van Oorschot. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,649 meter.

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer te Ginneken en Bavel.



Naam: ANTONIE DE BONT

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 19 september 1898, landloperij (dossiernummer 6183).

Personalia: Geboren op 22 januari 1845 te Waspik, zoon van Antonie de Bont en Adriana Schouten. Weduwnaar van Jacoba Lambrechts, overleden te Amsterdam.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,678 meter. „Horizontaal gerimpeld op het voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Zonder beroep te Waspik.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger in het Nederlands-Indische leger.

Strafblad: Is een maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



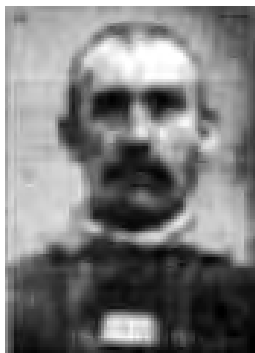
Naam: BERNARDUS TRIEST

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 18 oktober 1898, landloperij (dossiernummer 6332).

Personalia: Geboren op 14 december 1836 te 's-Hertogenbosch, zoon van Engelbertus Triest en Catharina Petronella Blatter. Weduwnaar van Hendrina van Been (overleden te 's-Hertogenbosch).

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,592 meter. „Op voorhoofd licht horizontaal gerimpeld.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te 's-Hertogenbosch.



Naam: FRANCIS VAN HOUT

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 18 oktober 1898, landloperij (dossier-nummer 6333).

Personalia: Geboren op 21 mei 1865 te Zesgehuchten, zoon van Johannes van Hout en Johanna van Stappen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,735 meter.

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Geldrop.



Naam: MARTINUS SARIS

Vonnis: Roermond, 18 oktober 1898, bedelarij (dossiernummer 6392).

Personalia: Geboren op 15 januari 1836 te Tongelre, zoon van Francis Saris en Margriet van Lieshout. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,733 meter. „Dikke wallen onder de oogen en geheel gerimpeld.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer zonder woonplaats.

Strafblad: De rechtbank van Eindhoven veroordeelde hem in 1857 tot een jaar celstraf wegens mishandeling.



Naam: JOANNES CORNELIS JOZEPHUS VAN GESTEL

Vonnis: Breda, 22 november 1898, landloperij (dossiernummer 4794).

Personalia: Geboren op 19 maart 1874 te Tilburg, zoon van Francis van Gestel en Johanna de Kort. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,713 meter.

Beroep en verblijfplaats: Fabriekswerker zonder woonplaats.



Naam: HUBERTUS ADRIANUS VERHOOF

Vonnis: Breda, 22 november 1898, landloperij (dossiernummer 4795a).

Personalia: Geboren op 23 mei 1873 te Tilburg, zoon van Peter Verhoof en Johanna Peijen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,501 meter.

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker zonder woonplaats.



Naam: PETRUS JOHANNES BAPTIST HOLLANDERS

Vonnis: Breda, 23 november 1898, landloperij (dossiernummer 4798).

Personalia: Geboren op 4 februari 1863 te Breda, zoon van Andries Hollanders en Johanna Maria Winder. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,708 meter. „Schuine plooiën linkerwang.”

Beroep en verblijfplaats: Meubelmaker zonder woonplaats.

Militaire dienst: Was hospitaalsoldaat in het Oost-Indische leger (bij de geneeskundige dienst).



Naam: PETRUS PAULUS MATHIJSE

Vonnis: Breda, 30 november 1898, landloperij (dossiernummer 4797).

Personalia: Geboren op 14 december 1840 te Roosendaal, zoon van Jan Mathijse (sic) en Johanna van den Bergh. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,668 meter. „Geplooid gelaat.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Strafblad: Twee maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: LUDOVICUS NAAIJKENS

Vonnis: Breda, 12 december 1898, landloperij (dossiernummer 6450).

Personalia: Geboren op 27 april 1863 te Tilburg, zoon van Antonius Naaijken en Helena Wouters. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,684 meter.

Beroep en verblijfplaats: Bakkersknecht te Tilburg.

Militaire dienst: Diende in 1889–1895 als vrijwilliger bij de huzaren te Haarlem.



Naam: HENRICUS VAN HOUT

Vonnis: 's-Gravenhage, 13 december 1898, landloperij (dossiernummer 6460).

Personalia: Geboren op 5 april 1858 te 's-Hertogenbosch, zoon van Cornelis van Hout en Wilhelmina van den Heuvel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,778 meter.

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer te 's-Hertogenbosch.

Militaire dienst: Diende in 1874–1876 als vrijwilliger bij de cavalerie te 's-Hertogenbosch.

Strafblad: De rechtbank van 's-Hertogenbosch had hem in 1895 veroordeeld tot veertien dagen gevangenisstraf wegens mishandeling.



Naam: JOHANNES HENDRIKUS VAN DE GOOR

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 13 december 1898, landloperij (dossiernummer 6497).

Personalialia: Geboren op 8 augustus 1864 te Heesch, zoon van Jacobus van de Goor en Maria Elisabeth van de Bosch. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,651 meter.

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te Tilburg.

Strafblad: In 1894 was hij door de rechtbank te 's-Hertogenbosch veroordeeld tot achttien maanden gevangenisstraf wegens valsheid in geschrifte.



Naam: CORNELIS JOHANNES VAN LOENHOUT

Vonnis: Utrecht, 14 december 1898, landloperij (dossiernummer 6528).

Personalialia: Geboren op 10 juni 1864 te Roosendaal, zoon van Antonij van Loenhout en Maria Cornelia van Zitteren. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,710 meter.

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer te Amsterdam.

Militaire dienst: Diende in 1891-1897 als vrijwilliger bij de vestingartillerie te Breda.



Naam: PAULUS CLADIUS GILLET VAN DIJK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 20 december 1898, landloperij (dossiernummer 4918).

Personalialia: Geboren op 12 augustus 1856 te Breda, zoon van Hein van Dijk en Maria Sophia Elisabeth van Dompsele. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,686 meter. „Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger bij de infanterie.

Strafblad: Een eerdere veroordeling wegens landloperij.



Naam: HERMINIUS ADRIAAN KUIJSTERMANS

Vonnis: Breda, 18 januari 1899, landloperij (dossiernummer 3045).

Personalialia: Geboren op 18 april 1866 te Oud en Nieuw Gastel, zoon van Adriaan Kuijstermans en Antonia Dierke. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,657 meter. „Hazelip, spreekt door de neus, geen verhemelte, kuiltje in de kin.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Wordt vervolgd

ERFENISPERIKELLEN TEN TIJDE VAN PEST

L.F.P.M. DE BROUWER

In de jaren 1624–1625 treft een zware pestepidemie een groot deel van Nederland. Ook Tilburg valt ten prooi aan deze ziekte. Na de betrekkelijk rust van het Twaalfjarig Bestand dat in 1621 eindigt verspreidt de Tachtigjarige Oorlog zijn onrust weer. Legers komen in beweging. Meteen al in 1622 komen er berichten over besmettelijke ziekten. De pastoor van Tilburg wijt de ziektes aan de komst van Boheemse soldaten in het land en schrijft dat tweehonderd mensen aan deze besmettelijke ziekte overleden.

In 1624 slaat de pest toe in Tilburg. Met name in 1625 vallen er heel veel slachtoffers als gevolg van deze *haestige sieckte*; tijdgenoten spreken van 2200 slachtoffers. Hoewel dat cijfer vooralsnog niet bevestigd wordt door andere bronnen, is wel duidelijk dat een behoorlijk deel van de Tilburgse bevolking te maken krijgt met de pest. Er zijn altijd wel familieleden, buurtgenoten of andere bekenden die de ziekte treft. Het heeft op die manier ongetwijfeld een grote impact gehad op de Tilburgse samenleving van die tijd.¹

Desondanks gaat het leven gewoon door, waar doden vallen zijn erfenissen te verdelen en ontstaat daarover onenigheid. Vooral als binnen gezinnen en families in korte tijd veel slachtoffers vallen, ontstaat er een voedingsbodem voor twist over de erfenis. Wie is nu erfgenaam? Cruciaal daarbij is de vraag: in welke volgorde zijn de diverse personen overleden?

In 1625–1626 doet zich een dergelijk geval voor in Tilburg en dat is het onderwerp van onderstaand artikel.²

§ 1. *De haestige ziekte in gezin en familie van Willem Huijben en Jenneken Heijsten: een reconstructie.*

Deze eigentijdse benaming van de pest is niet voor niets ontstaan. De pest was endemisch geworden in Europa. Dat betekent dat de ziekte op elk willekeurig moment opduikt. Daarnaast eisen de pest-epidemieën ook veel slachtoffers. De periode tussen besmetting en overlijden is vaak niet langer dan twee weken. Wanneer een gezin eenmaal getroffen is, kunnen de leden binnen korte tijd allemaal komen te overlijden. Dat gebeurt er in het gezin van Willem Adrianus Jan Huijben Leemans (verder Willem Huijben) en Jenneken Jan Peter Heijsten (verder Jenneken Heijsten).

Willem Huijben trouwt op 22 februari 1615 voor de pastoor van

1. Uitgebreid beschreven in: L. de Brouwer, „De aenclevende sieckte. De pest in Tilburg voor 1630”, *Tilburg. Tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur* XIII (1995), no. 1, 3-13.

2. Gemeentearchief Tilburg, Civiele processtukken Tilburg, voorlopige inventaris 2065.

Tilburg met Jenneken Heijsten en het echtpaar krijgt in ieder geval drie kinderen. Geboortedata van de kinderen zijn vooralsnog niet gevonden.

In 1625 raakt het gezin besmet door de dan heersende *contagieuse sieckte*. Waarschijnlijk vindt de besmetting van alle gezinsleden in een kort tijdsbestek plaats. Jenneken Heijsten en een van de kinderen overlijden als eersten. Hun exacte sterfdata zijn onbekend, maar het is in ieder geval voor 4 augustus 1625. Vervolgens sterft Willem Huijben en daarna de twee overgebleven kinderen.

Door de getuigenverklaring van Ariken, weduwe van Jan Peeper Moije uit Oisterwijk, die als schrobster in het pesthuis van Willem en Jenneken heeft gewerkt, krijgen we meer inzicht in de precieze volgorde van overlijden van de gezinsleden. Als zij in het huis komt, op een maandag in augustus, zijn er drie zieken: Willem en de twee kinderen Jan en Marij. Willem overlijdt ongeveer drie uur na haar komst. De beide kinderen zijn in de nacht van dinsdag op woensdag daarna overleden. Zij verklaart ook nog dat de moeder van de kinderen al voor haar komst was overleden. De verklaring is opgemaakt op 29 januari 1626.

Op 6 november 1627 doet zij haar verklaring over voor schepenen van Oisterwijk op verzoek van Adriaen Jacobssoon en Wouter Cornelissen. Nu is zij nog iets specifiek over de sterfdata van beide kinderen. De zoon Jan overleed op dinsdagavond en de dochter Maria woensdagochtend heel vroeg.

Het bovenstaande geeft weinig reden voor twist. Het compliceerende feit ligt bij de (groot)ouders. Van de ouders van Willem Huijben en Jenneken Heijsten zijn allebei de moeders nog in leven. Het zijn respectievelijk Maria Willem Cornelis Peters (verder Maria Huijben), moeder van Willem Huijben, en Maria Jan Jan Quaps (verder Maria Heijsten), moeder van Jenneken Heijsten. De beide vaders zijn respectievelijk voor 1605 (Adriaen Jan Huijben) en voor 1621 (Jan Peter Heijsten) al overleden. Deze beide moeders overlijden in dezelfde week in augustus 1625. In het dossier bevinden zich stukken met informatie over het tijdstip waarop deze beide vrouwen zijn overleden.

Op donderdag 7 augustus 1625 gaan Jan Peter Baudewijns van Spaendonck en Jan Adriaen Pauwels Peijmans naar schepenen van Tilburg, waar zij verklaren dat zij op dinsdag 5 augustus naar het huis van Maria weduwe van Adriaen Jan Huijben zijn geroepen als naaste burens. Daar kwam Maria, ziek van de pest, aan de deur staan, waar zij haar testament uitriep. Volgens hun verklaring zou Adriana, dochter van Geraert Pauwels, een bedrag van 50 carolusgulden krijgen, samen met Maria's beste rok. Haar overige goederen moesten worden verdeeld in twee parten: een voor haar vrienden en een voor de vrienden van haar man.

Over de datum van overlijden van Maria Huijben is verder niets bekend.

Daarnaast is er nog het *hoeck* van de dekens van het gilde van

Sint Sebastiaan, die belast waren met het ophalen en begraven van de pestlijken. Een afschrift uit dat boek vermeldt het volgende: op 6 augustus³ hebben de dekens bij Willem Adriaen Huijben twee kinderen opgehaald. De dag daarna *noch Meri Heijsten begraefden*. Uit een ander briefje in het dossier blijkt dat de dekens van Sint Sebastiaan de begrafenis van Meri Heijsten hebben gedaan op vrijdag 8 augustus 1625.

Volgens de erfgenamen van Maria Huijben is Maria Heijsten echter overleden voordat het laatste kind Jan sterft. Daardoor zou de erfenis aan hen toevallen.

Op 22 januari 1626 maken de erfgenamen van Maria Huijben een erfdeling onder elkaar, waarna zij erfgoederen aan derden verkopen.⁴ Het is waarschijnlijk naar aanleiding hiervan dat de erfgenamen van Maria Heijsten naar de schepenbank stappen.

§ 2. *Het proces.*

De civiele rol van de schepenbank van Tilburg, waar dergelijke erfeniskwesties behandeld worden, vermeldt op 16 maart 1626 voor het eerst een inschrijving over deze zaak. Het zijn de erfgenamen van Maria Heijsten die de erfgenamen van Maria Huijben voor het gerecht dagen.

Hun redenen staan omschreven in de aanspraak, de aanklacht. De aanklagers beschrijven allereerst de wijze waarop het gezin van Willem Huijben en Jenneken Heijsten is overleden. Beide grootmoeders waren na het overlijden van het laatste kind nog in leven en beide families hebben daarom recht op de erfenis. Het blijkt dat de aangeklaagden, erfgenamen van Maria Huijben, goederen hebben verkocht waarop zij dachten aanspraak te kunnen maken. Dat heeft voor de andere groep erfgenamen tot *grotelijck (...) prejuditie schade ende intrest* geleid.

De aanklagers vragen van de rechtbank hun rechtmatige helft van de goederen aan hen toe te wijzen en verzoeken mede dat de aangeklaagden aan hen moeten geven een *staet ende inventaris vande meublen ende huijsraet inden sterfhuijse bevonden*.

Zij hebben de zaak goed voorbereid. De aanspraak gaat vergezeld van *twee distincte advijsen ende actores van verclairinghe*. Voor zover uit het dossier te reconstrueren is, betreft het de hierboven aangehaalde verklaring van Ariken, weduwe van Jan Peter Moij, van 26 januari 1626 en twee adviezen van rechtsgeleerden.

Op 6 januari 1626 adviseert A. Coomans over deze zaak. Op grond van de feiten zegt hij dat de *erffgoeden, Willemen met vol-len recht toegecomen hebbende, als oock de haevelijcke goeden dier geweest sijn in tijden van afflijvicheijt in het lest gestorven kindt voir deen hellicht sijn verstorven opte vaederlijcke grootmoeder, deen voir dander hellicht opte moederlijcke grootmoeder*. Op 30 januari 1626 adviseert Gerard van Zoemeren uit 's-Gravenhage in dezelfde trant. Hij verklaart dat de beide grootmoeders van het laatste in leven zijnde kind allebei recht hebben op de helft van de goe-

3. Er stond eerst 7, maar dat is doorgestrept.

4. Gemeentearchief Tilburg, Oud-administratief archief Tilburg 352, f 74, 22 januari 1626.

deren. Zelfs al heeft Maria Huijben een testament gemaakt, dan nog blijft dit overeind staan en hadden haar erfgenamen de goederen niet mogen verkopen, *soe nijemant meer met recht en can vercoopen off emmers leveren als hem toecompt*.

De volgende inschrijving in de rol is pas weer op 3 november 1626. Vanaf dat moment verschijnen de aanklagers regelmatig voor de schepenbank om de verdere voortgang van hun zaak aan te kaarten. Op 3 april 1627 produceren de verweerders hun *thoon*. Het betreft verklaringen van Jan Peter Boudewijn van Spaendonck en zijn vrouw Adriana, en Cornelis Cornelis van de Sande en zijn vrouw Jenneken. Deze personen getuigen dat de zoon van Willem Huijben en Jenneken Heijsten langer heeft geleefd dan Maria Heijsten.

Daarop volgt een verklaring die de aanklagers leveren. Op 26 april 1627 verklaren Margriet, weduwe van Vranck Jan Adam Jacobssoon, 60 jaar oud, en haar zoon Jan Vranck Janssoon, 37 jaar oud, dat zij weten dat Maria Heijsten is gestorven in augustus 1625, *ende dat haren sterffdach is geweest swoensdaechs inder weecke*. Tevens legt Jan Jacob Adamssoon, 60 jaar oud (en al eerder opgetreden als voogd van Maria Heijsten na het overlijden van haar man⁵) een getuigenis af. Hij was in augustus 1625 in de Berkdijk en hoorde daar dat het gezin van Willem Huijben en Jenneken Heijsten was uitgestorven. Waarschijnlijk op bezoek in die buurt hoorde hij *dat ter aldoen onder de gebuerte worden vermaent, alsdat het goet alle van wegen Willem ende Jennekens voorschreven met hunne kinderen vervallen int geheel soude blijven aen Marie weduwe Adriaen Jan Huijben, vaderlijcke groetmoeder derselver kinderen*. Hij wist echter dat Maria Heijsten het laatste kind uit het gezin van Willem Huijben had overleefd en zei dan ook op die geruchten *dat dat goet aen die sijde niet alleen en conste succederen, vermits dat Marie weduwe Jan Peter Heijsten, moederlijcke grootmoeder deser kinderen, noch inne leven was ende dat sij dese kinderen soo naer van bloede was als de voorschreven Marie grootmoeder vande vaderlijcke sijde voorschreven*.

Aan deze verklaring was nog het al eerder aangehaalde briefje gehecht uit het boek van het gilde van Sint Sebastiaan, waarin stond: *de begraeffenisse van de dekens van Sinte Sebastiaen hebben gedaen aen Meri Heijsten opten achtsten Augustus int jaer 1625*.

Na deze tegenstrijdige verklaringen gaan de verweerders op zoek naar nieuwe getuigen. Die vinden zij in de persoon van Peter Thomas Peter Baudewijns van Spaendonck. Op 27 juli 1627 verklaart hij, dat hij ten tijde van de pest op bezoek was in de Berkdijk bij Wouter de Raijmaecker. Daar liep toen ook Corstiaen Huijbert Lemans binnen, die zei dat *ten huijse van Willem Adriaen Huijbert Leemans altemael ende tgeheel huijsgesinne gestorven was, vuytgenomen dat de moeder desselffs Willems met noch een kindt van Willemen, verweckt vuyt Jenneken dochtere Jan Peter Heijsten*,

5. Gemeentearchief Tilburg, Oud-administratief archief Tilburg 351, f 91, 15 mei 1621.

die noch inden leven waren. Bovendien gaf Wouter de Raijmaecker toen nog te kennen dat tot sijnen huijse was geweest Jannen Jacobs ten eijnde hij Wouter een kiste zoude willen maecken voir Marie Heijsten, die oijck al vande sieckte der peste was deser werelt affgestorven, ende dat de moeder des voorschreven Willems Adriaen Willems ende het kindt desselffs Willems soo voorschreven is alsdoen noch in leven waren.

De aanklagers komen hierna nog met de nieuwe verklaring van Adriana, weduwe van Jan Peter Moij, die op 7 november 1627 voor schepenen van Oisterwijk zeer precies aangeeft wanneer wie is overleden in het gezin van Willem Huijben vanaf het moment dat zij daar in huis is gekomen.

§ 3. *De laatste fase van het proces.*

De kaarten zijn geschud en liggen op tafel. De schout en schepenen van Tilburg zijn nu aan slag. Om een goed gefundeerde uitspraak te kunnen doen gaan zij advies inwinnen bij rechtsgeleerden in 's-Hertogenbosch, *overmits de costume van Tilborch egheene mentie en maeckt in wat vuegen dese goeden behoiren gedeijlt te worden.* Zo krijgen zij advies van Albertus van Breugel en consorten over de geldigheid van het testament van Maria Huijben. Hun advies is duidelijk en ondubbelzinnig: het testament is niet geldig. Zij voeren daarvoor als argumenten aan:

- uit niets blijkt dat het testament op schrift is gesteld, voorgelezen en door getuigen getekend (gepasseerd) en
- bovendien heeft de testatrice zelf niets ondertekend.

Ondanks de bijzondere omstandigheden door de heersende pestepidemie is er daardoor van een testament geen sprake en kan aan de afgelegde verklaring voor schepenen van Tilburg geen rechtskracht ontleend worden.

Het proces heeft bijna twee jaar geduurd en zo'n tweeënehalf jaar na het overlijden van het gezin van Willem Huijben ten einde. Hoewel het betreffende vonnisboek niet bewaard is gebleven, kennen wij het vonnis toch. Op 17 januari 1628 komen de erfgenamen van Maria Huijben en Maria Heijsten bij elkaar voor schepenen van Tilburg om een akte op te maken, waarin zij de uitvoering van de uitspraak vastgeleggen en zich aan de uitspraak committeren.

Dat zijn als erfgenamen van Jan Peter Heijsten en Maria Jan Jan Quaps: Adriaen Jacob Jan Lambrechtssoon als man van Margriet, Jan Gijsbert Gerit Beijkens als man van Cornelia, Sebastiaen Joost Jan Eelkens als man van Jenneken, alledrie dochters van wijlen Jan Peter Heijsten en Maria. Verder zijn er nog Adriaen Tielman Jan Beris van Oirle als man van Angela, dochter van Cornelis Woutersson de Beer, verwekt bij Maria, dochter van Jan Peter Heijsten, en haar broer Wouter Cornelis Wouter de Beer, en Jan Goijart Jan Melis als man van Maria, dochter van wijlen Jan, zoon van Jan Peter Heijsten, tevens voor de andere kinderen van Jan Jan Peter Heijsten.

De erfgenamen van Maria Huijben zijn: Jacob Peter Janssoon van Lil als man van Jenneken, dochter van wijlen Corstiaen Jan Huijb Lemans, Cornelis Jan Cornelis Joist Stelarts en Sebastiaen Jan Geritssoon als voogden over de overige kinderen van wijlen Corstiaen Lemans en dezelfde Cornelis samen met Adriaen Adriaen Pauwels Peijmans als voogden over de onmondige kinderen van wijlen Gerit Pauwels Peijmans, getrouwd met Adriana Jan Huijb Lemans. Zij vertegenwoordigen tevens Jenneken Jan Huijb Lemans, getrouwd met Willem Peter Boudewijn van Spaendonck, die hierbij niet aanwezig zijn.

Schout en schepenen hebben op grond van de bewijzen en adviezen de uitspraak gedaan dat de verkoop door de erfgenamen van Maria Huijben van 22 januari 1626 stand zal houden, dat wil zeggen: de goederen blijven in bezit van degene die ze gekocht heeft.

Daartegen krijgen de aanklagers ook hun deel. Sebastiaen Joost Jan Eelkens heeft goederen gekocht van Willem Huijben. De schuld die daarvan nog steeds staat, wordt hem kwijtgescholden. Adriaen Jacob Jan Lemmens, die na de erfdeling van januari 1626 een wei in de Berkdijk van de erfgenamen van Maria Huijben heeft gekocht, hoeft de openstaande som van f25 ook niet meer te betalen. Daarnaast zullen de erfgenamen van Maria Heijsten alle goederen krijgen die aan haar toebehoorden op het moment dat zij kwam te overlijden.

Alle betrokkenen geven daarna hun goedkeuring aan dit akkoord en verklaren niet meer op deze zaak te zullen terugkomen. Bovendien zeggen zij, dat zij alle gerechtskosten zullen delen.

Een indruk van die kosten vinden we in de voogdij- en boedelrekening van de nalatenschap van wijlen Corstiaen Jan Huijbert Leemans, die afgesloten werd in 1628. Onder de uitgaven in de tweede rekening staat: *Item alsoo men seeckere proces heeft moeten sustineren tegen derffgenamen Marie Peter Heijsten ter saecke vande successie der goeden derselver Marie, soo dat die gelijcke erffgenaemen hier inne hebben geconsenteert, in welcke proces veele costen sijn gedaen, bedraegende voorden kijnderen aenpart — vii gulden xvii stuyver.*⁶

§ 4. Verwantschap tussen de personen die betrokken zijn bij het pestproces van 1626.

I. CORSTIAEN WILLEM STELAERTS. Hij was gehuwd met Jenneken Jan Jan Zwijsen. Uit dit huwelijk:

1. Cornelis Corstiaen Willem Stelaerts, volgt onder II-a.
2. Marij Corstiaen Stelaerts, volgt onder II-b.

II-a. CORNELIS CORSTIAEN WILLEM STELAERTS, zoon van I. Zijn zoon bij een onbekende vrouw is Jan, die volgt onder III-a.

II-b. MARIJ CORSTIAEN WILLEM STELAERTS, dochter van I, was gehuwd met Jan Huijbert Jan Leemans (senior). Uit dit huwelijk:

1. Adriaen Jan Huijbert Leemans, volgt onder III-b.

6. Gemeentearchief Tilburg, Voogdij- en boedelrekeningen Tilburg 1628-9.

2. Corstiaen Jan Huijbert Leemans, volgt onder III-c.
3. Adriana Jan Huijbert Leemans, volgt onder III-d.
4. Jenneken Jan Huijbert Leemans, gehuwd met Willem Peter Boudewijn van Spaendonck, zoon van II-d.

II-c. PAUWELS GERIT DENIJS GOIJAERT PEIJMANS⁷ was gehuwd met Lijsbeth Simon Peter Swagemakers. Uit dit huwelijk:

1. Gerit Pauwels Peijmans. Hij was gehuwd met Adriana Jan Huijbert Leemans, die volgt onder III-d (erfgenamen).
2. Adriaen Pauwels Peijmans, volgt onder III-e.

II-d. PETER BOUDEWIJN PETER VAN SPAENDONCK was gehuwd met Marij Niclaes Peter Sbonten. Uit dit huwelijk:

1. Jan Peter Boudewijns van Spaendonck, geboren rond 1575. Hij was gehuwd met Adriana Huijbrecht (getuigenverklaring op 4 april 1627, samen met zijn vrouw).
2. Willem Peter Boudewijns van Spaendonck was gehuwd met Jenneken Jan Huijbert Leemans, dochter van II-b (erfgenamen).
3. Thomas Peters van Spaendonck, volgt onder III-f.

II-e. WILLEM CORNELIS PETERS was gehuwd met Ida Cornelis Willem Veramelvoirt. Uit dit huwelijk:

1. Jenneken Willem Cornelis Peters, volgt onder III-g.
2. Marij Willem Cornelis Peters was gehuwd met Adriaen Jan Huijbert Leemans, die volgt onder III-b.

II-f. JAN JAN MICHIEL QUAPS was gehuwd met Margriet Jan Sberen. Uit dit huwelijk:

1. Marij Jans Quaps, volgt onder III-h (Maria Heijsten).
2. Lijsbeth Jan Quaps, volgt onder III-i
3. Margriet Jan Quapes was gehuwd met Vranck Jan Adam Jacobs (getuigenverklaring van 27 april 1626).

II-g. STEVEN NICLAES STEVEN HUIJBEN was gehuwd met Jenneken Lambert Hendrik Weijmers. Uit dit huwelijk:

1. Anna Steven Claessen, volgt onder III-j.
2. Jenneken Steven Claes Stevens, volgt onder III-k.

III-a. JAN CORNELIS CORSTIAEN STELAERTS DE OUDE, zoon van II-a, was gehuwd met Digna Gerit Adriaen Mijs. Uit dit huwelijk:

1. Cornelis Jan Stelaers is te Tilburg op 13 januari 1613 getrouwd met Marij Adriaen Pauwels Peijmans, dochter van III-e (voogd over de kinderen van zijn zwager Gerit).
2. Adriana Jan Stelaerts trouwde te Tilburg op 27 april 1608 met Jan Adriaen Pauwels Peijmans, zoon van III-e.

III-b. ADRIAEN JAN HUIJBERT LEEMANS, overleden voor 1605, was gehuwd met Marij Willem Cornelis Peters, dochter van II-e. Uit dit huwelijk:

1. Willem Adriaen Leemans, volgt onder IV-a (Willem Huijben).

7. Zie voor de Tilburgse familie Peymans: L.F.W. Adriaenssen, „Peymans, stamboom van een Meierijs geslacht (1300–1800)”, *De Brabantse Leeuw*, XXVI (1977) 174-178.

III-c. CORSTIAEN JAN HUIJBERT LEEMANS, zoon van II-b, was gehuwd met Marie Cornelis Marten Steven de Post (erfgenaam van Maria Huijben, voogdij- en boedelrekening). Uit dit huwelijk:

1. Jenneken Corstiaen Leemans trouwde te Tilburg op 4 juni 1626 met Jacob Peter Peter van Lil (erfgenamen).
2. Maria Corstiaen Leemans (erfgenaam).

III-d. ADRIANA JAN HUIJBERT LEEMANS, dochter van II-b, was gehuwd met Gerit Pauwels Gerit Denijs Peijmans, zoon van II-c. Uit dit huwelijk:

1. Jan Gerit Pauwels Peijmans (erfgenaam).
2. Lijsbeth Gerit Pauwels Peijmans (erfgenaam).
3. Adriana Gerit Pauwels Peijmans (erfgenaam, genoemd in het uitgeroepen testament van Maria Huijben).

III-e. ADRIAEN PAUWELS GERIT DENIJS PEIJMANS, zoon van II-c. Zijn kinderen bij Adriaentjen Martens van den Sande:

1. Adriaen Adriaen Pauwels Peijmans trouwde te Tilburg op 25 januari 1605 met Marij Willem Joris Roosen (voogd over de kinderen van zijn broer Gerit).
2. Jan Adriaen Pauwels Peijmans trouwde te Tilburg op 27 april 1608 met Adriana Jan Cornelis Stelaerts, dochter van III-a.
3. Marij Adriaen Pauwels Peijmans trouwde te Tilburg op 13 januari 1613 met Cornelis Jan Cornelis Stelaerts, zoon van III-a (voogd over de kinderen van de oom van Marij, Gerit Pauwels Peijmans).

III-f. THOMAS PETER BOUDEWIJN VAN SPAENDONCK, zoon van II-d. Hij was gehuwd met Catharina Willem Mathijs Willem Laureijssen. Uit dit huwelijk:

1. Peter Thomas van Spaendonck (getuigenverklaring van 27 juli 1626).

III-g. JENNEKEN WILLEM CORNELIS PETERS, dochter van II-e (zuster van Maria Huijben). Zij was gehuwd met Willem Jan Peter Smolders. Uit dit huwelijk stamt Ida Willem Smolders, die volgt onder IV-b.

III-h. MARIJ JAN JAN QUAPS, begraven te Tilburg op 7 augustus 1625, dochter van

II-h. MARIA HEIJSTEN was gehuwd met Jan Peter Cornelis Heijsten, zie III-l. Uit dit huwelijk:

1. Jan Jan Peter Heijsten trouwde te Tilburg op 27 februari 1601 met Ida Willem Jan Smolders en volgt onder IV-b (hun kinderen zijn erfgenamen).
2. Cornelia Jan Peter Heijsten trouwde te Tilburg op 25 september 1603 met Jan Gijsbert Gerit Beijkens (erfgenamen).
3. Margriet Jan Peter Heijsten trouwde te Tilburg op 19 februari 1605 met Adriaen Jacob Jan Lemmens, zoon van III-k (erfgenamen).

4. Jenneken Jan Peter Heijsten is overleden voor 4 augustus 1625. Te Tilburg trouwde zij op 22 februari 1615 met Willem Adriaen Jan Huijben Leemans, die volgt onder IV-a (Jenneken Heijsten en Willem Huijben).
5. Jenneken Jan Peter Heijsten trouwde te Tilburg op 26 februari 1612 met Sebastiaen Joost Jan Eelkens, zoon van III-j (erfgenamen).

III-i. LIJSBETH JAN JAN MICHEL QUAPS, dochter van II-f. Zij was gehuwd met Jacob Adam Jacobs, zie III-m. Uit dit huwelijk:

1. Jan Jacob Adams (getuigenverklaring van 26 april 1626? Er zijn twee Jannen die in aanmerking komen. Zie ook III-m-1).

III-j. ANNA STEVEN NICLAES STEVEN HUIJBEN, dochter van II-g. Zij was gehuwd met Joost Jan Peter Jan Eelkens. Uit dit huwelijk:

1. Sebastiaen Joost Eelkens trouwde te Tilburg op 26 februari 1612 met Jenneken Jan Peter Heijsten de jonge, dochter van III-l en III-h (erfgenamen).

III-k. JENNEKEN STEVEN NICLAES STEVENS, dochter van II-g, was gehuwd met Jacob Jan Snellen. Uit dit huwelijk:

1. Adriaen Jacob Snellen trouwde te Tilburg op 19 februari 1605 met Margriet Jan Jan Heijsten, dochter van III-l en III-h (erfgenamen).

III-l. JAN PETER CORNELIS HEIJSTEN, overleden voor 1621. Hij was in eerste echt gehuwd met Jenneken Adam Jacob Adams. Uit dit huwelijk:

1. Maria Jan Peter Heijsten, volgt onder IV-c.

In tweede echt trouwde Jan Heijsten met Marij Jan Jan Quaps, zie III-h. Uit dit huwelijk werden vijf kinderen geboren, zie onder III-h.

III-m. JACOB ADAM JACOBS was gehuwd met Lijsbeth Jan Jan Michiel Quaps (zuster van Maria Heijsten), zie III-i. Uit dit huwelijk: zie onder III-i.

In tweede echt trouwde hij met Lijsbeth Jacob Hendrik Sberen. Uit dit huwelijk:

1. Jan Jacob Adams (getuigenverklaring van 26 april 1626? Er zijn twee Jannen die in aanmerking komen. Zie ook III-i-1.

IV-a. WILLEM ADRIAEN JAN LEEMANS, overleden te Tilburg op 4 augustus 1625, zoon van III-b. Hij trouwde te Tilburg op 22 februari 1615 met Jenneken Jan Peter Heijsten de oude, overleden voor 4 augustus 1625, dochter van III-l en III-h. Uit dit huwelijk:

1. Jan Willem Leemans, overleden te Tilburg op 5 augustus 1625.
2. Maria Willem Leemans, overleden te Tilburg op 6 augustus 1625.

IV-b. IDA WILLEM JAN SMOLDERS, dochter van III-g, trouwde te Tilburg op 27 februari 1601 met Jan Jan Peter Heijsten, zoon van III-l en III-h. Uit dit huwelijk:

1. Maria Jan Heijsten, gedoopt te Tilburg op 11 februari 1617. Zij was gehuwd met Jan Goijaert Jan Melis de oude (erfgenamen; Jan vertegenwoordigt ook zijn twee zwagers).
2. Cornelis Jan Heijsten, gedoopt te Tilburg op 11 juni 1619 (erfgenaam).
3. Adriaen Jan Heijsten (erfgenaam).

IV-c. MARIA JAN JAN HEIJSTEN, dochter van III-l. Zij was gehuwd met Cornelis Wouter Jan Sberen (erfgenaam). Uit dit huwelijk:

1. Engela Cornelis Sberen gehuwd met Adriaen Tielmans Jan Berijs van Oerle (erfgenamen).
2. Wouter Cornelis Sberen (erfgenaam).



Contract voor een pesttraktaat

Christoffel de Cock van Kerckwijck M.D. te 's-Hertogenbosch sloot in 1667 een contract met Steven du Mont, drukker. De laatste nam aan *te drucken met een romeijnsche goede letter een tractaet, geintituleert Pest basiliscus &a, daer bij gevoeght seecker pest tractaetjen met den tituel van Ontmascarde siect-mom, bij den voornaemde heere Kerckwijck gemaect ende gecomponeert, ende dat in quarto ende op soodanige soorte van pampier, als daer op den Cathechismus vanden heere professor Vogelsangh, bij hem Du Mont is gedrukt*. De oplage zou vijfhonderd exemplaren bedragen. Du Mont zou zorgen voor het papier en het arbeidsloon van het zetten en drukken. Hij rekende f 8 per blad, half ten laste van Kerckwijck, half voor eigen rekening; ook de kosten van de koperen plaat waarmee het traktaat zou worden versierd zouden fifty-fifty worden verdeeld. Hij zou verantwoordelijk zijn voor de verkoop, waarbij de opbrengst gelijkelijk zou worden verdeeld. Aan de auteur zou hij zes gebonden exemplaren geven.¹

Kerckwijck schreef zijn traktaat tijdens de laatste grote pestepidemie in Nederland.

1. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, N 2743, f 353, 24 februari 1667.

VERGROESEN EN VAN GROESEN

Loten van één stam

A.M. BOSTERS

(Vervolg van p. 33)

Afkortingen

GAB	Gemeentearchief Broda
GARN	Gemeentearchief Roosendaal en Nispen
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
RAWB	Regionaal archief West-Brabant (Zevenbergen)

X-i. ADRIANUS VERGROESEN, geboren te Bergen op Zoom op 21 januari 1815, overleed daar op 17 juli 1871. Hij was winkelier, koopman en sociëteitshouder van beroep. Na zijn overlijden en dat van zijn dochter Cornelia Antonia deed zijn weduwe, Maria Wilhelmina Evers, aangifte van hun bezit. Hiertoe behoorde een huis en erf aan de westzijde van de Grote Markt te Bergen op Zoom.¹⁴⁰

Op 20 juli 1848 was hij te Bergen op Zoom getrouwd met Adriana Evers. Zij was een dochter van Antonie Evers en Isabella Geijssen, is op 4 januari 1822 te Bergen op Zoom geboren en stierf daar op 9 juli 1849. Op 14 november 1850 hertrouwde Vergroesen te Bergen op Zoom met Maria Wilhelmina Evers, een volle zus van zijn eerste vrouw, geboren in Bergen op Zoom op 11 augustus 1829.

De kinderen werden geboren in het tweede huwelijk:

1. Josephus Augustinus, op 28 augustus 1851 geboren te Bergen op Zoom, aldaar overleden op 1 september 1855.
2. Cornelia Antonia Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 5 maart 1853, aldaar overleden op 14 maart 1878.
3. Maria Wilhelmina Johanna Vergroesen, te Bergen op Zoom geboren op 30 maart 1855, aldaar overleden op 28 juni 1900.
4. Anna Maria Vergroesen, te Bergen op Zoom geboren op 14 juli 1857, overleden aldaar op 8 december 1902.
5. Johannes Wilhelmus Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 29 april 1859, overleed te Laren op 26 maart 1932. Hij was kassier en later plaatsvervangend gemeente-ontvanger van Rotterdam. Hij werd onderscheiden met de ridderorde van Oranje-Nassau. Op 8 juli 1886 trouwde hij te Rotterdam met Louisa Maria Tordoir, geboren te Amsterdam, dochter van Franciscus Bartbolomeus Tordoir en van Maria Theresia Ferdinandina Röchmann. Te Schiedam hertrouwde hij op 15 mei 1923 met Maria Jacoba Signoro, weduwe van Jurgen Gerardus

¹⁴⁰. RANB, Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom 74, no. 148. Idem 68, no. 149.

Anthonius Kloppenburg.

In het eerste huwelijk werd een zoon geboren:

- A. Johannes Alphonsus Franciscus Vergroesen, geboren te Rotterdam op 17 mei 1889, trouwde aldaar op 23 augustus 1922 met Anna Barbara Hubertina Hackeng, dochter van Heinrich Hubert Hackeng en van Maria Jacomina Elisabeth Schoonenberg.
6. Adrianus Antonius Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 5 juni 1861, aldaar ongehuwd overleden op 20 augustus 1894.
7. Jeanette Vergroesen (Johanna Isabella) is op 22 april 1863 te Bergen op Zoom geboren en stierf te Dongen op 24 december 1937.
8. Antonius Johannes Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 7 september 1864, stierf te Nijmegen op 29 september 1943. Hij was inspecteur der Posterijen en Telegraphie geweest en werd benoemd tot officier in de orde van Oranje-Nassau.

Op 27 september 1893 trouwde hij te Bergen op Zoom met Isabella Allegonda Cornelia de Koker, geboren aldaar op 6 december 1872, overleden te Nijmegen op 5 mei 1942. Zij was een dochter van Jacobus Laurentius de Koker en van Theresia Christina Daverveldt. Hun kinderen waren:

- A. Maria Antoinetta Adriana, op 23 augustus 1894 geboren te Dongen.
- B. Petrus Adrianus, geboren te Dongen op 13 januari 1896.
- C. Anna Isabella Josepha Maria, geboren te Dongen op 16 april 1899.
- D. Antonius Johannes Jacobus, op 1 november 1900 geboren te Dongen.
- E. Jacobus Antonius Johannes, geboren te Boxmeer op 10 oktober 1903.
- F. Isabella Johanna Maria, te Hulst geboren op 25 november 1906.

X-j. WILLEM BERNARDUS VERGROESEN, geboren op 29 januari 1819 te Bergen op Zoom, overleed aldaar op 1 november 1858. Hij was meester-metselaar. Bij testament van 1 april 1846 voor notaris Alder te Bergen op Zoom had hij zijn vrouw tot universeel erfgenaam benoemd en de kinderen in hun legitieme portie geïnstitueerd. Tot het bezit behoorde het huis De Kleine Regenboog in de Zuivelstraat te Bergen op Zoom.¹⁴¹

Hij huwde op 15 mei 1845 te Bergen op Zoom met Maria Elisabeth Geijsen, geboren aldaar op 2 februari 1824 en er als winkelierster overleden op 24 augustus 1898. Zij was een dochter van Gerardus Geijsen en van Joanna Maria Hertog. De kinderen uit dit huwelijk waren:

1. Petrus Maria Vergroesen, geboren te Bergen op Zoom op 13 augustus 1846, was broodbakker van zijn vak. Op 5 mei

141. RANB, Memories van Succes-sie, kantoor Bergen op Zoom 56, no. 254.

1873 trouwde hij in zijn geboortestad met Rosalia Petronella van der Ouderaa, aldaar geboren op 3 augustus 1849, dochter van Adrianus van der Oudera en van Johanna Heldt.

De kinderen uit dit huwelijk waren:

- A. Adrianus Wilhelmus Maria, geboren te Bergen op Zoom op 14 mei 1874.
 - B. Maria Johanna, geboren te Bergen op Zoom op 1 maart 1876.
 - C. Alphons Cornelis Maria, te Bergen op Zoom geboren op 26 maart 1877.
 - D. Augustinus Petrus Cornelis, te Bergen op Zoom geboren op 25 augustus 1878, aldaar overleden op 19 oktober 1878.
 - E. Isabella Petronella Maria, geboren te Bergen op Zoom op 14 oktober 1879, daar gestorven op 27 november 1879.
 - F. Isabella Petronella Maria, geboren te Bergen op Zoom op 13 november 1880.
 - G. Josepha Maria Adriana, geboren te Bergen op Zoom op 15 februari 1882.
2. Cornelia Gerardina Vergroesen is op 28 november 1848 te Bergen op Zoom geboren en stierf aldaar op 9 april 1910. Zij was op 23 november 1870 te Bergen op Zoom gehuwd met Petrus Cornelis Theodorus van Mansveld, grutmolenaar, geboren aldaar op 14 januari 1845 als zoon van Jacobus Adrianus Augustinus van Mansveld en van Johanna Cornelia van Wezel.
3. Isabella Johanna, geboren te Bergen op Zoom op 11 oktober 1850, aldaar overleden op 13 juni 1854.
4. Cornelis Willem, te Bergen op Zoom geboren op 19 juni 1852, stierf daar op 1 januari 1853.
5. Adrianus Petrus, te Bergen op Zoom geboren op 17 januari 1854, overleed aldaar op 13 december 1857.
6. Gerardus Johannes, op 2 januari 1856 te Bergen op Zoom geboren, overleed aldaar op 26 mei 1856.
7. Johannes Leo Vergroesen, stoffeerder en behanger, is op 12 juli 1857 te Bergen op Zoom geboren en trouwde te Maarsse op 6 juli 1896 met Elizabet Maria Verkroost, geboren te Zuilen op 18 april 1869. Hun kinderen waren:
- A. Maria Petronella, geboren te Bergen op Zoom op 9 april 1897, overleed aldaar op 12 februari 1975.
 - B. Anna Petronella Gerardina, geboren te Bergen op Zoom op 21 juli 1899, stierf aldaar op 26 mei 1904.

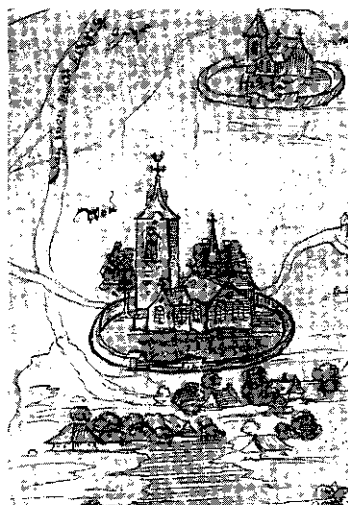
V-c. ADRIAEN HENRICK MEEUS VERGROESEN werd op 15 augustus 1612 te Groot-Zundert gedoopt. Hij was voogd over zijn nichtje Maria Jacobs Vergroesen (V-d-6); na de dood van haar vader Jacob Hendrick Meeussen Vergroessen werden diverse goederen en land verkocht ten behoeve van haar onderhoud.¹⁴²

Adriaen trouwde op 13 mei 1643 te Groot-Zundert met Goriken

142. GARN, Wouw R 2490, ongef.,
2 februari 1689.

Artsen (Gordiana, Godefrida), die op 11 augustus 1613 aldaar was gedoopt als dochter van Dirck Artsen en Gijsbertje Aerts Vervloet. Hun kinderen waren:

1. Henrica, te Groot-Zundert gedoopt op 13 juni 1643.
2. Theodorus, te Groot-Zundert gedoopt op 3 april 1646.
3. Catharina, gedoopt te Groot-Zundert op 19 september 1649.
4. Gijsbrecht Adriaanse Vergroesen, volgt onder VI-c.



Het dorp Wouw. Fragment van een kaart van het Zuid- en Westkwartier van het markiezaat van Bergen op Zoom, ± 1525 (Gemeentearchief Bergen op Zoom).

VI-c. GIJSBRECHT ADRIAANSE VERGROESEN is op 1 juli 1657 te Wouw gedoopt en stierf aldaar op 13 november 1714. Hij was betrokken bij een tweetal civiele procedures.¹⁴³ Als weduwnaar van Anna Geersen hertrouwde hij te Wouw op 18 augustus 1709 met Dijnphna Adriaense Verbraeck. De kinderen stammen uit zijn eerste echt:

1. Theodorus, te Wouw gedoopt op 5 september 1686.
2. Jan Gijsbrechts Vergroesen werd op 25 oktober 1687 te Wouw gedoopt en is daar begraven op 4 maart 1716. Hij was op 18 september 1712 te Wouw gehuwd met Elisabeth Michielse Verbraeck, aldaar gedoopt op 10 januari 1691, dochter van Michiel Cornelis Verbraeck en van Elisabeth Willemse Gastelaers.

Kinderen uit dit huwelijk:

- A. Adrianus, te Wouw gedoopt op 26 augustus 1712
- B. Cornelius, te Wouw gedoopt op 9 december 1713.
- C. Anna, gedoopt te Wouw op 4 september 1715.
3. Gerard Gijsbrechts Vergroesen, te Wouw gedoopt op 7 juli 1689, trouwde te Bergen op Zoom op 22 april 1715 met Adriantje Adriaens Verboven, jongedochter uit Chaam. Hun kind was:

143. GARN, Wouw R 1289a, 1699.
R 1327, 1702.

- A. Gijsbertus, te Bergen op Zoom gedoopt op 26 oktober 1715.
- 4. Engel Gijsbrechts Vergroesen, gedoopt in Wouw in december 1691, werd daar op 15 september 1747 begraven. Zij trouwde op 9 mei 1723 te Wouw met Christiaan Philips Wijnen, die daar op 3 november 1695 was gedoopt en er op 29 februari 1768 is begraven. Hij was een zoon van Philip Corstiaanse Wijnen en van Joanna Rollebiers.
- 5. Adriaen Gijsbrechts Vergroesen, volgt onder VII-d.
- 6. Govert Gijsbrechts Vergroesen, geboren rond 1700, trouwde op 10 november 1726 te Steenberg en met Cornelia Willemse Rademakers, weduwe van Pieter Geerts. Hun kinderen zijn:
 - A. Maria gedoopt te Wouw op 3 maart 1731.
 - B. Gijsbertus, gedoopt te Wouw op 20 april 1733.
 - C. Catharina, gedoopt te Wouw op 9 september 1735.

VII-d. ADRIAEN GIJSBRECHTS VERGROESEN, te Wouw gedoopt op 27 mei 1694, werd op 5 februari 1746 aldaar begraven. Als weduwnaar van Adriaantje Jans Bavelaars verzocht hij de schepenbank van Wouw om andermaal een huwelijk te mogen sluiten. Hij beloofde daarbij zijn twee minderjarige kinderen te zullen opvoeden en hen als zij 18 jaar werden de som van 3 gulden 3 stuiver uit te reiken. Onder deze belofte stemden schepenen met een nieuw huwelijk in.¹⁴⁴

Adriaen Vergroesen trouwde op 2 mei 1723 te Roosendaal met Adriana Bavelaars, aldaar gedoopt op 7 november 1699, dochter van Jan Antonisse Bavelaars en van Maria Adriaanse Brauwers. Hij hertrouwde te Wouw op 23 april 1730 met Catharina Cornelisse Rampaert.¹⁴⁵ Zij was de weduwe van Peter Jansse Bijsters en een dochter van Cornelis Laureijsse Rampaert en Margo Hendriksen van Stoop.

Uit het eerste huwelijk werden geboren:

- 1. Gijsbert Vergroesen, gedoopt te Wouw op 23 februari 1724, trouwde daar op 11 juni 1752 met Maria van Oeckele. Zij kregen vier kinderen:
 - A. Adriana Vergroesen, gedoopt te Steenberg en op 8 augustus 1753, trouwde met Jan Musters, gedoopt te Woensdrecht op 7 maart 1750, zoon van Cornelis Musters en van Elisabeth Goedheere.
 - B. Johanna Vergroesen, gedoopt te Steenberg en op 11 augustus 1755, stierf aldaar op 24 mei 1823. Zij huwde te Steenberg en op 16 mei 1779 met Christiaan Servaes, aldaar gedoopt op 26 maart 1753. Hij was een zoon van Nicolaas Servaes en van Adriana van Diessen. Na haar overlijden verklaarden haar kinderen Maria, gehuwd met Anthony van Trijen, en Adriana Servaes, gehuwd met Pieter Matthijssen, dat de nalatenschap van hun moeder bestond uit de helft van een arbeiderswoning met schuurtje en 43 roeden land in het Oude Land onder

144. GARN, Wouw R 2161, ongef., 2 april 1730.

145. A.M. Bosters, „Rampaert/Rampart. Een oud West-Brabants geslacht”, *Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant*, XVII (1993) 20.

Steenbergen.¹⁴⁶

- C. Adriaan Vergroesen, gedoopt te Steenberg en op 26 oktober 1759, begraven aldaar op 30 november 1781.
- D. Joannes, te Steenberg en gedoopt op 29 november 1761.
- 2. Petronilla Adriaanse Vergroesen werd op 22 december 1725 te Wouw gedoopt en trouwde aldaar op 1 juni 1749 met Thomas Thuerhamers.
- 3. Joannes, gedoopt op 24 oktober 1727 te Wouw, stierf jong.

Uit het tweede huwelijk zijn geboren:

- 4. Joannes Baptista, te Wouw gedoopt op 18 november 1731.
- 5. Cornelia, gedoopt op 6 februari 1733 te Wouw.
- 6. Anna Adriaanse Vergroesen is op 27 mei 1734 te Wouw gedoopt en trouwde op 23 augustus 1761 te Nispen met Marinus Hagenaaers, gedoopt op 9 november 1735 te Essen-Nispen, zoon van Leendert Wouterse Hagenaaers en Dijnphna Cornelissen Nieuwlaet.
- 7. Gerard Adriaanse Vergroesen, gedoopt te Wouw op 15 januari 1736, overleed aldaar als weduwnaar op 27 november 1803. Hij trouwde te Wouw op 11 oktober 1767 met Joanna Mutsaerts (Musters), gedoopt te Essen op 23 april 1730, dochter van Cornelis Janssen Mutsaerts en van Adriana Willems Gijsen. Zij werden de ouders van:
 - A. Adriana, gedoopt te Wouw op 13 april 1769.
 - B. Maria Margaretha, gedoopt te Halsteren op 29 augustus 1771, begraven aldaar op 2 januari 1772.
- 8. Petrus, gedoopt te Wouw op 24 november 1737.
- 9. Maria, gedoopt te Wouw op 7 september 1740.
- 10. Adriana, op 25 december 1743 gedoopt te Bergen op Zoom.

V-d. JACOB HENDRICKS VERGROESEN, op 21 december 1614 gedoopt te Groot-Zundert, was landman te Westelaar onder Wouw. Hij overleed in 1679. Aan Johannes de Potter, lakenverkoper te Bergen op Zoom, was hij f 700 schuldig wegens geleend geld onder verband van 7 gemeten land met een huizing te Westelaar.¹⁴⁷ In 1685 werd zijn boedelrekening opgemaakt.¹⁴⁸ Zijn zoon Hendrick deed als ingaarder van de inventaris van de goederen van wijlen Jacob opgave van de bezittingen; hij was tevens voogd en toezien-der over zijn minderjarige zusters Cathelij n, Cornelia en Maria. Er werd koopdag gehouden van de goederen en verkocht werden spurrie en rapen, een zwarte mantel, het beste bed en nog een bed met een deken. Tot het vee behoorde een koe, genaamd *de Ster* en een koe genaamd *de Roij*, een vaarsje, het paard en het varken, alsmede drie koeien en een kalf. Ook de hoogkar, de heiturf, de hooitas, de mestput, nog een kar met ploeg en eg, alsook hooi en spurrie werden te gelde gemaakt. Na aftrek van de schulden en betalingen resteerde een bedrag van ruim f 206. Cathelij n en Cornelia Jacobs Vergroesen deelden in de erfenis.

Jacob Hendricks Vergroesen trouwde op 26 april 1649 te Wouw

146. RANB, Memories van Successie, kantoor Roosendaal 3, no. 329.

147. GARN, Wouw R 2110, f 103, 10 januari 1667.

148. GARN, Wouw R 2462.

met Geertruy Aerts, gedoopt aldaar op 17 augustus 1625, dochter van Aert Anthonis en van Gabriëltje Bastiaense. Kinderen uit hun huwelijk waren:

1. Catharina, gedoopt te Wouw op 15 januari 1649, stierf jong.
2. Hendrick Jacobs Vergroesen, volgt onder VI-d op pagina 90.
3. Arnoldus, te Wouw gedoopt op 25 april 1653.
4. Cathelijn Jacobs Vergroesen, te Wouw gedoopt op 18 augustus 1656, trouwde aldaar op 26 november 1679 met Adriaen Janssen Verhaert.
5. Cornelia Jacobs Vergroesen, gedoopt op 25 november 1662 te Wouw, trouwde daar op 19 april 1688 met Jan Willemse Raats, die op 1 september 1703 te Wouw werd begraven. Zij hertrouwde op 24 juni 1707 te Wouw met Huijbrecht Hendrikse Kieboom, zoon van Hendrik Claessen van de Kieboom en van Stoffeltjen Huijbrechts. Haar broer Hendrik Jacobs Vergroesen was toeziende voogd over haar kinderen.¹⁴⁹

Op 15 november 1703, na het overlijden van Raats, werd de staat en inventaris van de boedel opgesteld. Tot het bezit behoorden diverse percelen grond, zoals *den Achtersten Duijvelsman*, *de Verbrande stede* en het *leegh veldeken*. Na aftrek van de schulden resteerde een bedrag van ruim f 1831. Cornelia Vergroesen behield het volle bezit van de boedel onder de belofte haar kinderen te zullen opvoeden en de schulden te zullen delgen.¹⁵⁰

Na het overlijden van Huijbrecht van de Kieboom vond op 21 december 1718 de kaveling en scheiding plaats tussen Cornelia Jacob Vergroesen en haar kinderen uit het tweede huwelijk. Hiertoe behoorde een huis te Oostelaar en percelen grond, zoals de *Kalfsweij*, *het Weesken*, *de Geer* en het *Gastelaars-hof*.¹⁵¹

6. Maria Jacobs Vergroesen, gedoopt te Wouw op 2 maart 1666, overleed rond 1689, toen haar boedelrekening werd opgemaakt.¹⁵²

VI-d. HENDRICK JACOBS VERGROESEN is op 9 augustus 1650 gedoopt te Wouw. Hij kocht in 1694 van Gommer Antonisse van Wouw, oud-borgemeester en gewezen schepen, het perceel *de Hoffstede* te Westelaar, groot circa 1 gemet, zonder het daarop staande huis.¹⁵³ Op 22 oktober 1679 trouwde hij te Wouw met Maria Jacobs.

Hun kinderen waren:

1. Jacobus, gedoopt te Wouw op 19 november 1680, stierf op jonge leeftijd.
2. Geertruy Hendriks Vergroesen, gedoopt te Wouw op 10 mei 1682, trouwde daar op 11 september 1707 met Pieter Willems van Tiggelen, gedoopt op 27 mei 1686 te Wouw, zoon van Willem Adriaens van Tiggelen en van Anna Peters.
3. Jacob Hendriks Vergroesen, volgt onder VII-e op pagina 91.

149. GARN, Wouw R 2156, 18 oktober 1703.

150. GARN, Wouw R 2156, ongef.

151. GARN, Wouw R 2159.

152. GARN, Wouw R 2490.

153. GARN, Wouw R 1910, f 176, 1 mei 1694.

VII-e. JACOB HENDRIKS VERGROESEN, gedoopt te Wouw op 2 oktober 1683, werd daar begraven op 23 april 1710. Op 22 april 1715 vond de kaveling en scheiding plaats tussen Lindert Cornelisse Uijtdewilligen als voogd over het weeskind van Jacob en Pieter Willems van Tiggelen, die gehuwd was geweest met Geertruij Hendriks Vergroesen, van de goederen die Jacob Hendriks Vergroesen (hun overgrootvader) had nagelaten. Tot het bezit behoorden diverse percelen grond, zoals *de Verbrande Stee, het Essensbosken, de Schrans, de Voorste Engelsman, het Lanckvelt. Goort Boemenvelleken en de Cleijne Engelsman*, alsook een huis met erf en land te Westelaar.¹⁵⁴ Jacobs weduwe behield grote delen van het bezit onder de belofte het weeskind te zullen opvoeden.

Jacob Hendriks Vergroesen trouwde op 7 april 1709 te Wouw met Maria Cornelisse Uijtdewilligen, gedoopt te Wouw op 27 januari 1688, dochter van Cornelis Leenderts Uijtdewilligen en van Jacomina Cornelisen. hun zoon Jacobus volgt onder VIII-e op pagina 91.

VIII-e. JACOBUS VERGROESEN, gedoopt te Wouw op 13 januari 1710, werd daar op 29 januari 1771 begraven. Van zijn vader, die in zekere goeden doen moet zijn geweest, kreeg hij de gelegenheid om in Stabroek naar school te gaan. Hij had kennelijk een speciale vaardigheid in het rekenonderwijs in die dagen, want van hem bleef een rekenboek bewaard, waaruit een zeker rekenmeesterschap blijkt. Hij legde hierin een zodanige specialisatie aan de dag, dat er uit mag worden afgeleid dat Jacobus Vergroesen zeker niet voor het gewone dorpsleven was bestemd.

Door zijn huwelijk met een dochter van Andreas van Weert kreeg Jacobus vele kloosterlingen, nonnen en begijntjes van diverse orden en gemeenschappen in zijn familie. In het bezit van W.J.F. Juten moet een schilderij zijn geweest, waarop zij waren afgebeeld.¹⁵⁵

Jacobus was in 1749–1757 schepen van Wouw.¹⁵⁶ Met een procuratie van zijn schoonmoeder Petronella Roovers, weduwe en boedelhoudster van Andries de Weert, bekende hij in 1737 f 1000 schuldig te zijn aan Cornelia Vosberg, weduwe van Jan van Hassel, voor geleend kapitaal, onder verband van een *hoeffen* van ongeveer 4 gemeten land in Kruisland in Den Brand en een blokje land in de polder van Kruisland.¹⁵⁷ Woonachtig te Wouw verkocht hij aan Govert Potters ongeveer 1 $\frac{1}{2}$ gemet land in de *Segblok* onder Kruisland.¹⁵⁸

In 1758 zien wij Jacobus Vergroesen als meester-timmerman in het dorp Moerstraten, als hij aan Pieter van Ackeren een stede met huis, schuur en wagenhuis en 18 gemeten zaailand aldaar verkoopt.¹⁵⁹ In 1752 kocht hij van Antony, Joos, Jan, Huibert en Maria de Wit en Bastiaan Huismans, gehuwd met Catharina de Wit, als erfgenamen en kinderen van Anna Willemse van Ackeren de helft van een perceel land, genaamd *Swarthansblok*.¹⁶⁰

Jacobus Vergroesen trouwde op 31 mei 1735 te Wouw met

154. GARN, Wouw R 2158.

155. W.J.F. Juten, „Het rekenonderwijs in de 18e eeuw”, *Taxandria*, XI (1904) 246-250.

156. W.L. van den Akker, „Lijst der schepenen 1607–1811 der heerlijkheid Wouw”, *De Navorscher*, LXXIII (1924) 230, 231; LXXIV (1925) 81.

157. RAWB, Steenberg R 1750, f 24, 17 december 1737.

158. RAWB, Steenberg R 1548, f 3, 28 september 1750.

159. GARN, Moerstraten R 176, ongef., 21 juli 1758.

160. GARN, Wouw R 1919, ongef., 29 juni 1752.

Maria Jacoba Philippina van Weert, aldaar gedoopt op 1 mei 1710 en er begraven op 27 oktober 1790, dochter van Andreas van Weert, chirurgijn en schepen van Wouw, en van Petronella Roovers. Hun kinderen zijn:

1. Jacobus Vergroesen, gedoopt te Wouw op 26 maart 1736, is daar op 4 juli 1809 als oudere ongehuwde begraven. Hij zal het zijn geweest die in de lijst van inwoners en beroepsbeoefenaren van Wouw in 1806 wordt vermeld als timmerman.¹⁶¹
2. Anna Maria Vergroesen, gedoopt te Wouw op 18 maart 1737, stierf aldaar op 5 december 1826. Zij trouwde op 2 juni 1771 te Wouw met Willem Volkers¹⁶², aldaar gedoopt op 22 juli 1704 en er overleden op 1 februari 1796, zoon van Adrian Volkers en Maria de Cater. Willem was schepen van Wouw. Na het overlijden van Anna Maria deed haar dochter Maria Jacoba Volkers te Wouw, echtgenote van de meesterzadelmaker Johannes Juten, opgave voor de successierechten. Tot haar goederen behoorden het huis *De Kleine Seutelaer* in het dorp van Wouw, een perceel hofland genaamd *de Sleiper* te Herel en drie percelen land genaamd *de Gagel* te Kruisland.¹⁶³
3. Angela Vergroesen, gedoopt op 4 maart 1738 te Wouw, werd daar begraven op 27 oktober 1783. Zij was non.
4. Andreas Gomarus, gedoopt te Wouw op 5 december 1739.
5. Maria Jacoba, gedoopt te Wouw op 15 januari 1741, begraven aldaar op 24 maart 1762.
6. Joannes Baptist Vergroesen, gedoopt te Wouw op 25 februari 1742, overleed op 30 december 1801 te Middelburg. Hij was gehuwd met Isabella Johanna van Opstal, die op 28 mei 1810 te Middelburg overleed. Zij verklaarde in 1775 ten overstaan van een notaris te Breda, dat zij van haar nicht juffrouw Allegonda van Opstal te Breda, weduwe van Isaac de Graaf, f 100 had ontvangen krachtens haar testamentaire dispositie.¹⁶⁴

Als kinderen uit dit huwelijk zijn bekend:

- A. Elizabeth Jacoba Vergroesen, geboren rond 1770, stierf te Middelburg op 24 juli 1832. Zij trouwde daar in september 1808 met Marinus Carolus Snelaard.
- B. Joannes Baptist Vergroesen, geboren rond 1780 te Middelburg, stierf aldaar op 22 december 1814. Hij was rooms-katholiek priester.
- C. Anna Jacoba Vergroesen, geboren rond 1789, overleed te Middelburg op 2 juni 1821.
7. Beatrix Vergroesen, te Wouw gedoopt op 4 mei 1743, werd aldaar op 18 mei 1800 ongehuwd begraven.
8. Petronella, te Wouw gedoopt op 3 juli 1744.
9. Franciscus, gedoopt te Wouw op 20 januari 1746, aldaar begraven op 11 november 1760.
10. Joanna Cornelia Vergroesen, gedoopt te Wouw op 29 november 1747, stierf daar, ongehuwd gebleven, op 29 april 1822. Zij was naaischoolhoudster van beroep en bewoonde het huis

161. A. Delahaye, „Wouw in vogelvlucht tussen 1570 en 1813”, in: A. Delahaye, W.A. van Ham en J.H.F. Bois, *Woide ... die Wouda* (Wouw, 1980) 255.

162. W.J.F. Juten, *Genealogische kwartierstaten van Nederlandse katholieken. Eerste serie* (Bergen op Zoom, 1907) 40.

163. RANB, *Memories van Successie, kantoor Bergen op Zoom* 10, no. 327.

164. GAB, Breda N 1038, f 53, 15 mei 1775.

165. RANB, Memories van successie, kantoor Bergen op Zoom 6, no. 106.

De Haan in het dorp van Wouw aan de oostzijde van de Steenweg. Dit huis behoorde tot haar nalatenschap, evenals percelen grond te Westelaar, wat goud en zilver en haar kleren en huismeubilair. Bij testament van 23 juni 1817 voor notaris Bosson te Wouw had zij haar nicht Maria Jacoba Volkers, dochter van Willem Volkers en Anna Maria Vergroesen, en de twee kinderen van haar broer Joannes Baptist Vergroesen tot erfgenamen benoemd.¹⁶⁵

11. Maria Theresia Vergroesen, gedoopt te Wouw op 7 juni 1753, was wollennaaster en stierf ongehuwd op 20 januari 1817 in haar geboortedorp.



Rechtsvordering op een verdoemde dode

De schout van Oisterwijk spande in 1616 een rechtsprocedure aan tegen Barbara Steven Janss de Molder, die zichzelf had verdronken. Zo'n doodzonde werd ook door de civiele rechter streng gestraft. De schout verwierf een vonnis van de schepensbank, die goedvond dat hij *aenden naeste vrienden vanden voirschreven delinquante te doen tselve lichaem sal moghen vervolgen, sargeren ende doen brengen oft vueren ter galghen oft andere plaetse soe behoirlyck ende gewoonlyck is ende tselve aldaer doen executeren ende graven by oft neffens eenen stake oft micke aldaer tot een exemple te stellen ende te richten ten aenschouwen van eenen yegelycken*. De arme ziel moest bovendien de proceskosten betalen.¹

1. Gemeentearchief Tilburg, Oisterwijk R 34, f 60^v, 10 maart 1616.

EEN ONVERWACHTE ERFENIS

J.A.H. BOEREN

Afkortingen

GAT	Gemeentearchief Tilburg
SALHA	Streekarchief het Land van Heusden en Altena

In het Land van Heusden en Altena ligt wat eens de heerlijkheid Rijswijk was. Hoewel de heerlijkheid niet erg groot was, staat er ook vandaag de dag nog een aardig huis, ook slotje genaamd, dat gebouwd is in de achttiende eeuw.

Van de eigenaars van deze heerlijkheid is het een en ander bekend. Zo was de heerlijkheid in de zeventiende eeuw in het bezit van de familie Van Nederveen. Dankzij het huwelijk van Maria van Nederveen met Hendrik van de Graaff kwam het later in het bezit van hun dochter Agatha Catharina. Toen zij in september 1750 ongehuwd overleed, was de dochter van haar zuster universeel erfgenaam. Deze Henriëtte de Bie werd dan ook de nieuwe vrouwe van Rijswijk.

Het testament van de overleden vrouwe Agatha Catharina zorgde echter ook in Loon op Zand voor opwinding onder de mensen. Hendrik van Diepenbroek, getogen en woonachtig in Loon op Zand, werd namelijk ook in het testament genoemd. Zoals de mensen toen stellen ook wij ons nu de vraag wie deze Hendrik van Diepenbroek eigenlijk was, dat hij in het testament van de vrouwe van Rijswijk stond vermeld.

Om deze vraag te kunnen beantwoorden moeten we eerst meer informatie over deze ietwat mysterieuze inwoner verzamelen. Onderzoek in de doop-, trouw- en begraafregisters van Loon op Zand levert het volgende op.

Op 21 april 1759 verschijnen voor drossaard Bernard Oerlemans en de schepenen Geerit de Rooij en Dirk Swart twee personen, die zeggen in ondertrouw te willen gaan: Hendrik van Diepenbroek en Adriaantje de Nijs. Volgens eigen zeggen zijn zij allebei in Loon op Zand geboren, wonen zij aldaar en zijn zij nooit eerder gehuwd geweest. Zij wensen in ondertrouw aangetekend te worden, zodat zij na de drie verplichte huwelijksaankondigingen kunnen trouwen. Hoewel de aanstaande bruidegom meerderjarig is, wordt hij toch geassisteerd door zijn voormalige voogd, procureur Hendrik van Vught, die met het huwelijk akkoord gaat. De toekomstige echtelieden tekenen beiden de akte, hij met grote letters 'Hendrik van

Het slotje te Rijswijk.

Diepenbroek', zij met niet meer dan een kruisje, omdat zij niet kan schrijven.¹

Wat er ook gebeurd mag zijn, kennelijk is er iets fout gelopen. Gebruikelijk in die tijd was dat het huwelijk ongeveer vijftien dagen na het ondertrouwen gesloten werd. Maar tussen Hendrik van Diepenbroek en Adriaantje de Nijs wordt geen huwelijk gesloten. Zou de liefde bekoeld zijn?



Meer dan anderhalf jaar later, om precies te zijn op 27 december 1760 verschijnen Hendrik en Adriaantje opnieuw voor het dorpsbestuur, dit keer vertegenwoordigd door de drie schepenen Cornelis de Rooij, Adriaan de Bruijn en Adriaan de Weert. Zij verklaren opnieuw in ondertrouw te willen gaan en wederom verschijnt procureur Van Vught om zijn toestemming te geven. Voor de tweede keer wordt de ondertrouw opgetekend.

De drie proclamaties vinden deze keer wel onverhinderd plaats en vijftien dagen later, op 11 januari van het nieuwe jaar, wordt het huwelijk tussen hen beiden gesloten.² Nog diezelfde dag zegent pastoor Spieringhs hun verbintenis in.³ Alles lijkt in orde te zijn, of misschien toch ook niet?

Reeds op 6 april van dat jaar (1761) wordt een zoon gedoopt, Justus genaamd. Of deze geboorte de reden is geweest om het huwelijk daarom alsnog te laten plaatsvinden, is slechts speculeren.⁴ Hoe dan ook, na dit eerst kind volgen er nog vijf: Joanna (gedoopt op 14 maart 1763), Catharina (gedoopt op 11 februari 1765), Petronella (gedoopt op 19 maart 1767 en begraven op 1 april 1767), Petronella (gedoopt op 12 oktober 1768) en tenslotte Laurentius (gedoopt op 31 december 1770). Op 26 februari 1780 overlijdt in Loon op Zand Adriana de Nijs, huisvrouw of weduwe van Hendrik van Diepenbroek. Of manlief nog leeft en zo ja waar dan wel, is op dat moment niet bekend. Hij schijnt enige tijd eerder de

1. Trouwboek van de schepenen van Loon op Zand, 21 april 1759.

2. Trouwboek van de schepenen van Loon op Zand, 27 december 1760 (ondertrouw) en 11 januari 1761 (trouw).

3. Rooms-katholiek trouwboek, 11 januari 1761.

4. Van een andere zoon, genaamd Johannes, is geen doopdatum gevonden. Het kan echter zijn dat hij in 1759 of 1760 geboren werd. Wellicht dat het niet doorgaan van het huwelijk, of de vertraging daarvan, te wijten is aan deze geboorte.

benen genomen te hebben. Tot zover een overzicht van de informatie die in de doop-, trouw- en begraafregisters te vinden is.

Zoals de trouwakten aangeven zou Hendrik van Diepenbroek in Loon op Zand geboren moeten zijn. Immers twee keer wordt opgeschreven dat beide echtgenoten van Loon geboortig zijn. Toch is hij *niet te vinden in de doopboeken, noch in de rooms-katholieke, noch in de gereformeerde*. Een foutje in de registratie? Hier mag niet van uitgegaan worden. Zowel de pastoor als de predikant waren redelijk zorgvuldig in het noteren van de dopen, omdat zij het doopregister gebruikten om overzicht te hebben over de leden van hun gemeenschap. Er moet een andere reden voor zijn dat Hendrik van Diepenbroek niet terug te vinden is.

Die reden wordt gegeven in een drietal akten die te vinden zijn in het archief van het dorpsbestuur van Loon op Zand.⁵ Het betreft een kopie van een akte van voogdijstelling, een uittreksel uit het al eerder genoemde testament van Agatha Catharina van de Graaff en een verklaring van enkele personen, onder ede afgelegd voor de schepenen van Loon op Zand. Laten we de inhoud van deze drie akten eens nader bekijken.

Allereerst de akte van voogdijstelling. Zoals ook nu nog gebruikelijk is, werd er in de vorige eeuwen bij overlijden van een of beide ouders een regeling getroffen ten aanzien van de voogdij over de onmondige kinderen. Opmerkelijk is echter dat de voogdij in deze zaak is geregeld op verzoek van het onmondige kind zelf. Dat kind, Hendrik van Diepenbroek zelf, schrijft in april 1757 aan de schepenen van Loon op Zand met het verzoek dat er een voogd over hem wordt aangesteld, omdat deze voor hem het legaat kan opeisen dat hem bij testament van Agatha Catharina van de Graaff is nagelaten. Op 20 april daaropvolgende gaan de schepenen hiermee akkoord en stellen zij procureur Hendrik van Vught aan als voogd, welke de eed hiervoor op 15 juni aflegt.⁶

De tweede akte is een uittreksel van het testament dat Agatha Catharina van de Graaff op 26 augustus 1750 laat opmaken voor schepenen, secretaris en predikant van Rijswijk.⁷ Tot universele erfgename benoemt zij haar nichtje Henriëtte de Bie, dochter van haar zuster Maria van de Graaff. Er wordt echter tevens een legaat van 800 gulden in opgenomen, dat moet worden uitgekeerd aan de zoon van haar nichtje, genaamd Hendrik van Diepenbroek.

En daarmee heeft Hendrik van Diepenbroek na het overlijden van de vrouwe van Rijswijk plotseling een bedrag van 800 gulden tegoed. Maar tegelijkertijd heeft hij ook een probleem, want hoe kan hij aantonen dat hij werkelijk Hendrik van Diepenbroek is als in de doopregisters geen inschrijving is te vinden? Wel is hieruit duidelijk geworden dat hij een zoon moet zijn van Henriëtte de Bie, die echter gehuwd is met een zekere Jan Verhagen, de schout van Rijswijk, die ook op het slotje woont. Maar de oplossing voor het hele probleem ligt in de derde akte, een aantal verklaringen onder ede.

5. GAT, Archief van het dorpsbestuur van Loon op Zand, voorlopig inventarisnummer 2424.

6. Dit is ook de reden waarom procureur Van Vught bij het huwelijk genoemd wordt als voormalige voogd. De toen meerderjarige Van Diepenbroek had weliswaar geen voogd nodig, maar heeft deze niettemin meegebracht om zijn huwelijk te laten goedkeuren.

7. SALHA, Rijswijk R 9.

In deze laatste akte verschijnen een viertal personen voor drossaard Bernard Oerlemans en de schepenen Joost van den Hoek en Wouter Ophorst. Zij allen leggen een verklaring af voor „Hendrik door de wandeling genaamt van Diepenbroek”.

Allereerst verschijnt Willem van de Roer, woonachtig in Wijk (in het Land van Heusden en Altena). Hij verklaart dat hij in de jaren 1735 en 1736 als knecht gewerkt heeft bij Agatha Catharina van de Graaff, vrouwe van Rijswijk, en dat hij in die periode Henriette de Bie *vriendelijk en minnelijk heeft geconverseert*, met als gevolg dat hij haar heeft *beswangert en bevrugt*. Uit deze zwangerschap werd een zoontje geboren, welk kind onmiddellijk van Rijswijk naar Wijk is gebracht om de gebeurtenis geheim te houden.

Verder verklaart hij nog dat Agatha Catharina van de Graaff ieder jaar heeft betaald voor kostgeld en onderhoud, met het verzoek dat het kind niet langer Hendrik van der Roer, maar Hendrik van Diepenbroek zou worden genoemd. En onder die familienaam werd het kind ook in haar testament opgenomen voor een legaat van 800 gulden. Hij heeft zijn zoontje achtergelaten bij zijn ouders, Cornelis van der Roer en Dirxke Bouwens, welke tevergeefs geprobeerd hebben het kind in Wijk door de predikant te laten dopen. Omdat het kind niet langer in Wijk kon blijven, zijn Willem en zijn moeder naar de Loonse Vaart gegaan, waar zij een pleegmoeder vonden in de persoon van Adriana Cornelisse Vermeer, de weduwe van Peeter van den Houdt. De kosten werden door de vrouwe van Rijswijk betaald.

Nadat Willem van der Roer zijn verhaal heeft verteld, komt genoemde Adriana Cornelisse Vermeer, nu gehuwd met Jan van Tilborgh, om te bevestigen dat het kind bij haar is gebracht en dat zij het heeft opgevoed. Na enkele maanden kwam Dirxke Bouwens bij haar met het verzoek het kind door de predikant te laten dopen. De inschrijving gebeurde op basis van een briefje, waarop stond dat Cornelis van der Roer en Dirxke Bouwens de ouders zouden zijn van Hendrik van der Roer. Tenslotte verklaart zij nog dat zij altijd heeft horen zeggen dat de vrouwe van Rijswijk er op stond dat het kind Hendrik van Diepenbroek zou worden genoemd.

Als derde legt Maria Molengraaff haar verklaring af. Zij was op verzoek van Adriana Cornelisse Vermeer aanwezig bij de doop van Hendrik van der Roer door de predikant van Loon op Zand.

De laatste persoon is Gijsbertje van der Roer, gehuwd met Gerard Musselaar en een zuster van Willem van der Roer. Na de dood van haar moeder heeft zij er voor gezorgd dat het geld van Agatha Catharina van der Graaff en Henriëtte de Bie bij de pleegouders in Loon op Zand werd gebracht. Niet alleen Adriana Vermeer, maar ook de vrouw van Anthonij Mouthaan heeft voor Hendrik gezorgd.

En zo eindigt deze akte, waarin vier personen onder ede een verklaring afleggen over de afkomst van Hendrik van Diepenbroek.

Zij allen hebben hun woorden bevestigd met de eed *alsoo waarlijk mogt mij God almagtigh helpen*.

Nadat aangetoond is dat Hendrik van Diepenbroek en Hendrik van der Roer een en dezelfde persoon zijn, dient procureur Hendrik van Vught in de herfst van 1757 een eis in bij Henriëtte de Bie en haar man, schout Jan Verhagen. Niet alleen eist hij het legaat van 800 gulden op, maar tevens de achterstallige rente van 3% per jaar. Op 11 oktober 1757 verklaren de heer en mevrouw Verhagen-De Bie dat zij per 1 november 1757 een bedrag van 988 gulden zullen betalen. Dit bedrag omvat het legaat van 800 gulden, de rente van 168 gulden en een eenmalig bedrag van 20 gulden voor het afkopen van verdere rechten. Daarmee is het aandeel van Hendrik van Diepenbroek in de erfenis van Agatha Catharina van de Graaff na zeven jaar afgewerkt.

Zo is nu het levensverhaal van Hendrik van Diepenbroek bekend geworden. Hij werd geboren uit een verhouding tussen Willem van der Roer, knecht van de vrouwe van Rijswijk, en haar nichtje Henriëtte de Bie. Om dit schandaal geheim te houden heeft de familie Van der Roer de jongen ondergebracht bij twee pleeggezinnen: Adriana Cornelisse Vermeer en de vrouw van Anthonij Mouthaan. Op aandringen van Dirxke Bouwens heeft de eerste pleegmoeder er voor gezorgd dat het kind in Loon op Zand gedoopt werd. In het gereformeerde doopregister vinden we ook de inschrijving terug: 16 september 1736, Hendrik, kind van Cornelis van der Roer en Dirxke Bouwens. Op aandringen van de suikertante in Rijswijk kreeg Hendrik van der Roer een andere naam en wel die van Hendrik van Diepenbroek. En zo ging hij het leven in.

De genealogie ziet er dan als volgt uit:⁸

I. CORNELIS VAN DER ROER, gehuwd met Dirxke Bouman, Uit dit huwelijk:

1. Willem van der Roer, volgt onder II.
2. Gijsbertje van der Roer, gehuwd met Gerard Musselaar.

II. WILLEM VAN DER ROER, knecht op het slotje van Rijswijk, had een relatie met Henriëtte de Bie. Uit deze verhouding:

1. Hendrik van der Roer, volgt onder III.

III. HENDRIK VAN DER ROER ALIAS VAN DIEPENBROEK, geboren te Rijswijk, gedoopt te Loon op Zand op 16 september 1736. Op 24 mei 1760 koopt hij samen met Willem Maas van Lambert van Laarhove een heibodem van 6 hont, gelegen aan de Achterste Hoeven bij de Melkdijk.⁹ Onduidelijk is of hij in 1780, bij het overlijden van zijn vrouw, reeds overleden was. Op 6 april van dat jaar worden genoemde Willem Maas en Laurens Hendrik Kemmeren aangesteld als voogden over de zes onmondige kinderen van Hendrik Diepenbroek en wijlen Adriaantje de Nijs.¹⁰ Ieder spoor van Hendrik ontbreekt verder.

Hij ging voor de eerste keer in ondertrouw te Loon op Zand

8. Vanwege de onvolledigheid van de doop-, trouw- en begraafregisters van Rijswijk en Wijk is het moeilijk een compleet overzicht te krijgen van de diverse families.

9. GAT, Loon op Zand, R 129, f 104^v.

10. GAT, Loon op Zand R 201, f 51^v.

op 21 april 1759 en voor de tweede keer op 27 december 1760. Hij is gehuwd te Loon op Zand (voor schepenen en de pastoor) op 11 januari 1761 met Adriaantje de Nijs, gedoopt te Loon op Zand op 15 mei 1739 als dochter van Peeter de Nijs en van Geertruij van Leijen. Zij overleed aldaar op 26 februari 1780. Uit dit huwelijk:

1. Joost Diepenbroek (Justus), gedoopt te Loon op Zand op 6 april 1761. Hij kreeg op 26 juni 1794 een borgbrief om naar Waalwijk te verhuizen.¹¹ Hij is overleden te Waalwijk op 24 januari 1814. Op 7 juli 1794 huwde hij te Waalwijk met Maria Janssen, die aldaar overleed op 22 maart 1820. Zij kregen geen kinderen.
2. Joanna Diepenbroek, gedoopt te Loon op Zand op 14 maart 1763. Zij kreeg op 20 maart 1788 een borgbrief om naar Waalwijk te verhuizen.¹² Zij overleed te Waalwijk op 13 juli 1797 en werd drie dagen later aldaar begraven.
3. Catharina Diepenbroek, gedoopt te Loon op Zand op 11 februari 1765. Zij kreeg op 27 augustus 1784 een borgbrief om naar Waalwijk te verhuizen.¹³
4. Petronella, gedoopt te Loon op Zand op 19 maart 1767, begraven aldaar op 1 april 1767.
5. Petronella Diepenbroek, gedoopt te Loon op Zand op 12 oktober 1768. Zij is ongehuwd overleden te Waalwijk op 25 februari 1847.
6. Laurentius Diepenbroek, op 31 december 1770 gedoopt te Loon op Zand. Hij kreeg op 22 oktober 1807 een borgbrief om naar Waalwijk te verhuizen.¹⁴ Hij overleed te Waalwijk op 21 april 1829. Hij was arbeider van beroep en huwde op 9 mei 1808 te Waalwijk met Maria Hendriks. Hij en zijn nakomelingen komen in Waalwijk voor onder de naam Diepenbroek en ook Iepenbroek en Ipenbroek (!).
7. Johannes Diepenbroek, geboren te Loon op Zand rond 1760, maar zijn doopdatum is daar onbekend. Hij kreeg in 1785 een borgbrief om naar Waalwijk te verhuizen. Later vertrok hij weer naar Drongelen, waar hij rond 1796 overleden is. Een precieze datum van overlijden is niet meer te achterhalen, omdat veel bruikbare informatie verloren is gegaan bij de brand in het gemeentehuis van Waalwijk in 1824. Hij huwde op 14 mei 1786 te Waalwijk met Cornelia Crol uit Dussen. Zij hertrouwde in 1804 te Dussen met Lammert van Dinteren en overleed aldaar in 1829. Deze tak van de familie Diepenbroek woonde te Dussen.

Het plaatje is rond. Een buitenechtelijk kind krijgt gedurende zijn leven een andere achternaam, trouwt en krijgt kinderen, die allemaal de achternaam (Van) Diepenbroek dragen. In de loop van de geschiedenis wordt ook deze familienaam nog eens verbasterd tot I(e)penbroek. Het hoe en waarom is duidelijk en begrijpelijk, maar dergelijke gebeurtenissen zorgen wel voor problemen bij genealogisch onderzoek.

11. GAT, Loon op Zand R 113, f 168^v.

12. GAT, Loon op Zand R 111, f 114^v.

13. GAT, Loon op Zand R 110, f 104^v.

14. GAT, Loon op Zand R 117, f 100^v.

DE FAMILIE VAN OESTERZEEL

Bijdrage tot de kwartierstaten van Gerard Steijns, Wouter Brock en Leo Adriaenssen

L.F.W. ADRIAENSSEN

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
ARAG	Algemeen Rijksarchief Den Haag
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

Opgedragen aan Gerard Steijns,
gewezen archivaris van Tilburg

§ 1. Inleiding

In een van de vorige afleveringen van *De Brabantse Leeuw* is zestiende- en zeventiende-eeuwse genealoog, heraldicus en archivaris Wouter Brock uit Tilburg besproken. Gerard Steijns, gemeentearchivaris van Tilburg, publiceerde ongeveer tien jaar geleden in het personeelsblad van het archief een brief aan zijn voorganger, die aan mijn aandacht is ontsnapt. Volgens hem is bij de inventarisatie van het archief van de domkerk te Utrecht, waarin heer Wouter Brock veel duidelijke sporen heeft nagelaten, alles uitgelicht wat niet met de dom te maken had. Het wapenboekje werd overgedragen aan het rijksarchief in 's-Hertogenbosch, wat verklaart hoe in de inventaris van de handschriftenverzameling de naam van Wouter Brock („Brocx”) wordt genoemd zonder dat deze voorkomt in het wapenboekje. Het Tilburgse gemeentearchief kreeg de privécorrespondentie toebedeeld, waarvan ik een deel aantrof in het niet geïnventariseerde deel van de Collectie Varia Tilburg. In het fonds Handschriften Tilburg berusten echter nog drie uit Utrecht afkomstige stukken.

De eerste brief is zuiver genealogisch van aard en behandelt de familie Van Oesterzeel, een van de acht kwartieren die in heer Wouters grafzerk met een geslachtswapen zijn vertegenwoordigd. Uit de datering 1555 blijkt dat Wouter al in zijn jeugd bezig was met zijn afstamming, een obsessie die meer dan een halve eeuw heeft voortgeduurd.

Wie de schrijfster was, kan met enige moeite uit haar brief worden opgemaakt. Zij heette Mariken Oesterseels, zei 4 mijl ten noorden van Leuven te zijn geboren, dat zij vervolgens te Leuven woonde en als 10-jarige Mariken van Loven, genoemd naar haar laatste woonplaats, in het franciscanessenklooster te Geertruidenberg was opgenomen. De brand van het klooster in 1503 maakte zij

nog mee, zodat zij in 1555 dus al een oudgediende was. Veel later trad een vrouw in het klooster, die de meid van haar nicht Berber Oesterseels had gekend.

Mariken was een dochter van heer Jan Oesterseels, dus blijkbaar een bastaarddochter. Wouter Brock noemde zij haar neef en inderdaad blijkt uit onderzoek dat zij een volle nicht was van zijn moeder. In haar brief aan Wouter passeren verschillende familieleden de revue, zonder dat de aard van verwantschap altijd duidelijk is. Centraal staan Dirick Oesterseels en diens nicht Berber Oesterseels. Hij had een dochter, die trouwde met zekere Rafels (Raphaël). Zij stierf kinderloos en en had legaten vermaakt aan de twee en vier kinderen van haar bastaardzusters, van wie er in 1555 nog een leefde.

Mariken Oesterseels alias van Loven kende niemand anders meer met haar familienaam dan twee jongens, van wie zij de een een zoon noemde van de heer van Hoogstraten. Deze veelbelovende jongeman stierf rond 1530. Toen Hoogstraten naar Geertruidenberg kwam, zocht de hem vergezellende zoon Oesterseels Mariken op. De andere jongen heette Willem Oesterseels en was een kleinzoon van Ot van Steenhuisen. Overigens moet het bezoek van Hoogstraten, stadhouder van Brabant en Holland, hebben plaatsgevonden in juni 1525 en september en/of oktober 1526, toen de Staten van Holland te Geertruidenberg daagden.¹

Dirick van Oesterseel had verschillende broers, onder wie Jan. De laatste had bastaarden, die in 1555 al waren overleden. Door de priesterrijkdom dreigde de familie Oesterseel uit te sterven. Mariken had van vaderskant wel vijf priesterlijke ooms. Een van hen was Willem van Andelen, witheer te Leuven.

Reconstructie van de familie Van Oesterzeel, uitgaande van de briefschrijfster Mariken Oesterseels, de door haar genoemde Dirick en Barber Oesterseels en de adressant Wouter Brock levert twee stamreeksen op. Die van Mariken en Wouter begint een generatie later dan die van Dirick en Barber en wel met de rond 1360 geboren Willem van Oesterzeel. De andere reeks begint met de rond 1330 geboren Willem Dirck van Oesterzeel, wiens zoon Willem een generatiegenoot was van de andere Willem. De reeks van Dirick en Barber was Bredaas, die van Mariken en Wouter Goirles, maar van Bredase afkomst: stamvader Willem te Breda had een gelijknamige zoon te Goirle. Hoe de onderlinge verwantschap tussen beide reeksen of familietakken precies lag, wist Mariken Oesterseels niet. Over Dirick schreef zij: „Nu had ghi gheern dat ghi wiste hoe na dat Dirick Oesterseel u beste vader was. Ic en weet niet hi en was oude meije kijnder of aftersuster kijnder waren of ouw ooms kijnder.” Dát er verwantschap was, blijkt in elk geval uit het familiebezoek dat Mariken van leden van de Bredase reeks kreeg.

De drie andere brieven werden in 1597, 1598 en 1609 geschreven door zuster Aelken Ysebrants Brock aan haar oom Wouter. Aelken was in 1570 geboren uit het eerste of tweede huwelijk van haar vader en trad in bij de franciscanessen Achter de Tolbrug te 's-Her-

1. C.J. Mollenberg, *Onuitgegeven bronnen voor de geschiedenis van Geertruidenberg* ('s-Hertogenbosch, 1899) 37, 38.

togenbosch. Bij de overgave van de stad in 1629 was zij ondermoeder van het toen achtenzestig nonnen tellende klooster. Op 12 maart 1650 is zij overleden.²

ø

§ 2. De brieven

Brief 1

Dat doer wonde harte ons heeren Jhesu Christi, dat meer³ doer wont was van minnen om onser alder salicheit dan metten speer, si u ghescreven Wouter Geeretsen, mijn alder liefste neef. U sal ghelieven te weten, dat ic uwen brief ontfanghen heb ende wel verstaen heb wat ghi van my begheert. Dat ic weet, dat wil ic u gheern scriven. Weet, mijn lieve neef, al ist saeck dat ic out si, soe en weet ic niet waer den oersproeck⁴ van Oesterseel ierst af ghesprote is of gecomen, want ic noch geen X jaer out en was doen ic int cloester quam. Ende ic hadde wel meer dan XX jaer int cloester ghewoent eer ic van minen vrinden wist te spreken. Want ic wel IIII milen boven Loven gheboren was. Van daer so quam ic te Loven wonen ende daer om soe hietse my onse sustere suster Mariken van Loven. Ende van Loven soe quam ic tot Sinte Geertruidenberch wonen, daer mijn heer vader int cloester dede omdat ic daer nichten in hadde, want ic seer wegheer was. Ende hi en seide noeyt sijn vrinden dat hi een dochter hadde, aldus en wist daer niemant af. Mijn nichten stuerven oock vroech, soe dat ic gheen wetentheit daer af en heb van minnen vrinden ghehadt dan een suster die nae my een deel jaren nae mij int cloester quam. Die hadde een deel jaren tot haer moeijken te Breda ghedient. Die kende Berber Oestersels wel. Ende Berber nicht, die vraechde haer of daer een suster bi haer woende die suster Mariken Oestersels⁵ hiet. Doen seiden si neen. Doen seide Berber nicht: „En heeft dan heer Jan Oesterseel dan gheen dochter int cloester?” Doen seiden si: „Jaet. Jae”, seide si, „dat is die ghene die ic meen doen seinden si my een gouden penninck tot eender grueten.” Ende voert aen doe dede si mij vrintscap alsoe langhe als si levede, mer si en levede soe langhe jaren niet, si en stuerve. Ende nae hoeren segghe dat Dirick Oesterseel ende si tweer suster of bruer kynder waren. Ende Dirick Oesterseel, dat hi mij oock vrintscap ghedaen soude hebben, hadde hi gheweten dat ic ten Berghe ghewoent hadde int cloester. Ic en hebber gheen vrintscap af ghehant⁶ dan van sijn dochter ons nicht, Rafels sijn huisvrouw. Ende was rentmeester van mijn heer van Assou van Breda. Si en hebben gheen kijnder after ghelaten, mer haer goet heeft si II kijnder die haer suster die bastaert was al beset ende achter ghelaten, ende die ander suster, die noch levet, die heeft IIII kijnder, die heeft sij oock wat ghemaect, mer hoe vele dat en weet ic niet. Het verwondert mij seer, dat dat wel wesen mach dat u arfghenamen niet daer mede in deelt, want Dirick Oesterseel en hadde niet meer dan dese ghetroude dochter. Want die ander II waren bastaert. Weet, lieve neef, dat ic nu niet en weet dat daer iemant levet opter werelt, die te recht den naem verct van Oesterseel. Ic hebber wel af horen seggen van II knechts die den naem ghehouden soudén hebben van Oesterseel. Ende den eenen heeft mij selver toe ghesproken ende was den soen van mijn heer van Hoechstraens, soe mij gheseit was. Ende bi soude hoechelijck besteeit hebben gheworden, mer eer hi daertoe ghecome was, soe was hi ghestuerven, daer groot rauwe om was. Ende dat is wel gheleden wel XXV jaer, doe ic hem toe

2. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's Hertogenbosch* (5 dln.; Sint-Michielsgestel, 1870-1876) IV, 488.

3. Er staat: maer.

4. Bedoeld is: oerspronck.

5. Verschrijving voor Oestersels.

6. Ghehadt, ghebat.

sprack. Ende den ander werden buitens lants ghesent om alder hande tael te leeren ende die buitens lants. Ende mijn heer van Hoechstraten die was doen bewaerder van Hollant ende Brabant. Soe quamt, dat sijn soen mij quam toespreken, want daer was doen in Hollant eenen raet te houden dat tot Sinte Geertruidenberch op dat pas mosten ghehouden sijn. Ende doe ic hem toesprack, soe seijnde ic met hem sijn moeder eenen schonen, perken-ten rool⁷ met veel schonder ghebekens met veel schoon gouden letteren tot den selven licteken (?). Mijn heer en bestont mij niet dan sijn huis vrouwe. Ende den anderen knecht die buitens lants geseijnt was, die hiet oeck Willem Oesterseel. Sijn groot vader hiet Oot van Steenhuisen. Ende sijn grootmoeder quam my oeck spreken, om dat si van mij ghehoert hadde, dat ic van haer gheslacht was. Ende brocht my een grooten pepercoeck. Godt wils der zielen lonen. Ende dit is al veel jaren gheleden ghescreven bi mij, suster Mariken van Loven. Weet, mijn lieve, gheminde neef, dat ghi begheert te weten wat wapen of schilt die Oesterseels hebben ghehadt. Dat en weet ic niet mer. Ic soudet wel gbeweten hebben, hadde icker gade op gheslegghen, want ic brochter IIII sitte cussens int closter met mijn bedde ende ander dingen, ende daer hevet op ghestaen. Mer sy verberden altegaeder, want

Aanhef van de brief van Mariken Oesterseels.

*Adent daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
in minen om onser alder fader die daer maer si v ghescreve woude
geertruiden mi alder liefte neef v sal gheleiden te waer daer ic wien brief
ontfanghe heb en v sal wien heb waer ghi v my begheert dat ic woude da
wil ic v ghescreven woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
woude ic v ghescreven oec fader die daer maer si v ghescreve is of ge
come waer ic noch geem 3 jaer aut en was doe ic in te omgheve hiu xij
wel meer dat 22 jaer in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
te spreke waer ic v ghescreven woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
ic te lout woude en da om soe hiet ic mi om suster die in te omgheve hiu xij
en in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
doeff dede oec ic daer in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
noet sijn vrome daer in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
mij nichte seker die oec vroege soe daer ic gheen vromtheit daer af en heb
en in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te
nae my in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te omgheve hiu xij dat maer daer woude in te*

over twee en vichtich jaere soe verbrenden ons clost alte grot af, soe dat ic niet onthouden en heb hoe ennich dat si waren. Weet, mijn lieve neef, dat Dirick Oesterseel saligher ghedachten, dat hi oeck broeders hadde. Den eenen hiet oeck Jan Oesterseel, mer hoe den anderen hiet, dat en weet ic niet mer. Dese hadden oeck bastaert kijnder, die sijn oeck al langhe jaren ghesturven, soe dat dan oeck niet af en is ghebleven van die Oesterseels. Mer om dat ic scrive datter niemant ter werelt meer en sijn die te recht veren den stam hier dat sal ic u scriven. Doen ic Berber nicht laest toe sprack, doen vraechden ic haer of haeren neef priester worden soude. Doen seiden si mij wel grammelick waer om dat ic dat vraechde. Doen seiden si mij om alle dat goet dat die sonne bescinen mochte en woude si niet dat hi priester werden, „want ons gheslecht waer alte niet ghecome. Wij hebben”, seide si, „soe veel priesters gehadt in ons gheslacht, dat sijt alte mael te niet ghemaeckt hebben.” Nu had ghi gheern dat ghi wiste hoe na dat Dirick Oesterseel u beste vader was. Ic en weet niet hi en was oude meije kijnder of after-suster kijnder waren of ouw oems kijnder. Mijn heer vader die hadde oeck een meester heer broeder te Loven woonen, eenen witten heer in die abdi, ende hiet heer Willem van Andelen. Ende hi seinde mij doen ons cloester

verbrant was een ghetiboeck wtte leesen. Wij hebben in ons gheslecht soe veel priesters gehad, dat mijn oude meye wel vijf priesters heeft ghehad. Ic soude u wel een deel ghenoecht hebben, mer het valt my te swaer te scrijven. Gruet my u vader ende u lieve moeder ende u broeders ende u susters hartelijcke seer, als ghi bi hen coemt. Ic heb mijn vrinden lief, mer ic ben der nu wt op u luiden na Deo gracias.

Recepi per manus Digne sororis fratris Adriani Tilborch terminarii anno LV 3^o martij.

Brief 2

Salicheijt der zielen ende gesontheit des lichaems geschreven doer een vriendelijcke groete aen u, mijn seer lieve ende bemijnde oem. Ic hebben seer grote verlangen te weten hoet dattet met wuer liefden wesen mach, want ic in langen van u niet gehoert en hebbe. Ende ick seijnde u hier een cleijn groet, enen boerst koec, biddende dat ghi die in danck wilt nemen. Die gijft is cleijn, maer die gonst is meerder. Ende ic bidde dat mij met desen bode wilt laten weten hoe dattet met u is. Ic bevele mij in u devoet gebedt. Ic sal nae mijn crancke vermoegen weder voer u bidden. Hier mede blijft Godt den heer bevolen.

Bij mij Aelken Yzebrants, u nichte.

Recepta 3 Septembris 97.

Brief 3

Die barmharticheijt ende mildicheijt vanden hemelschen vader, die liefde ende verdienste van sijnen enige soen Jhesu, die suete mijrelijcken vertroestinge van Godt den heijlige geest, die in dit hoechtijt van Pincxten hemel ende erde ende alle creatueren met sijn vertroestinge verblydt, heeft geschreven voer een vriendelijcke groete aen u, mijnen zeer lieve ende bemijnde oem. Ic hebbe nu wuen brief met die groete een Fransse zonne croon ontfangen, van die welcke ic wue liefden hartelycken zeer bedancke, niet wetende waert mede dat ict weder verdienen sal. Ic en hebbe niet geern dat ghijt gedaen hebt, want ic en hebbe geen gebrecke en hebbe genoch. Ic sal dien sueten vertroester den heijligen geest nae mijn crancke vermoegen voer u bidden, dat hij u wille gebenedien ende met sijn gaven verwollen⁸, het geen dat aen mijn gijften gebrect. Ic seijnde wuer liefden weder eenen borstcock voer een cleijn danckaerheijt. Ic en hebbe u gijfte niet ontfangen, die ghij mij met die vrouwe geseijndt hebt. In dien dat ic die noch ontfange ende ic noch wat meer van u crijge, soe ben ic van wille dat icker een deele af sal geven tot sierheijt in ons kerke. Ende dan soude ic wuen naem laten schrijven in ons memorieboek, op dat ghij het gebedt twelcke gedaen wort voer die weldaers deelachtich soudt moegen wesen, voer die welcke wij vier werf des jaers sonderlinge gebedden sijn doende. Hier is nu het bescheet van mijnen vader. Hier mede blijft Godt den heere bevolen. 1598 den 11 Meij.

Weest toch ock mijnre gedachtich in u gebedt.

By mij, suster Aelken Ysebrant, u nichte, bereet voer u te bidden.

Brief 4

Een vrendelijck groetenisse sij geschreven aen mijn lieve ende seer beminde oem Wouter Brocken. Ick laete u lieve weten, dat ick die giest die ghij mij gesonden hebt, ontfangen heb, waer van ick u lieve seer herdelick bedaenck. Ende ic en can dat niet wederom vergelden met tijtelicken gaven, want die met mij niet en sijn. Meer ic sal den heer nae mijn cranc vermogen dachelix voer u lieve bidden, want ick daer grotelick toe verbonden ben, overmits die grote doecht die ghij mij bewesen hebt ende noch bewijssende sijt. Ende ick heb soo grote verlangen nae myn beminde oem, dat ick u lieve eens moecht sien ende spreken. Soe bid ic u lieve, eest moegelijk, soe comt ons eens besoecken, want den tijt nu redelick is, God heb lof. Ende ick hoop dattet noch beter worden sal. Ende ick heb geweest tot Tilborch bij mijn beminde vader Isebrants Brocken, daer ick u lieve giest ontfangen heb. Ende myn vader ende moeder, suster ende wij sijn noch altesamen wel te pas naden lichaem, God heb lof, als ick hop, dat met u lieve ock is. Ick seinde u lieve twee briefkens – een cruys ende een ecce homo. Neemt dit in danck. Mijn beminde vader ende moeder, suster en haer man en wij al tesamen doen u lieve van harten seer groeten. Hier mede blijft den almachtigen heer bevolen, die u lieve ende ons altesamen wil gespaeren in een salich leven. Geschreven metter haest wt Thertogenbos, den IX dach van September.⁹

Aelken Isebrants Brocken, u lieve nichte, alijt bereijt voer u te bidden.

§

§ 3. De familie Van Oesterzeel

Uitgaande van de centrale personen in Marikens brief kan volgende genealogische schets worden gemaakt. Dat levert verschillende problemen op, die door het voor 1500 tekortschietende Bredase archiefmateriaal waarschijnlijk nooit bevredigend kunnen worden opgelost. In de derde generatie van de genealogie duiken namelijk twee naamgenoten op (Willem), beiden te Breda, van wie slechts kan worden vermoed dat zij volle neven waren. De tweede generatie van de stamboom is dan ook deels hypothetisch. Toen in 1423 Arnt Houtappel, schoonzoon van Willem van Oesterzeel, beloofde 84 arnoldusgulden te betalen aan Willem en Dierck Willems van Oesterzeel¹⁰, raakten beide takken elkaar.

Bij de samenstelling van de stamboom-Van Oesterzeel is met toestemming van de nabestaanden gebruik gemaakt van het boek *Bredase elite tussen 1350 en 1550. Een chronologie uit gepubliceerde en ongepubliceerde bronnen* van de hand van wijlen J.H. van Hooydonk¹¹, dat binnenkort door het gemeentearchief van Breda zal worden uitgegeven.

§

9. In dorso staat: Aenden eerwerdigen, godtvruchtighe Wouter Brock, mijnen beminden oem. Daaronder, in een andere hand (die van Wouter Brock): Recepti per domini Esch 26 Septembris 1609.

10. GAH, R 1194, f 234^v, 12 oktober 1423.

11. Hierna geciteerd als Van Hooydonk, *Bredase elite*.

Gezien de naam kwam de familie oorspronkelijk uit de Vlaamse plaats Oosterzeel. Misschien vestigde de eerste Van Oosterzeel zich in Breda in het gevolg van Jan van Polanen, die in 1350 Breda had gekocht van de hertog van Brabant. Opmerkelijk is dat zowel Polanen als Van Oosterzeel drie wassenaars in hun wapen voerden.



Links het wapen van Polanen (zwarte wassenaars op een zilveren veld), rechts het zegel van Willem van Oosterzeel, bestaande uit een rechterschuinbalk, beladen met drie wassenaars (witte wassenaars op een zwarte schuinbalk op een gouden veld).¹²

12. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers 970, 27 april 1410.
13. F. van Micris, *Groot charterboek der graaven van Zeeland en heren van Vriesland* (4 dln.; Leiden, 1753–1756) II, 511.
14. F. Gooskens, „De kanunniken verbonden aan de collegiale kerk te Breda (1303–1504)”. *Jaarboek van de Geschied- en oudheidkundige kring van stad en land van Breda 'De Oranjeboom'*, XXXIV (1981) 30, 58, 63. H. Keussen, *Die Matrikel der Universität Köln* (4 dln.; Bonn-Düsseldorf, 1892–1981) I, 255, no. 52, 1423.
15. A. Verkooren, *Inventaire des chartes et cartulaires des duchés de Brabant et de Limbourg et des pays d'Outre-Meuse* (13 dln. in 3 stukken; Bruxelles, 1910–1976) IV, 217, no. 2400, 29 mei 1366.
16. F.F.X. Cerutti en F.A. Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda* (3 dln.; Utrecht-Bussum-Zuiphen, 1956–1990) I, 324, 325, no. 277; 336, no. 287; II, 29, no. 339.
17. C.P. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, bd. III, dl. I ('s-Gravenhage, 1732) 393.
18. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, I, 334, no. 283. Van Goor noemt hem niet in de schoutslisjt (Thomas Ernst van Goor, *Beschryving der Stadt en Lande van Breda* (In 's Gravenhage, By Jacobus vanden Kieboom, MDCCXIV) 212, 213), maar evenmin kende deze auteur Willems gelijknamige zoon als secretaris van Breda (Van Goor, *Beschryving der Stadt en Lande van Breda*, 248).
19. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, II, 19–21, no. 21.

Polanen kwam uit Holland en het was daar, dat de eerste vermelding van de naam Van Oosterzeel wordt gezien. Voor Jan van Polanen, baljuw van Rijnland, werd in 1331 een akkoord uitgevoerd, waarbij de graaf van Holland de nabestaanden van voor Veere gesneuvelde ridders schadeloosstelde. Bartholomeus Hughen, Jan Hoem Reghenboud en Florys van Oosterzeel kregen 130 £ Tournoois voor de dood van Bartholomeus van Oosterzeel toegekend.¹³

I. DIRC VAN OESTERZEEL is tegen 1300 geboren. Van hem is niets anders bekend dan zijn naam en die van zijn zoon Willem. Het vaderschap van de twee overigen is onbewezen.

1. Willem van Oosterzeel, volgt onder II op pagina 106.
2. Jan van Oosterzeel was kanunnik van de Mariakerk in Breda en wordt in 1401–1407 gezien als kanunnik en in 1407 bovendien als deken van de Sint-Pieterskerk te Middelburg. Bovendien bezat hij in 's-Gravenzande de altaren van Nicolaas en Catharina in de kerk en van Egidius in de Sint-Antoniuskapel. Gooskens identificeert hem met de „magister Johannes de Oesterzel” uit het bisdom Luik, baccalaureus in de rechten, die in 1423 aan de universiteit van Keulen rechten studeerde.¹⁴
3. N. van Oosterzeel, volgt onder IIbis.

II. WILLEM DIRCS VAN OESTERZEEL wordt voor het eerst vermeld in 1366, als hij voor de heer van Breda 300 mottoenen incasseert van de ontvanger van Brabant. De kwitantie zegelde hij met „un écu à une bande chargé de trois croissants; au franc-quartier fretté (?)”.¹⁵ Hij was rentmeester van de heer van Breda¹⁶, in welk ambt hij wordt gezien van 1388 tot zijn overlijden op 29 augustus 1415.¹⁷ Eenmaal, in 1389, wordt hij ook drossaard van Breda

20. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers 347.
21. A. Erens, *De oorkonden van het norbertinessenklooster St. Catharinadal te Breda - Oosterhout* (Tongerlo, 1928-1929) 190, no. 243.
22. G.C.A. Juten, „Het klooster Vredenberg onder Boeimeer. Cartularium”, *Taxandria*, XVI (1909) 111.
23. In de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Breda hadden Gerardus Fermentator en zijn vrouw Herborch en Gherardus dictus Gruters en zijn vrouw Agatha jaargetijden gesticht (Hoynck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 366, 384); misschien waren twee van hen Margriets ouders.
24. A. van den Bichelaer, *Het notariaat in Stad en Meierij van 's-Hertogenbosch tijdens de Late Middeleeuwen (1306-1531)* (Amsterdam, 1998) bijlage no. 353.34, 31 oktober 1378.
25. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, I, 338, 339, no. 291.
26. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 274, 275, no. 518.
27. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, III, 36-38, no. 875.
28. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers 4, ff CLVII, CLVII^v.
29. GAH, R 1192, f 34, 20 juli 1421. R 1194, f 18, Catharina Maagd 1424.
30. Van Hooydonk, *Bredase elite* no. 145.
31. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 150, 151, no. 424.
32. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, I, 278, no. 251; II, 24; 39, no. 349; 62-66, no. 360; 164, no. 434; 302, no. 541; 358, 359, no. 582; 394, 395, no. 614; III, 221, 222, no. 1050.
33. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 89, no. 374; 94, no. 378; 292-295, no. 536; 402, 403, no. 620.
34. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 144, no. 421; zie voor de tekst tussen haken p. 134, no. 414.

genoemd.¹⁸ Voorts was hij leenman van de heer van Breda.¹⁹ In 1400 ruilde hij met de vrouwe van Breda 4 bunder moer boven Wagenberg tegen een even groot oppervlak.²⁰

Van Willem zijn verschillende kinderen bekend:

1. Mechtelt van Oesterzeel trouwde met Willem van Loenhout. Als diens weduwe verhuurde zij in 1418 samen met haar kinderen Gielis van Loenhout, monnik van de Sint-Bernardsabdij aan de Schelde, en jonkvrouw Hadewig van Loenhout, „cloester-joncfrou binnen Breda”, aan haar broer Willem een huis in de Singelstraat te Breda.²¹

In 1376 was Godevaert van Loenhout schepen van Breda.²² Hij komt in aanmerking als vader van Willem.

2. Dieric van Oesterzeel, volgt onder III op pagina 107.
3. Willem van Oesterzeel was een wettige zoon van Margriet Gheraerts Gruters.²³ Mogelijk is hij identiek aan Wilhelmus de Oesterzele, *Traiectensis dyocesis clericus*, die in 1378 getuige was van een betalingsgelofte te 's-Hertogenbosch door de vrouwe van Breda.²⁴ In 1392 kreeg hij van Jan van Polanen, heer van Breda, „dat clerCambacht te Breda mit sinen toebehoerten, te hebben ende te bewaren siin levedaghe lang, met sulker nutscap ende vrome, alse te haertoe gehanteert ende gheploghen es.”²⁵ De levensdagen waren relatief, want in 1445 ontzette Jan van Nassau, heer van Breda, hem uit zijn ambt met behoud van een lijfrente van 20 gouden rijns gulden op kosten van zijn opvolger als stadssecretaris.²⁶

Willem, zoon van Willem van Oesterzeel en van Margriet Rutgeers (sic!) erfde van zijn ouders 12 morgen land te Bleskensgraaf.²⁸ Aangezien dit goed na zijn dood aan zijn broer Jan kwam, mag worden verondersteld dat hij kinderloos was overleden.

4. Jan van Oesterzeel²⁷ werd in 1451, na het overlijden van zijn broer Willem, beleend in 12 morgen land te Bleskensgraaf, dat deze van hun vader had geërfd.²⁸

III. DIERIC VAN OESTERZEEL²⁹ woonde in de Visserstraat te Breda.³⁰ Hij volgde zijn vader op als „rentmeester ons liefs joncheeren greve tot Nassow ende tot Vyanden, heere ter Lecke ende tot Breda, ende onser liever joncfrouwen, grevynne tot Nassow ende tot Vyanden, vrouwe derselver lande.”³¹ In deze functie wordt hij vermeld in 1416-1456.³² Ook was hij leenman van de heer van Breda.³³ Wegens ongehoorzaamheid aan de drossaard werd hij in 1432 door de stad Antwerpen veroordeeld: „van denselven fayte I pelgremagie tsinte Peters te Roeme ende porren [bynnen zonschene uuter stad van Antwerpen ende bynnen den derden dage uuten mercgreyscap ende niet weder in denselven mercgreyscap mogen comen, voeredat hij goede brieve daer af gesonden heeft]. Op sijn een hant; te wetene na sijn brieve II jaere uutbliven ende niet innecomen, hij en hebbe gegeven den here L. croenen ende der stad II roeyen muers. Op sijn een hant.”³⁴

35. G.C.A. Juten. „Het tolhuis aan de Waterpoort te Woudrichem”, *Taxandria*. XLII (1935) 71. – Met dank aan de heer J.J. Wijburg te Oisterwijk.
36. GAB, Collectie Varia 400, zwaar beschadigde akte, die als omslag heeft gediend, gedateerd op 12 oktober. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, halen een delingsakte uit 1465 aan, die zou berusten in GAB, Collectie Havermans, supplement 514, maar daar is hij niet aangetroffen.
37. Gooskens, „De kanunniken”, XXXIV (1981) 26, 30, 37, 44, 45, 58, 74, 77. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, III, 35, 36, no. 873.
38. Keussen, *Die Matrikel der Universität Köln*, I, 397, no. 8.
39. Cerutti en Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen*, III, 117, no. 960.
40. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 404. Van Goor, *Beschrijving der Stadt en Lande van Breda*, 80.
41. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
42. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
43. G.C.A. Juten, „Jan van Nassau, kastelein van Heusden en zijn nageslacht”, *Taxandria*. XL (1933) 105.
44. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
45. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, regest 2848, 25 september 1532. Gooskens, „De kanunniken”, 21, 22, 37, 58, 74, 77.
46. RANB, Collectie Cuypers van Velthoven 131.
47. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 399, 400.
48. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.
49. GAB, Breda R 418, f 39, 16 oktober 1509.
50. ARAB, Leenhof van Brabant 622, f 603.

In Woudrichem verwierf hij rond 1440 het huis met hofstad buiten de Waterpoort, „alwaer men den grooten tol plach te houden”, maar nadat de tol was verplaatst naar Gorinchem verkocht hij het in 1444.³⁵

De nalatenschap van Dieric van Oesterzeel en zijn vrouw Adryana van Ypelair werd in 1465 gedeeld tussen hun vier kinderen. Zij erfden onder meer *tsteen huys tot Robbrechts van Drongelen toe be[le]nt den ouden huys*.³⁶

1. Mr. Willem van Oesterzeel³⁷ noemde zich in 1486 ongeveer 60 jaar oud. Hij studeerde in 1437 aan de universiteiten van Keulen en Leuven³⁸, promoveerde tot licentiaat in het kanonieke recht, ontving een wijding tot subdiaken en werd kanunnik in het kapittel van Breda³⁹, waar hij op 3 oktober 1502 overleed.⁴⁰ Voorts was hij (sinds 1453) rentmeester van het Catharinaklooster der norbertinessen in Breda.⁴¹ Van zijn ouders erfde hij de helft van *den Steenberchsche moer* ter Terheyden.

Bij de grote stadsbrand in 1490 verloor hij zijn huis in de Visstraat. Aan de pas aangelegde, nieuwe korenmarkt op de hoek van de Kerkstraat (ook onder de toren genoemd) kocht hij een perceel, waarop het een nieuw huis liet bouwen.⁴² Hij liet een huis na in de Veterstraat.⁴³

In 1501 kocht Willem van mr. Lambrecht van Oesterzeel⁴⁴ een hofstad met opstallen in de Kerkstraat, naast zijn eigen huis. Deze Lambrecht, die niet in deze stamboom kan worden geplaatst, was priester en bezat in 1489 een altaar in de Maria-kerk te Breda. Evenals kanuniek Willem van Oesterzeel verloor hij in 1490 door de brand een huis in de Visstraat.

Heer Willem van Oesterzeel had twee bastaardkinderen:

- A. Jeronimus van Oesterzeel⁴⁵, geboren in 1465, werd in 1477 gelegitimeerd⁴⁶, ontving de priesterwijding en stierf op 21 september 1529.⁴⁷ In 1501 verwierf hij de Bredase kanunniksdij, die in 1372 was gesticht door Jan van Polanen en ter begeving stond van de heren van Breda. Hij woonde in de Veterstraat, waar zijn huis na zijn overlijden bleek te zijn belast met f 5:8:0 erfcijs voor een jaargetijde op Sint-Servaasdag, f 4 voor een anniversarium op de feestdag van Jezus' naam, beiden te organiseren door het kapittel, en een cijs 14 stuivers voor een dienst op Sint-Hieronimusdag.⁴⁸
- Jeronimus van Oesterzeel werd begraven in de Maria-kerk te Breda.
- B. Barbara van Oesterzeel liet zich in 1509 bijstaan door een voogd⁴⁹ – zij was toen nog niet gehuwd – en trouwde later met Antonis Buysen.⁵⁰

Als zijn weduwe maakte zij in 1524 haar testament; samen met haar broer Jeronimus had zij weleer van



Grafzerk van Jeronimus van Oesterzeel (J.C. Steenkamp], *De grafzerken in de Grootte of Onze Lieve Vrouwekerk te Breda* ('s-Hertogenbosch, 1923) 40). De steenhouwer heeft door verwisseling van de cijfers X en I als sterfjaar 1531 gegeven in plaats van 1529.

Engelbert van Nassau, heer van Breda, toestemming tot testen gehad, een verplichting voor bastaarden. Aan de Sint-Lambertskathedraal te Luik gaf zij 3 stuiver *voir heur onrechtverdich goet, indien zy ennich hadde*, aan de biddende orden die te Breda actief waren elk 2 stuiver, aan de vicecureit 8 stuiver en aan de koster 4 stuiver. Bij haar uitvaart moest 2 zester rogge in de vorm van brood aan de armen worden uitgedeeld en elke priester die aanwezig was kreeg 1 stuiver. Ten behoeve van haar jaargetijde vermaakte zij aan het kapittel een jaarrente van f 12 en 8 stuiver voor de kapelaans, terwijl elk jaar voor 20 stuiver wittebrood moest worden geschonken aan de kapitteldecken voor het zingen van haar zielmis. Haar zilveren vergulde riem bestemde zij *tot behoef vander reparatiën vanden sacramentshuysse inder kercken van Breda, (...) huer silveren pater noster tot chyeraet van onser vrouwen beelde inden hooghen choor tot Breda*, een zilveren schaal ging naar het Onze-Lieve-Vrouwegilde, de

gilden van Sint Anna, Sint Barbara en Sint Catharina kregen elk een zilveren kroes en het Sint-Hubertusgilde, eveneens in de kerk van Breda, een zilveren lepel. Haar broer Jeronimus kreeg haar *drie sittecusstens metter wapenen van Oosterzeel*. Van de rest van haar bezittingen gaf zij aan haar zus Katheryn Smeets genaamd Van Apstelt en diens dochter Beatrys van Wythuysen als beloning voor hun trouwe dienst alle huisraad en twee renten van elk *f*4, waarvoor zij de kosten van de uitvaart moesten betalen.⁵¹ Katheryn zal een (wettige?) dochter van Barbara's moeder zijn geweest.

Op 12 maart 1532 is Barbara van Oosterzeel overleden.⁵²

2. Hubrecht van Oosterzeel wordt in 1466 genoemd als leenman van de heer van Breda.⁵³ Hij was wijlen in 1499 en liet een dochter achter:

A. Adriana van Oosterzeel, gegoed in Princenhage.⁵⁴

3. Vive van Oosterzeel (Genoviva) trouwde met Ansem van Steenhuysen en erfde van haar ouders een hoeve te Teteringen, *metten goeden Tzonzeel ende ter Heyden*; de hoeve was *f*20 per jaar waard en inclusief de overige erfgoederen 100 arnoldusgulden. Vive was in 1471 en 1487 gegoed te Terheijden en Teteringen⁵⁵ en stierf te Breda op 2 december 1504. In Breda bezat zij in 1487 op de Havermarkt een dubbelhuis met een poort en poortkamer, westelijk van het huis van Willem van Oosterzeel. In 1501 verkocht zij met haar zoon Otto een huis aan de Nieuwe Korenmarkt.⁵⁶

Deze jonkvrouw van Oosterzeel moet degene zijn geweest die een grote peperkoek aan zuster Mariken Oosterseels in Geertruidenberg schonk. Haar schoonvader heette dan Oot van Steenhuysen (Otto) en haar zoon:

A. Willem Oosterseels.

Een tweede zoon was:

B. Otto Ansems van Steenhuysen. In 1503 verkocht hij samen met zijn vrouw Gheertruydt Claeus Snoys des beckers en zijn verdere schoonfamilie het recht van afvoer van regenwater langs de gevel van hun huis in de Lange Brugstraat aan de buurman.⁵⁷

4. Jan van Oosterzeel, volgt onder IV.

Wordt vervolgd

51. GAB, Breda R 430, ff 55 en 55^v, 29 april 1524.

52. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, 351.

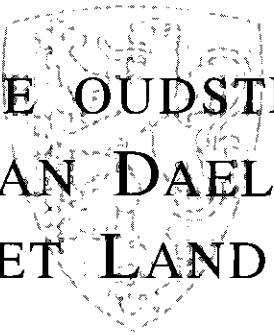
53. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

54. G.C.A. Juten „Van Bruhese en aanverwante geslachten”, *Taxandria*, XLI (1934), verwijst naar nummer 88 van de collectie Kleyn op het RANB.

55. Juten, „Het klooster Vredenberg”, 144. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, II, 67, 68, no. 911.

56. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

57. Cerutti en Brekelmans, *Middel-eeuwse rechtsbronnen*, III, 193, 194.



DE OUDSTE GENERATIES VAN DAEL IN GRAVE EN HET LAND VAN CUIJK

MR. E.S.A.M. VAN DAAL

(Vervolg van p. 11)

22. Thomas Ernst van Goor, *Beschrijving der Stadt en Lande van Breda* (In 's Gravenhage. By Jacobus vanden Kieboom, MDC-CXLIV) 232, 233, 258, 259 en 283. Ch.C.V. Verreyt en W.J.F. Juten, „Noordbrabantsche zegels”, *Taxandria*, XIV (1907) 47-49. H. Bots, I. Matthey en M. Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550-1750* (Tilburg, 1979) 761. V.A.M. Beermann, J.L.M. de Lepper e.a., *Geschiedenis van Breda*, dl. II (Schiedam, 1977) 63. A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars en bewoners in vroegere eeuwen. Aanteekeningen uit de Bossche schepenprotocollen, loopende van 1500-1810* (3 dln.; 's-Hertogenbosch, [1911-1914]) 420, 421. H. Douma, „Toponymen gelegen onder Velp (L 'Um Z)”, *Merlet*, XXII (1986) 14. GAH, R 1924, f 21. R 1850, f 166. ARAB, Rekenkamer 303, f 189, 21 april 1598.

23. De familie Van Wermont was afkomstig van Halle bij Antwerpen, waar zij in bezit was van het goed Vraimont, dat omstreeks 1650 overging op de familie De Wagny. Maarten senior was een zoon van Lodewijk van Wermont. Hij trouwde in 1574 te Den Bosch met Anna, dochter van de apotheker Arnold Pleviers en van Josina van Beke.

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAN	Gemeentearchief Nijmegen
GAT	Gemeentearchief Tilburg
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
SABNC	Streekarchief Brabant-Noordoost, rayon Land van Cuijk

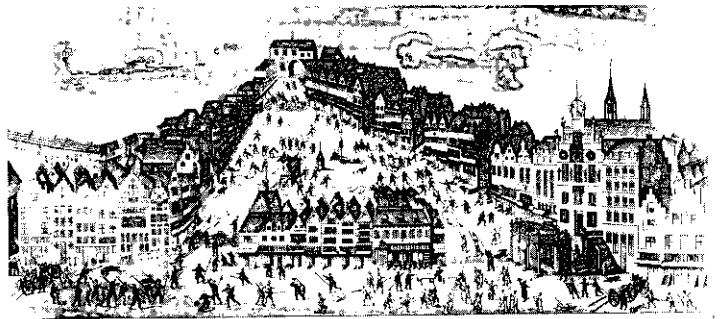
III. ELISABETH VAN DAEL²², overleden in 1641 te Roermond. Zij trouwde 9 mei 1610 te 's-Hertogenbosch met mr. Maarten van Wermont. Hij was een zoon van de tijdens het Schermersoproep op 1 juli 1579 omgekomen apotheker Maarten van Wermont en diens vrouw Anna Pleviers.²³ Op 1 juli 1579 werd door de magistraat van Den Bosch van de pui van het stadhuis de aansluiting van de stad bij de Unie van Utrecht afgekondigd. Dit leidde tot bloedige gevechten op de Markt tussen de leden van het calvinistische Schermersgilde, voorstanders van de aansluiting, en katholieke tegenstanders. Maarten senior kwam hierbij door een messteek om het leven.

Zijn weduwe hertrouwde later met de Bossche chirurgijn, mr. Jacob van der Plancke. Maartens bezittingen, waaronder het huis *de Gulden Haen* aan de Markt in Den Bosch, een windmolen buiten de Hinthamerpoort en een windmolen buiten de Vughterpoort, kwamen bij boedelscheiding in 1589 voor de ene helft aan zijn weduwe en voor de andere helft aan zijn minderjarige kinderen: Arnold, Maarten junior en Anneke. De rechten op de molen bij de Vughterpoort werden door de erfgenamen verkocht aan Wouter van Kessel. De Gulden Haen bestond toen uit een huis met winkel, tuin en achterhuis. Maarten junior werd door erfenis en ruil eigenaar van een gedeelte van dit huis.

Op 28 september 1598 legde Maarten het determinaatsexamen *artes* (vrije kunsten) af aan de universiteit van Leuven. Later promoveerde hij tot licentiaat in de rechten. In 1610 werd hij lid van de Illustre Onze-Lieve-Vrouwebroederschap van Den Bosch. Maarten was verder schepen van Den Bosch (1614, 1615, 1617 en 1620) en auditeur-militair van het garnizoen aldaar (1620-1629). Tijdens het beleg van Den Bosch in 1629 door de Staatse troepen van

Frederik Hendrik had hij de leiding over een compagnie pioniers, bestaande uit honderd personen, die een extra verdedigingswal binnen de muren van Den Bosch moesten aanleggen. Na de val van Den Bosch trok hij, evenals meerdere stadgenoten, met zijn gezin naar Breda, waar hij ook in het stadsbestuur kwam. Hij was in deze stad schepen (1630, 1631, 1633, 1636), tienman (1632, 1634, 1635, 1637), weesmeester (1632, 1634, 1635 en 1637) en ook weer auditeur-militair van het garnizoen (1629–1637). In augustus 1630 bracht hij aan de regering in Brussel een uitgebreid verslag uit over de actie die de protestantse commandant van Den Bosch, jonkheer Philips van Thienen, in Breda had willen ondernemen. Het ging over het verspreiden van pamfletten in de straten van de stad. De inhoud bevatte opruiende taal om het garnizoen aan het muiten te krijgen. Een Bossche vrouw moest deze pamfletten, die met voorkennis van prins Frederik Hendrik waren opgesteld, overhandigen aan een schoenmaker, die er dan verder voor zou zorgen. De vrouw bracht de zaak echter bij het Bredase stadsbestuur aan.

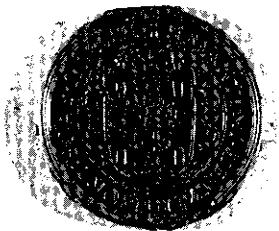
Schermersoproer te 's-Hertogenbosch. Uit: J. van Heurn, *Historie der stad en meyerie van 's Hertogenbosch* (4 dln.; Utrecht, 1776–1778) II, 121 (Foto Gemeentearchief 's-Hertogenbosch).



Maarten van Wermont overleed in 1644 te Roermond. In 1657 kwam te Velp nog de *Wermonts Hof* voor. Wellicht werd hiermee de *Steeghschen Hof* bedoeld, die de familie Van Wermont door erfenis had verkregen van Anna van Dael. Uit dit huwelijk stammen de volgende kinderen, van wie het eerste in de Sint-Catharinakerk en de overige in de Sint-Janskerk in Den Bosch zijn gedoopt:

1. Arnold van Wermont²⁴ is te 's-Hertogenbosch gedoopt op 30 december 1610. Hij werd op 23 januari 1631 ingeschreven als student in de *artes* aan de pedagogie Het Varken te Leuven. De abt van Berne, Jan Moors, tekende in zijn dagboek aan dat hij op 22 november 1636 te Heeswijk werd bezocht door Paulus van Dael, diens zuster Elisabeth en haar zoon Arnold van Wermont. Zij waren toen op doorreis uit Velp, waar zij waarschijnlijk hun tante Anna van Dael bezocht hadden, naar Breda.
2. Martinus van Wermont, volgt onder IV op pagina 113.

24. Bots e.a., *Noordbrabantse studenten*, 761.



Wapenzegel van Maarten van Wermont (Gemeentearchief 's-Hertogenbosch).

25. H.H.M. van Lieshout, „De katholieke schuurkerk te Grave”, *Merlet*, 22 (1986) 37.
26. Bots e.a., *Noordbrabantse studenten*, 200. Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen*, III, 421. RANB, Leenhof van Cuijk 7, f 35. SABNC, Grave R 261, 1 juli 1677.
27. L. Simonis, „Aanteekeningen over de familiën Hagen-Bloemarts-Winckelman”, *Limburg's Jaarboek*, VI (1899) 53. W.J.F. Juten, „Bloemarts (Grave)”, *Taxandria*, XXVIII (1921) 97. A.F. van Beurden, „De loffelicke Broederschap van het Heyligh Sacrament in de St. Christoffel Kathedraal te Roermond”, *Limburg's Jaarboek*, XXVIII (1922) 113, 115 en 116. B. Verbeek, *Het klooster der minderbroeders te Venray 1647–1947*, (Rotterdam, 1947) 49, 50. J.J.M.H. Verzijl, „Genealogiën van Venlose schepenfamilies. V. Bloemarts”, *De Limburgse Leeuw*, I (1953) 143, 144. Bots e.a., *Noordbrabantse studenten*, 761. G.H.A. Venner, „De schepenen, raadsverwanten en burgemeesters van Roermond sedert 1637”, *Publications de la Société Historique et Archeologique dans le Limbourg* (1988), 148, 154. SABNC, Beers R 467, 23 februari 1671. Resolutieboeken Grave.

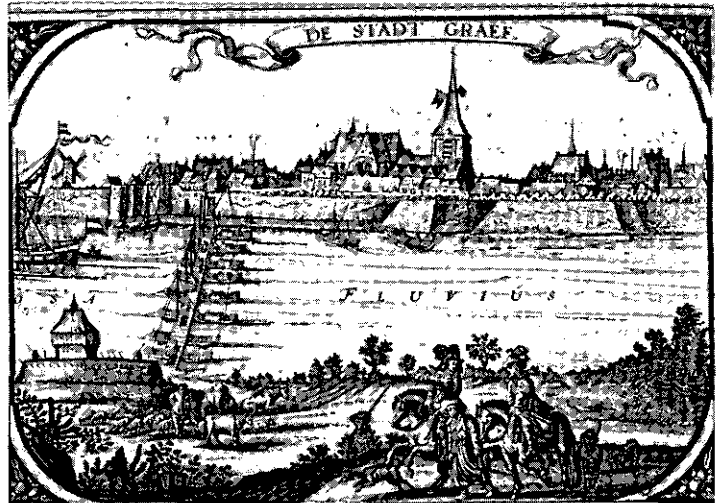
3. Francisca van Wermont, te 's-Hertogenbosch gedoopt op 15 februari 1615, is overleden na 16 mei 1651.
4. Guillelmus, in Den Bosch gedoopt op 17 mei 1616.
5. Lucia van Wermont, te gedoopt op 20 december 1617 te 's-Hertogenbosch, is vermoedelijk jong overleden.
6. Lucia van Wermont werd op 20 oktober 1620 te 's-Hertogenbosch ten doop gehouden door Claudius Ideleth, schout van Asten en echtgenoot van Anna van Wermont Laureyss. In 1687 was zij eigenares van het huis *De Helm*, gestaan aan de Marsstal te Grave naast een als pakhuis vermomde katholieke schuurkerk. In 1697 was dit huis eigendom van de erven van de licentiaat Jan Bloemarts.²⁵
7. Isabella van Wermont²⁶ is te 's-Hertogenbosch gedoopt op 15 december 1622 en trouwde met Arnold Bloemarts, licentiaat in de rechten te Grave, overleden tussen 27 augustus 1675 en 1 juli 1677. Hij was een zoon van Johan Bloemarts, licentiaat in de rechten, advocaat te Grave, en van Heeske Ariens. Johan Bloemarts ontving van de leenhof van het land van Cuijk op 30 maart 1616 de *Hof in de Rijt* te Beers in leen, bestaande uit een huis met ongeveer 10 Hollandse morgen grond. Dit leengoed ging op 26 oktober 1648 over op zijn zoon Arnold. Van hem ging het in 1685 over op Aldegonda de Werimont. In 1650 stond een huis bij de Hampoort te Grave op naam van de licentiaten Johan en Arnold Bloemarts.
Op 1 juli 1677 droeg Isabella van Wermont een stuk land, genaamd *de Grote Steenoven*, groot ongeveer 4½ morgen, gelegen te Grave in de polder *De Wijth*, over aan de erfgenamen van haar schoonzus Judith Bloemarts. Isabella is overleden na 5 mei 1679.
8. Henricus, te 's-Hertogenbosch gedoopt op 14 mei 1624.

IV. MARTINUS VAN WERMONT²⁷, gedoopt op 2 augustus 1613 te 's-Hertogenbosch, werd op 25 november 1631 ingeschreven als student in de *artes* aan de pedagogie Het Varken te Leuven. Net als zijn vader behaalde hij de graad van licentiaat in de rechten. Na zijn studie werd hij secretaris en schepen (1642–1646) van Roermond en vervolgens momboor en raadsheer in het Souvereine Hof van Gelre aldaar (1646–1667). Als fiscaal en procureur-generaal was hij speciaal belast met de handhaving van 's konings rechten en gerechtigdheden. Hij was sinds 1648 lid der broederschap van het Heilig Sacrament in de Sint-Christoffelkathedraal te Roermond en in 1650 en 1664 gildemeester van dezelfde broederschap.

In de eerste maanden van 1650 zette hij zich samen met twee andere leden van het Hof van Gelre, Willem van Blitterswijck en Engelbert de Bree, in om van het Hof de goedkeuring te verkrijgen voor de bouw van een minderbroederklooster te Venray. Op 7 juli 1650 willigde het Hof een verzoek in van de gardiaan der minderbroeders van Weert om goedkeuring te verlenen aan de bouw van

Grave, uit: Nicolaas Visscher, *Theatrum praecipuarum urbium ducatus Brabantiae* (Amsterdam, 1660).
Foto Katholieke Universiteit Brabant.

het klooster en amortisatie te verlenen van de erfgoederen, waarop klooster en kerk zouden worden opgericht.



In 1653 liet Maarten zijn portret schilderen door niemand minder dan de fameuse Ferdinand Bol, leerling van Rembrandt. Het wordt ons omschreven als een portret volgens het type 'Michiel de Ruyter' met rechtsboven de tekst *F. Bol Fecit A° 1653* en het wapen van de familie Van Wermont: op een schild een leeuw met daaromheen geplaatst vier blokjes (zie voor dit wapen het afgebeelde schepenzegel). Het portret bevond zich in 1932 nog in de collectie van Kunstzaal Sint Lucas te Den Haag. Ondanks verdere naspeuringen viel helaas tot op heden niet te achterhalen waar het nadien gebleven is.²⁸

Maarten trouwde met Aldegonde Catharina Bloemarts, overleden op 11 januari 1657 te Roermond, dochter van Johan Bloemarts, advocaat te Grave, en van Heeske Ariens. Hij hertrouwde omstreeks 1658 met Johanna Bloemarts, overleden op 1 augustus 1666 te Roermond, dochter van Jan Baptist Bloemarts, bierbrouwer te Grave, en Fulgentia Bungelaar.²⁹ Zij bracht bij haar huwelijk zeker een behoorlijke bruidschat mee, want op 4 april 1653 bad zij uit de nalatenschap van haar ouders het aanzienlijke bedrag ontvangen van f9600.

Maarten is overleden op 16 april 1668 te Roermond. Op 23 februari 1671 trad zijn zwager Arnold Bloemarts op als momboor over zijn onmondige kinderen. Op die datum werd ten behoeve van deze kinderen door Aert Lambers, Willem Thijssen en Peter Dirx voor de schepenbank van Beers een stuk grond overgedragen, genaamd *den Gouverneurscamp*, gelegen bij *de Holsenbeemt* te Beers. Op 27 augustus 1675 werd de kinderen van Maarten van

28. Gegevens verstrekt door het Iconographisch Bureau te Den Haag.

29. Jan Baptist was zoon van Jan Bloemarts de jonge, borgemeester en schepen van Grave, en van Judith van de Velde. Fulgentia was dochter van Hendrik Bungelaar, schepen en burgemeester van Grave, en van Gerarda van Horn.

Wermont en Johanna Bloemarts op verzoek van hun oom Arnold Bloemarts door de magistraat het burgerschap van Grave verleend.

Uit het eerste huwelijk stamt:

1. Joannes Baptista Franciscus de Werimont³⁰ werd gedoopt 4 oktober 1644 te Roermond. Hij werd op 12 december 1662 als student in de *artes* ingeschreven aan de pedagogie De Valk te Leuven, waar hij de graad van licentiaat in de rechten behaalde. Vervolgens werd hij advocaat bij het Souvereine Hof van Gelre en lid van de broederschap van het Heilig Sacrament. In oktober 1673 is hij overleden te Roermond.

Uit het tweede huwelijk zijn geboren:

2. Martinus de Werimont³¹ werd te Roermond gedoopt 23 februari 1659. Hij was *vicarius* en geprofeste monnik van het kartuizerklooster Betlehem te Roermond. Na het overlijden van Joannes de Waldt volgde hij deze in 1706 op als prior van dit convent. Hij heeft het klooster tot aan zijn dood bestuurd en werd als prior op 21 februari 1728 opgevolgd door Godefridus van Bodinckhuysen.
3. Aldegonda Maria Isabella de Werimont³² is te Roermond gedoopt op 28 mei 1660. Op 25 september 1685 ontving zij de *Hof in de Rijt* te Beers in leen. Zij trouwde 8 oktober 1687 te Roermond met Johan Cornelius van Aefferden, gedoopt op 27 juni 1647 te Roermond, licentiaat in de rechten, burggraaf van Roermond, advocaat, raad en momboor bij het Souvereine Hof van Gelre en lid van de broederschap van het Heilig Sacrament. Zijn ouders waren Jan van Aefferden en Christina Elisabeth Maroyen. Zijn vader was bij zijn geboorte nog advocaat en schepen te Roermond, maar werd in 1651 door graaf Albert van den Bergh, heer van Boxmeer, Haps en Half-Sambeek, aangesteld als drost van de heerlijkheid Boxmeer. Daar voerde de graaf in die tijd een waar schrikbewind. Toen de ingezetenen van Boxmeer, met de schepenen voorop, zich hiertegen in 1654 trachtten te verzetten, werd dit verzet in opdracht van de graaf door Jan van Aefferden met gewelddadige middelen neergeslagen. Twee jaar later kreeg de graaf op zijn sterfbed berouw over het kwaad dat hij had aangericht. Hij vroeg de ingezetenen om vergiffenis en gaf zijn drost opdracht om de gevluchte schepenen terug te roepen en hun geconfisceerde goederen aan hen terug te geven.

Aldegonda overleed tussen 21 februari 1699 en 14 april 1701. Haar nalatenschap, bestemd voor haar man en kinderen, was zeer omvangrijk en omvatte onder meer de volgende goederen: de *Steeghschen Hof* te Velp; de *Hof in de Rijt* te Beers; de hoeve *De Kooij*, gelegen bij het Beersebroek te Beers en bestaande uit een huis en schuur met ongeveer 3 morgen bouwland en poterijen; 3 morgen hooiland genaamd de *Vierhorsk* en 2 morgen genaamd het *Rijtbosken*, beide gelegen te Lindend; 3 morgen bouwgrond, genaamd de *Cnollenberch*,

30. A. Schillings, *Matricule de l'université de Louvain*, dln. III-X (Bruxelles, 1958-1967) VI, 183.

31. P.C. Molhuysen en P.J. Blök, *Nieuw Nederlandsch biografisch woordenboek* (10 dln.; Leiden, 1911-1937) 1171. H. Mosmans, „Kartuizers te Roermond”, *De Maasgouw*, LII (1932). 63.

32. Molhuysen en Blok, *Nieuw Nederlandsch Biografisch Woordenboek*, IX, 10. A.F. van Beurden, *De handelingen van den magistraat der stad Roermond van het jaar 1696 tot 1796* (Sitard, z.j.) 92, 93. RANB, Leenhof van Cuijk 7, f 35. SABNC, Grave R 262, 14 april 1701. R 263, 12 mei 1722.

gelegen bij Escharen; 5 morgen wei- en bouwland, genaamd de *Wolffcampen*, en 1 morgen aan de *Balckgraeff*, beide gelegen te Gassel; het huis *De Helm* te Grave. Op 24 april 1722 machtigde Johan van Aefferden rentmeester Peter Malingrez om laatstgenoemd huis te verkopen. Het werd voor f 1.305,00 gekocht door Willem de Raet, drost van Boxmeer, die het meteen ter beschikking stelde aan de capucijner paters van het klooster te Velp.

Op 27 oktober 1722 is Johan van Aefferden overleden te Roermond. Uit zijn huwelijk met Aldegonda stammen vier zoons en twee dochters, onder wie:

- a. Martinus Josephus van Aefferden, gedoopt 11 februari 1689 te Roermond, schepen aldaar (1734–1737), raad en landrentmeester in het Oostenrijks Overkwartier van Gelre. Hij trouwde 16 februari 1744 te Venlo met jonkvrouwe Clara Maria van Aefferden, geboren 22 augustus 1712 te Roermond, vrouwe van *half Annadael* (bij Echt). Zij was een dochter van jonkheer Frans Adam van Aefferden, heer van *Cosen* en *Weyer*, advocaat en ontvanger-generaal in het Overkwartier van Gelre, en Beatrix Ouderogge. In november 1744 verkochten Martin van Aefferden en zijn zus Maria Beatrix de Hof in de Rijt te Beers aan Herman Zegers. Op 27 maart 1745 verkocht de familie Van Aefferden de hoeve De Kooij aan Petrus Smits. Martin overleed op 5 juli 1763, zijn vrouw op 17 juli 1766 te Roermond.

4. Fulgentia Anna, te Roermond gedoopt 26 november 1661, is waarschijnlijk jong overleden.
5. Anna Elisabeth de Werimont³³ is gedoopt te Roermond op 6 december 1663 en werd religieuze in het franciskanessenklooster de Gods-Weert aldaar. Op 16 mei 1714 kwam zij ten overstaan van Herman Swart, notaris te Grave, met haar zwager Johan van Aefferden overeen, dat zij al haar ouderlijke en andere goederen na haar dood zou nalaten aan diens kinderen. Daarbij traden als getuigen haar bloedverwanten Jacobus Henricus de Haen en Casper François Coebergh op en haar neef, rentmeester Johan Coebergh. Wellicht is de eerstgenoemde dezelfde als Jacobus de Haen, die in 1722 met zijn vrouw Maria Margaretha van Dael te Grave een mestput verkocht.³⁴ Anna de Werimont is overleden te Roermond op 6 december 1737.
6. Lucia Judith de Werimont, gedoopt op 20 september 1665 te Roermond, overleden tussen 21 februari 1699 en 16 mei 1714.

Mogelijk stamt uit dit huwelijk ook:

7. Hendrik de Warrimont, minderbroeder, in 1725 genoemd als biechtvader van bisschop Franciscus de Sanguessa van Roermond.³⁵

33. SABNC, Grave R 263, 16 mei 1714; 20 oktober 1722.

34. Uit dit huwelijk werden in 1692 en 1694 te Grave respectievelijk Joannes Alexander de Haen (met als getuige Clara van Dael) en Henricus Caspar de Haen (met als getuige Joannes Alexander van Dael) gedoopt.

35. J. Habets, *Geschiedenis van het tegenwoordig bisdom Roermond en van de bisdommen die het in deze gewesten zijn voorafgegaan*, dl II (Roermond, 1890) 327.

IIIbis. DOMINICUS VAN DAEL³⁶, kapitein in dienst van de koning van Spanje, is overleden na 22 juni 1636 te Brussel, alwaar hij werd begraven in de minderbroederskerk. Hij trouwde op 24 september 1626 te Oisterwijk met Maria Magdalena Beyharts, gedoopt op 9 april 1597 te Oisterwijk. Zij was een dochter van Jacob Beyharts, lakenkoper, heer van Tielt, schepen en borgemeester van Oisterwijk, rentmeester der meierij van Den Bosch, schout van het Kwartier van Oisterwijk, en van jonkvrouwe Anna van Lier.³⁷ Haar broer Roelof was zijn vader opgevolgd als schout van Oisterwijk, haar halfbroer Adriaen Beyharts was schout van Ravenstein en heer van kasteel Bronckhorst te Velp. Het Oisterwijkse huwelijk was vermoedelijk de reden waarom Dominicus werd bekleed met het rentmeesterschap van de adellijke Sint-Gertrudisabdij te Leuven, die onder meer het patronaatschap en de tienden van Oisterwijk bezat.³⁸

Dominicus zou nog een tweede maal gehuwd zijn geweest en wel met een onbekend gebleven dochter uit de familie Moliaert, bij wie hij een zoon zou hebben verwekt: Arnoldus Carolus van Dael. Uit het eerste huwelijk stammen:

1. Anna van Dael is op 13 september 1627 in Den Bosch gedoopt. Zij en haar zuster Lucia werden op 29 mei 1636 voor hun opvoeding in huis genomen door de begijn Catharina Danraet te Lier tegen *f* 60 voor de mondkosten en 15 *fl* boter per jaar voor elk. Zij verbleven daar negen maanden en ongeveer twee weken. Tot de uitgaven behoorden:

- *aen Anneken root gallon drye ellen tot stuyver* – 6
- *aen paer schoenen te lappen* – 6
- *aen een paer messen voor Lucia* – 13
- *aen wit papier* – 3
- *noch een elle en half vierendeel trypen van maken tot Lucia lyfken tot mouwen* – 23
- *aen Lucie schoenen te lappen* – 5 stuyver
- *aen Anneken een paer koussen* – 18 stuyver
- *aen een paer schoenen voor Anneken* – 18 stuyver
- *aen Lucie een paer koussen* – 18 stuyver
- *aen Lucie een paer schoenen* – 20 stuyver
- *aen schryfpapier en bestelen* – 3 stuyver
- *aen groen schoenlindt* – 5 stuyver
- *aen de kosten* 35 gulden
- *aen 37 pondt boter en een half 9-7- $\frac{1}{2}$*

2. Lucia van Dael. Samen met haar zus Anna was zij van 29 mei 1636 tot medio maart 1637 in de kost bij Catharina Danraet op het begijnhof te Lier. Na het overlijden van haar vader resteerde nog een schuld van *f* 64 voor Lucia's opvoeding. Daarom maakte heer mr. Guillielmus Bosschaert, kapelaan van de Sint-Gommarus te Lier en erfgenaam van zijn half-zus Catharina Danraet, in oktober aanspraak op de in beslag genomen penningen, berustende onder Marten Jans van de

36. W.J.F. Juten, „Beyharts”, *Taxandria*, XXII (1915) 329. G. Berkelmans, „De stamboom der Beyhartsen in de wortel verbeterd”, *De kleine Meijerij*, IX (1956) 11-16.

37. Jacob Beyharts was zoon van Frans Jan Rutten en Adriana de Brouwer genaamd Blox. Anna van Lier was dochter van jonkheer Roelof van Lier en jonkvrouwe Petronella van Eyck.

38. GAT, Oisterwijk R 69.

Wouwe te Oisterwijk. Dit waren de verkoopenningen, die toebehoorden aan Lucia uit een op 22 januari 1650 verkochte akker. Het ging daarbij waarschijnlijk om het *stuck ackerlands, groot weesende omtrent sess lopensaet, gelegen in die Hupperdingh tot Oosterwijck*, dat Lucia en Anna hadden verkregen uit de nalatenschap van de Oisterwijkse priester Jan Beyharts, een oom van hun moeder.³⁹ Overigens legde ook de Sint-Gertrudisabdij beslag op de koopsom, omdat de vader van Lucia en Anna als rentmeester bij zijn overlijden nog f 6380:16:3 schuldig was gebleven.³⁸

§ 3. Genealogie van de familie Van Daël te Haps.

De genealogie van de nu nog in het Land van Cuijk levende familie Van Daël begint met Joannes van Dael, geboren omstreeks 1590, wiens kinderen gevestigd waren te Haps. Zijn herkomst is ons niet bekend, maar verwantschap met de voorgaande familie Van Dael uit het naburige Grave is waarschijnlijk. Behalve Grave komen echter ook Nijmegen, Beers en Boxmeer in aanmerking als mogelijke plaatsen van herkomst. Ook in deze plaatsen kwam in het begin van de zeventiende eeuw de naam Van Dael voor (zie § 4). Evenmin mogen de iets verder weg gelegen plaatsen Venray en Venlo als plaats van herkomst worden uitgesloten. Een zoon en een kleinzoon van Joannes bekleedden te Haps het ambt van schepen, evenals naamenoten dat eerder in Grave, Beers, Boxmeer, Venray en Venlo hadden gedaan. Helaas zijn mij van de Hapse, Beerse en Boxmeerse schepenen geen schepenzegels bekend, zodat een onderlinge vergelijking hiervan niet mogelijk is.

I. JOANNES VAN DAEL. In het gildeboek van het Hapse schuttersgilde van Sint Nicolaas, dat begint in 1632 maar verder geen jaartallen vermeldt, staan onder de eerste leden Joannes van Dael met Marij zijn vrouw vermeld.⁴⁰ Over hen is verder niets bekend. Van Joannes stammen de volgende kinderen (de volgorde is niet bekend):

1. Arnold Jans van Dael, volgt onder II op pagina 119.
2. Gerard Jans van Dael, volgt onder IIbis op pagina 122.
3. Christina van Dael. Zij trouwde met Jan Bastiaens, lid van het schuttersgilde Sint Nicolaas te Haps. Hij had in 1665 de hoeve De Jachtduivel te Haps, toebehorend aan Johan Schellart, baron van Geysteren, in pacht.⁴¹ Uit dit huwelijk stammen:
 - a. Peter Jans, lid van het schuttersgilde Sint Nicolaas te Haps.
 - b. Maria Jans, gedoopt in maart 1648 te Haps (getuigen: Peter Aerts Bloemen, bosbewaarder van Haps in dienst van de graaf Van den Bergh, en Elisabeth Bastiaens).
4. Nicolaas Jans van Dael. Zijn doopnaam is een aanwijzing dat Joannes van Dael reeds bij de geboorte van dit kind in Haps was gevestigd of dat de moeder uit Haps afkomstig was. Sint

39. GAT, Oisterwijk R 68, oktober 1652. R 69, aanspraak van Boschchaerts, z.d. A. van der Does de Willebois, *Studiebeurzen. Beurzenstichtingen voor de stad en voormalige meijerij van 's-Hertogenbosch* (4 dln.; 's-Hertogenbosch, 1904–1906) III, 175.

40. Archief Sint Nicolaasgilde te Haps. *Lijst van de afgestorven broeders ende susters van Sinte Nicolaesgilde tot Haps anno 1632 opgericht*. Deze lijst is grotendeels chronologisch opgesteld.

41. RANB, Ambtman van het Land van Cuijk 57B, 6 juni 1665.

Nicolaas was namelijk de patroonheilige van de parochie van Haps en men trof diens naam daarom vaak aan onder de gegeven doopnamen. Hij volgt onder IIter op pagina 122.

5. Carolus Jans van Dael, volgt onder IIquater op pagina 123.

6. Geertruij van Dael, overleden op 21 september 1676 te Haps. Zij trouwde met Jacob Jansen, lid van het schuttersgilde Sint Nicolaas te Haps. Hieruit stamt:

a. Maria Jacobs. Zij trouwde 1 februari 1665 te Cuijk (getuige: Karel van Dael, oom van de bruid) met Peter Willems, afkomstig van Haps, zoon van Willem Peters.

7. Een dochter, die trouwde met Dirck Dirck Peters.

II. ARNOLD JANS VAN DAEL⁴², schepen van de hoofdbank van Cuijk (1654, 1665 en 1667), schatbeurder der verpondingen te Haps (1667, 1668), lid van het schuttersgilde Sint Nicolaas te Haps. Hij trouwde voor 1648 met Marij Peeters, overleden op 30 maart 1655 te Haps.

Hij hertrouwde op 16 september 1656 te Cuijk met Mechtilde Aben. Zij was een dochter van Jan Aben en Marij N. Dit tweede huwelijk werd onder huwelijkse voorwaarden gesloten met als getuige Mechtildes oudoom Jan Aben, schepen te Wanroij. In deze huwelijkse voorwaarden werd overeengekomen, *dat die voorkinderen van Aert van Dael, verweckt bij Merrij Peeters in sijne eersten houwelijk, ende die naerkinderen die Aert van Dael ende Metje Aben, toecomende eluijden, door den zegen Godes bijder ander verwecken mochten, sullen weesen een kinderen, alsof deselve van eene vader ende moeder waeren gesproten. Ende dat onder conditie dat die ses voorkinderen van Aert van Dael naer het overlijden van den lancxt levende bruijt ende bruijdegom vooruijt sullen hebben ende genieten uijt het volle goet ieder een hondert en vijftich gulden, maeckende te saemen negen hondert gulden, welcke somme van een hondert en vijftich gulden van ieder kindt sullen erven van het eene voorkindt op het ander, totten lancxt levende toe. Ende voorts sullen van alle 't gene dat van die een ofte d'ander zijde aen moest versterven, die voor ende naerkinderen gelijkelijck profiteren ende genieten, egeene uijtgesondert. Is meede geconditioneert dat de toecomende eluijden, als die voorkinderen sullen gecomen wesen tot haren houwelijkcx dag, op eerlijcke wijze een uijtzet-sel met sullen geven gelijk die naerkinderen, sonder onderscheijt naer gelegentheijt des tijds te doen, ende van gelijcke laten leeren lesen, schrijven ende naijen ende voorts te onderhouden als eerlijcke ouders naer gelegentheijt al haere kinderen behooren te doen. Ende sijn mede gecompareert Jan Aebels ende Merrij sijn huijsvrouw: ende sij beloven mette bruijt hunne dochter ten houwelijk voor een uijtsetsel met te geven eene somme van twee hondert vijftich gulden, een koeij, een bedt, een malder rogge en vijf stuck specx.*

In augustus 1660 werden Arnold van Dael en Johannes Hacksteen door hun medeschepenen en de regenten van de hoofdbank

42. H.B.M. Essink, „Een aantal gegevens over de landdagen van het Land van Cuijk in de zeventiende en achttiende eeuw”, *Merlet*, VIII (1972) 41.; RANB, Collectie Van Hoogstraten 7. Collectie Verheijen 30, f 92, 5 augustus 1660, 21 augustus 1660 en 21 december 1660. SABNC, Cuijk R 403, 6 augustus 1656. Haps R 26.

van Cuijk afgevaardigd om bij de Nassause Domeinraad in Den Haag na te gaan hoe Gillis van Riemsdijck uit Gassel octrooi had verkregen om 18 morgen land af te graven bij Linden, Beers en Gassel. Arnold overleed op 8 september 1682, Mechtilde op 20 april 1693 te Haps. Uit het eerste huwelijk stammen:

1. Maria van Dael, overleden na 6 augustus 1656.
2. Peter van Dael, overleden op 12 oktober 1679 te Haps.
3. Jacobus van Dael, overleden op 21 september 1672 te Haps.
4. Judith van Dael, gedoopt op 3 september 1648 te Haps, overleden na 12 maart 1688. Zij trouwde 3 mei 1675 te Haps met Embertus Gerrits, lid van het Sint Nicolaasgilde aldaar.
5. Gertrudis van Dael, overleden na 6 augustus 1656.
6. Jenneke van Dael, overleden na 5 juli 1694. Zij trouwde op 5 juni 1674 te Haps met Seger Jans Cremers, aldaar gedoopt op 3 juni 1649, lid van het schuttersgilde Sint Nicolaas, overleden na 23 oktober 1717. Hij was een zoon van Jan Thijsen en van Hermken Jans.

Uit het tweede huwelijk werden geboren:

7. Maria van Dael, te Haps gedoopt op 11 november 1657, overleden na 14 juni 1686. Zij trouwde 29 juni 1678 te Haps met Henricus de Bruijn, lid van het Sint Nicolaasgilde, overleden na 28 april 1723. Hij was een zoon van Willem Peters de Bruijn en van Helena Claessen.
8. Elisabeth van Dael⁴³ is te Haps gedoopt op 23 maart 1659 en overleden na 6 januari 1698. Zij trouwde 23 mei 1688 te Haps met Henricus Janssen, afkomstig van Beugen, schatbeurder der verpondingen te Haps (1693–1697). Mogelijk is hij dezelfde als Hendrik Janssen, die in 1700 werd aangesteld als hovenier in dienst van het Sint-Agathaklooster.
9. Joannes van Dael, te Haps gedoopt 14 augustus 1660, trouwde daar op 16 mei 1688 met Jenneke Martens, afkomstig van Escharen, overleden na 18 augustus 1708. Zij vestigden zich te Wanroij. Uit dit huwelijk stamt nageslacht.
10. Gerard van Dael, te Haps gedoopt op 1 augustus 1662 (getuige: Joannes Gerrits van Dael), aldaar overleden op 21 oktober 1676.
11. Abel van Dael⁴⁴ (of Albert), gedoopt te Haps op 16 maart 1664, lid van het Sint Nicolaasgilde, overleden op 22 december 1711 te Haps. Hij trouwde daar op 8 mei 1689 met Maria Peters, gedoopt te Haps op 2 maart 1669, overleden na 10 januari 1743. Zij was een dochter van Peter Jacobs en van Elisabeth Peters Fransen.⁴⁵ Zij hertrouwde op 9 oktober 1718 te Cuijk met Albert Jacobs, afkomstig van Wanroij, overleden op 14 februari 1752 te Wanroij. In hun nalatenschap bevonden zich in 1752 *een huijs, schuur, bakhuijs en ongeveer twee Hollandische mergen twee en een halve hond zoo bouw als weijland. Een stuk bouwland omtrent eenen halve mergen groot, de Laarakker genaamt. Item nog een stuk bouwland, groot onge-*

43. SABNC, Haps R 27-31.

44. SABNC, Cuijk R 431, no. 35, 30 november 1752.

veer vier en een halve hond, de Stokvoort genaemt, met en beneevens de twee voorige parceelen onder den dorp Haps, ressort de hoofbank van Cuijk gelegen. Een huijs, schuur, schop, bakhuijs met bij en aengelegen bouw en weijland, groot ongeveer vier Hollandsche mergen en vier hont. Item een stuk weijland ongeveer vijff hond groot, alle onder Wanroij, ressort de dingbanke Mil gelegen. Een camp weijland gelegen onder den dorpe Oeffelt, groot ongeveer vier en een halve kleine mergen. Item nog een stuk land 't Drieske genaemt, groot ongeveer anderhalve kleijnen mergen en meede onder den voorseijde dorpe van Oeffelt gelegen. Verder bevatte de nalatenschap kapitalen en obligaties ten bedrage van in totaal f 550. Van Abel van Dael en Maria Peters stammen huidige naamdragers Van Daal.



Zilveren plaat van het Sint-Nicolaasgilde te Haps uit 1752, waarop de patroonheilige is afgebeeld.

12. Nicolaas, te Haps gedoopt 4 oktober 1665.

13. Joannes van Dael, gedoopt 8 juli 1667 te Haps, lid van het Sint Nicolaasgilde, overleden op 17 april 1747 te Haps. Hij trouwde 26 februari 1702 te Haps met Elisabeth Peters, aldaar gedoopt op 4 juli 1676 en er overleden op 1 december 1754. Zij was een dochter van Peter Jacobs en van Elisabeth Peters Fransen. Uit dit huwelijk stamt nageslacht.

14. Peter van Dael¹⁶, te Haps gedoopt op 24 februari 1669, lid van het Sint Nicolaasgilde, overleden op 19 januari 1704 te Cuijk. Hij trouwde op 2 mei 1694 te Haps met Johanna Peters, dochter van Peter Jacobs en van Elisabeth Peters Fransen. Johanna hertrouwde met Peter Delissen, schepen van Beers (1701–1706), en hertrouwde nogmaals op 19 januari 1710 te Cuijk met Gerard Baltussen, gedoopt op 13 november 1671 te Linden als zoon van Balthasar Aerts en Ludgarda Ariens.

Op 11 april 1720 kochten Gerard Baltussen en Jenneke Peters van Nelis Theunissen voor de prijs van f 680 een *huijs met schuijr ende moeshoff ende ongeveer derdenhalven Hollandse mergen bouwlandt, gelegen onder den dorpe van Beers. Item een stuxken landt aldaer mede gelegen, genaemt den Crommenhoff, met houtgewasch daerop, groot ongeveer een vierdendeel van eenen mergen, neffens d'erven van Michiel Paradijs ende Lambert Peters geleege*n. Op 30 april hieropvolgend werd de Crommenhoff alweer voor f 52 verkocht aan de buurman Lambert Peters.

Op 1 november 1720 kochten Gerard en Jenneke van het Graafse Sint-Catharinagasthuis een *stuk landt ofte camp, genaemt den Berendts, groot ongeveer drierdendeel van eenen Hollandse mergen, edog de mate onbegrepen, soo groot ende cleijn als het selve in sijne heggen en palen alhier onder Beers gelegen is*. Dit stuk grond, waarvan de afmetingen dus niet geheel duidelijk waren, was voorheen verpacht aan Thijs Barten, die inmiddels was overleden. Naast de koopprijs van f 18 gold als koopvoorwaarde dat Gerard en Jenneke de ach-

terstallige pacht aan het gasthuis zouden voldoen, alsmede de op de grond rustende zakelijke rechten (de grond was jaarlijks belast met een malder en een vat rogge), zodat zij in totaal een bedrag van f 262:10:0 moesten betalen. Veel meer dus dan de kale koopprijs.

Gerard is overleden voor 28 april 1721. Van Peter van Dael en Jenneke Peters stammen huidige naamdragers Van Daal.

15. Rutger van Dael, te Haps gedoopt op 26 juni 1671, aldaar overleden op 30 mei 1690.
16. Herman, te Haps gedoopt op 12 november 1672.

IIbis. GERARD JANS VAN DAEL, lid van het schuttersgilde Sint Nicolaas te Haps, stierf voo 6 juni 1665. Hij trad op 22 februari 1650 te Haps op als getuige bij de doop van Maria de Bruijn, dochter van Willem de Bruijn en Helena Claessen. Hij trouwde met Maria (Claessen?). Uit hun huwelijk stammen:

1. Aeltje Gerrits van Dael, overleden na 21 maart 1695. Zij trouwde met Joannes Gerrits.
2. Joannes Gerrits van Dael⁴⁷, schepen van de hoofdbank van Cuijk (1703–1718), schatbeurder der verpondingen te Haps (1705–1706, 1710–1718), lid van het Sint-Nicolaasgilde. Hij is overleden op 10 juni 1725 te Haps. Hij trouwde 5 november 1671 te Haps met Aldegonda Jans, die aldaar op 3 november 1715 stierf. Zij was vermoedelijk afkomstig uit Haps en een dochter van Joannes Degens en Johanna Jans.

Vermoedelijk stammen uit dit huwelijk ook nog:

3. Theodorus Gerrits van Dael, lid van het schuttersgilde van Sint Nicolaas te Haps.
4. Gertrudis Gerrits van Dael.

IIter. NICOLAAS JANS VAN DAEL, lid van het Sint-Nicolaasgilde te Haps, is overleden voor 6 juni 1665. Hij trouwde eerst met Egberdina N. en hertrouwde op 7 maart 1656 te Haps met Johanna Jansen Gijsberts (of Giessen). Zij hertrouwde op 11 juli 1671 te Cuijk met Hendrik van Weekeren, weduwnaar van Maria Jans.

Uit het eerste huwelijk stammen:

1. Maria Claessen van Dael, overleden na 9 juli 1686. Zij trouwde 15 juni 1670 te Cuijk met Peter Jans Otten, afkomstig van Sint Agatha, lid van het Sint Nicolaasgilde te Haps. Hij was een zoon van Jan Otten.
2. Joannes Claessen van Dael, overleden na 23 april 1675.
3. Gertrudis Claessen van Dael trouwde op 19 mei 1680 te Haps met Wilhelmus Hendriks uit Wijchen.

45. Elisabeth, afkomstig van Malden, was dochter van Peter Fransen en van Elisabeth Lucas (Flinck?). Haar zus Christina was gehuwd met Jan van der Loght, bierbrouwer en richterbode te Haps.

46. SABNC, Beers R 468, no. 59. 11 april 1720: no. 63, 1 november 1720.

47. H.B.M. Essink, „Een aantal gegevens over de landdagen”, 42-44. SABNC, Haps R 36-37 en 45-46.

Uit het tweede huwelijk stammen:

4. Johanna, gedoopt op 26 november 1658 te Beers.
5. Berta van Dael, gedoopt op 6 juni 1660 te Haps, overleden op 26 februari 1740 te Cuijk. Zij trouwde op 27 april 1687 te Cuijk met Wilhelmus Caspers, aldaar gedoopt op 3 november 1657 en er overleden op 12 juni 1721.
6. Nicolaia, gedoopt 22 juli 1665 te Haps.

IIquater. CAROLUS JANS VAN DAEL, landbouwer te Rijkevoort en lid van het Sint Nicolaasgilde te Haps, is overleden aldaar op 2 augustus 1680. Hij trouwde met Aleida N., vermoedelijk overleden voor 1675. Uit dit huwelijk stammen:

1. Maria van Dael, begraven op 13 februari 1699 te Beugen. Zij trouwde met Joannes Jordens Feijen.
2. Paulus van Dael, overleden na 1692. Hij trouwde op 26 juni 1674 te Beugen met Theodora Deijnen uit Groeningen, overleden na 1 augustus 1693. Zij waren woonachtig te Rijkevoort.
3. Henricus van Dael, begraven op 14 juni 1683 te Beugen. Hij trouwde met Jacoba N., begraven op 23 mei 1683 te Beugen.
4. Jacoba van Dael, begraven op 25 september 1702 te Beugen. Zij trouwde aldaar op 10 juni 1684 met Abel Reinders Jansen de Smit.

§ 4. *Losse aanwijzingen.*

Tot slot nog enkele gegevens uit plaatsen in de omgeving van Grave en Haps, die (nog) niet konden worden ingepast:

Oeffelt

In 1439 en opnieuw in 1449 droeg Lodewich Jans voor schepenen van Oeffelt aan Heyn Huysman 2 malder rogge per jaar op, gaande uit een kamp land aan de Meer en gelegen naast *het erf van de kinderen van Jacob van Dael* en het Weyenrade.⁴⁸

Nijmegen

- A. Op 13 november 1468 vermaakte Elisabeth van Dael, zuster in het klooster Betlehem te Nijmegen, al haar toenmalige en toekomstige bezittingen aan dit klooster.⁴⁹
- B. Herman van Dael, provisor van het Sint-Antoniusgilde, was in 1470 eigenaar van een huis, gelegen op of nabij *den Ganzenhoevell*, aan de kant van de Waal te Nijmegen. In 1492 was dit huis in bezit van zijn zoon Nicolaes van Dael.⁵⁰
- C. Op 31 maart 1478 droegen Herman Dericsz, burger van Nijmegen, zijn broer Deric Dericsz en diens vrouw Met van Dael, alsmede Claes van Dael en zijn vrouw Ermgart aan het Sint-Agathaklooster een erfcijns op van 25 Rijnse gulden per jaar, komende uit drie hoeven bij de Hatert.⁵¹
- D. In 1482 hertrouwde Claes van Dael Hermansz te Nijmegen met Aleydis N. Op 12 maart 1492 verklaarde Jan van Reijde aan Claes 500 rijns gulden schuldig te zijn. In 1502 was Claes

48. RANB, Kruisherenklooster Sint Agatha, 291, 21 december 1439. Idem 378, 11 mei 1449.

49. Gemeentearchief Nijmegen, Nijmegen regest 298, 13 november 1468.

50. Gemeentearchief Nijmegen, Nijmegen regest 307, 13 november 1470. R 352, 12 maart 1492.

51. RANB, Kruisherenklooster Sint Agatha 546, 31 maart 1478.

- 52. Gemeentearchief Nijmegen, Nijmegen regest 352, 12 maart 1492.
- 53. Gemeentearchief Nijmegen, Nijmeegse Broederschappen 741 (1504).
- 54. Gemeentearchief Nijmegen, Nijmegen regest 412, 10 april 1509.
- 55. Gemeentearchief Nijmegen, Nijmegen regest 951, 14 november 1583.
- 56. Misschien zijn zij de grootouders van dr. Ameldonck Coets, rond 1680 advocaat en burgemeester van Arnhem, gehuwd met Geertruid van Vinceler.
- 57. Gemeentearchief Nijmegen, Burger-Kinder-Weeshuis 240, 30 april 1612.
- 58. Gemeentearchief Nijmegen, Burger-Kinder-Weeshuis 281, 1 september 1624.
- 59. SABNC, Beers R 464, 6 juni 1626; 13 augustus 1626; 7 juli 1627.

- schepen van Nijmegen.⁵²
- E. In 1504 worden te Nijmegen Hendrik Dirksz van Dael met zijn vrouw Jutje genoemd.⁵³
- F. Op 10 april 1509 schonken Stijna, weduwe van Petrus Franck, en Johannes van Dael en zijn vrouw Elisabeth aan de broederschap van Sint Sebastiaan te Nijmegen ieder de helft van een huis in de Molenstraat, voorheen in bezit van wijlen Willem van Angeren.⁵⁴
- G. Op 2 september 1567 werd Frederik van Dael ingeschreven als grootburger in het burgerboek van Nijmegen. In 1583 werden hij en zijn vrouw Lijsken, alsmede Ermgard, weduwe van Hendrik Versteghen, te Nijmegen genoemd als erfgenamen van wijlen Hendrick Noot, licentmeester van Nijmegen.⁵⁵
- H. In februari 1590 trouwen te Nijmegen Judith van Dael en Jan van Ravensteijn.
- I. Op 31 augustus 1595 trouwen te Nijmegen Jenneke Gerrits van Dael en Adriaen Dercks van Rbijnen.
- J. Op 1 mei 1603 trouwt Hendrika van Dael te Nijmegen met Ameldonck Coets J.U.D., stadssecretaris.⁵⁶
- K. Op 12 april 1612 verkocht Geertje Poeynen aan Wendel van Wachtendonck, weduwe van Dirck van Dael, een rente van f36 per jaar, komende uit een rentebrief van f90 uit de inkomsten en accijnsen der stad Nijmegen. Wendel was vermoedelijk een dochter van Dirck van Wachtendonck, richter in Kranenburg, en Elisabeth Bruyns.⁵⁷
- L. Op 1 september 1624 verkochten Arndt van Dael, schipper, en Mechtelt van Uum, bovengenoemde rente van f36 per jaar aan het Nijmeegse Burgerkinderweeshuis.⁵⁸

Beers

- A. Hermen van Dael wordt in augustus 1626 en juli 1627 genoemd als schepen te Beers. Misschien is hij dezelfde als Hermen Jacobs, die in juni 1626 genoemd wordt als schepen van Beers.⁵⁹ De naam van zijn vrouw was vermoedelijk Gertruda.
- B. Maria Hermens van Dael trouwde op 21 februari 1620 te Beers met Arnold Pruijt. Trouwgetuigen waren: Antoon Hendriks Ebben en *Joanne van Dael ex Arnoldo*. Arnold Pruijt was lid van het Hapse Sint-Nicolaasgilde, maar woonde met zijn gezin te Beers. Uit het huwelijk werd in november 1632 te Beers een zoon gedoopt, Herman, waarbij als doopgetuige Catharina Hermens van Dael optrad.
- C. Petronella Hermens van Dael trouwde op 23 november 1633 te Beers met Petrus Jans. Uit dit huwelijk werd in april 1635 een dochter gedoopt, Gertruda, waarbij als getuigen optraden Joannes van Dael en Theodora van Onsvoort.
- D. Reinier Pruijt, zoon van Arnold Pruijt en Maria van Dael, trad in juni 1665 op als gemachtigde van Geertruij van Dael, woon-

achtig te Haps.⁶⁰

Boxmeer

- A. Op 20 april 1614 werd te Boxmeer Joannes gedoopt, zoon van Joannes van Dael en Mechtilde Paep (getuigen: Petrus van Nissum; Judocus Willems, schoenmaker te Gennep; Bertrama van den Reecken uit Beugen).
- B. Op 21 september 1614 werd te Boxmeer Catharina gedoopt, dochter van Jacobus Hendriks en Heeske Oppermans (getuigen waren Theodorus Jacobs van Dael; Mechtilde Hendriks; Johanna Brouwers, echtgenote van Cornelis de timmerman).
- C. Op 6 mei 1617 werd te Boxmeer gedoopt: Arnoldus, *parens ignoratus*, zoon van Johanna Peters Hossvelts (getuigen: Theodorus Jacobs van Dael; Henricus Hammans; Gertrudis Otten).
- D. Abraham van Dael, geboren rond 1580 te Venlo, trouwde in 1612 met Henrica Schenck van Nydeggen. Hij woonde in het huis *Elsen* te Boxmeer, had het leengoed *de Haert* te Beugen in leen en was schepen van Boxmeer. In de periode 1631–1635 had Abraham een geschil met de pastoor van Beugen, Mathias Alberts, over een beneficie. Hij werd begraven te Boxmeer op 3 juli 1636. Abraham was een zoon van Gerard Jans van Dael en Elisabeth Pijnappel. Zijn tante, Anna Pijnappel, verkocht in 1585 haar aandeel in de herberg *Den Swarten Arent* aan de Markt in Den Bosch aan het echtpaar Coenraad van Werden en Elisabeth Jan Aerts van Dael.⁶¹
- E. Volgens Van Beurden waren leden van de familie Van Dael in de periode 1600–1710 te Boxmeer als advocaten gevestigd.⁶² Nadere bijzonderheden hierover zijn mij niet bekend.
- F. Peter Jans van Dael trouwde 18 mei 1658 te Boxmeer met Martina Ebben uit Beers.
- G. Op 12 november 1685 werd te Boxmeer Joanna Elisabeth gedoopt, dochter van Joannes van Dael en van Catharina Emmerickx (getuigen waren Leonard van Doren; Elisabeth Roberts).

Afferden

Wolfgang van Dael, afkomstig van Venlo, werd op 28 februari 1620 als student in de *artes* ingeschreven aan de universiteit van Leuven. Van 1626 tot 1651 was hij pastoor van Afferden.⁶³

§

Zoals in § 1 is aangegeven, is het de bedoeling om over enkele jaren een uitgebreide genealogie van de familie Van Dael in het Land van Cuijk en omstreken uit te geven, en wel van de oudste generaties tot heden. Met het oog hierop is iedere reactie of aanvulling op dit artikel van harte welkom.

60. RANB, Ambtman Land van Cuijk 57B, 6 juni 1665.

61. Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen*, III, 437. Bistumsarchiv Münster, PFA Goch A 20.1.

62. A.F. van Beurden, *Schetsen uit de geschiedenis van Boxmeer* (Boxmeer, 1934) 56.

63. J.F., „Pastoors van Afferden”, *De Maasgouw*, I (1879) 188. Schillings, *Matricule*, V, 60.

VRAGENRUBRIEK

Vragen

Van de Water

Maria (Mattheys) van de Water (Pieters) trouwt een eerste maal met Jacobus Berchaens, schrijnwerker. Zij krijgen in 1627–1631 drie kinderen, Martinus, Cornelia en Peter, die in Breda worden gedoopt. Het gezin woont in de Kerkstraat tegenover het kerkhof, onder de toren. Jacobus Berchaens overlijdt te Breda in 1631. In 1646 hertrouwt Maria van de Water te Roosendaal met Isebrant Willems van (de) Merode, weduwnaar van Petronella Janssens (Jans). Gezocht wordt informatie over de afkomst van Maria van de Water en de plaats en datum van haar eerste huwelijk. Dankzij een artikel van J.J. Vugs¹ zijn de namen van haar grootouders bekend, te weten Peter van de Water, gehuwd met Neeltken Jan Joris, en Frederick Peeters van de Water, gehuwd met Majken Aertsen.

Is Maria van de Water mogelijk afkomstig uit Den Bosch? Daar woonde immers een familie van die naam. Misschien is er een relatie met de door Becx en De Bakker besproken Jan van de Water, overleden in 1575, en zijn vrouw Heyllegonda († 1603).²

1) J.J. Vugs, „Fragment genealogie van Eijntmeer en van Merode”, *De Brabantse Leeuw*, XXXVI (1987).

2) J. Becx en W. de Bakker, „De deponering van twee afgedwaalde collecties betreffende de geslachten Van de Water en

Beckx”, *Brabant Heem*, XLV (1993) 84. H. van Dijk, „Met voeten getreden. Een inventaris van grafzerken met een figurale voorstelling in Brabantse kerken”, *Brabant Heem*, XLVII (1995) 72.

Antwoorden

Martens (*De Brabantse Leeuw* 1997/2)

Nicolaus Martens betreft Nicolaus Adriani Gerardi Martens, die op 21 april 1626 te Baarle-Hertog huwde met Henrica Robrechts Huijben. Als zijn kinderen zijn bekend:

1. Maria, gedoopt te Baarle-Hertog op 5 december 1628.
2. Cornelia, te Baarle-Hertog gedoopt op 10 februari 1632.
3. Gaspar, te Baarle-Hertog gedoopt op 2 april 1634, heeft nageslacht.
4. Gerardus, geboren circa 1636, heeft nageslacht.

Rond 1650 was hij stadhouder van Baarle-Hertog. In die kwaliteit kocht hij met zijn vrouw een huis en hof te Baarle aan de kerk van zijn zwager Adriaen Peeter Bruijnincx.¹ Hij was een van de erfgenamen van Jan Peeters van Ghilse, toen hij samen met anderen stukken beemd onder Breda verkocht.² Hij was een zoon van Adriaen Gerards Martens (geboren rond 1570) en van Dymphna Jaspers Cruysarts.

Ook Adriaen Gerards Martens was stadhouder van Baarle-Hertog en blijkt de doopsinschrijving van zijn zoon Gaspar tevens molenaar. Bekende kinderen:

1. Nicolaus.
2. Cornelia Adriaen Gerard Martens trouwde op 1 november 1629 te Baarle-Hertog met Adriaen Peters Bruijnincx.
3. Maria Adriaen Gerard Martens trouwde op 1 februari 1632 te Baarle-Hertog met

Adriaen Antonissen Janssen.

4. Gaspar, gedoopt te Baarle-Hertog op 76 augustus 1617, zal jong zijn overleden.

Over Adriaen is het volgende bekend. Als jonge man was hij op 6 april 1587 betrokken bij een vecht- en steekpartij. Voor de schepenbank van Baarle-Nassau sloot hij als *handadige* in gezelschap van zijn zwager Jasper Pieter Cruysarts een akkoord. Toen waren namelijk ten huize van de gekwetste, Jan Jan Gielis Janse, diverse personen verschenen, samen met de pastoor. Zij kwamen overeen dat Adriaen alle onkosten moest betalen, zoals voor de chirurgijn, medicijnen, vrouwen en dienaren.³

In 1592 wordt Adriaen vermeld in de borgemeestersrekening van Baarle-Hertog voor de uitbetaling van f 9 en f 20, omdat hij toen *twee schanscorven* en stro had vervoerd naar Geertruidenberg, welke stad toen werd belegerd.⁴ In 1612 kreeg hij reiskostenvergoedingen, omdat hij met de secretaris van Baarle-Hertog naar Rotterdam en Antwerpen was gereisd.⁵ Als stadhouder wordt hij sinds 1627 regelmatig vermeld.⁶ Op 10 januari 1608 accordeerde hij met Peeter Jacob Blauw over de afrekening voor wijlen zijn neef Geerdard Dierck Gerartsen in verband met de huur van diens stede.⁷ De drie kinderen van Adriaen Geert Martens, namelijk Nicolaus, Maeijke en Cornelia, worden vermeld in een schepenakte van 1662, als zij verschillende renten delen, afkomstig van hun moeder en van hun tante Caharina Jasepr Cruysarts.⁸ In 1650 verkocht dezelfde drie de stede die eertijds hun ouders toebehoorde; het derde deel werd gekocht door hun zwager Adriaen Peeter Bruijnincx.⁹

1) Rijksarchief Antwerpen, Oudgemeentearchief Baarle-Hertog 27, ongef.

- 2) Gemeentearchief Breda, Breda R 528, f 35, 6 maart 1632.
- 3) Streekarchivariaat Kring Oosterhout, Baarle-Nassau R 124, f 135.
- 4) Rijksarchief Antwerpen, Oud-gemeentearchief Baarle-Hertog 14a.
- 5) Rijksarchief Antwerpen, Oud-gemeentearchief Baarle-Hertog 14b, 26 november 1612; 30 december 1612.
- 6) Rijksarchief Antwerpen, Oud-gemeentearchief Baarle-Hertog 35, ongef.
- 7) Streekarchivariaat Kring Oosterhout, Baarle-Nassau R 125, f 134.
- 8) Rijksarchief Antwerpen, Oud-gemeentearchief Baarle-Hertog 27, ongef., 20 november 1662.
- 9) Rijksarchief Antwerpen, Oud-gemeentearchief Baarle-Hertog 27, ongef., 15 december 1650.

A.M. Bosters,
Koningin Julianalaan 339,
2273 JJ Voorburg

Van der Sterren (*De Brabantse Leeuw* 1993/3)

Na de verovering van Den Bosch in 1629 vestigde zich daar Cornelis Pieters van der Starre, timmerman in 's lands dienst¹, die onder meer aan het stadhuis verschillende werkzaamheden verrichtte. Uit Delft kwam Michael van der Sterre, die minstens in 1671–1715 pastoor was te Uitgeest.²

De in *De Brabantse Leeuw* 1999/4 genoemde Judith Pallas van Bonten Os was een dochter van Jacob Bontenosch van Pallas en van Aeltgen Verseijden (niet Verheijden) uit Rotterdam, dochter van de bierbrouwer Jan Dirck Versijden en van Dirckje Jaspers van Zoelen. Jacob (zoon van Jacob Bontenosch van Pallas en Judith Henricx te Amsterdam) was in 1627 met Aeltgen getrouwd.

Te Amsterdam woonde Isabella Pallaes van der Starre, wiens vader Dirck Pallaes van der Starre in dienst van keizer Ferdinand III had

gevochten tegen de Turken in Belgrado. Zij was gehuwd met jonker Jacob Bartoud van Teylingen, die in 1627 was beleend met de hofstede Poelenburgh te Heemstede in Kennemerland.

- 1) Notarieel archief Vlaardingen 5, p. 122, 9 juni 1631.
- 2) *Algemeen Nederlandsch Familienblad*, no. 15, 154.

S. Middelhoek
Laan van Klarenbeek 94
6824 JT Arnhem



Prijsvraag

Het Rijksarchief in Noord-Brabant en Brabants Heem, organisatoren van de vierde Genealogische Dag, schrijven een prijsvraag uit over genealogie en rechtspraak. Belangstellenden worden uitgenodigd een kort verhaal te schrijven over een originele archieffonds over rechtzaken in de familie, waaronder burenruzies, ruzies bij erfenissen of bijvoorbeeld ouderschapskwesties.

Het verhaal moet voor 15 augustus 2000 worden ingezonden naar Rijksarchief in Noord-Brabant o.v.v. 'Prijsvraag Rechtszaak in de Familie', Zuid-Willemsvaart 2, 5211 NW 's-Hertogenbosch. Op de genealogische dag wordt de winnaar bekend gemaakt. De dag vindt plaats op zaterdag 16 september 2000 van 10.00 tot 16.30 uur in het Rijksarchief.

Joden, Chinezen en christenen

In het artikel over de joodse familie Hartog in de eerste aflevering

van deze jaargang is op p. 54 een fout geslopen met de vermelding van de half joodse, half christelijke David Hartog. Hij is in feite half Chinees en half joods.



Prosopografie

- > Dopen te Woensdrecht, 1797–1799, in: *Tijding* (1999-2000) 43-78.
- > Beroepen en beoefenaars te Deurne, 1806–1808, in: *D'n Uytbeyndel*, no. 44 (winter 2000) 13-19.
- > Weerbare mannen te Lage Zwaluwe, 1784, in: *De Burt*, no. 35 (februari 2000) 37-44.
- > Zoeaven uit Ginneken, in: *Brieven van Paulus*, XXV (2000) 161-174.

ø

Biografie

- > Johannes Peperkamp te Middelrode, bankroetier in 1890, in: *Achterum*, IV (februari 2000) 9-14.
- > Jan Baptist Verreet, onderwijzer te Weelde (1789–1867),

ø

Genealogie

- > Nakomelingen van Jan v.d. Ven (1843–1917) uit Veghel en Annemieke v.d. Heuvel (1845–1931) in de Verenigde Staten en de meierij, in: *De Wanmeule*, no. 18 (december 1999) 14-19.
- > Dirkzwager uit Bleiswijk (sinds 1490) te Zevenbergen (sinds

1891), in: *Oud Nieuws*, XX (maart 2000) 4-13.

➤ Ongeboren kind erft in 1720 van moeder de heerlijkheid Asten, in: *De Vonder*, VI (1999, no. 1) 17-25.

➤ Kwartierstaat van Henrica van

der Heijden (Berlicum, 1873-1938), vijf generaties, in: *Rondom de Plaets*, XI (2000, no. 1).

➤ Gyben, Stoops en Grauwen als eigenaars van een hoeve te Ulvenhout, 16e-18e eeuw, in: *Brieven*

van Paulus, XXIV (1999) 108.

➤ Dickens te Ravels en Weelde, in: *de drie goddelijke deugden*, IV (2000) 72-75.

L.F.W. Adriaenssen en H.V.F.M. van Hapert

Van Hapert te Woensel

De stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening en *De Brabantse Leeuw* zetten de serie **Brabantse Stambomen** voort met deel vijf.

Het boek komt op 15 april uit, is 150 bladzijden dik, rijk geïllustreerd en heellinnen gebonden. U kunt het bestellen door f 50 over te maken op girorekening nummer 4435578 van *De Brabantse Leeuw* te Nuenen, onder vermelding van 'Van Hapert'.

Aleen deel 3 van de serie is nog verkrijgbaar: C. van Beek, *De familie Van Beek en aanverwante geslachten, in het bijzonder Oerlemans* (f 55).



Aan dit nummer is meegewerkt door:

Mr. J.A.H. Boeren, Heijhoefpromenade 209, 5043 RD Tilburg

L.F.P.M. de Brouwer, Wilgenlaan 11, 5071 CA Udenhout

Mr. E.S.A.M. van Daal, Hoge Wal 136, 5053 AT Goirle

L.F.W. Adriaenssen, Van der Hoopstraat 85-3, 1051 VD Amsterdam

A.M. Bosters, Koningin Julianalaan 339, 2273 JJ Voorburg

J.G.N.M. van der Zanden, Klaverveld 4, 4854 KW Bavel

De Brabantse Leeuw

Het genealogische en heraldische tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt al sinds 1952 uitgegeven. In het tijdschrift treft u zowel stamboomafstammelingen aan als complete genealogieën, reconstructies of besprekingen van voor een familie belangrijke voorvallen, lijsten van bepaalde beroeps- en bevolkingsgroepen enzovoorts. Behalve genealogische en prosopografische bijdragen bevat het blad ook artikelen op het vlak van de heraldiek, de banistiek, de zegelkunde en incidenteel ook de heemkunde. De Brabantse Leeuw verschijnt jaarlijks in vier afleveringen van elk 64 pagina's. Elke jaargang wordt voorzien van een alfabetisch naamregister.

Registers

Tot de service van De Brabantse Leeuw behoort ook HazaZoek, een verzameling van alle registers van het tijdschrift. Met deze cumulatieve index kan een genealoog zich pijlsnel toegang verschaffen tot de inhoud van alle jaargangen. Elk jaar verschijnt er een aanvulling op diskette. Ook de registers van het Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant zijn in HazaZoek opgenomen.

Helpende hand

De Brabantse Leeuw wordt gekenmerkt door artikelen die meer bevatten dan alleen data en beroepen. De hoge kwaliteit van de artikelen resulteert in een grote informatieve waarde. Ook uw genealogie of stamreeks kan een plaats krijgen in De Brabantse Leeuw, zodat deze voor andere onderzoekers en belangstellenden toegankelijk wordt gemaakt. Mogelijk heeft u voldoende materiaal verzameld en geordend, maar schrikt u terug voor het schrijven van een artikel. In dat geval wil de redactie van De Brabantse Leeuw u graag de helpende hand bieden met advies en begeleiding. Schroomt u daarom niet om contact op te nemen met de redactie, als u meent dat u waardevol materiaal bezit dat een publicatie verdient.

Familieboeken

Naast publicatie in het tijdschrift kan De Brabantse Leeuw uw genealogie ook in boekvorm uitgeven, als deel van de reeks Brabantse Stambomen. Ook hierbij wil de redactie u graag met begeleiding en advies ter zijde staan. In de serie Brabantse Stambomen is al een aantal familiegeschiedenissen verschenen. Verschillende andere familieboeken zijn in voorbereiding.

Stichting BRG

Het tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt sinds 1995 uitgegeven door de stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening. De stichting BRG geeft historische publicaties uit en verschillende tijdschriften. Verder organiseert de BRG jaarlijks tal van cursussen en lezingen over de Brabantse geschiedenis. Voor genealogen zijn drie cursussen interessant: het Bosch' protocol, genealogie voor beginners en genealogie voor gevorderden. Stamboomonderzoek is vaak een eerste kennismaking met de historie van Brabant. Sommige genealogen ontwikkelen zich tot lokale of regionale geschiedvorsers, tot heemkundigen of archeologen. Ook voor hen biedt de stichting BRG lezingen, cursussen en andersoortige ondersteuning.

STICHTING BRABANTSE REGIONALE GESCHIEDBEOEFENING

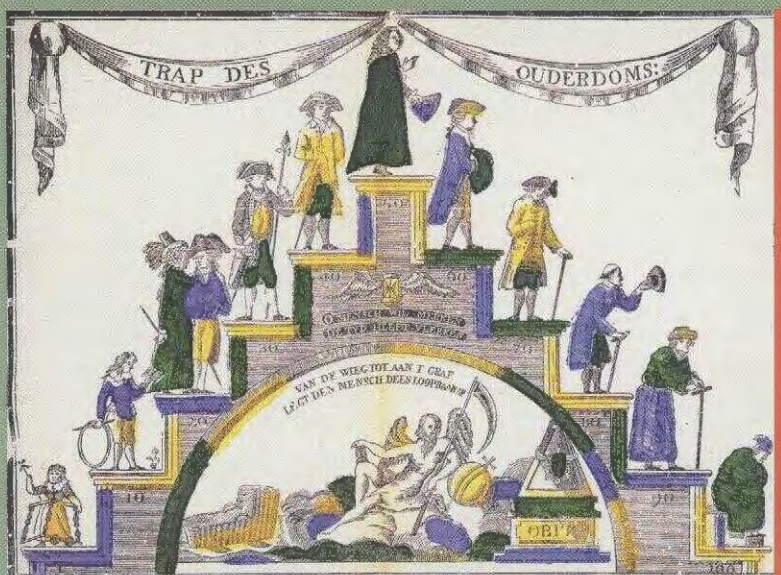
Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Telefoon: (073) 6146193 / Fax: (073) 6127045 / E-mail: brg.brabant@wxs.nl

INHOUD

"Lieden zonder eergevoel"	
Erfenisperielen ten tijde van pest	
Vergroesen en Van Groesen	
Een onverwachte erfenis	
De familie Van Oesterzeel	
De oudste generaties	
Van Dael in Grave en	
het Land van Cuijk	

L.F.W. Adriaenssen en J.G.N.M. van der Zanden	65
L.F.P.M. de Brouwer	74
A.M. Bosters	84
J.A.H. Boeren	94
L.F.W. Adriaenssen	100
Mr. E.S.A.M. van Daal	111



Sprokkelingen	83, 93
Vragenrubriek	126
Mededelingen	127
Genealogie en heemkunde	127

De Brabantse Leeuw

Tijdschrift voor genealogie

De Brabantse Leeuw is een uitgave van de
Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

Redactieadres:

De Brabantse Leeuw

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

Redactie:

drs. L.F.W. Adriaenssen (voorzitter), mr. G. Berkelmans,

mr. J.A.H. Boeren, dr. ir. C.H.J. van den Brekel,

L.F.P.M. de Brouwer, P.G.A.M. Peeters-Veraart en

ir. J.G.N.M. van der Zanden

Basis-ontwerp: NIKA Grafische Vormgeving, Vught

Lay-out en opmaak: L.F.W. Adriaenssen, Amsterdam

Druk: Biblo, 's-Hertogenbosch

Abonnementen en losse nummers:

De Brabantse Leeuw verschijnt vier maal per jaar. Prijs losse nummers: f 12,50. Abonnementen: f 47,50, buitenland f 60,00.

Introductie-abonnementen: f 25,00 voor de lopende jaargang.

Abonnementen kunnen ingaan in het lopende of eerstvolgende jaar. De berekening geschiedt per kalenderjaar. Opzeggingen zijn alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

Registers:

De registers van alle jaargangen zijn samengebracht in het softwarepakket HazaZoek. De prijs van deze cumulatieve index bedraagt f 40,00 en de jaarlijkse aanvulling kost f 7,50.

Opgave van abonnementen, bestellen van HazaZoek, losse nummers en oude jaargangen:

Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

t.a.v. Ria de Folter-Sebregts

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

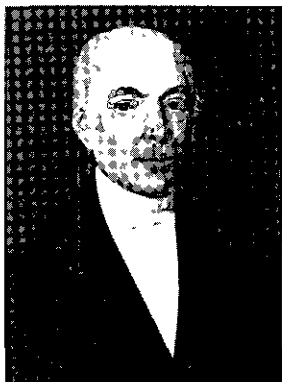
E-mail: brg.brant@wxs.nl

ISSN 0006-8632

NEGENENDERTIG FAMILIEPORTRETJES

Een potloodtekening van Leonard Raymakers

DR. C.B.A.J. PUYLAERT



Leonardus Petrus Raymakers
(no. 2).



Allegonda Hendrina Smits
(no. 2).

Mevrouw L. Gerritsma-Raymakers te Doetinchem bezit een potloodtekening uit ongeveer 1870, waarop niet minder dan negenderigt leden van haar familie staan afgebeeld. De kwaliteit van de tekening is slecht, maar de afgebeelde gezichten zijn in elk geval herkenbaar. Reden dus om het groepsportret in dit blad op te nemen.

1. Grandpa Schillemans (Hubertus P.), gehuwd met Anna Maria Liefmans. Zij waren de ouders van 12, 13, 14, 18, 22, 28, 30, 35 en 37 en de schoonouders van 31 en 38.
2. Grandpa Raymakers (1788–1872), Leonardus Petrus Raymakers, was fabrikant in tabak en snuif te Eindhoven, waar hij in de Vrijstraat woonde. Hij was deken van het Sint-Sebastiaansgilde. Hij werd met zes paarden begraven.
3. Grandma Raymakers heette Allegonda Hendrina Smits (1791–1861). Zij was een dochter van Johannes Nicolaas Smits uit De Oranjeboom aan de Demer te Eindhoven.
4. Heerom Johannes H.J. Smits (1780–1854) was regent van het seminarie te Sint-Michielsgestel.
5. Grandma Moll-van de Moosdijk was gehuwd met de volgende.
6. Grandpa Antonis van Moll (1754–1843), bankier.
7. Jan van Moll, luitenant, was een zoon van Daan van Moll en een broer van Jan Antoon.
8. Betsy de Bruyn-van Moll was gehuwd met een arts te Helmond.
9. Oom Pompen-van Moll, schoonbroer van 'vader' Van Moll, wethouder en plaatsvervangend burgemeester van 's-Hertogenbosch, commandant van de schutterij.
10. Betje Pompen-van Moll, zuster van 'vader' Van Moll.
11. Pa Raymakers¹ (Leonardus Cornelis Adrianus), geboren op 3 juni 1842 en overleden op 23 maart 1917, was wijnkooper te Eindhoven (sinds 1718–1783 Raymakers-Prinzen) en woonde op de Stratumsedijk aldaar. Hij richtte met zijn achterneef Willibrord Baekers de textielfabriek Baekers & Raymakers op (bekend van Bara Markiezen). Voorts was hij lid van de gemeenteraad van Eindhoven, lid van het kerkbestuur en vice-president van het rooms-katholiek armbestuur. Hij was gehuwd met Sophia van der Velden (1848–1878) en de vader

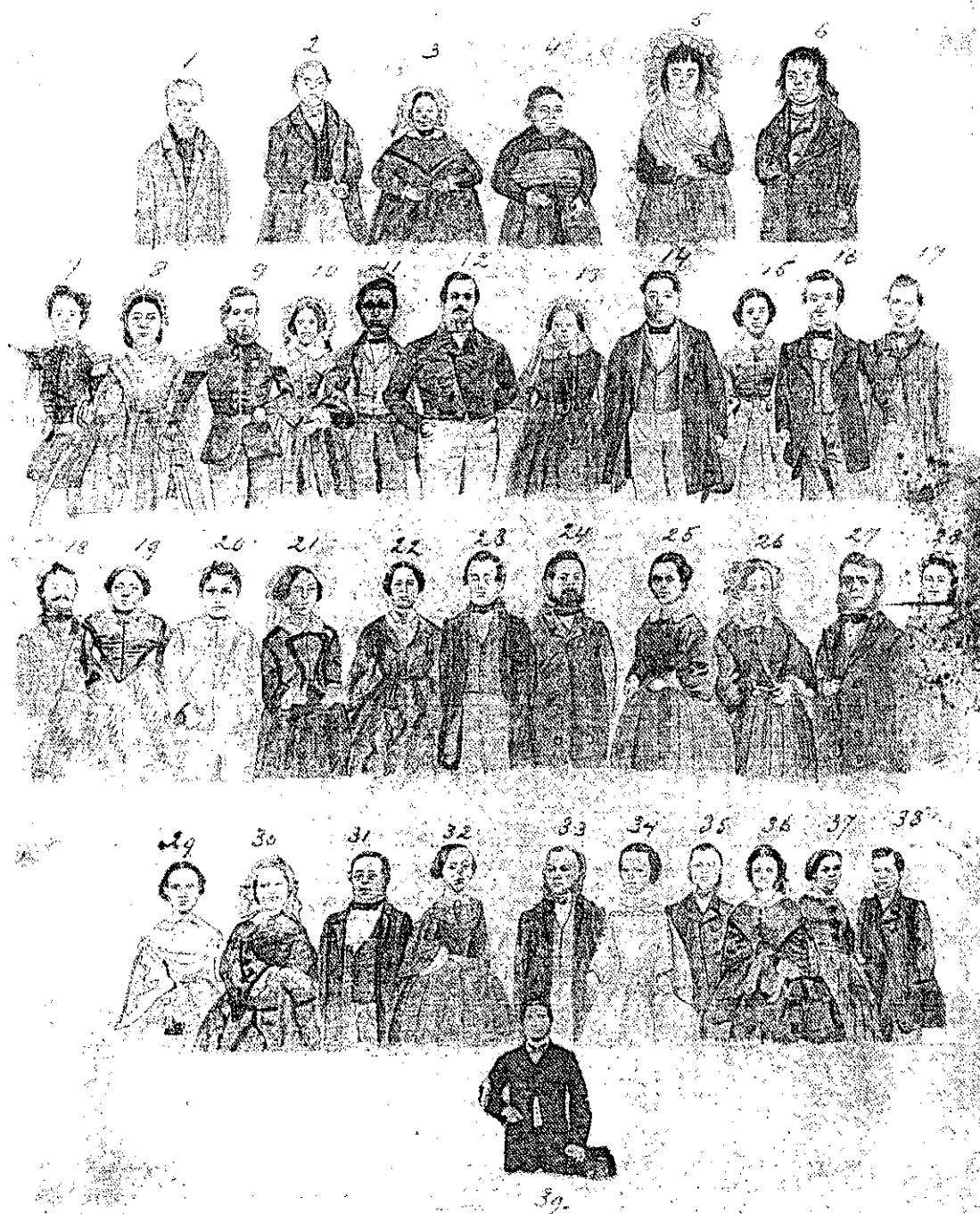
van Piet Raymakers (1872–1943), die in 1906 trouwde met Bella Aukes.

12. Oom Joseph Schillemans, advocaat te Amsterdam. Hij was ongehuwd.
13. Tante Kee Schillemans, geboren Cornelia de Wit te Zierikzee.
14. Oom Piet Schillemans, dijkgraaf en rentenier te Zierikzee.
15. Maria Smelt-Raymakers (1843–1883) was de enige zuster van nummer 11. Zij trouwde achtereenvolgens met Benard Smelt en diens broer Hubert Smelt.
16. Bernard Smelt (1834–1870), reder te Amsterdam, was een zwager van pa Raymakers.
17. Jan Smelt, broer van Bernard en Hubert, is jong overleden. Hij was geëngageerd met *mademoiselle* Jane van der Heyden.
18. Dr. Guillaume Schillemans, arts te Amsterdam, broer van nummer 12.
19. Tante Cateau Raymakers (1818–1891) is in 1848 gehuwd met Adam Baptist (1822–1857), apotheker te 's-Hertogenbosch.
20. Adriaan van Moll (1851–1900), halfbroer van pa Raymakers, gehuwd met Marie Peeters uit Neeroeteren (1856–1944). Hun huwelijk bleef kinderloos.
21. Tante Minette (Wilhemina Raymakers, 1824–1856), gehuwd met Johan Henri Timmermans, sigarenfabrikant in vennootschap met zijn zwager Frans en Henri Raymakers in 1849–1862 en nadien alleen met Henri.
22. Gandma Josephina Johanna Schillemans, bijgenaamd De Poes, geboren te Zierikzee en te Amsterdam overleden in 1875, was gehuwd met papa Johan Raymakers (1816–1842) en in tweede echt met de bankier Antonis van Moll (volgt hierna).
23. Papa Antonis van Moll (stiefvader), bankier, woonde in het huis Raming te Eindhoven aan de Rechtestraat en stierf te Eindhoven op 3 maart 1887.
24. Oom Driek (Henri Raymakers; 1821–1878), sigarenfabrikant, is in 1850 gehuwd met Cateau Raymakers uit Helmond. Zie de nummers 21, 27 en 33.
25. Cateau Raymakers (1823–1907) uit Helmond, gehuwd met Henri Raymakers (hiervoor).
26. Jeanette Schoenmakers (Johanna Maria; 1809–1862), dochter van de burgemeester van Waspik, trouwde in 1841 met Frans Raymakers.
27. Oom Frans Raymakers (Frans Hubertus; 1815–1870), oudste zoon van Leon Raymakers en A.H. Smits (nummers 2 en 3), was fabrikant in sigaren, tabak en snuif, in 1849–1862 met zijn broer Henri en zijn zwager (nummers 21 en 33). Daarna trad hij uit en fabriceerde hij weer tabak, snuif en karotten (pruimtabak). Hij woonde te Eindhoven naast het stadhuis en werd begraven in een zwart, lakens pak. De firma, die in 1849 Hoefnagels & Zonen, Van Baer en Raymakers heette, werd na zijn

1. J.M.P. van Oorschot, *Eindhoven. Een samenleving in verandering* (2 dln.; Eindhoven, 1982) I, 137, 138. G. van den Brink, *De grote overgang. Een lokaal onderzoek naar de modernisering van het bestaan. Woensel 1670–1920* (Nijmegen, 1996) 160.

2. Van den Oord, *Eindhoven*, I, 139, 140. M.G.J. Duijvendak, *Rooms, rijk of regentesk. Elitevorming en machtsverhoudingen in oostelijk Noord-Brabant (circa 1810-1914)* ('s-Hertogenbosch, 1990) 283. Van den Brink, *Degrote overgang*, 158, 162, 172, 174.
3. Duijvendak, *Rooms, rijk of regentesk*, 338.

- dood voortgezet als F.H. Raymakers & Zonen.
28. Tante Antje Mennen-Schillemans te 's-Hertogenbosch.
 29. Cornelia Smet trouwde met Croese. Hun huwelijk bleef kinderloos.
 30. Tante Mimi Smelt-Schillemans (1814-1878) was gehuwd met Gerrit Smelt, reder te Amsterdam. Zij waren de ouders van Maria, Jan, Bernard, Cornelia en Gerrit (nummers 15, 16, 17, 29, 31). Gerrit was een zoon van Frederik Smelt, reder te Amsterdam, en Christina Sara ten Hagen, eigenaars van het buitengoed Het Goerée.
 31. Oom Gerrit Smelt was de schoonvader van de enige zuster (Maria) van Leon Raymakers.
 32. Nicht Mies Smelt (1837-1874), gehuwd met J.H.J. Timmermans (volgt hierna).
 33. Johan Henri J. Timmermans, sigarenfabrikant, trouwde met Minette Raymakers (nummer 21) en hertrouwde met Mies Smelt (nummer 32). Zijn eerste vrouw was een tante van Bernard en Hubert Smelt, broers van zijn tweede vrouw (nummers 21, 24, 27). Hij was dus oom door zijn eerste en neef door zijn tweede huwelijk.
 34. Jeanette Smelt en Adolph John Mignot² (1835-1911) waren de ouders van Renée Mignot-Deurvorst. Adolf was sinds 1858 sigarenfabrikant te Woensel onder de firma Mignot & De Block. Voor hij zich in Eindhoven vestigde, komende uit Amerika, kwam hij voor de oprichting van zijn fabriek raad vragen bij Frans Raymakers (nummer 27).
 35. Johan Schillemans (1858-1918) was de vader van Christine, die trouwde met Willem Prinzen³, en de oom van Leon Raymakers, de tekenaar. Prinzen was door Christina Schillemans een neef van Leon, maar door zijn eerdere huwelijk met Catharina van Moll was hij al diens zwager.
 36. Catharina ten Hagen, echtgenote van Johan Schillemans (de vorige).
 37. Tante Jeanette Luycks-Schillemans.
 38. Oom Frans Luycks, apotheker en raadslid te 's-Hertogenbosch, gehuwd met Jeanette Schillemans.
 39. Leonard Hubertus Johannes Raymakers is de tekenaar van de familieportretten. Hij is te Eindhoven geboren op 3 juni 1842, trouwde te Woensel op 4 mei 1868 met Sophia Johanna van der Velden, hertrouwde te Helmond op 15 mei 1879 met Francisca Huberta Prinzen en sloot een derde huwelijk met Elisabeth Catharina Maria Dehé. Op 25 februari 1917 is hij in Den Haag overleden. Hij was wijnkoper. De tekening met de portretjes is in bezit van zijn kleindochter mevrouw Gerritsma-Raymakers te Doetinchem.



DE HERKOMST VAN DE HEREN VAN HERLAER

H. VERDONK

§ 1. Inleiding

In de gemeente Sint-Michielsgestel, niet ver van de plaats waar de Essche Stroom in de Dommel valt, staat op een lichte verhoging in het landschap een boerderij met de naam Out-Herlaer. Ooit heeft hier – misschien al in de middeleeuwen – een kasteel gestaan van de heren van Herlaer. Omdat ter plaatse nog geen uitvoerig archeologisch onderzoek heeft plaatsgevonden, is de ouderdom van deze versterkte plaats nog niet nader vastgesteld. Van het kasteel, dat in 1737 definitief werd afgebroken, bestaan verschillende afbeeldingen die een rondlopende ringmuur laten zien en ook de voormalige gracht is cirkelvormig geweest. Hierdoor rijst het vermoeden dat het kasteel is gebouwd op de fundamenteën van een oude waterburcht.¹

§ 2. De eerste vermelding van Herlaer

De naam Herlaer wordt voor het eerst genoemd in een oorkonde van gravin Adelheid, een dochter van graaf Everhard, waarin zij voor haar zieleheil en dat van haar echtgenoot graaf Hendrik het landgoed Orthen bij Den Bosch schenkt aan de Utrechtse Sint-Maartenskerk en aan Koenraad, de bisschop van Utrecht, van wie zij dit landgoed in leen terug ontvangt en die haar nog een hof te Weurt bij Ewijk in de Betuwe alsmede een hof te Wadenoyen bij Tiel in precaria geeft.² De oorkonde wordt gedateerd tussen 1076 en 1099, en onder de getuigen bij deze handeling verschijnt *Theodericus de Herlar et filius eius Poppo*. Echter omtrent de echtheid van van de getuigenrij bestaat enige twijfel. Er wordt verondersteld dat de getuigenrij van deze oorkonde, waarvan het origineel niet voorhanden is, later is toegevoegd.³ De onder de getuigen vermelde Gerung van Asperen wordt tussen 1134 en 1139 vermeld, terwijl het bestaan van de in deze rij genoemde Rutger van Malsen in twijfel wordt getrokken.⁴ De vermelding van Dirk van Herlaer en zijn zoon Poppo in onderhavige getuigenrij is niet van invloed op de uiteindelijke conclusie van het hier behandelde.

Dirk van Herlaer wordt in 1087 nogmaals in een oorkonde genoemd.⁵ Hij was door de keizer aangesteld als voogd voor de Sint-Servaaskerk te Maastricht. Ten onrechte wordt de hier ver-

1. J. Hendriks, „Oud-Herlaer”, *Het Brabants Kasteel*, IV (1981) 3-7.
2. H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. I. De meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert)* (2 stukken; 's-Gravenhage, 1979), I, no. 32, p. 50. J.A. Coldewey, *De heren van Kuyc (1096-1400)* (Tilburg, 1981) 11.
3. C. Pijnacker Hordijk, „De castelani van Utrecht, hoofdzakelijk in de 12de eeuw”, *Bijdragen voor vaderlandsche geschiedenis en oudheidkunde*, 4e reeks, dl. 3 (1902) 20, noot 7.
4. Coldewey, *De heren van Kuyc*, 12.
5. L.A.J.W. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen Gelre en Zutphen, tot op den slag van Woeringen, 5 juni 1288* ('s-Gravenhage, 1872) no. 193, pp. 191, 192, noot.

melde Dirk van Herlaer gehouden voor graaf Dirk van Are, die volgens de *Annales Rodenses* in 1121 een bezit had te Heerlen, *proprium erat Herle*.⁶

In aanwezigheid van kerkelijke hoogwaardigheidsbekleders en rijksvorsten hield keizer Hendrik IV in mei 1078 te Aken een bijeenkomst en besliste hij in het geschil aangaande de kerk van Echt tussen Dirk van Herlaer, de voogd van de Sint-Servaaskerk te Maastricht, en graaf Gerard van Wassenberg. Gerard werd voor de tweede maal veroordeeld om de inkomsten van de kerk te Echt, die hij zich wederrechtelijk had toegeëigend, terug te geven aan de Sint-Servaaskerk. De aanloop naar deze veroordeling wordt uitvoerig bericht door Jocundus.

§ 3. De getuigenis van Jocundus

Gedurende zijn verblijf te Maastricht schreef de uit Aquitanië afkomstige priester Jocundus het levensverhaal van de Heilige Servatius: de *Vita sancti Servatii*. Aansluitend begon hij omstreeks 1076 de wonderen die deze heilige verrichtte te beschrijven en hij voltooide dit werk, de *Miracula sancti Servatii*, in of kort na 1087.⁷ Hoewel Jocundus de indruk wekt een goedgelovig iemand te zijn die zich van alles op de mouw liet spelden, blijkt toch een groot aantal van zijn mededelingen betrouwbaar en waardevol te zijn⁸, ook al zijn deze mededelingen als zodanig niet direct herkenbaar. Het relaas van Jocundus over een beginnende ziekte bij de Lotharingse paltsgraaf Hendrik⁹ geeft aan dat hij goed op de hoogte was. Jocundus zinspeelde hier wellicht op de aanleiding tot de moord, in 1060, door paltsgraaf Hendrik op zijn vrouw als gevolg van een geestesziekte, *mentis insania*, zoals in de Hildesheimer jaarboeken wordt vermeld¹⁰, zonder dat hij op deze daad nader ingaat. Het zal vooral te maken hebben met het feit dat Jocundus een hagiograaf was en geen geschiedschrijver. Nagenoeg alle gebeurtenissen die hij beschrijft, staan in relatie tot de heilige Servatius.

Zo verhaalt Jocundus aan het einde van zijn werk ook over de reis die de schrijver met relikwieën van de heilige Servatius naar Aken heeft ondernomen om de kerk te Echt en haar inkomsten terug te krijgen.¹¹ Ligt de nadruk van dit verhaal op de triomfante intocht van de relikwieën te Aken, door Jocundus wordt terloops ook nog gewezen op de aanleiding van deze reis.

In 1076, na de moord op de hertog van Nederlotharingen, Godfried met de Bult, had keizer Hendrik IV dit hertogdom opgedragen aan zijn tweejarige zoon Koenraad en werd graaf Albert III van Namen door de keizer belast met de uitoefening van het gezag. In het eerste regeringsjaar, (*qui anno eodem de duce translatus est in regem*), aldus Jocundus, ontving een zekere Gerard (*quidam princeps, Gerhardus nomine*) uit handen van graaf Albert van Namen (*acceperat villam a Namucensi comite Adelberto*) het domein Echt in leen.

Deze Gerard vergreep zich bij herhaling aan de inkomsten van

6. F.W. Oediger, „Steinfeld. Zur Gründung des ersten Klosters und die Verwandtschaft der Grafen von Are und Limburg“, in: *Vom Leben am Niederrhein* (Düsseldorf, 1973) 102. noot 30. De spellingsvorm van de naam Heerlen met aan het eind een r komt in geen enkele bron voor (M. Gysseling, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland*, dl. I, [Tongeren], 1960) 462. R.E. Künzel e.a., *Lexicon van Nederlandse toponiemen tot 1200* (Amsterdam, 1989) 169).

7. P.C. Boeren, *Jocundus biographie de Saint Servais* (Den Haag, 1972) 35.

8. J. Deeters, *Servatiusstift und Stadt Maastricht* (Bonn, 1970) 135.

9. R. Köpke (uitg.), „Jocundi translatio S. Servatii Traiectensis“ (Hannover, 1856) 115.

10. G.H. Pertz (uitg.), „Annales Hildesheimenses“ (Hannover, 1839) 70. Zie ook U. Lewald, „Das Schicksal eines Rheinischen Fürstengeschlechtes“, *Rheinische Vierteljahrsblätter*, XLIII (1979) 158.

11. Köpke, „Jocundi translatio“, 123.

de kerk te Echt, die tussen 929 en 939 door Gerberga, de echtgenote van hertog Giselbert van Lotharingen en zuster van keizer Otto I, aan de Sint-Servaaskerk te Maastricht waren geschonken. Zijdelings noemt Jocundus deze Gerard net zo vals als de knappe Absalom, de zoon van David. Ofschoon Jocundus geruime tijd te Maastricht verbleef, noemt hij de boosdoener slechts bij zijn voornaam en wist hij kennelijk niet precies wie deze Gerard was. Of hij vond het niet relevant hem nader aan te duiden, want Jocundus weet wel nauwkeurig aan te geven welke graaf in 1076 met de uitoefening van het hertogelijke gezag werd belast.

Volgens Jocundus ontving keizer Hendrik IV, die in mei 1087 voor het houden van een rijksdag met de verschillende vorsten te Aken bijeen was, met verontwaardiging het bericht over het onrecht dat te Echt plaatsvond. Hij was daar kwaad over en met hem de vorsten die zich inmiddels te Aken hadden verzameld. Bovengenoemde Gerard kwam daar ook heen, in gezelschap van de Utrechtse bisschop Koenraad. Maar de steun van de Utrechtse bisschop mocht Gerard niet baten.

Blijkens de oorkonde naar aanleiding van deze bijeenkomst was de boosdoener, hier graaf Gerard van Wassenberg genoemd, al eens eerder voor dit vergrijp veroordeeld.⁵ Bij deze gelegenheid werd Dirk van Herlaer als voogd aangesteld van de Sint-Servaaskerk te Maastricht. Het einde van het geschil geeft Jocundus in andere bewoordingen weer en uiteraard schrijft hij de goede afloop voor de Sint-Servaaskerk toe aan de wonderen van heilige Servatius. Desondanks mag worden aangenomen dat de aanleiding van het conflict, zoals hij die beschrijft, wel overeenkomstig de waarheid is.

Aan het slot van zijn verhaal, over de reis die de schrijn met relikwieën van de heilige Servatius naar Aken heeft ondernomen, meldt Jocundus nog dat in dit gezelschap namens de keizer ook een zekere Dirk meetrok, wiens voorvader de scepter zwaaiende over het land der Friezen: *Theodericus, cuius proavus Fresonum in terra regni sceptrum gerebat*.¹² Met het land der Friezen werd ongetwijfeld de kuststrook bedoeld waar rond 1087 graaf Dirk van Holland regeerde.¹³ Hij was een zoon van graaf Floris I en van Geertruid van Saksen¹⁴ en een kleinzoon van de roemruchte graaf Dirk III van Holland, die in 1018 een rijksleger onder bevel van hertog Godfried van Lotharingen bij Vlaardingens wist te verslaan.¹⁵

Genoemde Dirk – die volgens Jocundus namens de keizer de reis naar Aken ondernam – zal zeker niet graaf Dirk V van Holland zijn geweest.¹⁶ De graaf is bekend als aanhanger van de hertog van Zwaben, Rudolf van Rheinfelden, een door de paus gesteunde tegenstander van keizer Hendrik IV.¹⁷ Wellicht zal Jocundus de door de keizer benoemde voogd van de Sint-Servaaskerk, Dirk van Herlaer, hebben bedoeld.¹⁸ Deze was volgens de oorkonde immers te Aken aanwezig. Dat hij zich hier vergist en dat deze vergissing te wijten is aan onvoldoende kennis van zijn omgeving, is hoogst onwaarschijnlijk. Het is de voor Jocundus kenmerkende manier om

12. Köpke, „Iocundi translatio”, 125.
13. E.I. Strubbe en L. Voet, *De chronologie van de middeleeuwen en de moderne tijden in de Nederlanden* (Antwerpen, 1960) 368.
14. A.W.E. Dek, *Genealogie der graven van Holland* (4e dr.; Zaltbommel, 1969) 12.
15. H. van Rijn e.a., *Alpertus van Metz* (Amsterdam, 1980) 83. L.C. Bethmann, „Gesta episcoporum Cameracensium” (Hannover, 1846) 471.
16. Köpke, „Iocundi translatio”, 125, noot 11.
17. D.E.H. de Boer en E.H.P. Cordfunke, *Graven van Holland. Portretten in woord en beeld (880–1580)* (Zutphen, 1995) 37.
18. Boeren, *Jocundus biographie*, 27. Hier wordt eenzelfde conclusie getrokken, met dien verstande dat Dirk van Herlaer ten onrechte voor Dirk van Are wordt gehouden (zie hiervoor noot 7).

19. Köpke, „Jocundi translatio”, 123.
20. H. Verdonk, *De oorsprong der graven van Gelre* (Lelystad, 1992) I.
21. Köpke, „Jocundi translatio”, 122. Boeren, *Jocundus biographie*, 27.
22. Hendriks, „Oud-Herlaer”, 6.
23. M. Spierings, „Oud Herlaer: het kasteel, de leenhof, de heren en de heerlijkheid”, *Brabants Heem*, XXIX (1977) 139. J. Kuys, „De Herlaars. Van Brabantse tot Gelderse adel”, *Tijdschrift voor Geschiedenis*, XCIII (1980) 379.
24. A.C.F. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, dl. I (’s-Gravenhage, 1970) no. 95, p. 198. S. Muller en A.C. Bouman, *Oorkondenboek van het Sticht Utrecht tot 1301*, dl. I (Utrecht, 1920) no. 279, p. 257.
25. Muller en Bouman, *Oorkondenboek van het Sticht*, I, no. 45, p. 316.
26. P.J. Goetschalckx, *Oorkondenboek der Wittekerenabdijs S.-Michiels te Antwerpen*, dl. I (Ekeren-Donk, 1909) no. 20.
27. Elmeth (Elmt) ligt ten zuiden van het Noord-Brabantse Bladel. Archeologisch onderzoek aldaar heeft de plaats gelocaliseerd van een ontginningsboerderij uit de twaalfde eeuw (R.M. van Die-rendonck, „Archeologie en historie van een ontginningshoeve: De Kriekeschoor bij Bladel”, in: A. Verhoeven en F. Theuws (red.), *Het Kempenproject 3. De middel-eeuwen centaal* (Waalre, 1989) 15-25).
28. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant*, I, no. 69, p. 111. Camps, a.w. 108, beschouwde de oorkonde uit 1173 als een vervalsing. M. Dillo en G.A.M. van Synghele m.m.v. E.T. van der Vlist, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. II. De heerlijkheden Breda en Bergen op Zoom* (2 stukken; Den Haag, 2000) no. B9, p. 1357, bestrijden dat en stellen de datering op 1173 à 1179 – mededeling van Leo Adriaenssen.

personen te beschrijven. Zoals graaf Gerard van Wassenberg door hem *quidam princeps Gerhardus nomine* wordt genoemd en hij met de omschrijving *statura procerus* nog melding maakt van diens opvallende lengte.¹⁹ Hierdoor kan hij vereenzelvigd worden met graaf Gerard de Lange van Gelre, die in 1118 op zijn erfgoed Wassenberg een kerk stichtte en omstreeks 1135 nog als *Gerardus longus de Gelra* als getuige in een oorkonde van de Keulse domcustos optrad.²⁰ Graaf Emmo van Loon duidt Jocundus eveneens zonder herkomstnaam aan als *Emmo quidam miles, quo duce intravit*.²¹

Daarom zal aan de mededeling van Jocundus dat een kleinzoon van graaf Dirk III van Holland meeliep in de processie naar Aken niet zonder meer voorbij kunnen worden gegaan en zal deze nader onderzocht moeten worden.

§ 4. De overige vermeldingen van Herlaer

De door de keizer benoemde voogd voor het Sint-Servaaskapittel te Echt ontleende zijn naam aan Herlaer. Het is voorsnag niet bekend of de heren van Herlaer de oude burch aan de samenvloeiing van de Dommel en de Essche Stroom lieten bouwen of dat zij zich in een reeds bestaande versterking vestigden en zich ernaar gingen noemen.²² Van oorsprong is Herlaer een leen van de Luikse bisschop en uit latere processtukken blijkt dat de leenhof te Herlaer ressorteerde „onder de kerke van sint Lambrechts onder het bisdom en de cromstaf van Luyck.”²³ De leenhof zou zijn bestaan ontlene aan het feit dat de goederen onder Sint-Michielsgestel toebehoorden aan de kanunniken van het Sint-Lambertskapittel te Luik en bepaalde rechtshandelingen moesten deze geestelijken door leken laten verrichten. Daarvoor werd een voogd aangesteld, die hen in wereldlijke zaken zou vertegenwoordigen. Het is zeer goed mogelijk dat deze voogd afkomstig was uit het bisdom Luik of er op zijn minst een binding mee had.

De in 1087 genoemde Dirk van Herlaer is mogelijk dezelfde persoon als *Theoderico de Herlar*, die op 26 juni 1108 met graaf Floris I van Holland, Gerard van Wassenberg, Hugo van Voorne en enkele anderen aanwezig was bij de teruggave door bisschop Burchard van Utrecht van de kerk van Aalburg aan de abdij van Sint-Truiden.²⁴ Bij de verkoop in 1133 door bisschop Andreas van Utrecht van enkele hoeven aan het Sint-Laurensklooster te Oostbroek was ook een Dirk van Herlaer aanwezig.²⁵ Of hij dezelfde is als de hiervoor genoemde naamgenoot, kan niet worden bevestigd.

In ieder geval behoorde Dirk van Herlaer, die in 1167 aanwezig was bij de overdracht van een goed onder Wommelgem door hertog Godfried III van Brabant aan de Sint-Michaelsabdij te Antwerpen²⁶ tot een volgende generatie van deze familie. Hij is wellicht dezelfde als *Theoderico de Herlarh*, die – volgens een aantekening uit 1173 van het klooster Postel – bad beloofd zijn allodium in *Elmeth*²⁷ te verkopen, alsmede zijn aanspraken op een zesde deel van het allodium Postel op te geven.²⁸ Na het overlijden

29. J. Baerten, *Het graafschap Loon (11de–14de eeuw)* (Assen, 1969) 106. H. van de Weerd, „Het Landdekenaat Eyck”, *Limburg, V* (1923–1924) 203.
30. Baerten, *Het graafschap Loon*, 16. J. Baerten, „De Luikse suzereiniteit over het graafschap Loon”, *Limburg, XLIII* (1964) 127.
31. E. von Otenthal en H. Hirsch, „Die Urkunden Lothars III und der Kaiserin Richenza”, in: *Die Urkunden der deutschen Könige und Kaiser*, bd. 8 (Berlijn, 1927) no. 12, p. 14. J. Linssen, „Heeft Echt ooit tot het Graafschap Loon behoord?”, *De Maasgouw, LXXVII* (1958) 97.
32. J. Baerten, „De Kaart van het graafschap Loon ca. 1300”, *Limburg, XLIV* (1965) 213.
33. Dek, *Genealogie der graven*, 12.
34. A. Hulshof, „Egmondse annalen uit de veertiende eeuw”, *Bijdragen en mededeelingen van het Historisch Genootschap, XXXV* (1914) 50.
35. O. Oppermann (uitg.), *Fontes Egmundenses*, (Utrecht 1933) 71. E.H.P. Cordfunke, *Gravinnen van Holland* (Zutphen, 1987) 45.
36. G.H. Pertz (uitg.), „*Annalista Saxo*” (Hannover, 1844) 691.
37. L. Vanderkindere, *La formation territoriale des principautés belges au moyen âge*, dl. II (Brussel, 1902) 139.
38. Cordfunke, *Gravinnen van Holland*, 42.
39. O. Holder-Egger, „Lamperti Monachi Hersfeldensis opera” (Hannover, 1894) 69.

van zijn moeder Udelhilde ontstond hierover een geschil met zijn zuster en haar echtgenoot Floris van Voorne, *matris domini Theoderici, que vocabatur Udehilt, soror prefati Theoderici et vir eius Florentius de VVorne*. Om deze kwestie te regelen en de erfenis te verdelen vond er een ontmoeting plaats, waarbij Dirk van Herlaer aan zijn zuster en haar erfgenamen het erfgoed in Gerdingen en Baesweiler schonk. Het feit dat Dirk van Herlaer erfgoed had in Baesweiler, boven Aken, en in Gerdingen, bij Bree, maakt het in ieder geval begrijpelijker dat hij te Echt, dat halverwege beide plaatsen ligt, tot voogd werd benoemd.

In Gerdingen waren niet alleen de heren van Herlaer gegoed, maar ook de graven van Loon hadden hier allodiaal bezit.²⁹ Net als bij de heren van Herlaer bestond er ook tussen de graven van Loon en de bisschoppen van Luik een relatie. Zij hielden hun graafschap in leen van de bisschop van Luik.³⁰ Het toeval wil, dat Echt – waar Dirk van Herlaer voor het Sint-Servaaskapittel voogd was – in 1128 in het graafschap van de graaf van Loon (*in comitatu comitis de Los*) ligt.³¹ Ook oefenden de graven Loon in verschillende plaatsen de voogdij uit voor het Maastrichtse Sint-Servaaskapittel en de Onze-Lieve-Vrouwekerk aldaar.³²

Er heeft dus, gezien hun gemeenschappelijke bezit in Gerdingen, kennelijk een verwantschap bestaan tussen de heren van Herlaer en de graven van Loon. Het lijkt er zelfs op dat deze verwantschap en de positie van de graven van Loon ertoe hebben bijgedragen dat Dirk van Herlaer tot voogd werd benoemd. Maar niets wijst erop dat Dirk van Herlaer een kleinzoon was van de graaf van Holland, zoals Jocundus beweert.

§ 5. Graaf Dirk III van Holland en zijn kleinkinderen

Graaf Dirk III van Holland was gehuwd met Othelhilde.³³ Haar ouders zijn niet bekend en na het overlijden van haar echtgenoot, op 27 mei 1039, keerde zij terug naar Saksen, *rediens ad Saxoniam*.³⁴ Volgens de Egmondse Annalen overleed Othelhilde in 1044.

Naast twee zonen, graaf Dirk IV – die zonder wettige kinderen (*non habens legitimos filios*)³⁵ stierf – en graaf Floris I, de opvolger van zijn broer, zijn van graaf Dirk III en zijn echtgenote Othelhilde ook twee dochters bekend. De *Annalista Saxo*, een Saksische kroniek, noemt twee zusters³⁶, die worden gehouden voor dochters van graaf Dirk III van Holland.³⁷

De oudste dochter, Bertrade, huwde met graaf Dirk I van Katlenburg, een zoon van de in 1039 overleden graaf Udo.³⁸ Graaf Dirk I van Katlenburg sneuvelde op 10 september 1056 samen met markgraaf Willem van de Saksische Noordmark tijdens een veldtocht tegen de Liutizen, een Slavenstam die een deel van het huidige Polen bevolkte.³⁹ Hij liet een zoon en een dochter na. Zijn zoon, graaf Dirk II, huwde met Geertruid, een dochter van markgraaf Egbert van Brunswijk. Deze zoon was in 1085 aanwezig op een vergadering van voor- en tegenstanders van keizer Hendrik IV

40. G.H. Waitz, „*Annalista Saxo*” (Hannover, 1844) 721, 722.
A. Cohn, „*Beiträge zur älteren deutschen Geschlechtskunde, I. Zur Geschichte der Grafen von Reinhausen und Winzenburg*”, *Forschungen zur Deutschen Geschichte*, 6. Bde., (1866) 562.
41. Cordfunke, *Gravinnen van Holland* (Zutphen, 1987) 40.
42. Pertz, „*Annalista Saxo*”, 691.
43. J. Moons, „De graven van Loon”, *Het Oude Land van Loon*, XLVII (1992) 131. T. Ruf, *Die Grafen von Rieneck. Genealogie und Territorienbildung* (Würzburg, 1984) 27.
44. M. Stimming, *Mainzer Urkundenbuch*, bd. I (Darmstadt, 1972) no. 436, p. 344.
45. S. Bormans en E. Schoolmeesters, *Cartulaire de l'église Saint-Lambert de Liège*, dl. I (Brussel, 1893) no. 26, p. 38. De oorkonde is overeenkomstig de paasstijl gedateerd op 5 februari 1079, maar volgens de bij dit deel gevoegde corrigenda et addenda zou deze datum misschien 5 februari 1078 kunnen zijn. Aangezien bij de datuuaanduiding het eerste indiciejaar wordt opgegeven, dat eindigt op 23 september 1078, is deze laatste datering dus juist.

om tot een vergelijk te komen. Met bisschop Udo van Hildesheim behoorde graaf Dirk II tot de tegenstanders. De vergadering ging onverrichterzake uiteen en toen de Saksen en de Thuringers de volgende dag bijeen kwamen, werden bisschop Udo, graaf Dirk II en enkele andere edelen beschuldigd van verraad. Zij gaven toe met afgezanten van de keizer onderhandeld te hebben, maar ontkenen zich onderworpen te hebben aan hem, toen hen gevraagd werd gijzelaars aan te wijzen, weigerden zij. In het tumult dat daarop volgde, kwam het tot bloedvergieten, (*occisus est Theodericus comes, habens in conjugio sororem Egberthi marchionis*).⁴⁰ Graaf Dirk II van Katlenburg werd op 21 januari 1085 gedood. Hij liet een zoon na, die korte tijd later overleed, en zijn weduwe hertrouwde nog in hetzelfde jaar met graaf Hendrik de Vette van Northeim. In ieder geval kan hij niet de kleinzoon van de Hollandse graaf Dirk III zijn geweest, die volgens Jocundus namens de keizer in de processie naar Aken meeliep.

De zuster van graaf Dirk II van Katlenburg, Othelhilde, genoemd naar haar grootmoeder, was gehuwd met Koenraad van Wettin, de broer van Dedi, markgraaf van de Saksische Oostmark. Hun dochter en enige kind, Bertrade – genoemd naar haar grootmoeder, de dochter van graaf Dirk III van Holland – huwde met graaf Berengar van Sangerhausen, een zoon (of kleinzoon) van de Thuringse graaf Lodewijk met de Baard. Zij is in 1145 overleden.⁴¹

De andere dochter van graaf Dirk III van Holland en Othelhilde, Swanhilde, was volgens de Saksische kroniekschrijver genoemd naar het kasteel Loon in de Haspengouw en de moeder van Arnold, burggraaf van Mainz, (*Suanehildis comitisse de castro quod dicitur Lon in Hasbania, cuius filius fuit Arnoldus comes Mogontiensis prefectus*).⁴² Graaf Arnold, een zoon van graaf Emmo van Loon, was door zijn huwelijk inderdaad burggraaf van Mainz geworden. Hij huwde de enige dochter en erfgename van graaf Gerard van Rieneck, die tevens het ambt van burggraaf van Mainz uitoefende.⁴³ Als burggraaf van Mainz wordt graaf Arnold voor het eerst op 11 mei 1108 genoemd in een oorkonde van aartsbisschop Ruthard van Mainz ten behoeve van de abdij van Disibodenberg.⁴⁴ In zoverre mag het bericht van de *Annalista Saxo* als betrouwbaar worden aangemerkt.

Toch wordt in de literatuur aangaande de graven van Loon weinig aandacht aan deze gravin besteed. De oorzaak moet gezocht worden in het feit dat de Saksische kroniekschrijver met enige voorzichtigheid dient te worden geraadpleegd en dat gravin Swanhilde in geen enkele bewaard gebleven oorkonde wordt vermeld. Een Ermengard daarentegen wel. Kennelijk wordt hier gravin Ermen-gard bedoeld, die op 5 februari 1078 een schenking deed aan het Sint-Lambertskapittel te Luik.⁴⁵ Zij schonk een groot aantal goederen en rechten in plaatsen waar ook de graven van Loon hezittingen hadden. Ongetwijfeld was gravin Ermengard een verwant, maar uit niets blijkt dat zij de moeder was van graaf Arnold van Loon, die

bij deze schenking als getuige aanwezig was. De verwarring wordt nog groter als sommigen deze Ermengard ten onrechte als dochter van de Hollandse graaf Dirk III aanmerken.⁴⁶

Het necrologium van het Sint-Jacobsklooster te Luik biedt in dezen echter uitkomst. Vaak wordt het belang van deze bronnen onderkend. Terwijl juist door de opneming van een persoon in een necrologium, ter eeuwige nagedachtenis van de overledene, de existentie van deze persoon – zeker als oorkondelijke bewijzen ontbreken – toch ruimschoots wordt bevestigd. Het Sint-Jacobsklooster werd gesticht door bisschop Balderic II van Luik (1008–1018), een broer van graaf Giselbert van Loon, die de vader is van graaf Emmo.⁴⁷ De graven van Loon zijn bekend als voorgedn van voornemd klooster en de vermelding in het necrologium van hun verwanten is dan ook niet bijzonder. In het bedoelde necrologium wordt op 31 maart de notitie *Spannehildis comitissima de Los, pro qua habemus II solidos* aangetroffen.⁴⁸ Zonder enige twijfel was zij de echtgenote van graaf Emmo van Loon. Het necrologium van het klooster Maria-Laach, in de Eifel, herdenkt op dezelfde dag eveneens het overlijden van *Swanhilde comitissa*.⁴⁹ Haar vermelding in dit necrologium doet vermoeden dat zij na 1093 is overleden. Paltsgraaf Hendrik II van Lotharingen en zijn echtgenote Adelheid van Orlamünde troffen in 1093 voorbereidingen tot de stichting van het aan Maria opgedragen benediktijnenklooster te Laach. Aanvankelijk werden uit de abdij Sint-Maximinus te Trier de eerste monniken aangetrokken. Twee jaar na de oprichting van het klooster overleed paltsgraaf Hendrik en werd het werk door zijn vrouw voortgezet. Maar ook zij overleed spoedig, in 1100, op een bedevaart naar Rome.⁵⁰

Aan het bestaan van gravin Swanhilde – ook al wordt zij in oorkonden niet genoemd – mag niet langer worden getwijfeld. Door de aantekening in het necrologium van het Sint-Jacobsklooster te Luik en de parallelle inschrijving te Maria-Laach wint het verhaal van de *Annalista Saxo* onverwacht aan geloofwaardigheid.

Volgens de oorkonde uit 1128, waarin keizer Lotharius III de inkomsten uit de kerk van Echt aan de deken en kanunniken van Sint-Servaas te Maastricht toewijst, wordt de kerk nader gesitueerd als *ecclesiam de Etha, sitam in pago Maselant in episcopatu Leodiensi in comitatu comitis de Los*.⁵¹ Echt en de aan Sint Landeric opgedragen kerk aldaar waren dus gelegen in het graafschap van de graaf van Loon. Met de graaf van Loon wordt graaf Arnold bedoeld, maar het is onduidelijk of het hier gaat om de zoon van graaf Emmo of diens kleinzoon. Doch als zijn kleinzoon een graafschap aan de rechter Maasoever heeft bestuurd, mag worden aangenomen dat ook graaf Arnold, de zoon van graaf Emmo, dit graafschap in handen heeft gehad. Een aanwijzing hiervoor mag de oorkonde uit 1087 zijn, aangaande de veroordeling van graaf Gerard van Wassenberg. Deze oorkonde wordt mede ondertekend door graaf Arnold, die ongetwijfeld dezelfde is als de gelijknamige graaf

46. E. Quadflieg, „Imagina und die Grafen von Loon“, *Genealogische Forschungen zur Reichs- und Territorialgeschichte*, afl. 6 (1960) 24.

47. J. Baerten, *Het graafschap Loon (11de-14de eeuw)* (Assen, 1969) 38.

48. U. Berlière, „Fragment d'un nécrologe de l'abbaye de Saint-Jacques à Liège“, *Bulletin de la Commission Royale d'Histoire*, XVC (Brussel, 1931) 231.

49. J. Wegeler, „Calendarium defunctorum monasterii beatæ Mariæ virginis in Lacu“, *Annalen des historischen Vereins für den Niederrhein*, XXVI-XXVII (1874) 279.

50. R. Kahnsnitz, *Die Gründer von Laach und Sayn. Fürstenbildnisse des 13. Jahrhunderts* (Nürnberg, 1992) 90. T. Bogler, *Abdijerk Maria-Laach* (12e dr.; München, 1983) 3.

51. J. Linssen, „Heeft Echt ooit tot het Graafschap Loon behoord?“, *De Maasgouw*, LXXVII (1958) 101.
52. C. Wampach, *Urkunden und Quellenbuch zur Geschichte der altluxemburgischen Territorien bis zur burgundischen Zeit*, Bd. I (Luxemburg, 1935) no. 300, p. 445.
53. S.P. Ernst, *Histoire du Limbourg*, dl. VI (Luik, 1847) no. XXIX, p. 114. M.J. Wolters, *Codex diplomaticus lossensis, ou recueil et analyse de chartes, servant de preuves à l'histoire de l'ancien comté de Looz* (Gent, 1849) no. 49, p. 33. J. Coenen, *Limburgsche oorkonden*, dl. I (Maaseik, 1932) no. 218, p. 110.
54. Ernst, *Histoire du Limbourg*, VI, no. XXXVII, p. 124. Coenen, *Limburgsche oorkonden*, I, no. 278, p. 129.
55. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen* no. 215, p. 214.
56. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen*, no. 196, p. 195 (anno 1096) H. Foerster, „Eine unbekannte Urkunde Erzbischofs Friedrichs I. von Köln (1100–1131)“, *Annalen des Historischen Vereins für den Niederrhein*, CXX (1932) 134 (anno 1124).
57. L. Augustus en J.T.J. Jamar, *Annales Rodenses – Kroniek van Kloosterrade* (Maastricht, 1995) 72. G.H. Pertz, *Annales Rodenses* (Hannover, 1859) 700.
58. Augustus en Jamar, *Annales Rodenses*, 206. Pertz, „*Annales Rodenses*“, 722.
59. R. Knipping, *Die Regesten der Erzbischöfe von Köln im Mittelalter*, Bd. 2 (Bonn, 1901), no. 652, p. 106; no. 845, p. 146; no. 846, p. 146; no. 851, p. 148.
60. Verdonk, *De oorsprong der graven*, I.
61. H. Hardenberg, „Het ontstaan van de vrijheid Tilburg“, in: H.J.A.M. Schurink en J.H. van Mosselveld, *Van heidorp tot industriestad* (Tilburg, 1955) 43.

van Loon.⁵¹ Op 5 februari 1078 treedt graaf Arnold, zij het zonder herkomstnaam, voor het eerst op als getuige in de hiervoor aangehaalde schenking van gravin Ermengard.⁴⁵ Met een herkomstnaam wordt hij voor het eerst genoemd onder de deelnemers van de Godsvrede, die onder leiding van bisschop Hendrik van Luik in 1082 tot stand kwam.⁵²

Naast een zoon Arnold hadden graaf Emmo en zijn vrouw, Swanhilde, een zoon Dirk. Hij zou genoemd kunnen zijn naar zijn grootvader, graaf Dirk III van Holland. Tussen 1096 en 1125 verschijnt hij als getuige in verschillende oorkonden. Meestal is Dirk in gezelschap van zijn broer. In 1096 ondertekent graaf Arnold van Loon met zijn broer Dirk, (*comes Arnoldus de Lon, frater ejus Theodericus*), een oorkonde van gravin Ida van Boulogne ten behoeve van het kapittel te Munsterbilzen.⁵³ Op 31 maart 1125, tijdens zijn verblijf te Luik, bevestigde keizer Hendrik V een schenking van de weduwe Guda. Bij de overdracht van haar erfgoed aan het Luikse Sint-Jacobsklooster was ook *Theodericus frater comitis Arnulphi* aanwezig.⁵⁴ Overigens getuigt hij zonder zijn broer, als *Theodericus de Los*, in een op 28 december 1107 te Aken uitgevaardigde oorkonde van keizer Hendrik V, waarbij deze in ruil voor het rijksgoed Alzey aan graaf Hendrik van Zutphen een graafschap in Friesland gaf.⁵⁵

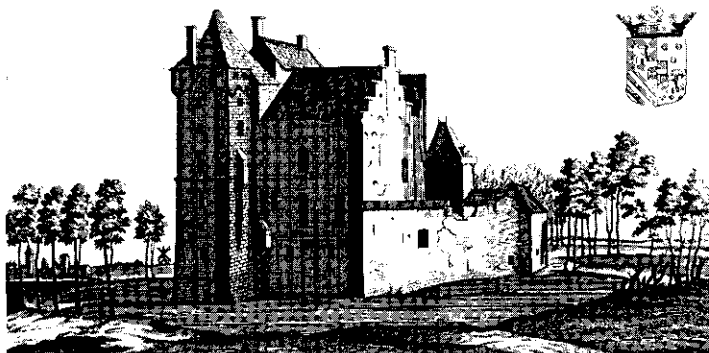
§ 6. Dirk van Herlaer, broer van graaf Arnold van Loon

Afgaande op de getuigenis van Jocundus, naast de andere naar voren gebrachte aanwijzingen, waarbij het allodiale bezit te Gerdingen doorslaggevend is geweest, mag de conclusie worden getrokken dat Dirk van Herlaer dezelfde is als de broer van graaf Arnold van Loon. Dat hij als zodanig niet in bronnen wordt genoemd, is niet uitzonderlijk. Tussen 1096 en 1124 wordt graaf Gerard de Lange van Gelre regelmatig met zijn broer Hendrik in oorkonden vermeld.⁵⁶ Alleen in de kroniek van de abdij van Kloosterrade, de *Annales Rodenses*, wordt deze broer Hendrik van Kriekenbeek genoemd.⁵⁷ In 1153 maakt de *Annales Rodenses* melding van *Gerardus predicti castri dominus*, waarbij met genoemd kasteel Wassenberg wordt bedoeld.⁵⁸ Deze Gerard, de broer van hertog Hendrik van Limburg, getuigt tussen 1152 en 1166 in verschillende oorkonden en wordt daarbij niet naar Wassenberg, maar uitsluitend als de broer van de hertog genoemd.⁵⁹ Bovendien kan Dirk van Herlaer zich ook hebben genoemd naar het goed van zijn echtgenote, hetgeen – indien zij als erfgename van haar familie belangrijke bezittingen meebracht – niet ongebruikelijk was.

Dat hij zich afwisseld naar Herlaer of als broer van graaf Arnold van Loon of naar Loon zelf noemt, is ook niet uitzonderlijk. In deze periode zijn er meerderen die zich afwisselend naar verschillende bezittingen noemen. Graaf Gerard de Lange van Gelre noemt zich naar Wassenberg.⁶⁰ Hartbern van Boxtel en zijn broer Megenher worden ook naar Randerath genoemd.⁶¹

Het kasteel Oud-Herlaer.

J. Le Roy, *Groot Wereldlyk Tooneel des Hertogdoms van Brabant* ('s Graavenhage, 1730).



§ 7. Slotbeschouwing

Graaf Dirk III van Holland werd na zijn overlijden in 1039 opgevolgd door zijn zoon, graaf Dirk IV.⁶² Deze zal hiervoor de wettelijke leeftijd hebben gehad. Hij sneuvelde in 1049 ongehuwd en nog jong (*Theodoricus adolescens*)⁶³ en hij zal na 1019 zijn geboren. Zijn broer en opvolger, graaf Floris I, werd in 1062 vermoord en uit het onderzoek van zijn stoffelijke resten is af te leiden dat hij bij zijn overlijden niet ouder was dan 40 jaar.⁶⁴ Hij zal dus omstreeks 1022 of later zijn geboren. Ook de beide dochters van graaf Dirk III en Othelhilde zullen omstreeks deze jaren zijn geboren. Als gravin Othelhilde na het overlijden van haar man zonder haar kinderen naar Saksen terugkeert³¹, zullen haar dochters, Bertrade en Swanhilde, inmiddels ook meerderjarig zijn. Aangenomen mag worden dat Swanhilde, de echtgenote van graaf Emmo van Loon, voor 1027 werd geboren. Bijgevolg kan zij omstreeks 1047 in het huwelijk zijn getreden. In dit geval zal Arnold niet het oudste kind van dit echtpaar zijn geweest. Aan de hand van enkele getuigenrijen onder oorkonden, waarin graaf Arnold van Loon achter graaf Gerard de Lange van Gelre tekent⁶⁵, kan zijn geboortjaar worden gesteld op kort na 1055.⁶⁶ Dit is niet in strijd met zijn eerste vermelding in 1078, maar het is echter niet waarschijnlijk dat het huwelijk van graaf Emmo en Swanhilde zo lang kinderloos is geweest. Wellicht had het echtpaar voor de geboorte van hun zoon Arnold reeds meerdere zonen, bijvoorbeeld Giselbert en Dirk genaamd. Het ligt dan voor de hand dat Arnold naar zijn grootvader van moederszijde is genoemd, de in 993 tegen de Friezen gesneuvelde graaf Arnulf, en dat zou betekenen dat hij de vierde zoon was. Maar graaf Arnold van Loon zou ook naar de gelijknamige Haspengouwse graaf en

62. Strubbe en Voet, *De chronologie*, 368.

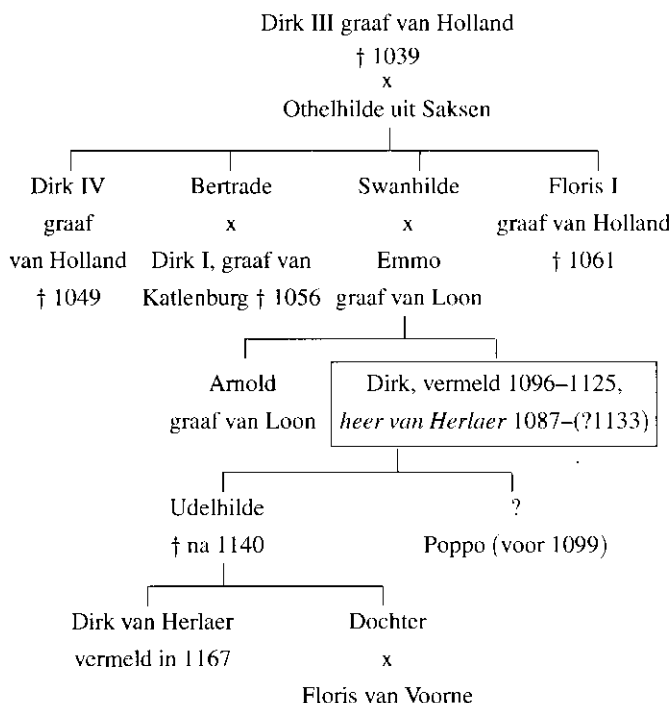
63. Oppermann, *Fontes Egmundenses*, 71. Cordfunke, *Gravinnen van Holland*, p. 42.

64. B.K.S. Dijkstra, *Een stamboom in been* (Amsterdam, 1991) 104.

65. Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen*, no. 238, p. 233.

66. Voor het geboortjaar van graaf Gerard de Lange, zie: Verdonk, *De oorsprong der graven*, 13.

broer van zijn grootvader Giselbert genoemd kunnen zijn. Of Dirk van Herlaer, de andere zoon van graaf Emmo en Swanhilde, is genoemd naar zijn overgrootvader van moederszijde, graaf Dirk II, kan niet worden nagegaan, omdat te weinig bekend is omtrent de voorouders van de moeder van graaf Emmo en de voorouders van gravin Othelhilde.



Het geboortjaar van Dirk van Herlaer zal, gezien de geboortejaren van zijn moeder en zijn broer, niet ver na 1060 liggen. Hieruit mag de conclusie getrokken worden dat de in 1167 en 1173 genoemde Dirk van Herlaer⁶⁷ niet zijn zoon, maar eerder zijn kleinzoon zal zijn. Hoewel de opgave van giften aan het klooster Postel uit 1173 dateert, zal de schenking van Dirk van Herlaer wellicht eerder zijn geschied. Het klooster Postel, in de Belgische gemeente Mol, werd in of voor 1140 gesticht⁶⁸ als een van de abdij van Floreffe afhankelijke priorij. Toch mag aangenomen worden dat Dirk van Herlaer in 1173 nog leefde. Zijn zwager, Floris van Voorne, in 1169 getuige in een oorkonde van Boudewijn, proost van het Utrechtse kapittel Sint-Maria, en broer van graaf Floris III van Holland⁶⁹, is misschien dezelfde als de in 1156 genoemde *Florentius de Vorrán*.⁷⁰ Hier getuigt Floris van Voorne, na Godfried van Breda, in een oorkonde van graaf Dirk VI van Holland voor de abdij van Echternach. Deze vermeldingen kunnen een indicatie zijn voor de jaren waarin de gelijknamige kleinzoon van Dirk van Herlaer heeft geleefd.

Tussen 1196 en 1218 wordt opnieuw een Dirk van Herlaer in oorkonden genoemd.⁷¹ Hij zal zeker niet identiek zijn aan deze

67. Zie noten 23 en 24.

68. A.J.A. Bijsterveld, „Dona dantes et vota voventes. De stichting en dotatie van het norbertijnenklooster te Postel”, *Analecta Praemonstratensia*, LXXIII (1997) 10.

69. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, I, no. 163, p. 312.

70. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland*, I, no. 140, p. 269.

71. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant*, I, no. 85, p. 146 (anno 1196). Sloet, *Oorkondenboek der graafschappen*, no. 451, p. 456 (anno 1218).

72. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant*, I, no. 99, p. 165.
 73. J.M. van Winter, *Ministerialiteit en ridderschap in Gelre en Zutphen* (Groningen, 1962) 269; tabel C, no. 16.

kleinzoon van Dirk van Herlaer, maar is misschien diens achterkleinzoon. In 1203 getuigt *Theodericus advocatus de Hechte* onder de 'nobilis' in een verdrag tussen hertog Hendrik I van Brabant en graaf Otto I van Gelre.⁷² Of deze tussen 1202 en 1208 genoemde voogd van Echt dezelfde is als vorenbedoelde Dirk van Herlaer⁷³ kan niet worden bevestigd, maar gelet de omstandigheden is het niet onwaarschijnlijk.

Volgens de opgave van giften aan het klooster te Postel schonk Dirk van Herlaer na het overlijden van zijn moeder Udelhilde het erfgoed te Gerdingen en Baesweiler aan zijn zuster en zwager. Udelhilde zal na 1140 zijn overleden en vanwege het feit dat zij zo uitdrukkelijk wordt genoemd moet er misschien van worden uitgegaan dat dit erfgoed van haar afkomstig was. In dit geval was zij de dochter van Dirk van Herlaer en een kleindochter van graaf Emmo van Loon en Swanhilde. De naam Udelhilde, die dezelfde is als Othelhilde, lijkt dit te bevestigen. Zij zou dus zijn genoemd naar haar overgrootmoeder Othelhilde, de echtgenote van graaf Dirk III van Holland. Vooralsnog is niet bekend wie de man van Udelhilde is geweest. Of het wapen van de latere Herlaers, een aan beide zijden gekanteelde dwarsbalk, nadere aanwijzingen kan geven over de herkomst van haar echtgenoot, zal nog moeten worden onderzocht. Wel blijven haar afstammelingen zich naar Herlaer noemen.



Nog meer zelfmoorden

1. Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer 12996, rekening Kerstmis 1513 - Sint Jan 1514, f X.
 2. Algemeen Rijksarchief Brussel, Rekenkamer 12996, rekening 1 oktober 1518 - Kerstmis 1520, f VIII^v.
 3. Zie voor andere zelfmoorden *De Brabantse Leeuw*. XLV (1996) 182; IL (2000) 93.

Henrick Jan Peters te Helvoirt heeft zich in 1514 *midts mistroesticheyt* verhangen. Om zijn lijk te mogen begraven moesten de verwanten aan de schout 18 rijnsgulden betalen.¹

Wouter van Arennest uit Breugel, die *zeer qualicken by zynen sinne* was, heeft zich in 1518 à 1520 verhangen. De burens grepen in, zodat hij nog niet dood was: *maer sprack noch zyne bichte*. Vier of vijf dagen later stierf hij toch. De schout beboette hem wegens zijn misdrijf met f 10.²³

HET RUCPHENSE GESLACHT BROUWERS, OOK WEL DE BROUWER

**Uit welke familie sommige personen bekend
staan als alias Van Domburg alias Cappelman
alias Commissaris alias Sticker**

P.G.A.M. PEETERS-VERAART EN DR. E.G. BOEREN

(Vervolg van p. 146 van de vorige jaargang)

Afkortingen

GAK	Gemeentearchief Kalmthout
GARD	Gemeentearchief Roosendaal
GAR	Gemeentearchief Rucphen
RAWB	Regionaal Archief West-Brabant

V-a. CORNELIS CORNELISSEN BROUWERS stierf voor 14 november 1718. Hij is getrouwd voor de predikant te Roosendaal op 6 mei 1685 maar verscheen reeds op 30 april 1685 voor het altaar met Elisabeth Adriaensen Helmonts (dochter van Adrianus Jansen Helmonts en Maeijken Faes Stoffelen), gedoopt te Roosendaal op 28 oktober 1657, begraven aldaar op 14 november 1718.

Cornelis Cornelissen Brouwers treedt tweemaal op als voogd van de kinderen van Servaes Adriaensen van Osta en van Janneken Jansen Maes. De eerste keer op 2 januari 1694⁶⁰ en de tweede keer op 28 november 1702.⁶¹

Uit dit huwelijk:

1. Martina Cornelissen Brouwers, gedoopt te Roosendaal op 9 maart 1686, begraven aldaar op 12 mei 1748. Zij trouwde voor de eerste maal op 26 november 1713 met Willem Willemsen Slooters (zoon van Willem Peeters Slooters en Dymphna Adriaensen van Pul), die afkomstig was uit Oud Gastel en begraven werd te Roosendaal op 21 november 1718. Een week eerder, op 13 november 1718, wordt het testament gepasseerd voor notaris Van Pelt. Op 21 september 1720 wordt de inventaris van het sterfhuis van Willem Willemsen Slooters opgemaakt⁶² en op diezelfde dag gaat Martina in ondertrouw met Franciscus Pauelsen Deckers, met wie zij trouwt te Roosendaal op 26 november 1720. Franciscus Pauelsen Deckers, zoon van Paulus Marijnissen Deckers en Willemijntje Jacob

60. GARD, Roosendaal R 183B.

61. GARD, Roosendaal R 186.

62. GARD, Roosendaal R 194A.

Willem Franken, is gedoopt te Roosendaal op 5 juni 1689 en werd begraven aldaar op 26 juni 1738.

2. Janneken Cornelissen Brouwers, gedoopt te Roosendaal op 30 oktober 1687, begraven aldaar op 13 mei 1717. Zij is getrouwd te Roosendaal op 3 augustus 1710 met Jan Cornelissen Smout. Op 10 december 1718 wordt de inventaris van de nalatenschap van Janneken Cornelissen Brouwers en Jan Cornelissen Smout opgemaakt. Toeziende voogd is dan Cornelis Cornelissen Brouwers.⁶³ Jan Cornelissen Smout hertrouwt nog twee maal, te beginnen te Rucphen op 1 januari 1719 met Catharina Paulussen Lazaroms; voor hun kerkelijk huwelijk was dispensatie nodig wegens bloedverwantschap in de vierde graad. Daarna hertrouwt hij nog te Essen op 22 januari 1741 met Wilhelma Cornelissen Somers (dochter van Cornelius Mertens Somers en Maria Geerts Vergouwen), gedoopt te Essen op 2 februari 1694 en weduwe van Sebastiaen Adriaansen Suijckerbuijck.
3. Paschasia, gedoopt te Roosendaal op 3 december 1688.
4. Cornelis Cornelissen Brouwers, volgt onder VI-a.
5. Adrianus, gedoopt te Roosendaal op 9 november 1691.
6. Joannes, gedoopt te Roosendaal op 29 april 1693.
7. Paschasia Cornelissen Brouwers, wonende op de Kortendijk onder Roosendaal, gedoopt te Roosendaal op 27 juli 1694, overleden te Hoeven op 31 maart 1760. Zij is getrouwd aldaar op 9 mei 1717 met Jan Peetersen de Waal (zoon van Petrus Cornelissen de Wael en Jenneken Adriaansen de Brouwer), gedoopt Rucphen op 13 april 1693, overleden te Hoeven op 12 januari 1778. Voor hun kerkelijk huwelijk werd dispensatie verleend wegens bloedverwantschap in de derde graad.
8. Maria, gedoopt te Roosendaal op 3 april 1697.
9. Gertrudis Cornelissen Brouwers, gedoopt te Roosendaal op 12 november 1698, begraven aldaar op 18 september 1775. Zij is getrouwd te Roosendaal op 6 augustus 1724 voor de predikant en de pastoor met Dirk Adriaansen Haselaar, die bij het katholieke huwelijk Andreas Raseleer wordt genoemd. Hij werd begraven te Roosendaal op 9 oktober 1744. Hij is eerder getrouwd te Roosendaal op 12 maart 1719 met de uit Zundert afkomstige Maria Joossen Schrouwen, die werd begraven te Roosendaal op 24 december 1723.
10. Janna Cornelissen Brouwers in het Laagveld onder Roosendaal, gedoopt te Roosendaal op 27 mei 1700, begraven aldaar op 18 juni 1765. Zij is getrouwd te Roosendaal op 27 mei 1725 met Dilis Jansen van den Ende, begraven te Roosendaal op 8 februari 1768. Op 9 september 1765 wordt de inventaris van het sterfhuis opgemaakt van Johanna Brouwers, echtgenote van Dielis van den Enden.⁶⁴

VI-a. CORNELIS CORNELISSEN BROUWERS, landman, woonde op de Kortendijk onder Roosendaal. Hij is gedoopt te Roosendaal

63. GARD, Roosendaal R 193B.

64. GARD, Roosendaal R 200A.

op 23 mei 1690 en werd aldaar begraven op 13 oktober 1723. Op 1 april 1709 trouwde hij te Roosendaal met Jacomijntje Geertse Vos, begraven te Roosendaal op 20 juni 1713, die enige maanden daarvoor (op 5 april 1713) een testament maakte. Hij hertrouwde te Roosendaal op 20 januari 1718 met Anna Aert Dens (Denis) Nuijten, dochter van Arnoldus Dingemans Denissen en van Dymphna Cornelis Hertoghs, wonende te Kortendijk en gedoopt Essen op 9 augustus 1694. Zij werd begraven als Anna Aerden te Roosendaal op 8 oktober 1721. Om in het onderhoud van de wezen te voorzien verkochten de voogden schaarhout⁶⁵ en later een erf op de Kortendijk⁶⁶ en Langdonk⁶⁷ onder Roosendaal en de stede op Steenpaal.⁶⁸

Uit het eerste huwelijk is geboren:

1. Adrianus Cornelissen Brouwers, volgt onder VII-a.

Uit het tweede huwelijk stammen:

2. Elisabeth Cornelissen Brouwers, gedoopt te Roosendaal op 20 februari 1719, overleden te Wouw (Spellestraat) op 9 mei 1800. Zij trouwde te Wouw op 17 oktober 1745 met Jan Fransen van Osta, die overleden moet zijn voor 19 augustus 1763, want op die datum werd de aanstelling geregeld van Pieter van Osta als voogd over de kinderen van de overleden Jan van Osta, gehuwd met Elisabeth Brouwers.⁶⁹ Elisabeth is te Wouw voor de tweede maal getrouwd op 4 november 1764 met Jan Goossen, afkomstig uit Wuustwezel. Jan Goossen en Elisabeth Brouwers, weduwe van Jan van Osta, wonen in Grote Spellestraat en testeren op 5 november 1788; zij bepalen dat als er nog minderjarige kinderen zijn bij hun overlijden dat Cornelis Brouwers bij hen inwonend de voogd zal zijn.⁷⁰
3. Cornelius Brouwers, gedoopt te Roosendaal op 20 februari 1719, in 1788 inwonend bij zijn zus Elisabeth, bleef ongehuwd en is overleden te Wouw (Spellestraat) op 4 augustus 1801.
4. Dimpna, gedoopt te Roosendaal op 10 januari 1721.

Cornelis Cornelissen Brouwers had bij Anna Peters een onwettige dochter:

5. Anna, gedoopt te Roosendaal op 24 oktober 1722.

VII-a. ADRIANUS CORNELISSEN BROUWERS, wonende te Wouw (Spellestraat), is gedoopt te Roosendaal op 1 januari 1710. Hij is te Wouw ondertrouwd op 29 april 1735 met Dingna Antonissen Tyrions, dochter van Antonius Jansen Tirions en van Johanna Lambregtse Vermolen⁷¹, gedoopt te Wouw op 24 november 1712. Uit dit huwelijk:

1. Cornelis Brouwers, gedoopt te Wouw op 3 april 1736. Hij is getrouwd te Wouw op 10 juli 1768 met Elisabeth van Huijsen, afkomstig uit Hulsdonk, weduwe van Hermen van Tilburg. Cornelis Brouwers en Elisabeth van Huijsen testeerden op 28 maart 1778.⁷²

65. GAK, Kalmthout 4K, akte 4.

66. GAK, Kalmthout 29G, akte 217.

67. GAK, Kalmthout 29G, akte 207.

68. GAK, Kalmthout 29G, akte 209B.

69. GARD, Wouw R 2166.

70. RAWB, Wouw R 2079, f 114^v.

71. Bosters vermeldt foutief dat Dimpna Antonissen Tirions getrouwd zou zijn met een zoon van Cornelis Cornelissen Brouwers en Guilielmus (*sic*) Cap-pers: A.M. Bosters, *De Brabantse Leeuw*, XLV (1996), 84.

72. GARDN 6865.

In de Onze-Lieve-Vrouwekerk te Essen werden heel wat leden van de familie de Brouwer gedoopt, in de echt verbonden en begraven of uitgevaren.

2. Jacomina Brouwers, gedoopt te Wouw op 7 februari 1738, overleden te Wouw (Noordeinde) op 19 juni 1811. Zij is getrouwd te Wouw op 3 mei 1761 met Arnoldus van Loenhout, afkomstig uit Essen.
3. Cornelia Brouwers, gedoopt te Wouw op 21 oktober 1739. Zij is getrouwd te Wouw op 23 november 1777 met Adrianus Molenaers, wonende te Wouw (Spellestraat), afkomstig uit Wouw.
4. Joannes Adriaensen Brouwers, volgt onder VIII.
5. Elisabeth, gedoopt te Wouw op 3 maart 1744.
6. Elisabeth, gedoopt te Wouw op 7 april 1745.
7. Joanna, gedoopt te Wouw op 7 april 1745.



VIII. JOANNES ADRIAENSEN BROUWERS, afkomstig uit Vroenhout, gedoopt te Wouw op 5 november 1741, plotsklaps overleden aldaar op 24 november 1783. Hij trouwde te Roosendaal op 7 mei 1775 met Maria van der Heijden, afkomstig uit Hainck.

Uit hun huwelijk zijn geboren:

1. Antonius, gedoopt te Wouw (Vroenhout) op 14 mei 1776.
2. Anna Brouwers, gedoopt te Wouw op 9 maart 1778, overleden te Roosendaal op 11 september 1840. Zij is getrouwd te Wouw op 23 april 1810 met Dirk Luijcks.

IV-h. ADAM ADRIAENSEN DE BROUWER ALIAS STICKER, overleden te Rucphen op 5 mei 1705. Hij was eerst gehuwd met Adriantien Marijnissen Poldermans, dochter van Marinus Corijnsen Poldermans en Maijken Pieter Ots, overleden te Rucphen voor 8 februari 1662. In tweede echt trouwde hij met Catelijjn Meeus Merquis, dochter van Meeus Merquis en van Neleken Adriaensen Coninck, overleden voor 30 november 1676. De derde maal trad hij

in het huwelijk met Maeijken Jacobs Tack, wonende te Rucphen en te Wouw, overleden na 4 december 1723. Zij was weduwe van Cornelis Jans Huijgen en is later nog getrouwd (Rucphen, 5 maart 1707) met Marijnis Joosen Kets, voor welk huwelijk dispensatie verleend werd wegens bloedverwantschap in de derde graad.

Adam de Brouwer treffen we onder diverse namen aan in het schepenbankarchief van Rucphen; hij wordt aaangeduid als Adam Adriaensen, maar ook als Adam Adriaensen de Brouwer en met zijn alias Sticker. Als Adam Adriaensen Sticker heeft hij een schuld van f 50 aan de wezen van Adriaen Pietersen Brouwers.⁷³ Op 1 mei 1657 verkoopt Jan Adriaensen Koeninck een huis met 500 roeden land, gelegen te Schijf, aan Adam Adriaensen.⁷⁴ Op 28 december 1658 is Adam Adriaensen f 100 schuldig aan Bartholomeus Lambrechts Verhoef; deze obligatie is met interest afgelost op 17 september 1685 door Adam Adriaensen de Brouwer.⁷⁵ Op 14 oktober 1661 verkoopt Jan Mattheeuwsen een perceel, genaamd *de Kapelblock*, aan Adam Adriaensen.⁷⁶ Op 24 juni 1659 is Adam Adriaensen f 50 schuldig aan Siardus Jansen Cools.⁷⁷ Op 8 februari 1662 vindt uitkoopplaats van Adam Adriaensen de Brouwer, weduwnaar van wijlen Adriaentjen Marinus ter ene en ter andere zijde Marinus Corijnsen Poldermans als voogd en grootvader en Adriaen Adriaensen de Brouwer als toezieners van de drie onmondige weeskinderen van wijlen Adriaentjen voornoemd. De vader belooft bij huwelijk of op de leeftijd van 25 jaar aan zijn kinderen f 10 uit te reiken. Op 1 april 1707 vindt de laatste afrekening plaats met Jan Adamse de Brouwer en Lindert Aertsen Hoen, gehuwd met Adriana uit het tweede huwelijk van Adam; zij waren erfgenamen van hun halfzusters Meijntje en Adriaentjen.⁷⁸ Op 9 februari 1663 koopt Adam Adriaensen de Brouwer 500 roeden erf in de Schijf van Aert Jansen Brant, gehuwd met Catelijne Joris Maes.⁷⁹ Op 1 april 1664 verkoopt Adam Adriaensen de Brouwer een perceel erf (2 gemet 240 roeden) in de Schijf aan Willem Maes, wonende te Zundert.⁸⁰ Op 18 januari 1677 verkocht Adam Adriaensen de Brouwer bij erfmingeling aan Jan Anthonissen de Ben ongeveer 2 gemet land in de Groenstraat te Sprundel tegen een perceel gelegen te Rucphen in de Schijf, eveneens groot ontrent 2 gemeten; het perceel in de Groenstraat werd getaxeert op f 180.⁸¹ Op 1 september 1690 lezen wij dat Cornelis Jan Pauwels, herbergier te Schijf, had horen zeggen dat Adam Adriaensen de Brouwer met zijn arm Adriaen Joris Loosen omver heeft gestoten bij het opstaan en dat deze gekwetst was. Adriaen had vervolgens de hoed van het hoofd van Adam geslagen. Adriaen Joris Loosen ontkende dat hij door Adam omver gestoten was; er werd dus geen strafvervolging ingesteld.⁸² Op 12 november 1694 verkoopt Lambrecht Cornelissen Coninck een perceel land of weide te Schijf aan Adam Adriaensen de Brouwer.⁸³ Adam Adriaensen de Brouwer alias Sticker verkoopt op 6 januari 1672 *het Haevervelt* (300 roeden) te Schijf aan Adam Domissen Coninck.⁸⁴ Op 22 januari 1672 verkopen de erfgenamen van wijlen Maijken Cornelis – de

73. GAR, Rucphen R 40, f 11.

74. GAR, Rucphen R 40, f 11^v.

75. GAR, Rucphen R 40, f 60^v.

76. GAR, Rucphen R 40, f 136.

77. GAR, Rucphen R 40, f 66^v.

78. GAR, Rucphen R 40, f 147.

79. GAR, Rucphen R 40, f 173^v.

80. GAR, Rucphen R 40, f 203^v.

81. RAWB, Etten-Leur R 557.

82. GAR, Rucphen R 42, f 86^v.

83. GAR, Rucphen R 42, f 169.

84. GAR, Rucphen R 41, f 137.

wesen haere grootmoeder –, met name Wouter, Jan, Cornelis, Aert Jansen Brant als man en voogd van Catelijm Jorissen, Margriet en Willem Jorissen Maes alias Goeijdagen aan Adam Adriaensen de Brouwer, een perceel erf te Schijf, *soo lant als bosch*, 400 roeden.⁸⁵ Adam Adriaensen de Brouwer als vader en voogd van zijn kinderen bij Catelijm Meeusen Merquis deelt op 30 november 1676 mee in de erfenis van Neleken Adriaensen Coninck, weduwe van Meeus Merquis.⁸⁶ Op 21 februari 1680 verkoopt Adriaen Cornelissen Clouwer een perceel land, genaamd *het Halff Bundert* en gelegen in de Schijf in de stede van Den Ouden Coninck aan Adam Adriaensen de Brouwer.⁸⁷ Op 17 augustus 1663 vindt er een deling plaats tussen Marinus Corijnsen Poldermans, weduwnaar van Maijken Pieter Ots, voor de ene helft en voor de wederhelft *de heer* als oppervoogd met Adriaen Adriaensen de Brouwer als toeziende voogd van de onmondige wezen van wijlen Adriaentjen Marinus, waarvan de vader is Adam Adriaensen de Brouwer, Cornelis Wouters als man van Maijken Marinus, Domis en Cornelis Marinussen Poldermans.⁸⁸ Adam Adriaensen de Brouwer als vader en voogd van zijn voorkinderen Adriaenken en Jacobmijntjen Adams de Brouwer en Jan Adams de Brouwer, alle kinderen en erfgenamen van hun moeder Adriaenken Marinus Poldermans, delen op 31 januari 1692 de nagelaten goederen, zijnde een perceel land, aangekomen van hun moeders ouders Marijnus Corijnsen Poldermans en Maijken Pieter Ots.⁸⁹

Op verzoek van Adam Adriaensen de Brouwer als vader en als voogd van Jan Adams worden in verband met de collaterale successie de nagelaten goederen van Adriaentjen onder Schijf getaxeerd. Het betreft *den Heijblock, den Apenacker en Jantjesvelleken*.⁹⁰ Dezelfden laten op 15 juli 1703 in verband met de collaterale successie over de nagelaten goederen van Meijntje de Brouwer *den Heijblock* onder Schijf taxeren.⁹¹ Op 30 november 1676 leggen Adam Adriaensen Sticker (als voogd) en Jan Meeusen Merquis als toeziende voogd de eed af over de onmondige weeskinderen van Cathelijm Meeusen Merquis, waarvan de vader Adam Adriaensen Sticker was. De namen van de kinderen zijn Adriaenken Adams, Maijken Adams en Neleken Adams.⁹² Op 7 maart 1679 leggen Jan Meeusen Merquis als oom en voogd en Cornelis Adriaensen de Brouwer als toeziende voogd de eed af over hun wettelijke verantwoordelijkheid over drie onmondige wezen, achtergelaten door Caterijn Meeusen Merquis, waarvan de vader Adam Adriaensen de Brouwer is.⁹³ Op dezelfde datum accorderen de wezen met hun vader. De wezen zijn dan Adriaenken Adams (14 jaar), Maijken Adams (12 jaar) en Neleken Adams (7 jaar).⁹⁴ Op 5 januari 1709 vindt de deling plaats van huis en landerijen tussen Maijken Jacob Tack, laatstelijk weduwe van Adam Adriaensen de Brouwer en geassisteerd door haar man Marijnus Joosen Kets, voor de ene helft en de vier gezamenlijke erfgenamen van Adam Adriaensen de Brouwer voor de andere helft. De laatsten zijn Jan Adams

85. GAR, Rucphen R 41, f 137^v.

86. GAR, Rucphen R 41, f 259^v.

87. GAR, Rucphen R 41, f 323.

88. GAR, Rucphen R 40, f 184.

89. GAR, Rucphen R 42, f 109.

90. GAR, Rucphen R 44, f 37.

91. GAR, Rucphen R 44, f 48.

92. GAR, Rucphen R 41, f 258^v.

93. GAR, Rucphen R 41, f 295.

94. GAR, Rucphen R 41, f 295^v.

de Brouwer, Leendert Aertsen Hoendervanger als man en voogd van Adriaentje Adams, Jan Merten Broosens als man en voogd van Maijken Adams en Jan Marijnus van de Westen als man en voogd van Cornelia Adams de Brouwer.⁹⁵

Uit het eerste huwelijk:

1. Jan Adams de Brouwer, ongehuwd overleden te Schijf op 21 oktober 1716, begraven te Rucphen. Op 25 januari 1715 verkoopt Jan Adams de Brouwer een perceel zaailand van 1 gemet te Schijf aan Marijnus Adams Koninck.⁹⁶
2. Meijntje Adams, ongehuwd overleden te Schijf op 1 juni 1703 en dan Jacoba genoemd, begraven te Rucphen.
3. Adriaentjen Adams, ongehuwd overleden te Schijf op 10 juni 1703, begraven te Rucphen. In een akte van 10 december 1692 worden de erfgenamen kinderen van Marinus Corijnsen Poldermans genoemd met verwijzing naar het testament van Marinus Corijnsen Poldermans van 26 maart 1669, waarin hij f 100 vermaakt aan Adriaenken Adams de Brouwer, waarvan de moeder Adriaenken Marinussen Poldermans was; dit vanwege *haar impotente ende lammigheijt*.⁹⁷

Uit het tweede huwelijk zijn gesproten:

4. Adriaenken Adams de Brouwer, afkomstig uit Schijf, gedoopt te Sprundel op 17 december 1663, begraven te Roosendaal op 24 juni 1743. Zij trouwde te Roosendaal op 29 oktober 1684 met Stoffel Francken Engelen, zoon van Franciscus Stoffelen Engelen en van Maeijken Gommeren Helmonts, gedoopt te Roosendaal op 9 november 1657, overleden aldaar op 22 januari 1695. Te Roosendaal hertrouwde hij op 8 januari 1696 met Leonardus Aerden Hoendervanger, zoon van Aert Lenaerts Hoendervanger en van Willemken Thomas, gedoopt te Essen op 10 februari 1673, begraven te Roosendaal op 6 april 1735. Op 20 december 1738 draagt Adriaantje Adams de Brouwer, weduwe van Lindert Hoendervangers te Roosendaal een perceel zaai- en weiland (1 gemet 100 roeden) te Schijf over aan Jan Cornelissen Konink.⁹⁸
5. Maijken Adams de Brouwer, wonende op Borteldonk, geboren in 1667, begraven te Essen op 10 januari 1736. Zij is getrouwd te Nispen op 22 april 1688 (te Essen op 13 april 1688) met Joannes Mertens Broos, zoon van Martinus Jansen Broos en van Maria Michielsens van Turnhout. Hij was afkomstig uit Borteldonk, is gedoopt te Essen op 8 februari 1660 en werd begraven aldaar op 9 januari 1742.
6. Neleken Adams de Brouwer, geboren rond 1672, trouwde te Roosendaal op 1 juni 1704 met Joannes Marijnissen van der Westen, zoon van Marijnus Franssen van de Westen en van Dingena Pauwelssen. Op 11 november 1738 droeg Cornelia Adams de Brouwer, weduwe van Jan Marijnissen van der Westen, te Roosendaal twee percelen zaailand (2 gemeten), gelegen te Schijf, over aan Jan Cornelissen Konink aldaar.⁹⁹

95. GAR, Rucphen R 46, akte 7.

96. GAR, Rucphen R 58, ongef.

97. GAR, Rucphen R 42, f 127.

98. GAR, Rucphen R 103.

99. GAR, Rucphen R 103.

IV-c. ADRIAEN ADRIAENSEN DE BROUWER, overleden tussen 29 juni 1667 en 2 januari 1670. Hij was gehuwd met Perijntjen Jacobs Tack, die later hertrouwde met Adam Domen Koninck.

Adriaen Adriaensen de Brouwer koopt op 23 november 1660 het erfdeel van zijn broer (bedoeld is zijn halfbroer) Cornelis Cornelissen Snaters.¹⁰⁰ Op 14 december 1660 bekent¹⁰¹ Adriaen Adriaensen de Brouwer f 50 schuldig te zijn aan Jan Govert Buijsen, vorster te Essen. Deze schuld is ingelost door Adam Domen Coninx, gehuwd met de weduwe van Adriaen Adriaensen de Brouwer, op 25 maart 1697. Op 6 oktober 1662 bekent¹⁰² Adriaen Adriaensen de Brouwer f 50 schuldig te zijn aan Govert Buijsen, vorster te Essen. Op 31 oktober 1665 bekent¹⁰³ hij nogmaals geld schuldig te zijn; ditmaal f 200 aan Janneken Jansen Schobbens, weduwe van Adriaen Jansen Cril. Op 5 juni 1670 treedt Adam Adriaensen de Brouwer op als voogd en oom (en Cornelis Jacobsen Tacx als toezienner en oom) van de drie onmondige wezen van wijlen Adriaen Adriaensen de Brouwer. De wezen zijn dan Willemijn, Catelijn en Janneken Adriaensen de Brouwer, waarvan de moeder is Perijntjen Jacobs Tack. Op dezelfde datum wordt er een overeenkomst gemaakt met de weduwe, dat aan de kinderen f 25 uitgekeerd wordt bij het bereiken van de leeftijd van 20 jaar. Op 14 juni 1691 worden de kinderen uitgekocht.¹⁰⁴ Op 29 oktober 1718 wordt vervolgens de inventaris opgemaakt van het sterfhuis van wijlen Perijntjen Jacobs Tack, weduwe van Adam Domen Koninck en in eerste huwelijk van Adriaen de Brouwer; deze inventaris wordt gevolgd door deling van de goederen tussen de kinderen uit haar eerste en tweede huwelijk.¹⁰⁵

De kinderen uit dit huwelijk waren:

1. Catelijn de Brouwer, geboren rond 1663, overleden te Rucphen op 7 januari 1727. Zij trouwde te Rucphen op 3 maart 1685 met Japick Jans Willems van Ginneken, wonende te Groot-Zundert, geboren rond 1663, overleden te Schijf (in het Moerke) op 4 november 1709. Voor dit huwelijk werd dispensatie verleend wegens bloedverwantschap in de derde graad. Catelijn de Brouwer hertrouwde te Rucphen op 14 november 1717 met Marijnus Cornelis Poldermans, zoon van Cornelis Marinussen Poldermans en van Heijken Meeusen Merquis, overleden te Rucphen op 6 januari 1741. Hij was weduwnaar van achtereenvolgens Maria Geerts en Maria Cornelissen van Overveldt. Op 19 oktober 1693 verklaart Jacob Jansen, wonende te Groot-Zundert en 30 jaar oud, dat hij *ontrent de oost* van het jaar 1693 is gekomen bij Cornelis Anthonissen de Vrucht, *comende van de meester van Etten*, en aldan tegen De Vrucht zei: „Oom Cornelis, hoe hebt gij dat gecregen?“, waarop Cornelis de Vrucht zei: „*Ik en weet het selffs niet*“.¹⁰⁶ Vier dagen later, op 23 oktober 1693, legt Caterijna Adriaensen de Brouwer te Groot-Zundert, circa 30 jaar oud, ook een verklaring af betreffende de verwonding aan de arm

100. GAR, Rucphen R 40, f 113^v.

101. GAR, Rucphen R 40, f 115.

102. GAR, Rucphen R 40, f 143.

103. GAR, Rucphen R 40, f 233^v.

104. GAR, Rucphen R 41, f 100^v.

105. GAR, Rucphen R 47, f 103^v.

106. GAR, Rucphen R 42, f 135.

van Cornelis Anthonissen de Vrucht.¹⁰⁷

2. Willemijn de Brouwer, gehuwd met Peeter Jan Sijmons.
3. Jenneken Adriaensen de Brouwer, overleden te Rucphen op 8 maart 1743. Zij trouwde te Rucphen op 19 april 1688 met Petrus Cornelissen de Wael, zoon van Cornelis Adriaenssen Dielen de Wael en van Adriaenken Hermans.

IV-d. CORNELIS ADRIAENSEN BROUWERS, overleden op de Heuvel onder Essen, begraven te Essen op 5 januari 1707. Hij is te Essen op 6 november 1666 getrouwd met Elisabeth Hendrickx Maes, dochter van Hendrick Antonissen Maes en van Anna Joos, gedoopt te Essen op 23 april 1644, begraven aldaar op 31 oktober 1677. Te Essen hertrouwde hij op 4 januari 1678 met Joanna Cornelissen Francken. Op haar beurt hertrouwde zij te Zundert op 9 juni 1710 met de weduwnaar Nicolaas van Eersel, wonende te Meer, maar afkomstig uit Hilvarenbeek.

In de periode van 1663 tot 1669 koopt en verkoopt Cornelis Adriaensen een aantal goederen: op 19 december 1663 verkoopt hij een perceel erf ter grootte van 3 gemeten te Rucphen aan Pauwels Cornelissen Smout¹⁰⁸ en op diezelfde dag koopt hij *een huisjken* met 3 gemeten, *meestendeel wildert ofte heijde*, gelegen op *den Heijbergh* te Rucphen.¹⁰⁹ In 1665 verkoopt hij 400 roeden erf in de Schijf en twee percelen, genaamd *Heerkens* en *Boskens*, aan zijn broer Adriaen Adriaensen de Brouwer¹¹⁰ en koopt hij van Siardus Jansen een huis te Essen *op Heuvel* aan Cornelis Adriaensen Brouwer.¹¹¹ Drie jaar later (in 1668) verkoopt Siardus Jansen Cools nog iets aan Cornelis Adriaensen Brouwers.¹¹² Cornelis Adriaensen de Brouwer verkoopt tenslotte op 2 januari 1669 twee percelen (200 roeden) onder Rucphen aan zijn broer Adriaen Adriaensen de Brouwer.¹¹³ Uiteindelijk hebben die kopen en verkopen hem niet veel opgeleverd, want in de jaren daarna blijkt hij schulden te hebben aan Elisabeth Jansen van Eekelen¹¹⁴, *de armen van Essen*¹¹⁵ en aan Pieter Geerts van Opdorp.¹¹⁶ In 1709 voert Jenneken Cornelissen Francken, weduwe van Cornelis Brouwers, een proces tegen het weeskind van Hendrick Cornelissen Brouwers en Maria Campen.¹¹⁷ In 1679 wordt de inventaris van het sterfhuis van Elisabeth Hendrick Maes, getrouwd met Cornelis Adriaensen Brouwers, opgemaakt.¹¹⁸ In 1707 wordt de inventaris van het sterfhuis van Cornelis Adriaensen Brouwers opgemaakt.¹¹⁹

Uit het eerste huwelijk:

1. Joanna, gedoopt te Essen op 1 maart 1668, begraven aldaar op 24 september 1676.
2. Henricus Cornelissen Brouwers, volgt onder V-b.
3. Adriana Cornelissen Brouwers, gedoopt te Essen op 10 februari 1673. Zij trouwde te Essen op 18 april 1694 met Henricus Geertssen Vercaert. Voor hun huwelijk werd een huwelijkscontract opgemaakt.¹²⁰ Zij is hetrouwd met de uit Zundert afkomstige Govardus Willemsen Scheepers. De ondertrouw vond plaats te Zundert op 29 augustus 1706 en het huwelijk

107. GAR, Rucphen R 42, f 136.

108. GAR, Rucphen R 40, f 190^v.

109. GAR, Rucphen R 40, f 191.

110. GAR, Rucphen R 40, f 232^v.

111. GAK, Kalmthout 3Q-289.

112. GAK, Kalmthout 3Q-372.

113. GAR, Rucphen R 41, f 69^v.

114. GAK, Kalmthout 6D-55.

115. GAK, Kalmthout 6E-207.

116. GAK, Kalmthout 35A-46 en 6F-253.

117. GAK, Kalmthout 29P-17.

118. GAK, Kalmthout 3T-81.

119. GAK, Kalmthout 33D-26.

120. GAK, Kalmthout 3W-97.

werd gesloten te Essen op 24 september 1706. Govert is op 21 augustus 1707 hertrouwd met de uit Zundert afkomstige Lijsbeth Cornelissen van der Mast.

4. Cornelius Cornelissen Brouwers, volgt onder V-c.

Uit het tweede huwelijk:

5. Jan Cornelissen Brouwers, gedoopt te Essen op 17 juni 1679, begraven aldaar op 8 april 1700.

6. Cornelia Brouwers, gedoopt te Essen op 8 maart 1681. Zij is in ondertrouw gegaan te Wouw op 8 november 1711 met Frans Jan Domen.

7. Petrus Cornelissen Brouwers, volgt onder V-d.

8. Marijn Brouwers, gedoopt te Essen op 23 augustus 1686, overleden Op de Heuvel, begraven te Essen op 9 december 1706.

9. Huijbrecht Cornelissen Brouwers, volgt onder V-e.

10. Wilhelmus Brouwers, gedoopt te Essen op 7 februari 1691, overleden Op de Heuvel, begraven te Essen op 21 mei 1706.

11. Barbara, gedoopt te Essen op 14 mei 1696.

12. Elisabeth, gedoopt te Essen op 29 juli 1698.

Op 6 juli 1707 zijn nog drie kinderen uit het tweede huwelijk in leven, namelijk Cornelia, Petrus en Huijbrecht.

Wordt vervolgd



Van Bergen op Zoom naar Amerika

Hendrick Buyssack uit Bergen op Zoom stond in oktober 1639 op het punt te vertrekken naar Brazilië. Hij machtigde zijn Bosche broer Stoffel Buyssack om een juridisch geschil te regelen met Hendrickgen Vianen te Benschop bij IJsselstein, zus van zijn overleden vrouw Gerritgen Francken. Hun zoon Philip Buyssack was overleden.¹

Johannes Tennier uit Bergen op Zoom was in juli 1647 gereed om als supercargo in dienst van de Westindische Compagnie op het schip Prins Willem naar Nieuw Nederland te reizen. Hij zou een gage van f 18 per maand ontvangen. Daaruit zou hij maandelijks de helft betalen aan Wilhelmus van Coninxlo, lakenkoper te Bergen op Zoom, aan wie hij f 295:1:8 schuldig was voor geleverde wollen stoffen.²

De kooplieden Cornelis Jans Kloppe uit Bergen op Zoom en de Amsterdammer Ellert Juriaens scheepten zich in 1655 in op De Bontekoe om in Nieuw Nederland handel te gaan drijven en daarna naar patria terug te keren. Voor zij vertrokken, vereffenden zij hun schulden, het risico in de onderneming te blijven was immers levensgroot.³

1. Gemeentearchief Amsterdam, N 1280, f 162^v, 24 oktober 1639.

2. Gemeentearchief Amsterdam, N 1082, f 166, 28 juli 1647.

3. Gemeentearchief Amsterdam, N 1113, f 35, 19 april 1655.

GOYAERT JAN GOYAERTS VAN AMELSVOORT

Creatieve grootvader van de kunstschilder Quirinus van Amelsvoort

MR. A. VAN AMELSVOORT

Afkortingen

GAH Gemeentearchief 's-Hertogenbosch

Dit artikel is een bewerking van mijn bijdrage aan de bundel, aangeboden aan de heer mr. Jozef Hoekx bij gelegenheid van zijn pensionering.

Alweer zo'n tien jaar geleden kreeg ik uit handen van mr. J. Hoekx een kopie van een Bossche akte, waarvan hij terecht dacht dat deze wel mijn belangstelling zou hebben. Bedoelde akte betreft een ook thans nog actueel onderwerp: een schoon milieu en hoe men daarvan een bron van inkomsten kan maken. De akte¹ – een brief van G. van Amelsvoort aan de edelachtbare heren van 's-Hertogenbosch – spreekt voor zichzelf:

Ick had aan U edel aghtbaren bij memorie vertoont, hoe dat voor desen een fack van 250 voeten 190 gulden had gekost; de waarheydt blijkt bij dit nevensgaande besteck, geteckent met A. 't Is dan wiskonstigh waar, dat den stroom van de Hekel af tot de Koore brugh toe, sijnde onttrent de 3000 voeten proportioneel, immers tussen de 2. en en 2300 gulden soude hebben moeten kosten.

Desen voornoemde stroom is nu wel en suiver geruijmt tot op twee derde paarten, ende dat heeft maar gekost 455 gulden 17 stuyver 2. 't Is mede wiskunstigh waar, dat het resterende derden deel naer proportie dan noch maar 227 gulden 18 stuyver soude konnen kosten. En in gevolgen den ganschen stroom onttrent de 680 gulden.

Maar U edel aghtbaren en wetens niet met wat moeyten en vlijdt ick sulx heb te wege gebraght. Ick heb nu 2 maenden vanden morgen tot den avont inden stanck en vuilgheijdt gestaan, kousen, schoenen en kleren bedorven, mijn eijgen afferens laten lopen en selfs mijn gesontheijdt gerisqueert. Het spreekwoort „Die de haaver verdient en krijghe se niet” heeft mij al veeltijds swaarhoofdigh gemaackt, maar

1. Mr. Hoekx wist (en weet) zich de vindplaats van de akte niet te herinneren.

het werck te quiteren en alles in verwerringe te sien, heb ick niet konnen doen, om dat ik U edel aghtbaren bij een staeltjen wilden thoonen hoe merckelijck somme men op allen de stromen vande stadt soude konnen profiteren, indien dit ordentelijck geregeert wier.

't En behoeft noeyt meer te kosten, ter contrarie de experientie heeft mij doen sien, dat het noch al minder koop kan gedaen worden. Soo U edel aghtbaren dat bij bestedingen daer voor niet quijdt en konnen worden, wil ick garen voor een vrij geringer loon als ick voor dit eerste van U edel aghtbaren verwacht blijven ascisteren. Want al dat int eerst swaar valt, wordt door de ondervindinge light. In dit eerste heb ick veel moeyten gehadt om alles te bedencken en memorie en teijkeninge daar van moeten maaken. Dit is nu voor altydt gedaen.

Daerom wil ick hopen dat U edel aghtbaren mij niet egal sullen stellen met een vande bagger lujde, den welcken de stadt noeyt het minste profijdt heeft toegebraght, en evenwel 1 gulden 10 stuyver daags door U edel aghtbaren is toe geleijdt. Soo als U edelen in t hooft van dese nevensgaende resolutie, geteeckent met B, sullen konnen sien. t Is den selfden die aennemer is geweest van dat fac aen de Korebrugh ende die mede gewerckt heeft aen de Gelinghse brugh, dat de stadt ideren voet wel eenen gulden heeft gekost. Dog om te thonen dat ick mij selven aen de discretie van U edel aghtbaren wil overgeven, soo bekenne ick ondergeschreven by desen te sullen wesen voldaan voor alle gedane diensten met soo veel als U edel aghtbaren mij deswegens sullen toe geliven te voegen. Blijvende met alle respeckt U edelen gehoorsamen dinaer en onderdaen.

G. v. Amelsvoort

Wie is deze briefschrijver? In bovenstaande akte komt in elk geval het beeld naar voren van een om geld verlegen, commercieel denkende, creatieve en – naar valt aan te nemen – tamelijk jonge man. Hij stamt uit het Brabantse geslacht Van de Amervoint, Van Amelsvoort, dat gedocumenteerd teruggevoerd kan worden tot circa 1300.²

Goyaert werd gedoopt te Tilburg op 4 juli 1668 als zoon van Jan Goyaerts van Amelsvoort en Cathelijnn Henrick Jan Emmen van Dijk.³ Zijn creatief-artistieke inslag vindt bevestiging in meerdere documenten. Als Goyaert op 4 februari 1703 van Margareta Feddens het huis Het Wilt Wijff huurt, is een van de huurcondities dat de huurder gehouden is 'een van de kinderen van Margareta *te instrueren in het musieck, off welck soodanige instrumenten leeren spelen* als verhuurster zal goedvinden en waarin de huurder ervaren is.⁴

Er zijn geen aanwijzingen dat Goyaert zijn artistieke aanleg van vaderkant heeft verkregen, mogelijk is deze te danken aan zijn moe-

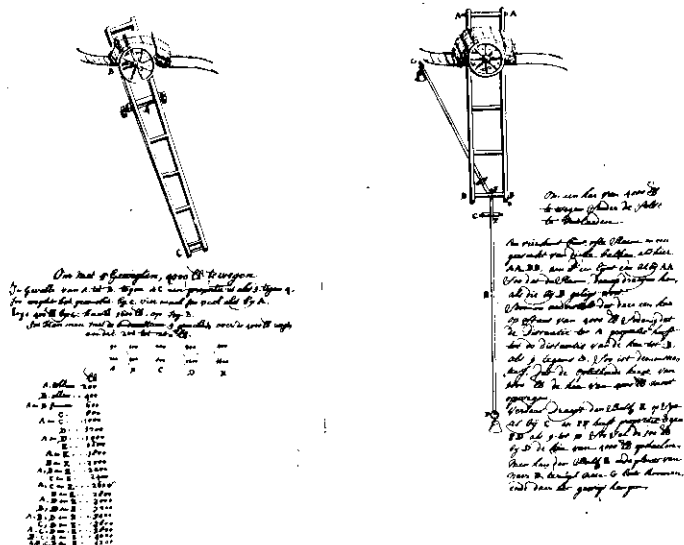
2. Het ligt in de bedoeling te geleger tijd de desbetreffende genealogie te publiceren. De tot nog toe verzamelde gegevens beslaan grosso modo de periode 1300–1900; aanvullende gegevens betreffende de twintigste eeuw zijn welkom. De kwartierstaat bevat een paar lijnen naar Karel de Grote.

3. Anders dan gesteld in de bijdrage van drs. Leo Adriaenssen, „Van den Endepoel”. *De Brabantse Leeuw*, XLIV (1995) 126, 127; hij zou in dat geval de zoon zijn geweest van zijn 1 jaar jongere broer Henrick, die gehuwd was met Helena Smits.

4. GAH, N 2941, no. 67.

Tekening van de weegbrug door Goyaert van Amelsvoort met toelichting (Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud archief 4315).

der of aan zijn grootmoeder van vaderszijde, Maria Peter Hendrick Jan Jacobs van den Meegdenbergh. Het lijkt ook niet toevallig, dat zijn broer Floris tot zijn dood in 1729 organist was (in Oosterhout). Goyaert vertoont, zoals ook uit de geciteerde akte blijkt, daarnaast dezelfde commerciële trekken als zijn broer Henrick, bierbrouwer in onder andere De Vergulde Brouwkuip in Den Bosch; in 1706 pachtte hij namelijk 's lands imposten op de bieren van de stad, vrijdom en vesting van Den Bosch⁵ en in 1708 heet hij *coopman in gedestilleerde waeteren*.⁶ In 1733 wordt hij *fabrieck* (architect) en koopman (in hout) genoemd.⁷ Niettemin lijkt hij toch het sterkste te zijn op technisch-wiskundig terrein: hij staat te boek als landmeter⁸ en vond in 1740 (wellicht als eerste?) een weegbrug uit.⁹



5. GAH, R 427, ongef., 29 mei 1706; 4 juni 1706.
6. GAH, N 2885, f 124.
7. GAH, N 2912, ff 99, 179.
8. Onder andere GAH, N 2969, f 182, 1713.
9. F.E.M. Vercauteren, *De aanleg van de straatweg 's-Hertogenbosch-Best als deel van de verbinding met Luik (1740-1745)* (Nijmegen, 1956) 103, 108. De uitvinding van de weegbrug wordt toegeschreven aan de Engelsman John Wyatt, wiens apparaat in 1741 in gebruik werd gesteld.
10. H. Bots, I. Matthey en M. Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550-1750* (Tilburg, 1979) 150, no. 111, verwarren hem met de gelijknamige jongste zoon van Henrick van Amelsvoort bij Helena Smits, gedoopt te 's-Hertogenbosch op 15 augustus 1714 en uiterlijk voor 1756 overleden.

Hij trouwde te Vught op 11 november 1702 met Joanna van den Endepoel, gedoopt te 's-Hertogenbosch op 20 maart 1679, dochter van Quirijn van den Endepoel en van Maria Wouter Donckers. Een van de kinderen uit dit huwelijk was de kunstschilder Godefridus van Amelsvoort, gedoopt in Den Bosch op 15 juli 1721 en overleden aldaar op 4 augustus 1784.¹⁰

Deze Godefridus, welke op 15 juni 1754 in Den Bosch trouwde met Theodora Gertrudis Josepha van Berckel (gedoopt te 's-Hertogenbosch op 11 april 1735 als dochter van Theodorus Everardus van Berckel, goud- en zilversmid, en van Catharina Bakkers en overleden aldaar op 7 augustus 1826) is de vader van de bekende kunstschilder en kleurrijke persoonlijkheid Quirinus van Amelsvoort en gedurende korte tijd leermeester van zijn zwager, de stempelsnijder Theodorus Victor van Berckel.

11. Mij is bekend dat zich, naast in openbaar bezit bevindende schilderijen van Quirinus van Amelsvoort, in privébezit door hem geschilderde familieportretten bevinden, die in beginsel beschikbaar zijn voor expositie.

Terzijde en tot besluit zij opgemerkt, dat een expositie met betrekking tot de leerlingenkring van Godefridus van Amelsvoort, waartoe naast zijn zoon Quirinus en zwager Theodorus wellicht nog anderen behoren, de moeite waard lijkt te zijn. Een hint voor het Noord-Brabant Museum?¹¹



Een bril

Compareerde voor ons, Anthonij Mouthaan en Anthonij Glavimans, schepenen der Heerlijkheijt VenLoon, Gijsbert Couwenbergh, jongman, out ontrent 27 jaaren, staande ter goeder naam en faam ende woonagtigh alhier, ons schepenen wel bekend, dewelke ter requisitie van Rumoldus Dekkers, geboortigh van Mechelen, onder presentatiën van eeden verklaarden waar ende waaragtigh te wesen, dat hij comparant omtrent den tijt van drie en een half jaar aan den anderen een ongemak heeft gehad aan beide sijn oogen, soodanigh dat hij genoegsaam al dien tijt aan beide sijn oogen blindt is geweest en niet in staat was om te kunnen gaan, als konnende naulijks het licht der sonne sien of gewaar worden, dat den voornaamden requirant in het laast van de maandt maart laastleden bij hem comparant is gekomen en ondernomen heeft hem van sijn voorschreven ongemak te genesen en hem beide sijn oogen heeft gepelt en een vlies van binnen heeft afgedaan, het welk ook van dat gevolg en succes is geweest, dat hij door den voorschreven requirant in den tijt van omtrent een maandt soodanig is hersteldt, dat hij wederom met behulp van een bril konde sien te lesen en in staat was om overal te gaan en dat nu tegenswoordigh sijn gesigt soodanig is versterkt geworden, dat hij comparant weder sijn ambagt (hetwelk schoenmaken is) met behulp van een bril, kan doen. Eijndigende hij comparant, hier mede sijne gegevene verklaringe gevende voor reden van welwetentheijt als in den text.

Aldus gedaan en gepasseert binnen VenLoon desen eersten november 1737.¹

Nota bene: Opmerkelijk is wel dat genoemde Gijsbert Couwenbergh, zoon van Joost Gijsberts Couwenbergh en Jenneke Hendrickx Vos, op 15 december 1737 te Loon op Zand overleed, anderhalve maand na het opstellen van de verklaring.

1. Gemeentearchief Tilburg, Loon op Zand R 27c, los stuk.

DE FAMILIE VAN OESTERZEEL

Bijdrage tot de kwartierstaten van Gerard Steijns, Wouter Brock en Leo Adriaenssen

L.F.W. ADRIAENSSEN

58. F.F.X. Cerutti en F.A. Brekelmans, *Middeleeuwse rechtsbronnen van stad en heerlijkheid Breda* (3 dln.: Utrecht-Bussum-Zutphen, 1956–1990) II, 597, no. 785.

59. G.C.A. Juten „Van Bruhese en aanverwante geslachten”. *Taxandria*. XLI (1934) 75: Philips van der Leck, bastaard van de in 1377 overleden Jan van Polanen, heer van der Lek, was sinds 1405 baljuw van Zuid-Holland en kreeg in 1418 het tol- en gruitrecht van Geertruidenberg in leen. Hij testeerde in 1423, onder meer ten gunste van zijn zus Elisabeth, prioress van Catharinadal; hij bezat toen een huis in de Steenbrugstraat te Breda. Zijn wettige kinderen waren Henric en Elisabeth. Henrick noemde zich Van der Leck, geheten van Loeveren en stierf vermoedelijk in 1448, want in dat jaar ging zijn Brabantse leen van de windmolen over aan zijn dochters Lijsbeth en Mechtelt. Mechtelt trouwde met mr. Cornelis van Bruheze; in 1484 kregen zij een hertogelijke bevestiging van hun huwelijkse voorwaarden (ARAB, Rckenkamer 20782, rekening 1483–1484, f 11).

60. A. Schillings, *Matricule de l'université de Louvain*, dln. III-X (Bruxelles, 1958–1967) II, 306, no. 118, 3 juli 1474.

61. G.C.A. Juten, *Consilium de Beke* (z.pl., z.j.) 10.

62. GAB, Breda R 1015, f 42, zaterdag 18 juni 1549, 17.00 uur.

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
ARAG	Algemeen Rijksarchief Den Haag
AU	Archief Utrecht
GAB	Gemeentearchief Breda
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAT	Gemeentearchief Tilburg
RAGL	Rijksarchief in Gelderland
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

(Vervolg van p. 110 van de vorige jaargang)

IV. JAN VAN OESTERZEEL wordt in 1474 gezien met zijn vrouw jonkvrouw Lijsbeth van der Leck, geheten Van Loven (Loeveren).⁵⁸ Zij was een dochter van Henrick van der Leck van Loeveren, zoon van bastaard Philips van Jan van Polanen, heer van der Lek.⁵⁹

Uit dit huwelijk zijn bekend:

1. Dyrck van Oesterzeel, volgt onder V.
2. Jan van Oesterzeel studeerde in 1474 aan de universiteit van Leuven.⁶⁰ In 1503 was hij de absente kapelaan van het Sint-Petersaltaar te Bavel, waarvan zijn broer Dyrick voordien rector was geweest.⁶¹ Dit altaar stond ter begeving van de familie Van Ypelaer, van wie Jan via zijn vaderlijke grootmoeder afstamde.

Volgens de brief van Mariken Oesterseels was Jan priester en had hij bastaards, die in 1555 al overleden waren. Een van hen kan Maria zijn geweest:

- A. Maria van Oosterzeel Jans trouwde met Ghorys Antho-niss. Hun zoon Hieronymus kreeg in het testament van Dyrck van Oesterzeel (V) een legaat van een zester rogge, kwijtbaar met f 50.⁶²

Als dochter van Jan van Oesterzeel komt in aanmerking:

3. Jonkvrouw Odelye van Oisterzeel trouwde met achtereenvolgens Wouter van Havele en Huygh van Wyck Jacobs. De laatste kocht rond 1500 een huis in de Catharinastraat in Breda, waarvan hij in 1501 door het overlijden van Odelye de enige eigenaar werd. Hij erfde ook haar „cleederen ende juwelen”. Volgens Van Hooydonk was hij gezworen vorster van Breda en heer van Onsenoort en Nieuwkuijk. In zijn dagen werd echter

over deze heerlijkheden de leened gezworen door Aernd van Wijck (1489), Joost van Wijck (1489) en Huijbrecht van Wijck (1517).⁶³ Huygh verkocht met zijn natuurlijke zoon Jacop in 1521 het genoemde huis met het achterhuisje.⁶⁴

V. DYRCK VAN OESTERZEEL ALIAS VAN DER LECK⁶⁵ ging in 1474 studeren aan de universiteit van Leuven; wegens zijn minderjarigheid legde zijn vader de eed voor hem af.⁶⁶ In 1485–1487 was hij als „dominus” de absente rector van het Sint-Petrusaltaar in de kerk van Bavel: „studens Lovanii in legibus, unde docuit”.⁶⁷ Aangezien hij later trouwde, mag het „dominus” niet worden begrepen als een status van priester; hooguit had hij de lagere wijdingen ontvangen.

Hij trouwde⁶⁸ in 1492 te Culemborg met Barbara van Culemborg uit Hoogstraten, bastaarddochter van Gerard heer van Culemborg († 1480) en bastaardzus van Jaspar heer van Hoogstraten († 1504). De hoge afkomst van zijn vrouw bezorgde hem de ambten van drossaard van Hoogstraten en kastelein van het Gelmelslot aldaar, residentie van de heren en later graven; drossaard en kastelein was hij in 1503 en 1507, maar in 1510 was hij slechts stadhouder. In 1522–1524 en 1531 was hij schepen van Breda. Daar was hij voorts deken van het bakkersambacht in 1522, provisor van de Sint-Joostkapel in 1523 en deken van de schutters op het Ginnekeinde in 1531.⁶⁹

Hij testeerde op 18 juni 1549 in zijn woonhuis te Molenschot onder Gilze, waar hij ziek te bed lag. Daarbij bepaalde hij dat hij wilde worden begraven *inder kercken van Breda aldair syn ouders begraven liggen onder de sarcken van Oosterseel. Ende de selve testatoir wilt ende begheert datmen dopschrift vande selve sarcken van Oosterzeel sal doen verlichten om de memorie dair af te onderhouden*. Voorts bestelde hij *een tamelicke, simpele vutvaert*, naar discretie van zijn schoonzoon Raphaël van Bruheze. Wijlen zijn vrouw had gewild dat na zijn dood *alsulcken tafereel van sint Jorys als gestoffeert is staende opt tresoir inde camer vanden testatoir* of de waarde daarvan zou worden teruggegeven aan de erfgenamen van de schenker, Jacob de Visser te Hoogstraten (deze was rentmeester van Hoogstraten geweest). De helft van wat Dyrck van zijn oom mr. Willem van Oesterzeel had geërfd (land *inden Steenberchschien moer onder der vyerscharen vander Heyden* en *inde Heystrate ontrent Breda* en enkele renten), ging naar zijn wettige dochter, die het echter niet mocht vervreemden of belasten, maar aan haar kinderen moest laten; de andere helft was voor de wettige kinderen van zijn twee bastaarddochters. Aangezien er *twee cleyne ende bequame wooningen zyn, aldair zonder groot hynder ofte letsel vande voirscreven jouffrou Johanne van Oosterzeel ende van heuren man de wittige kynderen vande natuerlycke dochteren des testatoirs voirscreven met honne ouders, noch in leven wesende, honne wooninge ende onderhout hebben zullen mogen*, verzocht Dyrck hen *seer vruntlick* hen deze gastvrijheid te bieden, *ende dat*

63. W.J.F. Juten, „Onsenoot en Nieuwkuik”, *Taxandria*, VII (1900) 282, 283. A.J.L. van Bokhoven, „Leenmannen in het Land van Heusden”, *De Brabantse Leeuw*, XI (1962) 51.

64. J.H. van Hooydonk, „Middeleeuwse straten in Breda 1350–1550”, *Jaarboek van de Geschied- en oudheidkundige kring van stad en land van Breda 'De Oranjeboom'*, XLVI (1993) 92.

65. De volgende verwijzing slaat mogelijk op Dyrck: D. van Heel, „Bijdragen tot de geschiedenis van het clarissenklooster te 's-Hertogenbosch”, *Taxandria*, XL (1933) 260: te Gestel en Vught wordt Arnt Sterken in zijn ciijnsplijcht opgevolgd door Jan Aben, dan door het „Couvvet van Direxxkens wegghen van Oesterzeel”.

66. Schillings, *Matricule*, II, 307, no. 143.

67. Juten, *Consilium de Beke*, 104.

68. RAGL, Heren en graven van Culemborg 1767, f 64, 22 juli 1492.

69. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

zy om godswille toesichte willen hebben totte selve kynderen ende de selve hulpe ende bystandicheyt doen tot honne wooningen ende tamelicke sustentacie ende onderhoudt, ten eynde zy ter eeren Gods schameelyck voirtcomen ende vander goeden luyden doere om broot te bidden blyven mogen ende van andere schande ende oneerlicheyt gepreserveert worden.⁷⁰

Uit dit huwelijk werden twee dochters geboren. Na hen volgen hun bastaardzusters:

1. Margriet Dyerx van Oosterzeel trok in 1492 een lijfrente op de stad Breda⁷¹ en wordt nadien niet meer gezien.
2. Johanna van Oosterzeel trouwde op 21 mei 1520⁷² met Raphael van Bruheze.⁷³ Zijn vader, Adriaen van Bruheze († 1513), was schepen en rentmeester van stad en land van Breda. In 1523, 1525, 1527, 1533, 1535 en 1537 was hij schepen van Breda en in 1535 en 1538 borgemeester⁷⁴, in 1532 deken van de schutters van de Haagdijk, in 1533 deken van die van het Gasthuiseinde. Hij kocht een huis in de Catharinastraat.⁷⁵ Toen hij in 1530 rentmeester werd van Oosterhout voor Hendrik van Nassau, stelde zijn zwager Dirck van Oosterzeel zich borg voor hem.⁷⁶ Kort daarna werd hij rentmeester (ook rentmeester-generaal) van stad en land van Breda, in welke functie hij wordt gezien tot in 1549⁷⁷; in 1548 heette hij raad van de prins van Oranje.⁷⁸ Johanna van Oosterzeel is in 1554 kinderloos overleden.
3. Dierck van Oosterzeel is vermoedelijk de student Dirck Dirx van Oosterzeel uit het bisdom Utrecht, die zich in 1513 aan de universiteit van Leuven liet inschrijven.⁷⁹ Hij was dienaar en kamerknecht van de heer van Hoogstraten en liet na zijn dood veel schulden na. Bij het laatste slot van rekening (1534) was hij f 359 schuldig gebleven aan Hoogstraten. De openbare veiling van zijn hafelijke goederen te Breda op 23 augustus 1536 bracht f 412:13:0 op, waaruit behalve de schuld ook de executiekosten (onder meer „tgoet ter merckten te brengen”) een obligatie aan Rafel van Bruheze van f 15:3:0 werden voldaan.

Dirck van Oosterzeel had voorts twee bastaarddochters, die beiden trouwden en kinderen kregen. Een van de dochters werd de universele erfgename van haar halfzus Johanna van Oosterzeel; de andere, die in 1555 nog leefde en vier kinderen had, kreeg slechts een legaat.⁸⁰ Het waren:

4. Marie Dirix van Oosterzeel trouwde met Lodewyck Bronckaerts. Hun kinderen erfden van tante Johanna minstens enige renten.⁸¹ Zij verkochten in 1554 onder meer een *huysingen, pleyne, hovinge ende erffenisse* in de Katerstraat te Breda:⁸²
 - a. Kathelyn Bronckaerts, in 1554 ongehuwd.
 - b. Barbara Bronckaerts, gehuwd met Jan van Zomerghem te Diest.
 - c. Jenneken Bronckaerts, in 1554 19 jaar oud.

70. GAB, Breda R 1015, f 42, zaterdag 18 juni 1549, 17.00 uur.

71. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

72. Van Hooydonk, *Bredase elite*, no. 145.

73. ARAB, Leenhof van Brabant 622, f 101. Rekenkamer 20785, rekening 1506–1507, 14 juli 1507.

74. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, 2753, 2855, 2909, 2929, 2951.

75. Van Hooydonk, „Middeleeuwse straten”, 91.

76. GAB, Breda R 435, f 113^v, 30 juli 1530.

77. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, 3033, 3113, 3121, 3140, 3180, 3198; vgl. 2607.

78. ARAG, Nassause Domeinraad, inv. Drossaers, 3166, 15 april 1548.

79. Schillings, *Matricule*, III, 477, no. 19.

80. Zie brief nummer 1 hiervoor op p. 102–104.

81. ARAB, Leenhof van Brabant 622, ff 575, 714.

82. GAB, Breda R 459, f 117^v, 10 augustus 1554; f 144, 18 oktober 1554; f 145^v, 19 oktober 1554.

83. GAB, Breda R 1016, f 93, 25 april 1560.

84. GAB, Breda R 459, f 145^v, 19 oktober 1554.

85. GAB, Breda R 459, f 75, 16 april 1546.

86. GAB, Breda R 477, f 89, 1 oktober 1572. R 478, f 54, 27 juli 1574.

87. GAH, R 1181, f 13, Sint Petrus en Paulus 1397. R 1195, f 45^v, 22 juni 1425.

88. A. Erens, *De oorkonden van het norbertinessenklooster St. Catharinadal te Breda - Oosterhout* (Tongerlo, 1928-1929) 188, 189, no. 240.

89. G.C.A. Juten, *Cartularium van het begijnhof te Breda* (Z.pl., z.j.) 82.

90. C.P. Hoyneck van Papendrecht, *Analecta Belgica*, bd. III, dl. I ('s-Gravenhage, 1732) 344.

91. GAH, R 1187, f 238, 14 oktober 1411. G.C.A. Juten, „Het klooster Vredenberg onder Boeimeer. Cartularium”, *Taxandria*, XVI (1909) 116, 117.

92. Juten, „Het klooster Vredenberg”, 113, 114.

93. GAH, R 1182, f 220, zaterdag na Pinksteren 1401. R 1187, f 237^v, 14 oktober 1411. R 1206, f 238^v, 17 maart 1436. Juten, „Het klooster Vredenberg”, 115, 116.

94. GAH, R 1206, f 273, 23 mei 1436. R 1255, f 114^v, 30 september 1455.

d. Anna Bronckaerts Lodewycx⁸³, onmondig in 1554, in 1560 de huisvrouw van Zebrecht Keyen, schout van Princenhage.

e. Zacharia Bronckaerts, onmondig in 1554.

f. Hieronymus Bronckaerts, onmondig in 1554.

g. Dyrck Bronckaertsdochter, onmondig in 1554.

5. Magdalena Dyrck van Oesterzeel⁸⁴ kreeg van haar vader toen zij trouwde met Joris Brixius van Trier een lijfrente van 8 lopen rogge Bredase maat. Zij was een natuurlijke dochter van Barbara Peter Mertens geheten Josyn.

Barbara, dan voluit geheten *Barbara Peter Mertens diemen noempde Brouwersdochter van Hoochstraten, de welcke men nu ter tyt int gemeyn heytende is Josyn*, was lange tijd huishoudster geweest van Dyrck van Oesterzeel. Omdat zij haar jaarhuur van f 8 nooit had ontvangen, gaf Dyrck haar in 1546 een lijfpacht van een zester rogge en een lijfrente van f 15.⁸⁵ Deze fondsen zette hij in zijn testament van 1549 om in een lijfrente voor Magdalena. Bovendien kreeg zij alle rogge op de zolder van zijn huis, terwijl haar zoon Jan, petekind van zijn grootvader, alle boeken kreeg.

Uit dit huwelijk:⁸⁶

a. Dyrck Joris Brixiusdochter, gehuwd met Anthonis Adriaens van Bercheyck.

b. Barbara Joris Brixius trouwde in 1572 à 1574 met Jan Vaermans te Borgerhout.

c. Jan Joris Brixius, schrijnwerker te Antwerpen.

IIbis. N. VAN OESTERZEEL was vader of moeder van een zoon, die volgt onder IIIbis.

IIIbis. WILLEM VAN OESTERZEEL⁸⁷ trouwde met jonkvrouw Lyel van Goerle⁸⁸ (Lilia), die blijkens haar testament van 5 februari 1440⁸⁹ (daags voor haar overlijden⁹⁰) de drie eerstgenoemde kinderen had. Haar familie behoorde tot de oude elite van Goirle, wat blijkt uit haar bezittingen. Haar man schonk in 1411 de helft van *die nuwe tiende* van Goirle aan hun dochter Hillegont.⁹¹ Deze tiende was voorheen in bezit geweest van Lyels vader Henric Aleyten van Goerle, daarna van zijn weduwe Lysbeth van der Daesdonc en vervolgens van diens zonen Peeter en Arnt van Goerle, die hem in 1398 aan Willem verkochten voor f 200 „der moynte tshartogen van Gelre”.⁹²

In 1401 gaf Willem van Oesterzeel ‘van Breda’ een van zijn schoonvader geërfde hoeve te Abbekoven onder Goirle in erfpacht uit aan Mathijs Aert Hoefkens van Riel.⁹³ In 1436-1455 is sprake van een erfpacht van 17 mud rogge, die wijlen Willem van Oesterzeel had geheven uit de bezittingen van genoemde Hoefkens; deze vererfde naar zijn dochter Hillegont.⁹⁴

Lyel van Goerle maakte als weduwe in 1440 haar testament. Zij was toen ziek en woonachtig in de Brugstraat te Breda. Haar

95. A.E., „Testament van Liel van Oosterzeel, weduwe van Willem van Oosterzeel. Breda 4 Februari 1440”, *Taxandria*, XLI (1934) 53-56.
96. GAH, R 1192, f 344, 20 juli 1421. R 1226, f 9.
97. GAH, R 1194, f 234^v, 12 oktober 1423.
98. GAH, R 1200, f 267^v, september 1430 (niet gepasseerde akte).
99. GAH, R 1216, f 354^v, 3 augustus 1446. R 1228, 27 juni 1458; f 120, 11 januari 1458; f 169, 12 april 1458.
100. A.E., „Testament van Liel van Oosterzeel”, 53.
101. ARAB, Rekenkamer 20782, rekening 1470–1471, 24 juli 1470.
102. ARAB, Rekenkamer 20782, rekening 1470–1471, 17 april 1471.
103. GAH, R 1208, f 379^v, 2 maart 1438. R 1209, f 343, 26 augustus 1439.
104. GAH, R 1196, f 99^v, 16 januari 1427.
105. GAH, R 1197, f 64^v, 11 januari 1426.
106. GAT, Oisterwijk R 143, f 99, 15 juni 1421.
107. Erens, *De oorkonden*, nrs. 356, 359, 363, 367, 368, 370, 372, 379, 383, 386 (1443–1449). F. Gooskens, „De kanunniken verbonden aan de collegiale kerk te Breda (1303–1504)”, *Jaarboek van de Geschied- en oudheidkundige kring van stad en land van Breda 'De Oranjeboom'*, XXXIV (1981) 40, noemt 1447–1459 als haar ambtsperiode.
108. A.E., „Testament van Liel van Oosterzeel”, 53.
109. GAT, Oisterwijk R 149, f 30, Sint Peters Banden 1435. R 164, f 20^v, 28 mei 1456. GAH, R 1225, f 405, 22 mei 1455.
110. GAT, Oisterwijk R 168, f 9^v, 14 april 1461. R 169, f 7, 24 februari 1462.

dochter Hillegont maakte zij haar universele erfgenaam, maar twee andere dochters (Hanaert en Lysbet) kregen met toestemming van Hillegont tochtgoederen en elk twee zilveren schalen en twee zilveren lepels. Enkele legaten gingen naar haar broer Peeter en haar kleinkinderen Houtappels, 25 el grauw laken bestemde zij voor arme mannen en zij stichtte enkele missen voor haar zieleheil.⁹⁵

1. Hillegont van Oosterzeel¹⁰³ trouwde met Arnt Houtappel Ghysbrechts⁹⁶, die haar als huwelijksgoed zijn leengoederen onder Oisterwijk schonk. In 1423 bekende hij aan Willem en Dierck Willems van Oosterzeel 84 gouden arnoldusguldens schuldig te zijn.⁹⁷ In 1430 was Hillegont weduwe en eigenares van een huis bij de molen te Kerkhoven onder Oisterwijk.⁹⁸ Zij leefde nog in 1458.⁹⁹ Kinderen:

- a. Liel Houtappels, begin te Mechelen, schonk in 1488 de van haar grootvader Willem van Oosterzeel geërfde novallia van Goirle aan het klooster Vredenberg.¹⁰⁰
- b. Mechtelt Arnt Houtappels trouwde met Dirck de Borchgrave, als wiens weduwe zij in 1470 in Den Bosch woonde.¹⁰¹ Samen met haar zoon Dyrick kreeg zij in 1471 een sauvegarde.¹⁰²

Bastaarden van Arnt waren:

- c. Wouter natuurlijke zoon Arnt Houtappels handelde in 1438 en 1439 voor zijn stiefoma Lyel weduwe Willems van Oosterzeel.¹⁰³
- d. Marcelis natuurlijke zoon Arnts Houtappel¹⁰⁴ bezat te Oisterwijk een huis aan *die Plaets*.¹⁰⁵ In 1421 was hij de man van een dochter van Wouter Henric Toys.¹⁰⁶
2. Hannaert van Oosterzeel zal gezien de testamentaire beschikking van haar moeder, waarbij zij slechts goederen in vruchtgebruik en niet in eigendom kreeg toegewezen, een religieuze zijn geweest.
3. Lysbeth van Oosterzeel. Zij wordt sinds 1443 gezien als non en sinds een jaar later als priorin van „de ghemeyn conuente des godshuys van sente Kathelinendale bij Breda” (Catharinadal in Oosterhout).¹⁰⁷ Haar tante Catharina van Goerle was haar in deze functie voorgegaan.¹⁰⁸

Gezien de contacten en de bezittingen reken ik ook de volgende tot de kinderen van Willem en Lyel:

4. Willem van Oosterzeel, volgt onder IVbis op pagina 163.

De volgende komt in aanmerking als Willems bastaard:

5. Dely van Oosterzeel trouwde met Aernt natuurlijke zoon Berthouts Back¹⁰⁹ uit Tilburg, wiens moeder Margriet Putkupe Peters Putkuupsdochter was. Aernt Back hertrouwde met Susanna natuurlijke dochter heer Ghysbrechts van der Borch (kanunnik van Oirschot); zij was in 1461 en 1462 zijn weduwe en inmiddels hertrouwd met Claeus Gielyss Voerendael.¹¹⁰

In 1513 compareerden Dely's kinderen Ghertruyt weduwe

Jan Meeus, Berthout, Willem, Kathelyn, Aerdt, Jan en Ghysbrecht Back voor schepenen van Tilburg.¹¹¹

IVbis. WILLEM VAN OESTERZEEL was gehuwd met Ghertruyt Jans die Hollander¹¹², die in 1432 land te Raamsdonk bezat.¹¹³ Zij verwierf van Aert Houtappel een pacht van een mud rogge uit *Everdeys tyende* te Goirle¹¹⁴; jonkvrouwe Margriet Henrics Everdeys bekende in 1424 bij Willem Willems van Oesterzeel in het krijt te staan.¹¹⁵ In 1443 verkocht Ghertruyt met haar man een pacht van 2 mud rogge Bossche maat, jaarlijks te betalen met Maria Lichtmis, die werd geheven op het achtste deel van de oude tiende van Goirle (zowel de grove als de smalle), dat had toebehoord aan Willem Everdeys, die weleer de pacht aan Ghertruyt had geloofd. Voor deze pacht ontvingen zij van Gerit Beriss van Oerle en zijn vrouw Lysbeth Jans die Hollander een kwart in de volgende erven te Goirle:¹¹⁶

- een huis, schuur, huisje en aangelag (uitgezonderd het stukje land dat Gerit Wouters Back Tymmermans daarin heeft liggen) in *die Nuwenhuysbeempt* aan de Ley;
- de beemd *dat Blokken* aan de Ley;
- *dat Biesendal*, een stuk land van 3 lopenzaad;
- een perceel van 1 lopenzaad akkerland in *die oude stege* aan de waterlaat;
- 2 lopenzaad land in *die Rijt*;
- 5 lopenzaad land;
- 1 $\frac{1}{2}$ lopenzaad land in *Eppenvenne*;
- 1 lopenzaad land aan *die Dorenwech*.

Het wettige oir was:¹¹⁷

1. Jan Willems van Oesterzeel verkocht in 1451 een erfpacht van 12 lopenzaad, die zijn zwager Jan Matheus Bruystens weleer aan hem en zijn broer Willem had geloofd. Zwager Jan kocht de pacht voor 21 gouden gulden.
2. Delya Willems van Oesterzeel, volgt onder Vbis op pagina 163.
3. Willem Willems van Oesterzeel.

Willem had minstens een bastaard:

4. Margriet natuurlijke dochter Willems van Oesterzeel wordt in 1477 gezien als vrouw van Laureys Jan Laureyns Vannys, zoon van Jan Laureyns Henrick Toyt Vannii alias Scoemakers alias Back en van Margriet Bruystens van Andel (dochter van Bruysten van Andel zoon Hessel Snabbe des ouden).¹¹⁸ Haar vader vermaakte haar bij testament *simpelyc om Goeds wille* een erfpacht van 3 mud rogge uit de oude tiende van Goirle.¹¹⁹

Vbis. DELYA WILLEMS VAN OESTERZEEL¹²⁰, geboren omstreeks 1425, trouwde met achtereenvolgens Jan Matheus Loekens en Wouter Wouters van Haren.

Jan was een zoon Matheus Jan Laureyns, die in 1435 kerkmeester van Enschoot was. Matheus zelf was een zoon van Jan Laureyns bij Heylwich Bruystens van Andel, die beiden voor 1422 waren

111. GAT, Tilburg R 265, f 21, 6 maart 1513.

112. GAH, R 1208, f 143, 18 september 1438.

113. RANB, Kartuijzerklooster Het Hollandse Huis, regest 832.

114. GAH, R 1211, f 217, 6 juli 1441. Vgl. R 1195, f 45^v, 22 juni 1425.

115. GAH, R 1194, f 227, 27 juli 1424.

116. GAH, R 1213, f 93, 24 mei 1443. Vgl. R 1208, f 143, 18 september 1438.

117. GAH, R 1221, ff 259, 315, 22 februari 1451.

118. J.A.M. Smulders, „De herkomst van een Tilburgs geslacht Smulders”, *De Brabantse Leeuw*, XLI (1992) 21. L.F.W. Adriaenssen, „De erfgenamen van heer Ghijzel Back”, § 23 „De negen afstammingslijnen van de auteur”. *De Brabantse Leeuw*, XLIV (1995) 182.

119. GAT, Oisterwijk R 183, f 245^v, 29 november 1476. Met dank aan Nel van Spaendonck-van Opstal.

120. GAH, R 1215, f 192, 5 mei 1445.

121. G. Berkelmans, „Bruusten Bruusten Jans, schout van Oisterwijk (1408–1420)”, *De kleine Meijerij*, XVIII (1966) 110.
122. C.H.J. van den Brekel, *Kroniek van de geslachten Pijnenburg en Van den Brekel 1290–1990* (2 dln.: Nuenen, 1993) I, 494.
123. GAT, Oisterwijk R 144, f 72^v, sint Andreas apostel 1422.
124. GAT, Oisterwijk R 145, f 24a, 7 juni 1426.
125. GAT, Oisterwijk R 149, dl. I, f 22, 6 mei 1435.
126. ARAB, Leenhof van Brabant 122, f 370^v, 25 februari 1462.
127. RANB, Raad van Brabant 1111, f 434, 11 augustus 1464.
128. ARAB, Leenhof van Brabant 124, f 53, 18 december 1468. RANB, Raad van Brabant 1111, f 434, 24 december 1478.
129. Schillings, *Matricule*, II, 170, no. 66, 8 juni 1466.
130. Schillings, *Matricule*, II, 90, no. 15, 20 september 1461.
131. GAT, Oisterwijk R 159, f 13^v, Sint Servatius 1451.
132. GAT, Oisterwijk R 166, f 16, 15 april 1458.
133. GAH, R 1238, f 8/vo, 12 december 1468.
134. F.W. Smulders, „Nog eens over de Oude Schouw in Berkel”, *De kleine Meijerij*, XVIII (1966) 116.
135. In de kwartierstaat van Gerard Steijns is zij nummer 15437, in die van mij nummer 17709.

gestorven.¹²¹ Hij werd ook wel Matheus Heylwich Bruystens van Andel genoemd.¹²² Matheus Jan Laureyns en zijn broer Jan Bruijstons stonden in 1422 samen met hun neef Aert die Bont Henrics Bonten Margrietenzoon (gehuwd met Matheus' dochter Geertruyt) borg voor Herman Hermans Wyten, *of dat zake were dat desen voerscreven Herman scade of commer queem van alsulken twyn-tich Hollantsche gulden als dese selve Herman den voergenaemden Aert de Bont gegeven ende betaelt heeft vanden vorsteryen van Oesterwyc*; Aert beloofde de broers voor hun risico schade-loos te zullen houden.¹²³ In 1426 pachtten de hroers Matheus Jans en Jan Bruystens met vier vennoten de tiende van Enschoot voor 72 mud rogge¹²⁴, met andere vennoten pachtte Matheus in 1435 voor 68 mud rogge een andere tiende van de abdij van Tongerlo.¹²⁵

Kinderen van Jan Matheus Bruystens alias Loekens en Delya van Oesterzeel noemden zich Van Andel en Van Oesterzeel. Bekend zijn:

1. Matheus Jans van Andel erfde van zijn oudoom Jan Bruystens van Andel het goed Ten Dycke onder Enschoot, dat leenroerig was aan de hertog van Brabant; in 1462 deed hij hulde aan zijn leenheer.¹²⁶
2. Willem van Andel geheten van Oisterzele werd na het overlijden van zijn broer Matheus in 1464 verheven in het leengoed Ten Dycke te Enschoot, dat bestond uit 10 bunder land, 10 bunder wei, 10 hunder broek en een hofstad met een hui-zing te Enschoot (*mitten grave dair toe behorende, gheyten tgoet ten Dyke*, ongeveer 1 $\frac{1}{2}$ bunder groot) met diverse perce-len land te Enschoot (waaronder *den Hooghen schoet*), te Loven onder Tilburg en *inden Huekelemsschen acker*.¹²⁷ In 1468 of 1478 verkocht hij het leengoed aan Wouter van Haren, zijn stiefvader.¹²⁸

Zeer waarschijnlijk was Willem identiek aan Wilhelmus de Andel uit het bisdom Luik, die in 1466 als student in de vrije kunsten werd geïmmatriculeerd aan de universiteit van Leuven. Hij werd later kanunnik en pastoor van de Sint-Gertrudiskerk te Leuven, waar hij op 23 november 1511 overleed.¹²⁹ In dat geval was hij een volle oom van Mariken Oesterseels, de non die de brief schreef.

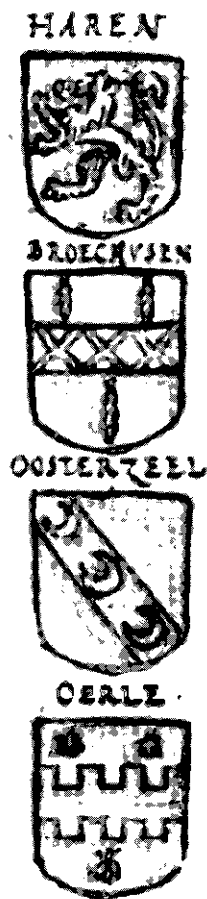
3. Jan van Oesterseel was priester, toen hij zich in 1461 liet inschrijven als rechtenstudent aan de universiteit van Leuven.¹³⁰ Hij was vader van:

A. Mariken Oesterseels alias van Loven, non in het franciscanessenklooster te Geertruidenberg.

Wouter van Haren¹³¹ was in 1480 kapelmeester van Enschoot. Hij was gegoed te Haaren¹³² en kocht in 1478 het leengoed Ten Dijke te Enschoot.¹²⁸ Zijn vrouw Delya van Oesterzeel bezat in 1468 het tochtrecht van een hoeve bij *die Wenicksvoert* te Goirle.¹³³ Bij haar was hij vader van:

4. Wouter Wouters van Haren. Hij erfde het leengoed Ten Dijke

te Enschoot.¹³⁴ Hij trouwde met Dingen Jan Roeloffs, bij wie hij vader werd van onder meer Odilia van Haren.¹³⁵ Zij werd bij Gherit Brock Janss de moeder van Wouter Brock.



Detail van Buchelius' tekening van de grafzerk van de in 1611 overleden Wouter Brock in de Domkerk te Utrecht (AU, Bibliotheek 1840, f 21^v).

JAN MICHEL JAN QUAPS EN DE ZIJNEN

A. PIJNENBURG

Afkortingen

GAT Gemeentearchief Tilburg

In het interessante en goed gedocumenteerde artikel „Erfenisperikelen ten tijde van de pest” van L.F.P.M. de Brouwer in de vorige aflevering van *De Brabantse Leeuw* is toch een foutje geslopen. Margriet Jan Quaps is namelijk een dochter van Jan Michiel Quaps en Marie Peter Jan Martens, niet van Margriet Jan Sberen.¹

I. JAN MICHEL JAN QUAPS², overleden voor maart 1557, zoon van Michiel Jan Quaps en Margriet Jan Goyaerts, trouwde met Marij Wouter Vranck Back, bij wie hij vader werd van:

1. Jan Jan Michiel Quaps³, overleden voor februari 1585. Zijn vrouw was Margriet Jan Sbeeren⁴, dochter van Jan bij Engelke Willem Stelaerts.
2. Gertruyt Jan Michiel Quaps, gehuwd met Aert Jan Lucas Beijkens (Sbiën), zoon van Jan Lucas Jan Oerlmans en van Maria Aerts van Oeckel. Hij was haar weduwnaar in 1577.⁵
3. Marij Jan Michiel Quaps trouwde met achtereenvolgens Jan Cornelis Peters (overleden voor 1555) en Jan Peter Vrancken, zoon van Peter Peter Vrancken en van Margriet Gerit Jans de Cock. Op zijn beurt hertrouwde Jan te Tilburg op 23 mei 1627 met Magdalena Frans Andries Spijckers, dochter van Frans Andries Laureys Berthouts en van Geertruijdt Jan Wouter Claes.
4. Elysabeth Jan Michiel Quaps trouwde met Jacob Adam Jacob Damen, die hertrouwde met Elysabeth Jacob Hendrick Sbeeren, dochter van Jacob Henrick Jan Sbeeren bij Jenneke Cornelis Jan Heymericks. Hij stierf voor 1606.⁸

Uit het tweede huwelijk, met Marije Peter Jan Martens, stamt:

5. Margriet Jan Michiel Jan Quaps, volgt onder II.

II. MARGRIET JAN MICHEL QUAPS⁶ trouwde met Vranck Jan Adam Jacobs (onmondig in 1578⁷), zoon van Jan Adam Jacobs en van Elysabeth Vranck Lenaerts Verbunt. Hun kinderen waren nog onmondig in 1605.⁸

1. Jan Vranck Jan Adams, geboren rond 1590, trouwde met Claeske Gerit Jan Steven Jans, zoon van Gerit bij Catharina Matheus Aert Matheus.

1. GAT, Tilburg R 342, f 26, 25 juni 1596.

2. GAT, Tilburg R 283, f 55, 13 maart 1537, R 285, f 5, 29 augustus 1538; f 26, 1539. R 300, f 49, 18 januari 1555.

3. GAT, Tilburg R 332, f 7^v, 6 februari 1585.

4. GAT, Tilburg R 293, f 1^v, 7 mei 1546. R 298, f 118^v, 21 maart 1553.

5. GAT, Tilburg R 323, f 3, 24 januari 1577; f 12^v, 16 maart 1577.

6. GAT, Tilburg R 342, f 26, 25 juni 1596.

7. GAT, Tilburg R 324, f 33, 28 april 1578.

8. GAT, Tilburg R 346, anno 1605, f 11^v, 11 maart 1605—mededeling van Leo Adriaenssen.

2. Adam Vranck Jan Adams.
3. Marye Vranck Jan Adams.
4. Lysbeth Vranck Jan Adams.
5. Peter Vranck Jan Adams, gehuwd met Jenneke Cornelis Jan Smeekens, dochter van Cornelis Jan Jan Smeekens en van Heeske Gijsbrechts Jan Huijben.



Verboden te spelen

In 's-Hertogenbosch werd in 1616–1621 een aantal maatregelen afgekondigd tegen vermaak in het algemeen en kinderspelen in het bijzonder. In februari 1616 verbood het stadsbestuur het sneeuwballen gooien; wie het toch deed, moest 3 £ paaiment betalen en werd voorgeleid.¹ In de daaropvolgende zomer werd het verboden aan iedereen – jong en oud, soldaat of burger – om binnen of buiten de stad *inde locht te doen metten wynt oft anderssins om hooch dragen de maeckselen diemen heet vliegers oft dyergelycken, noch oyck de pylen sonder met boghen te schieten te werpen oft over de coorde te springen, gelyckmen siet geschieden, allet om voirtsaen te voorcomen de voordere periculen ende inconveniëntiën*. Vliegeren, pijlen gooien en hoogspringen zouden worden bestraft met inbeslagname van het opperkleed.² In de herfst van 1616 kregen ouders en meesters de aanzegging er voor te waken dat hun kinderen en dienstjongens *egeen vergaderinge en maecken oft ennyge insolentie, rumoer oft gerucht en doen maken oft voirts keeren, noch oyck malcanderen en vervolgen, noch tegens malcanderen en vechten, slaen oft werpen in ennygen manieren*, op straffe van 3 £ paaiments; aangezien het verbod een jaar later werd herhaald, zal het weinig hebben uitgericht.³ *Egheen schoolkynderen, ambachts jongens, noch jonge meijkskens* werd het door magistraat op 26 januari 1618 de komende zes dagen toegestaan *met sleden, schrick schoenen, oft sonder sleden oft schrickschoenen, te ghaen, te loopen oft spelen op het ijs*.⁴ In mei 1619 volgde het verbod voor schoolkinderen en ambachtsjongens dat zij op kerkhoven, de grote markt of de straten en zijstraten *en sullen mogen met slachbeurden, raketten oft metter hant den bal slaen, noch metten boge met pijlen te schieten, als oijck mette stecken genoempt de ellen met steenen, leijen oft ander instrumenten mogen werpen, speelen oft die gebruijcken*.⁵ In juni 1621 werd het nog gekker en mocht niemand meer keien uit de straat trekken, *noch inder selver straten stellen oft inslaen, cloes buegelen om met lepels opte selve gemeyne straten te clossen, midts het brecken vande straten ende peryckel vanden passanten*; deed je het toch, dan verbeurde je je beugels, bollen en lepels en bovendien werd je voorgeleid.⁶ En aan kansspelen op de kermissen werd paal en perk gesteld.⁷

1. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 32^v, 15 februari 1616.
2. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 46, 30 augustus 1616; vgl. f 204^v, 6 juli 1622 (herhaling van het verbod).
3. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 52, 29 oktober 1616; f 106^v, 9 november 1617.
4. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 117, 26 januari 1618.
5. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 139, 2 mei 1619.
6. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 184^v, 5 juni 1621.
7. Gemeentearchief 's-Hertogenbosch, Oud-stadsarchief 143, f 185, 28 juni 1621; f 203, 30 juni 1622.

“LIEDEN ZONDER EERGEVOEL”

Brabantse landlopers rond de voorlaatste eeuwwisseling

L.F.W. ADRIAENSSEN EN J.G.N.M. VAN DER ZANDEN



Naam: CORNELIS VAN BEUSEKOM

Vonnis: Breda, 18 januari 1899, landloperij (dossierr. 3046).

Personalia: Geboren op 27 juli 1865 te 's-Hertogenbosch, zoon van Cornelis van Beusekom en Gysbertje Vormers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,634 meter. „Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige in het Nederlands-Indische leger bij de fuseliers.



Naam: PETRUS VAN LAARHOVEN

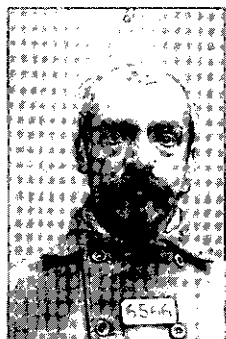
Vonnis: Utrecht, 30 januari 1899, landloperij (dossiernummer 3088).

Personalia: Geboren op 31 juli 1832 te Fijnaart, zoon van Joannes van Laarhoven en Pieterella Deijkers. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,673 meter. „Schuine plooi bij de neus. Hardhoorend.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende bij de veldartillerie.



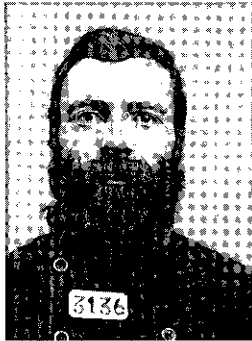
Naam: HENRICUS JACOBUS THEODORUS KAPPE

Vonnis: Breda, 10 februari 1899, landloperij (dossiernummer 6566).

Personalia: Geboren op 8 september 1858 te 's-Hertogenbosch, zoon van Henricus Kappe en Lucia Josepha Maria van den Broek. Gehuwd met Johanna van der Leest.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,613 meter.

Beroep en verblijfplaats: Zilversmid te 's-Hertogenbosch.



Naam: SEBASTIAAN KOOLE

Vonnis: Utrecht, 14 februari 1899, landloperij (dossiernummer 3136).

Personalia: Geboren op 18 december 1864 te Zevenbergen, zoon van Pieter Koole en Johanna van Leens. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,740 meter.

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie.



Naam: KLAAS SIGMOND

Vonnis: Rotterdam, 10 maart 1899, bedelarij (dossiernummer 6612).

Personalia: Geboren op 30 oktober 1844 te Werkendam, zoon van Willem Sigmond en Jannigje Mouthaan. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,566 meter. „Gerimpeld geheele voorhoofd.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Rotterdam.



Naam: LEONARDUS ADRIANUS KOOLEN

Vonnis: Middelburg, 17 april 1899, bedelarij (dossiernummer 6625).

Personalia: Geboren op 25 mei 1855 te Breda, zoon van Louis Koolen en Johanna Haneveer. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,678 meter.

Beroep en verblijfplaats: Zonder beroep te Breda.

Militaire dienst: Diende in 1879–1887 bij de infanterie te 's-Hertogenbosch.



Naam: MARINUS BEEVERS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 17 april 1899, bedelarij (dossiernummer 6680).

Personalia: Geboren op 21 april 1876 te Oss, zoon van Johannes Beevers en Jacoba van den Heuvel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,621 meter.

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Oss.

Strafblad: De rechtbank te 's-Hertogenbosch veroordeelde hem in 1896 tot een jaar gevang wegens diefstal en in 1898 tot drie maanden wegens verzet.



Naam: GERARDUS JANSEN¹³

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 18 april 1899, landloperij (dossiernummer 6719).

Personalia: Geboren op 11 augustus 1859 te Eersel, zoon van Jacobus Jansen en Wilhelmina Kuijpers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,665 meter.

Beroep en verblijfplaats: Wever te Antwerpen.

Strafblad: De rechtbank van Den Bosch veroordeelde hem op 31 maart 1897 wegens oplichting tot twee jaar gevangenisstraf.

Naam: MATTHIJS LAMBERTUS HELLER

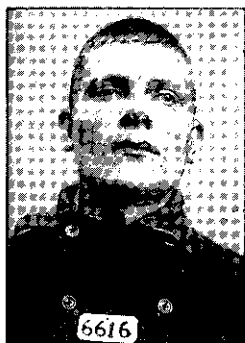
Vonnis: 's-Hertogenbosch, 18 april 1899, landloperij (dossiernummer 6726).

Personalia: Geboren op 16 september 1855 te 's-Hertogenbosch, zoon van Diderica Heller. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,612 meter.

Beroep en verblijfplaats: Boekdrukker te Amsterdam.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie te 's-Hertogenbosch (1881-1893).



Naam: JOHANNES LUIKEN

Vonnis: Breda, 8 mei 1899, bedelarij (dossiernummer 6616).

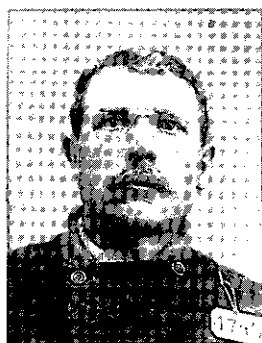
Personalia: Geboren op 7 november 1873 te Princenhage, zoon van Laurentius Luiten en Antonetta van Zundert. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,880 meter. „Weinig lonkend.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Was van de lichte van 1873 en diende bij de infanterie te Breda.

Strafblad: De rechtbank van Den Haag veroordeelde hem in 1894 tot vier jaar gevang wegens mishandeling.



Naam: CHRISTIAAN VERHOEVEN

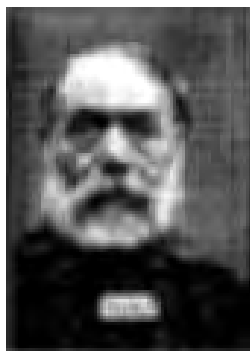
Vonnis: Utrecht, 30 mei 1899, landloperij (dossiernummer 1745).

Personalia: Geboren op 25 mei 1864 te Breda, zoon van Johanna Pieterella Verhoeven. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,621 meter. „Kuiltje in de kin.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Strafblad: Een eerdere veroordeling wegens bedelarij en landloperij.



Naam: HENRICUS PETRUS BEKKERS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 12 juni 1899, landloperij (dossiernummer 6642).

Personalia: Geboren op 22 december 1839 te 's-Hertogenbosch, zoon van Joannes Henricus Bekkers en Antonetta Somers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,515 meter. „Licht horizontaal gerimpeld op voorhoofd en gerimpeld van neusvleugel tot mondhoek.”

Beroep en verblijfplaats: Kleermaker te 's-Hertogenbosch.

Strafblad: Hij is vier maal eerder veroordeeld wegen bedelarij en landloperij.



Naam: ADRIAAN AARTS

Vonnis: Medemblik, 13 juni 1899, bedelarij (dossiernummer 6824).

Personalia: Geboren op 22 augustus 1870 te Heeze, zoon van Paulus Aarts en Henrica Verweijen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,742 meter. „Is erg klier, stoffig en is verre van normaal.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Heeze.



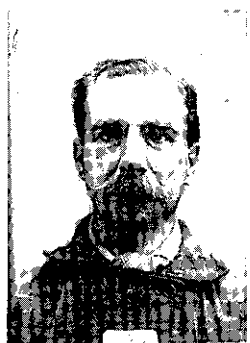
Naam: PETRUS JACOBUS KWAKERNAAT

Vonnis: Breda, 26 juni 1899, landloperij (dossiernummer 1850).

Personalia: Geboren op 17 mei 1848 te 's-Hertogenbosch, zoon van Cornelis Wouterus Kwakernaat en Theresia Wilhelmina Beunis. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,605 meter. „Heeft ringen in de ooren gedragen.”

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te 's-Hertogenbosch.



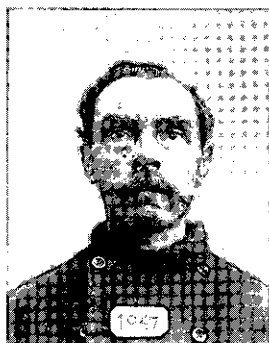
Naam: JOHANNES NICOLAAS GLOUDEMANS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 28 juni 1899, landloperij (dossiernummer 1924).

Personalia: Geboren op 17 juni 1857 te 's-Hertogenbosch, zoon van Johannes GlouDEMANS en Digna Johanna van Dee. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,685 meter. „Wenkbrauwen doorlopend tot op den neuswortel.”

Beroep en verblijfplaats: Kleermaker te 's-Hertogenbosch.



Naam: MATTHIAS JOSEPHUS SPAENIJ

Vonnis: 's-Gravenhage, 1 juli 1899, landloperij (dossiernummer 1947).

Personalia: Geboren op 21 januari 1859 te 's-Hertogenbosch, zoon van Matthias Spaenij en Helena Catharina Berendorph. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,713 meter. „Heeft ringen in de ooren gedragen.”

Beroep en verblijfplaats: Sigarenmaker te Zwolle.

Militaire dienst: Diende in 1879–1891 in het Nederlands-Oost-Indische leger bij de infanterie te „Moera Theroe”, Borneo.



Naam: HENRICUS JOSEPHUS MUTSAERS

Vonnis: Breda, 1 juli 1899, bedelarij (dossiernummer 1984).

Personalia: Geboren op 13 maart 1866 te Tilburg, zoon van Johannes Mutsaers en Petronella van de Winkel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,688 meter. „Wenkbrauwen doorlopend tot op de neuswortel, uitstekende kaakbeenderen.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Tilburg.

Militaire dienst: Diende in 1887–1888 bij de veldartillerie te Breda.

Strafblad: Drie maal is hij eerder wegens bedelarij en landloperij veroordeeld. Naar eigen zeggen heeft hij er twintig maanden celstraf wegens diefstal opzitten en drie jaar wegens poging tot verkrachting.

Naam: PIETER BASTIAAN NELEMANS

Vonnis: Breda, 17 juli 1899, landloperij (dossiernummer 3344).

Personalia: Geboren op 26 maart 1835 te Terheijden, zoon van Adrianus Nelemans en Johanna Vermeulen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,838 meter. „Gepluimd ge-laat.”

Beroep en verblijfplaats: Landmeter te Zevenbergen.



Naam: GODEFRIDUS JACOBUS POIRRIÉ

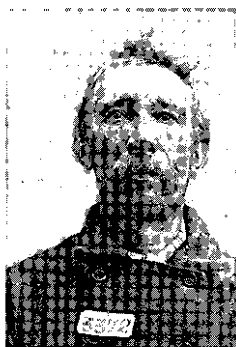
Vonnis: 's-Gravenhage, 18 juli 1899, landloperij (dossiernummer 3354).

Personalia: Geboren op 14 december 1841, te zoon van Dionisius Poirrié en Wilhelmina Catharina Rynders. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,585 meter. „Diepe oogkas-sen, ronde rug.”

Beroep en verblijfplaats: Tuinmau te Grave.

Strafblad: Elf eerdere veroordelingen wegens landloperij en bedelarij.



Naam: GERRIT VAN GEFFEN

Vonnis: Utrecht, 18 juli 1899, landloperij (dossiernummer 3372).

Personalialia: Geboren op 4 augustus 1846 te Hedel, zoon van Ruth Wouter van Geffen en Dirkje Vink. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,756 meter. „Geplooid onderkin. Eenigzins hardhoorend.”

Beroep en verblijfplaats: Polderwerker te Hedel.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger bij de huzaren.



Naam: PETRUS SCHILTHUIJSEN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 26 juli 1899, landloperij (dossiernummer 3414).

Personalialia: Geboren op 6 augustus 1643 te 's-Hertogenbosch, zoon van Henricus Bruno Schilthuisen en Maria van de Ven. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,707 meter. „Diepe oogkas-sen. Schuine plooi bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Koperslager te 's-Hertogenbosch.



Naam: ANTONIE JOHANNES VAN VELDHOVEN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 23 augustus 1899, landloperij (dossiernummer 3497).

Personalialia: Geboren op 8 april 1875 te Mierlo, zoon van Antonie van Veldhoven en Geertrude Dijsselbloem. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,614 meter. „Linker oog geopereerd. Heeft een kunstoog. Neus verbrand door de zon, waardoor deze vervelde.”

Beroep en verblijfplaats: Mandenmaker te Rotterdam.



Naam: HUBERTUS JOHANNES VONK

Vonnis: 's-Gravenhage, 23 augustus 1899, landloperij (dossiernummer 3513).

Personalialia: Geboren op 4 juni 1839 te 's-Hertogenbosch, zoon van Theodorus Vonk en Joanna Maria Rosél. Weduwnaar.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,574 meter. „Geplooid gelaat en ingevallen mond.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer te Amsterdam.

Strafblad: Een eerdere veroordeling wegens landloperij en bedelarij.



Naam: ANDRIES VAN BEUSEKOM

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 30 augustus 1899, landloperij (dossier-nummer 3542).

Personalia: Geboren op 19 mei 1861 te 's-Hertogenbosch, zoon van Cornelis van Beusekom en Gijsbertje Vormers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,638 meter. „Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Koperslager te Tilburg.

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige in het Nederlands-Indische leger bij de artillerie.



Naam: ADRIANUS KUIJPERS

Vonnis: Breda, 31 augustus 1899, landloperij (dossier-nummer 2013).

Personalia: Geboren op 9 juni 1856 te Den Dungen, zoon van Joseph Kuipers en Geertruida Schuurman. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,710 meter.

Beroep en verblijfplaats: Machinist te 's-Hertogenbosch.



Naam: CHRISTIANUS BACKX

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 12 september 1899, landloperij (dossier-nummer 2053).

Personalia: Geboren op 29 mei 1855 te Tilburg, zoon van Gysbertus Antonius Backx en Petronella Kleders. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,560 meter.

Beroep en verblijfplaats: Stukadoor te Tilburg.

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige bij infanterie.



Naam: HUBERTUS MARTINUS OTTEN

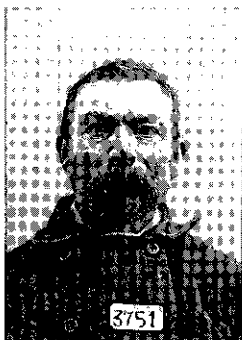
Vonnis: Breda, 26 september 1899, landloperij (dossier-nummer 3584).

Personalia: Geboren op 7 juni 1840 te 's-Hertogenbosch, zoon van Guillaume Henrij Otten en Jacoba Martyna Mol. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,619 meter. „Schuine plooi bij de neus, diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te 's-Hertogenbosch.

Militaire dienst: Diende in het Nederlands-Oost-Indische leger bij de cavalerie. Heeft een gagementsakte van f 200.



Naam: MATHIJS DE GROOT

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 4 oktober 1899, landloperij (dossier-nummer 3751).

Personalia: Geboren op 24 augustus 1851 te Lithoijen, zoon van Johannes de Groot en Maria Spierings. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,628 meter. „Moeielijke gang. Rechterzijde verlamd.”

Beroep en verblijfplaats: Schipper te Schijndel.



Naam: JOHANNES GERRISSEN

Vonnis: Maastricht, 9 oktober 1899, bedelarij (dossiernummer 3759).

Personalia: Geboren op 5 juli 1846 te Breda, zoon van Ludovicus Gerrissen en Agatha Sips. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,604 meter. „Diepe oogkassen, schuine plooi bij de neus. Rechter been verlamd, waardoor moeielijke gang.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Breda.

Militaire dienst: Diende als remplaçant bij infanterie.

Strafblad: Vier maal eerder wegens bedelarij en landloperij veroordeeld.



Naam: JOHANNES KAMERMAN

Vonnis: 's-Gravenhage, 9 oktober 1899, landloperij (dossiernummer 3782).

Personalia: Geboren op 29 maart 1863 te Aalburg, zoon van Gerrit Kamerman en Elisabeth de Krom. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,582 meter. „Zenuwbevingen.”

Beroep en verblijfplaats: Grondwerker te 's-Hertogenbosch.



Naam: THEODORUS GERARDUS RIJNDERS

Vonnis: 's-Gravenhage, 19 oktober 1899, landloperij (dossiernummer 6946).

Personalia: Geboren op 10 juli 1866 te Grave, zoon van Egbert Frederik Rijnders en Ida Rolman. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,651 meter.

Beroep en verblijfplaats: Varensgezel te Amsterdam.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger bij de marine te Amsterdam (1881–1897). De krijgsraad van Hellevoetsluis veroordeelde hem in 1897 wegens insubordinatie tot een jaar gevangenisstraf.



Naam: LAMBERTUS VAN SCHAIK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 20 oktober 1899, landloperij, nog uit te zitten (dossiernummer 6997).

Personalia: Geboren op 3 april 1850 te Sint-Michielsgestel, zoon van Dirk van Schaik en Johanna van Vugt. Gehuwd met Clara Maria Vogelvang te Amsterdam.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,686 meter. „Hoogkaal.”

Beroep en verblijfplaats: Metselaar te Amsterdam.

Strafblad: De rechtbank van Amsterdam veroordeelde hem in 1886 tot een half jaar gevangenschap wegens diefstal.



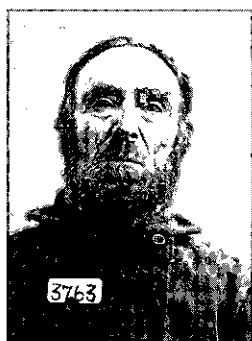
Naam: ARNOLDUS JOHANNES HUBERTUS KRELEGER

Vonnis: Utrecht, 23 oktober 1899, landloperij (dossiernummer 7009).

Personalia: Geboren op 26 december 1846 te Grave, zoon van Reinier Johannes Kreleger en Jacoba Hendrika Huberta van Boekel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,619 meter. „Pokdalig en gerimpeld van neusvleugels tot mondhoek.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Grave.



Naam: JOHANNES BAPTIST LEIJSSSEN

Vonnis: Breda, 15 november 1899, landloperij (dossiernummer 3763).

Personalia: Geboren op 28 maart 1827 te Breda, zoon van Johannes Baptist Leijssen en Maria Grovers. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,651 meter. „Zware wenkbrauwen, schuine plooi bij de neus, moeilijke gang.”

Beroep en verblijfplaats: Zonder beroep te Rotterdam.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger bij dragonders.

Strafblad: Drie maal eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: WALTERUS VAN GOMPEL

Vonnis: Utrecht, 15 november 1899, landloperij (dossiernummer 7032).

Personalia: Geboren op 17 september 1854 te Bladel, zoon van Jan van Gompel en Johanna van de Heuvel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,608 meter. „Bruine punt onder de pupil van rechteroog.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider zonder woonplaats.

Strafblad: Vijf eerdere veroordelingen wegens bedelarij en landloperij.



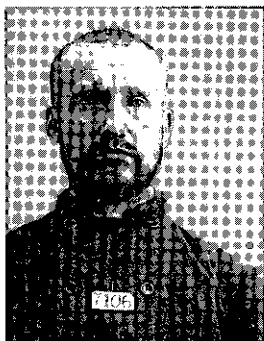
Naam: HENDRICUS VAN HOUT

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 16 november 1899, landloperij (dossiernummer 7071).

Personalia: Geboren op 10 januari 1841 te Helmond, zoon van Hendricus van Hout en Johanna Kuijpers. Weduwnaar van Hendrina van Bogaard.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,439 meter.

Beroep en verblijfplaats: Wever te Helmond.



Naam: MARTINUS HENDRIKX

Vonnis: 's-Gravenhage, 17 november 1899, landloperij (dossiernummer 7106).

Personalia: Geboren op 16 september 1855 te Geldrop, zoon van Hendrikus Hendrikx en Catharina van Beek. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,799 meter.

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te Rotterdam.



Naam: CHRISTIAAN VAN DER LINDEN

Vonnis: Breda, 17 november 1899, landloperij (dossiernummer 7132).

Personalia: Geboren op 3 januari 1840 te Oosterhout, zoon van Johannes van der Linden en Johanna Lucia Pajmans. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,714 meter. „Erg bevend.”

Beroep en verblijfplaats: Bakker zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie te Vlissingen.

Wordt vervolgd

13) R. van Drie, „Gevangen voorouders. Onderzoek in negentiende-eeuwse gevangenisarchieven”, *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie*, XLV (1991) 237.

DE GEBOORTE VAN EEN NAAM

Van Stooopen via Haestricht naar Nostrum

A.A. VAN NOSTRUM

1. Volkstelling 1947.
2. Catharina van de Nostrum en haar man Hendrik Vos verhuisden in 1900 respectievelijk 1902 naar Scheveningen, alwaar zij als winkelierster in schoenen en schoenfabrikant geregistreerd staan (GAT, Bevolkingsregister Hilvarenbeek 1900–1910). In 1909 emigreerde het gezin naar Edmonton in Canada (Bevolkingsregister 's-Gravenhage 1900–1910). Via een aantal Canadese websites (onder meer archives.ca) en enkele aangevraagde documenten vond ik de familie Vos terug op de website van Vital Statistics Agency te Vancouver, Brits Columbia (bcarchives.gov.bc.ca).
3. Petronella van de Nostrum en haar man Hendricus Wittens, beiden uit Hilvarenbeek, kwamen via Turnhout in Breda terecht. Na het overlijden van haar man vertrok Petronella op 21 januari 1913 met haar dochter Clara Wittens naar Duitsland (GAB, Bevolkingsregister Breda 1900–1918), alwaar Clara op 22 juni 1914 trouwde met Joseph Mankau). Hierna klappen de Duitse archieven wegens de wet op de Datenschutz voor mijn neus dicht.
4. De sites ancestry.com, anywho.com en familysearch.com.
5. GABL, OAA E256.

Afkortingen

GAB	Gemeentearchief Breda
GABL	Gemeentearchief Boxtel
GAT	Gemeentearchief Tilburg
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
SALAD	Streekarchief Langs Aa en Dommel

§ 1. Inleiding

Uit genealogisch onderzoek is gebleken dat alle thans in leven zijnde naamsdragers van de relatief kleine stamboom Van (de) Nostrum onderverdeeld kunnen worden in vier naamsvarianten, namelijk Van Nostrum, Van de Nostrum, Van de Nosterum en Van den Nosterum.¹ De hele stamboom, ruwweg vanaf 1700 tot heden, omvat in totaal circa 245 naamsdragers.

Tot ver na de Tweede Wereldoorlog wonen, woonden of hebben alle stamboomgenoten beneden de grote rivieren gewoond en wel voornamelijk in de driehoek 's-Hertogenbosch – Tilburg – Eindhoven, met relatief kleine uitschieters naar Waalwijk, Breda en Ridderkerk. Slechts twee naamdragers, beiden vrouwen, trokken naar het buitenland. Een emigreerde in 1909 naar Canada² en een vrouw vertrok met haar dochter in 1913 naar Rheydt bij Mönchengladbach.³ Een typisch Meierijs geslacht dus.

Of toch niet? Via internet heb ik onlangs ontdekt dat er ook naamgenoten in Engeland en Amerika⁴ bestaan. Reeds in 1753 wordt ene Abigail van Nostrum in Columbia (VS) genoemd. Zelfs in 1661 komt in Engeland de naam Nostran en Nostrum al voor (meestal zonder 'van'). Het vermoeden bestaat dat deze namen iets te maken zullen hebben met de in Zweden en Finland voorkomende naam Nystrom. Maar deze landen vallen buiten ons onderzoeksterrein. Laten we dus terugkeren naar Noord-Brabant.

Alle leden van de genealogie Van (de) Nostrum stammen af van Andries Willemszoon (1678–1742) uit Boxtel. Zijn vader en voorvaderen droegen echter een geheel ander naam, namelijk Stooopen. De oudste vermelding van deze naam komt voor in de rekeningen van de bede van 1554.⁵ Naamsvarianten hiervan zijn Stopen, Stoopkens, Stopkens en Stupkes. De vader van Andries, Willem Stooopen, had drie kinderen, die in het huwelijk traden en voor nageslacht zorgden. Bij die gelegenheden, in 1705, 1709 en 1711, kregen zij de namen Andreas Wilhelmi van Haestricht, Cornelius

Wilms van Ostric en Adriana van Ostricx toebedeeld. Adriana en haar man Hendrick van Mol lieten te Oirschot vier kinderen dopen, waarbij de moeder werd aangeduid als Adriana Wilhelmi van Osterick, Adriana Wilhelmi Oostrickx, Adriana Wilhelmi van Ostricht en Adriana Wilhelmi van Haestricht.

Zowel in Boxtel als in Oirschot vond ik een tussenvorm, respectievelijk Van den Hostrigt (1729)⁶ en Van Hostrick (doopboek, 1711), –de fonetische weergave van het dialectische uitgesproken Van Haestricht. Ook vormen zonder H komen regelmatig voor: Van den Asterik (Boxtel 1733 en 1736)⁷ en in de Overbetuwe Astrigh (Gendt 1742) en Van Astrigh (Hulhuizen 1771). Daarnaast komen steeds namen voor als (met weglating van voorzetsels en lidwoorden) Osterick en Oostrickx (Oirschot 1711 en 1713), Osse-erick en Osterick (Boxtel 1733 en Esch 1737⁸). Er verschijnen ook vormen met een N als beginletter: Van den Nostrick en Van den Nosterick (Haaren 1740⁹ en Boxtel 1736) en sinds 1734 dan eindelijk Van Nostrum!¹⁰ Maar enkele jaren later (1740) wordt diezelfde persoon weer aangeduid met Van Nostrik, Van Nostrum en Van de Nostrum (alles genoemd in de Haarense dorpsrekeningen). Of hier sprake is van verlatijnsing valt te betwijfelen. Het is de burgerlijke overheid die voor de eerste keer deze ‘Latijnse’ vorm gebruikt. Men zou eerder verwachten dat de pastoor, de kenner van het Latijn bij uitstek, bij doopinschrijvingen deze Latijnse vorm bedacht zou hebben. Maar zijn oudste vermelding in de doopboeken van Haaren luidt Van den Ostrick (1736), in 1738 gevolgt door Nostrom en een jaar later door Van Nostrom.¹¹

De naamkundige ingrediënten verbastering, fonetische weergave, Brabants dialect, het wegvallen van de (stomme) H, het opkomen van de N-vormen en de Latijnse uitgang -um laten alle tegelijk hun invloed gelden. Hierbij moet nog opgemerkt worden dat in de achttiende eeuw alle leden van deze stam eenvoudige mensen waren met weinig opleiding. Het is te betwijfelen of een enkeling misschien kon lezen en schrijven. Zo iemand geeft dan zijn naam op aan pastoor, schepen of secretaris en vervolgens bepalen dezen hoe die naam op papier terecht komt, want zij kunnen schrijven. Ook bij verhuizing naar omliggende dorpen treden er vaak veranderingen op in de schrijfwijze.

Alle genoemde varianten komen voor tussen 1705 en 1740. In iets meer dan een generatie voltrekt zich het hele proces: van Stooopen via Haestricht naar Nostrum. En dat lijkt mij zeer curieus en uniek.

De vraag dringt zich op hoe enkele leden van de familie Stooopen er toe kwamen zich een andere naam te verschaffen. Waarschijnlijk zullen zij daar niet bewust voor gekozen hebben. De Boxtelse gemeenschap heeft daarbij beslist een rol gespeeld. Een nog grotere rol zullen hun schamele bezittingen gespeeld hebben. Zoals onder andere uit verpondingsboeken blijkt, werden huizen, akkers

6. GABL, OAA F155.

7. GABL, OAA F166, F163.

8. RANB, Esch R 38, f 3^v.

9. SALAD, OAA Haaren, dorpsrekening 1740.

10. SALAD, OAA Haaren, dorpsrekening 1734.

11. In een oude Latijnse grammatica vond ik slechts een kleine aanwijzing voor een Latijnse invloed: het genitivum van het persoonlijke voornaamwoord nos (wij) kan in bepaalde zinsconstructies zowel nostri als nostrum zijn, met de betekenis onzer of van ons.

en weilanden aangeduid met een naam. Deze namen ontstonden in de loop der eeuwen zomaar in de volksmond. Zo is er een stukje land dat met Den Stoopendries¹² werd aangeduid en een weilandje dat Steupkens Beemd¹³ heette. Wilbert en Jan Stooopen woonden op Luissel, een van de negen herdgangen van Boxtel. Aart Stooopen wordt als mede-eigenaar vermeld van het huis waarin Jan daadwerkelijk woonde. Andries Stooopen was smid en woonde in de kom van Boxtel. Al in 1572 bezaten Hendrick Jan Stoopkens¹⁴ en Jan Hendrick Stooopen¹⁵ goederen op Luissel.¹⁶ Deze Hendrick en Jan waren tijdgenoten van zekere Peter Roelofs van Haestricht¹⁷, die ook goederen in dat gehucht bezat. Hij behoorde waarschijnlijk tot het adellijke geslacht Van Haestricht, dat ook goederen in bezit heeft gehad in Sint-Oedenrode¹⁸, Loon op Zand en Drunen.¹⁹ Heel interessant is de akte waarin Barbara dochter Andries Peter Elias, een kleindochter van Jenneken Peters van Haestricht, in 1630 als laatste overgebleven, verre nazaat van Peter van Haestricht haar goederen onder Luissel nalaat aan haar erfgenamen, die op hun beurt zeven stukken land te koop aanbieden.²⁰

Een van de kopers was Adriaen Adriaensz., die drie stukken land kocht voor het voor die tijd enorme bedrag van 1364 gulden. Als we deze man kunnen identificeren als Adriaen Adriaens Stooopen, die onder andere in 1617 en 1641 in de archieven van Boxtel genoemd wordt, dan zou het mogelijk zijn dat de achternaam Van Haestricht via nagelaten goederen overgegaan is op het geslacht Stooopen. Maar voorshands is dit puur speculatief. Nader onderzoek moet dit aantonen. Het ligt voor de hand dat er in een gehuchtje als Luissel van 20 tot 22 huizen²¹ zakelijke contacten tussen beide families zijn geweest.

§

§ 2. *Andries van den Nostrick alias Andries van Haestricht*

Inleiding

In de genealogie stuit ieder wel eens op feiten die moeilijk of slechts na lang snuffelen gecombineerd kunnen worden tot een samenhangend geheel en zo hun bijdrage leveren aan een gedeelte van de uiteindelijke stamboom. Zolang er maar voldoende historisch materiaal voorhanden is, blijkt volharding en een juiste interpretatie van het bronnenmateriaal een eerste vereiste om tot resultaat te komen. Elke genealoog moet zijn specifieke moeilijkheden zien te overwinnen. Naamswijzigingen komen in de genealogie vaker voor, maar iemand met een tiental achternamen (althans spellingsvarianten) lijkt mij een unicum. Oplettendheid is dus geboden.

We beginnen bij de levensavond van Andries van den Nostrick, de vader van Hendrik van de Nostrick (er zijn meerdere Andriesen geweest) en zullen trachten een overzichtelijk beeld van zijn bestaan te geven.

12. GABL, OAA F2, ff 134, 338.

13. GABL, OAA F2, f 66.

14. GABL, OAA E256.

15. GABL, OAA E1.

16. RANB, Boxtel R 71, f 16^v.

17. RANB, Boxtel R 62, f 60. R 64, ff 45, 73^v, 123^v. R 65, f 105. R 67, ff 2^v, 96.

18. W. Heesters, „Het leengoed Stroetholle”, *Heemschild*, VI, no. 4 (november 1972) 64.

19. F.S[mulders], „Poorterschap”. *De Brabantse Leeuw*, IV (1955) 190. J.P.W.A. Smit, „Bezitters van Noord-Brabantse heerlijkheden”, *De Brabantse Leeuw*, IX (1960). A. van Bokhoven, „Het geslacht Van Haestrecht en zijn Noord-Brabantse leengoederen”, *De Brabantse Leeuw*, XVI (1967). A.W.E. Dek, „Bijdrage tot de genealogie tot het geslacht Van Arkel”, *De Nederlandse Leeuw*, LXXXIII (1966).

20. GABL, Boxtel R 161, ongef., 26 juli 1630.

21. GABL, OAA F32-F35, 1736-1798.

Op 17 januari 1742 overleed te Boxtel *Andries van den Nostrick. Laat na vrouw. Arm.* 'Arm' wil hier zeggen dat het laagste tarief voor begraafrechten betaald moest worden. In de kaartenbakken op de parochieregisters van van Haaren hadden we al eerder gevonden: *Begraven op 29 september 1758 te Haaren. De vrouw van Dries van den Nostrick.* Meer gegevens over deze Andries vinden we bij de doop van de oudste zoon van Henricus van de Nostrick. Daarbij trad ene Andreas van den Ostrick op als doopgetuige, samen met Maria Joannis de Louw. Lange tijd vermoedde ik dat deze Maria de echtgenote van Andries zou kunnen zijn. Bij andere kinderen van Hendrik van de Nostrick komen nog meer Maria's voor als doopgetuigen, namelijk Maria Nostrom, Maria van de Nostrom en Maria Driessens. Mogelijk was dit steeds dezelfde Maria, die dan waarschijnlijk met haar meisjesnaam Maria Joannis de Louw genoemd werd. Het bleek niet waar te zijn.

Of de vader van Hendrik inderdaad deze Andries van den Ostrick was, bleef enigszins onzeker, totdat in het rechterlijk archief van Esch een borgbrief (18 januari 1736)²² opdook, waarin Peroo Verouden als schepen van Esch verklaart zich borg te stellen voor de helft van het onderhoud van de kinderen, *die Hendrik Andries van den Osterick, gebooren alhier tot Esch, in eghten bedde bij Adriaentje Peters van Krieken, zijne huijsvrouw, zal coomen te verwecken.*

Voorbijgaand aan de fraaie juridische taal in de rest van dit document moeten we concluderen dat we op het juiste spoor zitten: de vader van Hendrik heette Andries en moet geboren zijn in Esch, zoals blijkt uit de bovenstaande borgbrief. Ons vervolgonderzoek dient dus plaats te vinden in de doopboeken van Esch, ten einde meer aan de weet te komen over Andries van den Nostrick. Deze boeken bevinden zich in het bisschoppelijk archief in Den Bosch, alwaar de emeritus pastoor van Esch in eigen persoon mij behulpzaam was. Hij had de oude doopboeken van zijn geliefde dorp omgezet in hedendaags schrift, zodat hij meteen met de juiste documenten kwam aandragen. Daarin trof ik een huwelijk en enkele doopinschrijvingen aan die mijn bijzondere aandacht trokken. Op 3 mei 1705 trouwden te Esch Andreas Wilhelmi van Haestricht en Maria Joannis van den Bichelaer.

Bovendien kwamen er nog twee doopinschrijvingen van zijn kinderen aan het licht: op 6 februari 1706 is te Esch gedoopt Henricus, zoon van Andreas van Haestricht en Maria van den Bichelaer, en op 13 februari 1708 Joannes, zoon van Andreas van Haestricht en Maria van den Bichelaer. Op zulke momenten krijgt een beginnende genealoog een warm gevoel van binnen. Het is plotsklaps duidelijk dat een persoon zowel Van Haestricht als Van den Osterick en Van de Nostrick genoemd werd. Toch overheerste op dat moment de twijfel, omdat de genealogie Van Nostrum nog in een opbouwfase verkeerde en niet alle vondsten hun plaats hadden gekregen. De eerste conclusie die getrokken kon worden was dat

22. RANB, Esch R 38, f 3^v.

de echtgenote van Andries van den Osterick niet Maria de Louw heette, maar een dochter was van Jan Jansse van den Bichelaer. Haar moeder bleek Ida Jan Ards te zijn en zij was gedoopt in Esch op 22 september 1677. Verder leverde het onderzoek in genoemde doopboeken niets op: geen Ostricksen of Nostricksen.

Uit het oud-rechtelijk archief van Boxtel werd een borgbrief van dezelfde persoon opgevist, die de zaak nog gecompliceerder maakt. In verkorte vorm luidt de borgbrief van de gezochte Andries: *Wij, Eijmbert van de Morselaer en Hendrick Marijnen, schepenen der Baronnie van Boxtel, verklaren dat de Tafel des Heiligen Geestes zich borg stelt voor Andries Willems van Haarsbeecq, geboren in deze Baronnie, alsmede voor de wettelijke helft van de kinderen die hij bij Marie Jansse van den Bicheleer, zijn wettige huisvrouw, zal verwekken. Actum Boxtel den 23e november.*²³ Boxtel stelde zich garant voor de helft. Voor de andere helft moest eventueel door het geboortedorp van Maria van den Bichelaer (Esch) garant staan. Opvallend is de gebruikte achternaam Van Haarsbeecq, die wel erg veel afwijkt van Van Haestricht. Het boek waarin deze borgbrief ingeschreven staat, bevat ook een index en een register. In de index wordt verwezen naar *Borgbrief voor Andries Willems van Haarsbeek ... zie folio 50* en in het register staat vermeld *Andries Willems van Heesewijck ... zie folio 50*. Op de bewuste bladzijde staat maar een borgbrief, zodat hieruit de conclusie getrokken moet worden dat dezelfde persoon onder twee namen in dit boek vereeuwigd is. De secretaris of zijn klerk heeft zich kennelijk vergist. Of kunnen we stellen dat de (nieuwe) achternaam van Andries Willems op dat moment nog niet ingeburgerd was? Een verband tussen Haarsbeecq en Heesewijck is moeilijk aan te wijzen. Tussen Oirschot en Boxtel op de grens met Liempde ligt een buurtschap genaamd Heerebeek. Misschien werd een onduidelijk, plat uitgesproken Van Heerebeek op papier gezet als Haarsbeecq. Wie zal het zeggen?

Op Haarsbeek lijkende namen komen wel meer voor in deze contrieën. Onder andere in een te Oisterwijk in 1740 afgegeven borgbrief is sprake van Jenneke van Harbeek (geboren te Oirschot) en haar man Cornelis van Hek. Het echtpaar vertrok naar Moergestel.²⁴ In Esch komt de naam Aertsbeecq voor (1683) en in Sint-Michielsgestel komt men namen als Aersbeek, Aerebeek en Aebebeecq veelvuldig tegen. Er is mij geen gehucht of buurtschap in die omgeving bekend met een naam die op een verband met Van Haarsbeek zou kunnen duiden.

Concluderend komen we tot een samenvatting van het bovenstaande. Maria van den Bichelaer was getrouwd met Andries Willems van Haestricht (alias Van Haarsbeecq en Van Heesewijck) uit Boxtel. Na hun huwelijk gingen zij in Esch wonen, alwaar zij twee kinderen kregen, Henricus en Joannes van Haestricht.

Toen Henricus van Haestricht een dertigtal jaren later zelf kinderen kreeg (inmiddels was zijn naam veranderd in Hendrick van den Nostrick), traden Andreas van den Ostrick en Maria (van de)

23. RANB, Boxtel R 138, f 50.

24. GAT, Oisterwijk R 417, f 179.

Nostrom als getuigen op. In de zo gemakkelijk te raadplegen kaartenbakken werd ondertussen ook de geboortedatum van Andries opgezocht. *Gedoopt 23 november 1678 te Boxtel, Andries zoon van Willem Driessen en Peerken (= Petronella)*. Doopgetuigen Dries Huijbers en Maïke Handricx. Hiermee hebben we de belangrijkste data uit het leven van dit echtpaar van de wieg tot het graf boven water gehaald. Het raamwerk is er, nu de ruitjes nog om alles doorzichtig te maken.

Onderzoek in administratieve archieven

Het oud-administratief van de gemeente Boxtel heeft een lengte van circa 14 meter. Het omvat onder andere de Kohieren van alle huizen, de Gaarboeken van de gemene middelen en het Register van alle personen (meestal hoofdgeldregisters genoemd). Hierin kan naar hartelust 'gesurfd' en geturfd worden.

In de kohieren van alle huizen wordt onder Boxtel-binnen nummer 107 steeds vermeld: *Een huijs toebehorende aan de weduwe Adriaan van Gorcum; gebruiker Andries van Hastrigt*.²⁵ In 1746 en 1751 wordt als gebruiker genoemd: *De weduwe Andries van Hastrigt*.

Zoals we al eerder ontdekt hadden, overleed Andries van den Nosterick in 1742 te Boxtel. In 1756 wordt de weduwe niet meer genoemd; onder Boxtel-binnen nummer 107 staat dan vermeld: *eigenaar weduwe Adriaan van Gorcum, gebruiker Godefridus Jansen*. Deze feiten passen goed bij elkaar en roepen geen tegenstrijdigheden op.

Als we dit verder combineren met het overlijden van 'de vrouw van Dries van den Nostrick' in september 1758 te Haaren, dan is het duidelijk dat de weduwe rond 1752 op 75-jarige leeftijd haar gedoentje in Boxtel opgaf, naar Haaren verhuisde en 'in de kamer' ging wonen bij haar zoon Hendrik van den Nostrick, alwaar zij in 1758 overleed.

In hetzelfde archief vinden we de gaarboeken van 1736 tot 1741.²⁶ Telkenjare staat Dries of Andries van Hastrigt er vermeld met $2\frac{1}{2}$ of 3 stuks hoornvee. In het begin is hij hiervoor f 0:16:4 (16 stuivers en 4 penningen) verschuldigd. Na 1740 wordt dit bedrag nihil.

Wordt vervolgd

25. GABL, F 22-F 26, 1736-1756.

26. GABL, F 65-F 70.

VAN HAPERT

L.F.W. ADRIAENSSEN

Afkortingen

AAT	Aldijarchief Tongerlo
ABH	Bisschoppelijk archief 's-Hertogenbosch
ARAG	Algemeen Rijksarchief Den Haag
GAB	Gemeentearchief Breda
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAT	Gemeentearchief Tilburg
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant
SRE	Streekarchief Eindhoven

Als deel 5 van de reeks Brabantse Stambomen, een uitgave van de BRG onder redactie van *De Brabantse Leeuw*, is onlangs verschenen *De familie Van Hapert te Woensel*. Het boek bestaat uit twee delen en gaat over twee families Van Hapert te Woensel. Hierna volgt de inleiding van het boek.



Te Woensel woonden twee families Van Hapert, die in de zeventiende en achttiende eeuw behoorden tot de plaatselijke regenten, evenals de families Spoorenberg, Strijbosch, Van Luytelaer en Van Ennetten, waarmee huwelijken werden gesloten¹, en waarvan er een in de negentiende en twintigste eeuw als fabrikantenfamilie behoorde tot de maatschappelijke bovenlaag.

De stamvader van de oudste Woenselse familie Van Hapert verschijnt in de persoon van Jan Janssen van Hapert in 1646. Hij trouwde met een vrouw die woonde nabij de watermolen aan de Dommel, die hij zelf ging bemalen. Van hen stamt een molenaarsfamilie.

Ongeveer een generatie later vestigde zich te Woensel in het Bagijnenbroek Andries Fransen van Hapert. Hij stierf op middelbare leeftijd in de jaren zeventig. Zijn zoon kocht de klokkengieterij van Jan Fremy, waarin zijn nakomelingen tot het begin van deze eeuw hebben gewoond en zich hebben gegeneerd als herbergiers, bierbrouwers en broodbakkers.

Tussen beide families Van Hapert is geen bloedverwantschap aantoonbaar. In de belastingregisters en de schepenprotocollen van Woensel uit de zestiende en de eerste helft van de zeventiende eeuw komt de naam Van Hapert verder niet voor. In de wijde omgeving blijken alle naamgenoten af te stammen van een van de twee Woenselse stamvaders.

1. Vgl. G. van den Brink, *De grote overgang. Een lokaal onderzoek naar de modernisering van het bestaan. Woensel 1670-1920* (Nijmegen, 1996) 301-303.

2. ARAG, Rekenkamer 12996, rekening Kerstjaar 1501–1502, sub stad en vrijdom van Den Bosch.
3. RANB, Commanderie Vught, regest 200, 9 december 1523; regest 206, 28 februari 1527; regest 227, 26 maart 1537.
4. GAH, N 2660, f 241, 10 december 1599.
5. Te Oirschot wordt in 1457 *igueten Hapart* gezien in de herdgang Neinsel (GAH, R 1227, f 127^v, 1 juni 1457), maar in Oirschotse archivalia is geen enkele naamsvermelding naar dit toponiem gevonden.
6. SRE, Eersel R 20, f 33^v, 7 juni 1574; f 33^v, 7 juni 1574; f 40^v, 5 september 1574.
7. SRE, Hoogeloon R 10, f 30, 1 maart 1659.
8. SRE, Hoogeloon R 10, f 205, 27 februari 1665.
9. ARAG, Raad van State 2138-III, verpondingskohieren van Hapert de dato 6 september 1657 en 29 april 1662. Staten-Generaal 12559-27, *Specificatie vanden renten*, 10, 12, 23 juli 1648. *Specificatie vanden renten ende chijnssen*, juli 1648.
10. GAH, R 427, ongef., 7 januari 1664.
11. GAT, Hilvarenbeek R 110, ongef., 31 januari 1653.
12. L. Adriaenssen, „Elf generaties Moonen. Namen, data, anekdotes”, *De Brabantse Leeuw*, XIX, XX (1970, 1971) XIX, 5. L.F.W. Adriaenssen, „Zes eeuwen niet van huis. Een Esbeekse genealogie (1395–1989)”, *De Brabantse Leeuw*, XXXVIII (1989) 151, 152.
13. G.F. Couwenbergh, „Couwenbergh, Cauwenberg en Philiberts”, *De Brabantse Leeuw*, XX (1971) 180, noemt haar als Elizabeth, te Oisterwijk gedoopt op 3 mei 1615, dochter van Philibert Adriaen Willems, molenaar te onder meer Alphen, en Maria Peter Wouters Cauwenbergh.
14. GAB, R 774, f 222, 27 januari 1671 (er was nog een onmondige dochter). Vgl. J.A.W. Swane, „Brabant's molens met hun mulders”, *De Brabantse Leeuw*, XIV (1965) 86.

Beide families raakten aan elkaar verwant, maar hadden elk hun eigen sociale geschiedenis. Aanvankelijk behoorden de molenaars en de herbergiers tot dezelfde klasse van middenstanders en dorpsnotabelen. De mulders verlieten hun molens, werden herbergiers en bekenden zich ten slotte tot de kostwinning van ploeg en weefgetouw. Intussen vestigden de herbergiers van de andere familie in hun huis ook een broodbakkerij en een winkel, die zij bleven exploiteren tot het begin van deze eeuw. Rond die tijd telde de toen jongste generatie vier fabrikanten van sigaren en bakstenen.

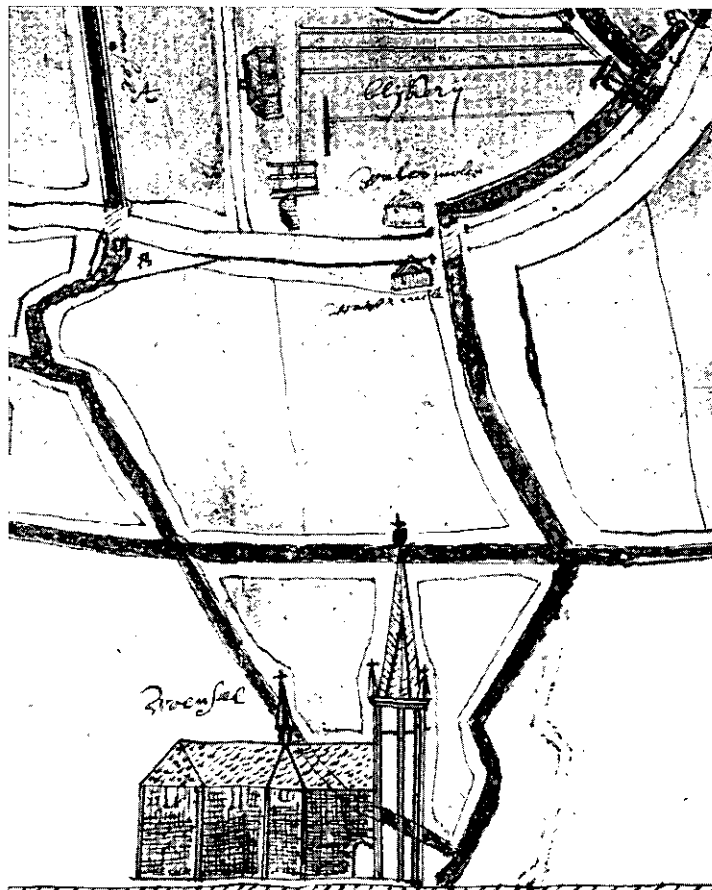
In oudere tijden is er pas in het eerste kwart van de zestiende eeuw sprake van een familie Van Hapert. Te Vught werd in 1502 Henrick van Hapert wegens een misdrijf veroordeeld tot 3 rijns gulden, welke boete zo laag was, omdat hij zich met zijn slachtoffer had verzoend: *van Heynkene van Hapart, lynenwevere, woenende tot Vucht, van dat hy mit quader aventueren Aerken van Waelre tot Vucht in dronckenscape, overmits vele kyffelycke woirden, synen vorsten vyngere van synen slincker hant meest afgehouden hadde*.² Adriaen Peter Eymbrechts van Hapert verkocht in 1523 zijn huis aan de pastoor van Vught en wordt nog gezien in 1527 en 1537.³ Zijn zoon bij Margriet N., Peter Ariaens van Hapert, maakte als 72 jaar oude gewezen koster in Sint-Pieters-Vught, *jegenwoorde-lijck inden grooten gasthuijse binnen Shertogenbossche sieck inden lichuem te bedde liggende*, in 1599 zijn testament.⁴

Voorgaande vaststellingen leiden bijna onvermijdelijk naar het dorp Hapert, waaraan de vermoedelijke migranten Andries Fransen en Jan Janssen hun familienaam hebben ontleend.⁵

Te Hapert moeten hun vaders, Jan senior en Frans, andere geslachtsnamen hebben gedragen, of alleen patroniemen hebben gebruikt. Voor de afkomst van mulder Jan is het verleidelijk te denken aan bloedverwantschap met Jan Claes Tsmolders van Haepert en zijn broer Henrick, die in 1574 ten overstaan van schepenen van Eersel diverse sommen gelds uitleenden.⁶ Nader onderzoek leert evenwel, dat zij leden van een familie Smolders te Hapert waren. Ten overstaan van schepenen van Hoogeloon leende in 1659 bijvoorbeeld Huijbrecht Jan Smolders f 34:0:0 aan Jan Smolders van Hapert en zijn vrouw⁷, die in 1665 als Jan Jansen Smolders en Maeijken Janssen te Hapert blijken te wonen.⁸ Te Hapert woonden in 1648–1662 vier huishoudens-Smolders: dat van Thomas Henrick Smolders, Huijb Jan Smolders, Jan Jan Smolders en van Pouwels Jan Smolders.⁹

De Hapertse herkomst van de Woenselse molenaarsfamilie Van Hapert is tot heden niet vastgesteld. Het was verlokkelijk een verband te leggen met Geraert Willem Hapaerts¹⁰, molenaar te Alphen in 1653.¹¹ Hij stamde evenwel uit de Hilvarenbeekse familie Van der Langrijt alias Hapaerts, die dit alias minstens sinds 1475 voerde.¹² Verwarrend is, dat in 1671 Willem en Maria (gehuwd met Artus Fonck te Antwerpen), zijn kinderen bij Elisabeth Philiberts¹³, zich Van Hapert noemden.¹⁴

Situatieschets uit 1705 van de Schimmelse molen en de daarbij gelegen linnenblekerij van Bartel Adriaens van der Waerden, koopman te Eindhoven, en zijn vrouw Catharina van den Boer (RANB, Raad van Brabant 788-2957). De molen werd generaties lang bemalen door de familie Van Hapert.



15. In 1630 trad hij als Frans Eymans op als getuige en in 1661 als Frans Umants als getuige en als voogd van minderjarigen: ABH, Parochiedossier Hoogeloon en Hapert, 2 augustus 1630. SRE, Hoogeloon R 10, f 79, 4 januari 1661; f 79^v, 10 januari 1661. In het verpondingsboek uit 1662 (noot 16) figureert zijn weduwe. Zie ook Hoogeloon R 53, ongef., akte na die van 8 februari 1627.
16. ARAG, Raad van State 2138-III, verpondingskohieren van 6 september 1657 en 29 april 1662. Vgl. Staten-Generaal 12559-27, *Specificatie vanden renthen ende chijnsen* (Hapert, juli 1648).
17. SRE, Hoogeloon R 10, f 44^v, 9 februari 1660.

Als Andries Frans van Hapert inderdaad afkomstig was van de heerlijkheid van die naam, zijn er voor de identificatie van zijn vader nauwelijks mogelijkheden: in het verpondingskohier van Hapert uit 1657 komt immers niet meer dan een naamgenoot voor, te weten Frans IJmans († 1661 of 1662).¹⁵ Deze was geen landbouwer, want hij had slechts 2 lopense zaailand onder de ploeg en beschikte niet over beemden.¹⁶ Dat maakt het waarschijnlijk, dat hij een ambachtsman was of buiten Hapert woonde.

Overigens heeft Jan Janssen Imants van Hapert, die in 1660 met zijn vrouw Tanneken Peeter Michiels aan Laureijs Frans Keijzers van Loon een kwitantie gaf voor de ontvangen f 100:0:0¹⁷, geen affiniteit met de bijna gelijknamige molenaar Jan Janssen van Hapert te Woensel. Zij handelden de kwijting af voor schepenen van de bank van Hoogeloon, Hapert en Casteren en werden genoemd naar hun woonplaatsen Hapert en Hoogeloon.

Een betere kandidaat-stamvader is Frans Andries Willems. Deze verscheen in 1629 voor schepenen van Hoogeloon, Hapert en Casteren om voor een periode van twee jaar een 'kamer' te verhuren.¹⁸ Het is de enige vermelding van deze Frans in de schepenarchieven. Misschien was hij dezelfde als Frans Andriessen, die in 1629–1634 drie kinderen te Eersel liet dopen; de akte van verhuur kan zijn vertrek naar dat dorp hebben gemarkeerd. De kinderen van Frans Andriessen en Maria waren:

1. Andries, te Eersel gedoopt op 3 juli 1629.
2. Catharina, te Eersel gedoopt op 4 mei 1631.
3. Joannes, te Eersel gedoopt op 12 maart 1634.

De Eerselse Frans Andriessen is kort na de geboorte van zijn derde kind gestorven, want in 1638 is sprake van een belending te Eersel aan het land van zijn erfgenamen.¹⁹ Was hij dezelfde als Frans Andries Willems te Hapert, dan verklaart dat diens afwezigheid in de Loons-Hapertse schepenarchieven.

Te Hapert komt alleen Andries Willems de Metser in aanmerking als vader van Frans. Hij verkocht in 1649 samen met zijn vrouw Lijsken een akker te Hapert en maakte in 1661 zijn testament. Als hij de vader was van Frans Andriessen van Hapert, was hij toen diep in de tachtig, aangezien hij dan rond 1575 of eerder moet zijn geboren. Kort na zijn testament te hebben gemaakt is hij overleden. Een van zijn erfgenamen bleek Dries Andriessen te zijn, die in 1662 met zijn vrouw te Lichtaart woonde. Dries blijkt voluit Andries Frans Andriessen te heten en is de stamvader van een van beide Woenselse families Van Hapert.

Het volgende probleem is de afstamming van Andries Willems de Metser. 'De Metser' kan een beroepsaanduiding zijn geweest, want Andries' zoon Pauwels Andriessen den Metser van Hapert signeerde met een troffel. In het kohier van de honderdste penning uit 1571 komt de naam De Metser niet voor. Aangezien in 1633 een Andries Willem Joosten borgemeester was van Hapert, kan worden gedacht aan de afstamming van Willem Joosten, die in het belastingkohier van 1571 wel wordt genoemd. Bovendien bezat Willem het perceel *die Witbraeckeckers metten Willich acker*, dat later als *den Willighacker aenden Witbraeck* in het bezit blijkt te zijn van Andries Willems de Metser. Bovendien bezat Andries *den Hoogenacker*, die in 1571 het eigendom was van Joost Willem Joostsoen.

De geconstateerde bezitsvererving, samen met de omstandigheid dat Hapert een klein en dus overzichtelijk dorp was van slechts enkele tientallen haardsteden, maakt het meer dan aannemelijk dat de afstammelingen van Frans van Hapert te Woensel nakomelingen waren van de familie Smetsers te Hapert.

In de omgeving van Hapert kwam de naam Metsers, De Metser of Smetsers nauwelijks voor, en dan nog voornamelijk als beroepsaanduiding, hoewel zekerheid niet makkelijk te verkrijgen is.²⁰ In de kohieren van de honderdste penning uit 1571 wordt vermeld:

18. SRE, Hoogeloon R 53, ongef., 3 januari 1629.

19. SRE, Eersel R 21, f 171, 2 februari 1638.

20. Werd Joest die Metser, die in 1552–1553 in de Sint-Jorisstraat te 's-Hertogenbosch woonde, aangeduid met zijn familienaam of zijn beroep? (GAH, Oud archief, B-59).

21. ARAG, Raad van State 2166-II, kohier van Gestel, f 8^v.
22. ARAG, Raad van State 2166-II, kohier van Eindhoven, f 4^v.
23. ARAG, Raad van State 2166-II, kohier van Woensel, f 3.
24. SRE, Schaduwaregister, cijnsboek van Cranendonck (1590-1640), ff 30, 41.
25. GAIH, R 418, ongef., 22 maart 1618.
26. AAT, sectie II-276, ff 6 en 11. Idem II-277, f 17.
27. H.P.H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312. I. De meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert)* (2 stukken; 's-Gravenhage, 1979) I, 5, no. 4, 29 juli 710; vgl. 205, no. 134.
28. L.H.C. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom 's-Hertogenbosch* (5 dln.; Sint-Michiels-gestel, 1870-1876) IV, 34. Vgl. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant*, II, 995, no. 821.
29. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant*, I, 112, no. 69.
30. ARAG, Raad van State 2166-II, *Reformacie vanden cohier des dorps van Hapert*.
31. A.M. Frenken, „Goederen van het Bossche bisdom in Peel- en Kempenland”, *Brabants Heem*, XV (1965) 28-30, 33.

- Wilm de Metser, eigenaar van 1 $\frac{1}{2}$ lopense zaailand en 1 lopense groes te Gestel in de Molenstraat.²¹ Hij lijkt niet te Gestel te hebben gewoond.
- Bernaert de Metser, huurder van een huis met hof en hopveld van ongeveer 3 roeden te Eindhoven.²²
- Anna, vrouw van Thomas Aerts Smeters te Eindhoven, eigenaresse van een kleine hoeve te Woensel.²³ Deze Thomas bezat voor 1590 te Eindhoven een *hoopveldeken in de Vyckstraet achter de Haese* (hopveld), terwijl Dierick Aert Smeters een perceel land in de Volderstraat bezat.²⁴ Een andere Woenselse naamdrager was Arndt Henrickss de Metser, die in 1618 een half uur lang te 's-Hertogenbosch aan de kaak werd gesteld.²⁵

In het hoofdstuk *Hapert Loon* van het *registrum restantiarum* van de abdij van Tongerlo komen verschillende Metsers voor. Zo verkochten de spijkermeester van de abdij te Baast onder Oostelbeers in 1538 aan Thomas Zibben en Willelmus de Metsere voor f 90 veertig mud rogge, in 1541 aan Aleydis van Grevenbroeck en Aleydis Willem Metssers voor f 7 vier eikenbomen en aan Mathias de Metsere in 1553 voor f 9:5:0 eikenhout²⁶, maar het betrof inwoners van Oirschot. Inderdaad woonde alleen te Oirschot een familie Smeters. Met de gelijknamige familie te Hapert kon geen bloedverwantschap worden vastgesteld.

Hapert

In 710 schonk Bertilindis, *illustra femina* en *consecrata Deo*, dochter van Wigibaldus, aan Willibrordus een bos te *Hulislauum* (Hulsel) en haar moederlijke erfdeel te *Heopurdum* (Hapert).²⁷ Het is de eerste vermelding van Hapert.

De volgende berichten over Hapert betreffen de kerk. Die zou in 1207 ondergeschikt zijn gemaakt aan de kerk van Hoogeloon, maar volgens andere berichten werden de kerken van Hapert en Hoogeloon verenigd in 1544.²⁸ Het patronaatsrecht was in handen van de abt van Tongerlo, die in beide dorpen zes en later vijf boerderijen bezat, de watermolen en de helft van de tiende, de warande en de lammertiende. Ook de norbertijnenabdij van Postel had onroerend-goedbezittingen en andere inkomsten in Hapert en voor 1174 hadden Gela van Hapert en haar dochter Gerberga, blijkbaar leden van de oude (Frankische?) elite, land geschonken.²⁹ Postel bezat in 1571 te Hapert drie hoeven. In dat jaar telde het dorp elf pachters en drieënveertig eigenaars-gebruikers, zodat beide abdijen niet minder dan 18% van het aantal boerenbedrijven bezaten.³⁰

Na de oprichting van het bisdom van Den Bosch werden de Tongerloze bezittingen in 1590 aan de bisschop toegewezen als tafelgoed.³¹ Zodoende werden zij na het vredetractaat van 1648 door de wereldlijke overheid 'geannoteerd' en bestemd voor opleiding en bezoldiging van gereformeerde zielzorgers en schoolmeesters.

32. J. Cuvelier, *Les dénombrements de foyers en Brabant (XIV^e-XV^e siècles)* (Bruxelles, 1912) 480, 481.
33. J. Lijten, „De keerzijde van de gewestelijke leningen”, *Campinia*, XXI (1991) 64.
34. A.M. Frenken, „De latere kerkvisitaties”, *Bosscbe Bijdragen*, XXVII (1963-1964) 90.
35. „Beschreeve staat van den Meijerije’ (1794) en ‘Den geheelen staat van de gantsche Meijerije van ’s-Hertogenbosch’ (1567)”, *Historia Agriculturae*, VIII (1965) 518.
36. *De stad en meyerij van ’s Hertogenbosch of dezelve beschryving. Tweede afdeeling, bevattende eene geographische, historische en chronologische beschouwing van de steden, dorpen, vlekken, heerlykheden, gehuchten en voornaamste buurtschappen der meieri, met een naamlijst der groote en geleerde mannen en kunstenaars, met de wapenen en naamen van eenigen der oud adelyke geslachten, welken bestaan hebben. Door, en ten gebruik van A.C. Brock* (Veghel, 1978) [Facsimile-uitgave van een handschrift uit omstreeks 1825], 240.
37. Brock, *De stad en meyerij van ’s Hertogenbosch*, 239, 240.
38. J. Frederix, *Het vrachtvervoer over land naar de haven van Antwerpen (1488-1556)* (ongepubliceerde dissertatie van de faculteit der wijsbegeerte en letteren van de universiteit van Leuven, 1969) 114. W.H.Th. Knippenberg, „De Teuten uit de Kempen”, *Brabant’s Heem*, XIX (1967) 151, 156-159. „Beschreeve Staat van den Meijerij”, 229.

In het dorp telden hertogelijke ambtenaren in 1480 56 haardsteden, waarvan er tien armlastig waren.³² In 1496 waren het er 58 en in 1526 63, waaronder veertien armlastige, zeven hoeven en een kerkelijke haard.³² De telling in opdracht van de Staten-Generaal gaf een totaal van 54 haardsteden in 1581.³⁰ Bij de repartitie van de belastingdruk in de meierij van Den Bosch in 1596 werd het aantal Hapertse haarden gesteld op 58, waarvan er slechts 44 fiscaal belastbaar waren³³, maar toen is misschien teruggegrepen op de haardentelling van 1496. Het aantal communicanten werd in 1615 geschat op 240³⁴, in 1736 stonden er 76 huizen en in 1792 86³⁵, rond 1825 woonden er te Hapert bijna 400 mensen.³⁶

Uitgaande van een gemiddelde bewoning van vijf personen per haard en een ratio van 2 : 3 voor het aantal communicanten op de bevolking kan de volgende demografische ontwikkeling worden becijferd:

jaar	inwoners
1480	280
1496	290
1526	315
1571	270
1596	290
1615	360
1736	380
1792	430
1825	bijna 400

Over de bodemgesteldheid schreef rond 1825 Brock: „De grond is ’er zanddig, doch langs de groote Beerse, waaröp hier eenen Water koornmoolen ligt, en waar door het ten westen van Bladel wordt gescheiden, heeft het goede weilanden.”³⁷ Landbouw was de voornaamste bestaansmogelijkheid, maar evenals in de naburige dorpen Bladel, Hooge en Lage Mierde, Hoogeloon en Eersel lijkt er een bescheiden trafiek van vrachtvervoer te hebben bestaan. Andries Willems de Metser was niet alleen herbergier, maar ook leverancier van winkelwaren, wat doet vermoeden dat hij voerman was. Zijn zoon Frans heeft vermoedelijk te Eersel gewoond, een dorp waar tientallen teuten en voerlieden woonden en een drukke passage van pleisterende en overnachtende voerlieden plaatsvond.³⁸

Hapert was met Hoogeloon en Casteren verenigd in een schepenbank, waarin de dorpen met respectievelijk twee, drie en twee schepenen waren vertegenwoordigd. Stephanus Hanewinkel noteerde in zijn reis door de meierij van 1799 het verhaal dat de ronde deed over het ontstaan van deze drie dorpen: „De eerste Romeinsche Keizer, Julius Cæsar, zou, in de Majorij zijnde, met zijne benden tot de eerstgemelde plaats doorgetrokken zijn, hier ontstond een oproer onder dezelve, dus begon het te haperen, en men noemde dit Dorp *Hapert*; hij moest, om zijn leger tot bedaaren

39. [Stephanus Hanewinkel,] *Reize door de Majorij van 's Hertogenbosch, in den jaare 1799. (In Brieven)* (Te Amsterdam, Bij A.B. Saakes, 1800) 25.
40. J. Vriens, „Lijst van plaatsen met institutionele gegevens”, in: J.G.M. Sanders (eindred.), *Noord-Brabant tijdens de Republiek der Verenigde Nederlanden, 1572-1795. Een institutionele handleiding* (Hilversum, 1996) 345.
41. M.W. van Boven, „De verhouding tussen de Raad van Brabant en de hoofdbanken inzake appelprechtspraak in civiele zaken”, in: B.C.M. Jacobs en P.L. Nève (red.), *Hoven en banken in Noord en Zuid* (Assen, 1994) 124.
42. Schutjes, *Geschiedenis van het bisdom*, IV, 35.
43. SRE, Hoogeloon R 75, ongef., 6 maart 1634.
44. Brock, *De stad en meyerij van 's Hertogenbosch*, 240.
45. In 1577 was Jan Hendriksen van Eyck de enige gegoede inwoner van Hapert van zijn voornaam en patroniem (ARAG, Raad van State 2166-II, *Reformacie van den cohier des dorps van Hapert*, f 5^v). Misschien was hij dezelfde als Jan Henrick Philips, in 1605 kerkmeester van Hapert (GAH, R 1425, f 336, 20 oktober 1605), in 1610 schepen van Hapert, Hoogeloon en Casteren (AAT, sectie II-768, ongef., 26 mei 1610), in 1611 burgemeester (GAH, R 457, ongef., 3 september 1611) en sinds 1612 pachter van een abdijhoeve en van een deel van de korentiende (Frenken, „Goederen van het Bossche bisdom”, 28, 29).
46. ABH, Bisdom 10, rentmeestersrekening van 1632-1633, f VII.
47. ABH, Bisdom 10, rentmeestersrekening 1632-1633, f VIII.
48. ABH, Bisdom 10, rentmeestersrekening 1632-1633, f V^v.

te brengen, deszelfs soldij of loon verhoogen, intusschen was hij voordgerukt tot *Hoogloon*, hetgeen hiervan zijnen naam ontleend zou hebben; en eindelijk sloeg hij, alles weder bedaard zijne, zijn leger te *Kasteren*, hetwelk dus naar het Latijnsche woord *Castra*, eene legerplaats heet, neder.³⁹

De hoge en middelbare jurisdicties van Hoogeloon en Hapert werden in 1559 door de hertog van Brabant (koning Philips II van Spanje) als pandheerlijkheid uitgegeven aan de abt van Tongerlo, die de lage jurisdictie reeds bezat. Per 27 januari 1590 ging de heerlijkheid over op het bisdom 's-Hertogenbosch. Op 4 oktober 1617 werd de pandheerlijkheid gelost door de koning. Later was Hapert een zogenaamd Statendorp: een dorp van de Staten-Generaal als rechtsoptvolger van de hertog van Brabant.⁴⁰

De inwoners van de drie dorpen gingen evenals hun burens uit Eersel, Oerle, Lommel, Bladel, Bergeyk, Mierde en Dommelen ten hoofde (in hoger beroep) te Antwerpen, niet te 's-Hertogenbosch. In 1660 maakten de Staten-Generaal daaraan een einde.⁴¹

Van de geschiedenis van Hapert is weinig bekend. Veel zal er niet zijn gebeurd dat afwijkt van het algemene beeld van oorlogen, natuurrampen en economische conjunctuurbewegingen. De terugloop van de bevolking tussen 1526 en 1571 was ongetwijfeld het gevolg van de Tachtigjarige Oorlog. De kerk verkeerde in 1615 en 1617 in ernstige staat van verval en stond op instorten, pas in 1620 volgde er een grondig herstel.⁴² In 1634 is sprake *vande Sweetsche soldaten, doen de kercke van Hapert door de selve affgeroeft was*; in de kerk hadden de bewoners hun bezittingen in veiligheid denken te brengen.⁴³

Andries Willems de Metser heeft de Zweedse *raid* nog meegeemaakt, maar toen de Fransen in 1694 het dorp geheel uitplunderden en ook paarden en gijzelaars meevoerden⁴⁴, woonden zijn nakomelingen als familie Van Hapert al te Woensel.

Schutjes, die in zijn geschiedenis van het bisdom van Den Bosch voor nagenoeg iedere parochie een rubriek 'voornaam inboorlingen' geeft, bleef blanco bij Hapert. Toch was er een opmerkelijke inwoner van Hapert: Geuzen Els, de huisvrouw van Aerdt Janssen den Smidt.

Haar man, een zoon van Jan Henricx⁴⁵, was een van de Tongerlose hoevenaars te Hapert. Hij vernieuwde in 1627 de huur van een hoeve voor een periode van vier jaar tegen jaarlijks 12 mud rogge Bossche maat, een voorlijf van f 32 en een vette hamel.⁴⁶ Bovendien was hij in 1628-1632 samen met de weduwe van Frans Dielen en de weduwe en kinderen van Adriaen Heystecx pachter een kwart van de korentiende van Hapert; telken jare moesten zij te Eindhoven of Oostelbeers $7\frac{1}{2}$ mud rogge en 2 mud boekweit leveren.⁴⁷ In 1632 pachtten zij voor zes jaar de hele korentiende voor telkens 50 mud rogge en 4 mud boekweit; in plaats van de weduwe Heystecx was haar zoon Willem getreden.⁴⁸ Samen met de laatste

pachtte Aert de Smedt in 1628 de lammertiende van Hapert en Hoogeloon, *te weeten van schapen, biën, gansen etc.*, waarvan de pastoor het recht had op een derde deel en vooruit de tiende moet trekken van de lammeren van de hoeve bij de kerk, de hoeve te Hoogeloon en de hoeve *opte Panne* onder Hapert met bovendien de varkenstiende van Hapert en Hoogeloon. Daarvoor moesten zij jaarlijks aan de bisschop *f* 12:5:0 betalen (dat was exclusief het recht van de pastoor).⁴⁹ Samen met Dielis Franssen, secretaris van Hoogeloon, Hapert en Casteren, en Willem Adriaen Heystecx, schepen, was hij in 1630–1634 pachter van de pastoorstiende.⁵⁰

Aerdts de Smedt (ook Smits), die volgens de overlevering bij de oude toren te Hapert zou hebben gewoond⁵¹, was gehuwd met Elsken Joost Aertsen, bij wie hij negen kinderen kreeg. Zij testeerden in 1670.⁵² Minstens zes van de kinderen en vermoedelijk alle negen waren de gereformeerde religie toegedaan. Gevoeglijk mag worden aangenomen dat reeds hun ouders bekeerd waren. Het nageslacht van Aerdts en Elsken telde talrijke gereformeerde functionarissen als schoolmeesters, vorsters, kosters, schepenen en predikanten. In tegenstelling tot de meeste protestanten in stad en vooral meierij van Den Bosch waren zij geen emigranten, maar inboorlingen. Het leverde hen en vooral hun stammoeder een dubieuze faam op:

De Geuze Els
Heeft de heele Kempen gevelst

klonk het nog aan het begin van de negentiende eeuw⁵³, waarbij Stephanus Hanewinkel, een bittere anti-papist en nakomeling van Els aantekende: „*Kempen* is eene verkorting van *Kempenland*, en *gevelst* betekent in het Majorijsch: *bedorven, aangestoken*.”⁵⁴

Geuzen Els is niet beroemd geworden om haar geloofsijver, maar wegens haar talrijke gereformeerde nageslacht in de meierij. Hapert was niet bepaald een haard van ketterij. Zoals in menig ander dorp waren slechts enkelingen gereformeerd. Nu was Hapert wat de bezitsverhoudingen betrof bepaald geen doorsneedorp. Het kerkelijke bezit (Tongerlo, Postel) sprong met maar liefst tien of elf hoeven bijzonder in het oog. Doordat anders dan bij particulier bezit deze hoeven niet werden geërfd en dus intact bleven, behoorden zij tot de grootste boerenbedrijven, wat de kerkelijke-economische dominantie in het kleine dorp van veertig of vijftig gezinnen nog versterkte.

Zou economisch ressentiment een voedingsbodem zijn geweest voor de afkeer van het katholicisme?

Overigens waren Geuzen Els en de haren niet de enige protestanten. Ook het gezin van Andries de Metser is in godsdienstig opzicht niet homogeen gebleven.

49. ABH, Bisdom 10, rentmeestersrekening 1632–1633, f XII.

50. ABH, Parochiedossier Hoogeloon en Hapert, 2 augustus 1630.

51. A.F.O. van Sasse van Ysselt en P.N. Panken, *Beschrijving van Bergeik* ('s-Hertogenbosch 1902) 259.

52. J.Th.M. Melssen, „Een testament van 'Geuzen Els' uit 1670”, *De Brabantse Leeuw*, XXVI (1977) 63.

53. W. de Vries, „Nakomelingen van de beroemde 'Geuzen Els'”, *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie*, XXIII (1969). J.Th.M. Melssen, „Enige erfenamen van Johannes Fabri (1709–1787)”, *De Brabantse Leeuw*, XXVI (1977).

54. [Hanewinkel,] *Reize door de Majorij* 41, 42.

VRAGENRUBRIEK

Vragen

Brock

In 1621 sloot Geeraert Geraerts Brock voor schepenen van Alphen met de voogden van zijn onmondige dochter Gerartken bij wijlen Adriaentken Dilis Dilis Diliss van Lier een opvoedingscontract. Daarbij waren verschillende *oude oomers* van het kind aanwezig: Gilis Giliss van Lier, Geerart Geertss Brocken de oude, Lenaert en

Wouter Janss van Nerven, Jacop Willems en Henrick Bastiaens Bogaerts. De twee eerstgenoemden waren geen oudooms, maar grootvaders. Dirick Dilis van Lier en Cornelis Gerart Brocken waren de voogden van het kind. Is er verwantschap met de familie Brock uit Tilburg (*De Brabantse Leeuw*, XLVIII (1999) 204, 205), waarin een Gerit Gerits Brock voorkomt, vader van Gheridt Gheridt Brock de oude (zelf vader van Gherit Geridt Brock de jonge) en van Gheridt Gheridt Brock de jonge?

Oemen, Oemkens

Te Oirschot en Best woonde sinds de veertiende eeuw een familie Oemken (Oemkin), die later Oomen (Omen) ging heten en waarvan een zijtak de naam Van der Vleuten aannam. De vraag is

in welke andere plaatsen de naam Oomen (Oomken e.d.) voorkwam voor ongeveer 1500.

Van den Dungen

Te Hilvarenbeek trouwden op 27 april 1766 Nicolaas van den Dungen (1734–1803), rooms-katholieke koster, en Joanna Geerts, geboren aldaar in 1738. Uit wie en wanneer is zij geboren?

Van Oeckel

Cornelis van Oeckel (Ginneken, 1682 – Teteringen, 1728) trouwde te Breda op 11 april 1728 met Catharina Jansse van de Walle (Wale). Volgens het trouwboek was zij geboren te Oosterhout en woonde zij in 1728 in Heusdenhout. In beide plaatsen is zij niet gevonden. Waar en wanneer is zij geboren en wie waren haar ouders?



Aan dit nummer is meegewerkt door:

L.F.W. Adriaenssen, Van der Hoopstraat 85-3, 1051 VD Amsterdam
Mr. A. van Amelsvoort, Flevolaan 2, 1272 PD Huizen
E.G. Boeren, Van den Houtestraat 16, 4715 AK Rucphen
A.A. van Nostrum, Nassaulaan 72, 3871 CZ Hoevelaken
P.G.A.M. Peeters-Veraart, St. Janstraat 100, 4714 EJ Sprundel
A. Pijnenburg, Chopinstraat 64, 5011 VL Tilburg
C.B.A.J. Puylaert, Jozef Israëlslaan 17, 3735 LM Bosch en Duin
H. Verdonk, Tjalk 42-80, 8232 NB Lelystad
J.G.N.M. van der Zanden, Klaverveld 4, 4854 KW Bavel

De Brabantse Leeuw

Het genealogische en heraldische tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt al sinds 1952 uitgegeven. In het tijdschrift treft u zowel stamboomafstammelingen aan als complete genealogieën, reconstructies of besprekingen van voor een familie belangrijke voorvallen, lijsten van bepaalde beroeps- en bevolkingsgroepen enzovoorts. Behalve genealogische en prosopografische bijdragen bevat het blad ook artikelen op het vlak van de heraldiek, de banistiek, de zegelkunde en incidenteel ook de heemkunde. De Brabantse Leeuw verschijnt jaarlijks in vier afleveringen van elk 64 pagina's. Elke jaargang wordt voorzien van een alfabetisch naamregister.

Registers

Tot de service van De Brabantse Leeuw behoort ook HazaZoek, een verzameling van alle registers van het tijdschrift. Met deze cumulatieve index kan een genealoog zich pijlsnel toegang verschaffen tot de inhoud van alle jaargangen. Elk jaar verschijnt er een aanvulling op diskette. Ook de registers van het Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant zijn in HazaZoek opgenomen.

Helpende hand

De Brabantse Leeuw wordt gekenmerkt door artikelen die meer bevatten dan alleen data en beroepen. De hoge kwaliteit van de artikelen resulteert in een grote informatieve waarde. Ook uw genealogie of stamreeks kan een plaats krijgen in De Brabantse Leeuw, zodat deze voor andere onderzoekers en belangstellenden toegankelijk wordt gemaakt. Mogelijk heeft u voldoende materiaal verzameld en geordend, maar schrikt u terug voor het schrijven van een artikel. In dat geval wil de redactie van De Brabantse Leeuw u graag de helpende hand bieden met advies en begeleiding. Schroomt u daarom niet om contact op te nemen met de redactie, als u meent dat u waardevol materiaal bezit dat een publicatie verdient.

Familieboeken

Naast publicatie in het tijdschrift kan De Brabantse Leeuw uw genealogie ook in boekvorm uitgeven, als deel van de reeks Brabantse Stambomen. Ook hierbij wil de redactie u graag met begeleiding en advies ter zijde staan. In de serie Brabantse Stambomen is al een aantal familiegeschiedenissen verschenen. Verschillende andere familieboeken zijn in voorbereiding.

Stichting BRG

Het tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt sinds 1995 uitgegeven door de stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening. De stichting BRG geeft historische publicaties uit en verschillende tijdschriften. Verder organiseert de BRG jaarlijks tal van cursussen en lezingen over de Brabantse geschiedenis. Voor genealogen zijn drie cursussen interessant: het Bosch' protocol, genealogie voor beginners en genealogie voor gevorderden. Stamboomonderzoek is vaak een eerste kennismaking met de historie van Brabant. Sommige genealogen ontwikkelen zich tot lokale of regionale geschiedvorsers, tot heemkundigen of archeologen. Ook voor hen biedt de stichting BRG lezingen, cursussen en andersoortige ondersteuning.

STICHTING BRABANTSE REGIONALE GESCHIEDBEOEFENING

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Telefoon: (073) 6146193 / Fax: (073) 6127045 / E-mail: brg.brabant@wxs.nl

INHOUD

Negenendertig familieportretjes
De herkomst van de heren van Herlaer
Het Rucphense geslacht Brouwers, ook wel
De Brouwer
Goyaert Jan Goyaerts van Amelsvoort
De familie Van Oesterzeel
Jan Michiel Jan Quaps en de zijnen
"Lieden zonder eergevoel"

Dr. C.B.A.J. Puylaert 129
H. Verdonk 133
P.G.A.M. Peeters-Veraarten dr. E.G. Boeren
144
Mr. A. van Amelsvoort 154
L.F.W. Adriaenssen 158
A. Pijnenburg 166
L.F.W. Adriaenssen en J.G.N.M. van der
Zanden 168



De geboorte van een naam
Van Hapert
Sprokkelingen
Vragenrubriek

A.A. van Nostrum 178
L.F.W. Adriaenssen 184
143, 153, 157, 167
192

DE BRABANTSE LEEUW



TIJDSCHRIFT VOOR GENEALOGIE

De Brabantse Leeuw

Tijdschrift voor genealogie

De Brabantse Leeuw is een uitgave van de
Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

Redactieadres:

De Brabantse Leeuw

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

Redactie:

drs. L.F.W. Adriaenssen (voorzitter), mr. G. Berkelmans,

mr. J.A.H. Boeren, dr. ir. C.H.J. van den Brekel,

L.F.P.M. de Brouwer, P.G.A.M. Pecters-Veraart en

ir. J.G.N.M. van der Zanden

Basis-ontwerp: NIKA Grafische Vormgeving, Vught

Lay-out en opmaak: L.F.W. Adriaenssen, Amsterdam

Druk: Biblo, 's-Hertogenbosch

Abonnementen en losse nummers:

De Brabantse Leeuw verschijnt vier maal per jaar. Prijs losse

nummers: f 12,50. Abonnementen: f 47,50, buitenland f 60,00.

Introductie-abonnementen: f 25,00 voor de lopende jaargang.

Abonnementen kunnen ingaan in het lopende of eerstvolgende jaar. De berekening geschiedt per kalenderjaar. Opzeggingen zijn alleen schriftelijk mogelijk voor 1 december.

Registers:

De registers van alle jaargangen zijn samengebracht in het softwarepakket HazaZoek. De prijs van deze cumulatieve index bedraagt f 40,00 en de jaarlijkse aanvulling kost f 7,50.

Opgave van abonnementen, bestellen van HazaZoek, losse nummers en oude jaargangen:

Stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening

t.a.v. Ria de Folter-Sebregts

Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Tel.: (073) 6146193 / fax: (073) 6127045

E-mail: brg.brabant@wxs.nl

ISSN 0006-8632

DE GEBOORTE VAN EEN NAAM

Van Stooopen via Haestricht naar Nostrum

A.A. VAN NOSTRUM

(Vervolg van p. 183)

Afkortingen

GABL	Gemeentearchief Boxtel
OAA	Oud-administratief archief
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

Voordat de gaarboeken in 1737 ingevoerd werden, gold er een andere manier van administreren. Onder meer vinden we in die tijd 'staten van alle personen'. Helaas zijn ze niet allemaal bewaard gebleven; een aantal jaargangen ontbreekt. Desondanks bevatten ze belangrijke informatie over Andries van den Nostrick en zijn gezin.²⁸

Op de eerste plaats vinden we enkele tussenvormen in de overgang van de familienaam Haestricht naar Nostrick, namelijk Haestricht, Hostrigt en Osserik. Ook wordt hij enkele keren met zijn patroniem aangeduid. De laatste stap, de N-vorm van Nostrick ontbreekt hier. Er zijn volgens mij drie factoren die deze reeks hebben bewerkstelligd, te weten:

- het wegvallen van de (stomme?) H,
- het plat uitspreken van de aa-klank (ao-klank),
- de verandering van de harde ch-klank, via een zachte g, in een (zachte) k-klank.

De ontbrekende stap naar Nostrick kan verklaard worden aan de hand van de literatuur²⁹ over naamkunde, die in veel openbare bibliotheken te vinden is. De N werd geleend van het voorgaande woord. In ons geval is dat de n in 'van' of 'den'. Zonder nadruk op 'den' is er nauwelijks verschil in de uitspraak te horen tussen Van den Ostrick en Van de Nostrick. Hetzelfde geldt voor Van Ostrick en Van Nostrick.

Er zijn meer namen met een dergelijk verschijnsel bekend, bijvoorbeeld Van Oort en Van Noort. Zo ook bij Ten Oever en Ten Noever, evenals in Van Oppen en Van Noppen.

De tweede opmerkelijke zaak is de vermelding van *Peternel de dogter* in de jaren 1718 en later. (In 1726 is er bij vergissing sprake van *Johanna het kind*.) Blijkens latere vermeldingen in 1732, waarin zij voor het laatst *onder 16 jaar* is, en 1733 moet zij omstreeks 1717 geboren zijn. Met spoed werd dus het doopboek van Boxtel minutieus onderhanden genomen. Tussen zes dopelingen met de naam

28. GABL, OAA F148-F163, 1704-1736.

29. G.J. Uitman, *Hoe komen we aan onze namen. Oorsprong en betekenis van onze familie- en voornamen* (1974). G. van Berkel en K. Samplonius, *Het plaatsnamenboek. De herkomst en betekenis van Nederlandse plaatsnamen* (1989). D. Otten, *Landschap en plaatsnamen van de West-Veluwe* (1989). J. de Vries, *Woordenboek der Noord- en Zuid-Nederlandse plaatsnamen* (1962). J. van der Schaar, *Woordenboek van voornamen* (1964).

Petronella, geboren in 1716, 1717 of 1718, springt een naam meteen in het oog: op 18 februari 1718 is gedoopt Petronella, dochter van Andreas Stooopen en Maria ex Esch. (De naam Stooopen zal hieronder nader verklaard worden.) In het register van 1733–1734 wordt zij *boven 16 jaar* genoemd. Dit register loopt van 1 oktober 1733 tot eind september van het volgende jaar. In 1734 wordt de gevonden Petronella inderdaad 16.

De ouders van Petronella Stooopen uit het doopboek vertonen veel overeenkomst met Andries van Hastrigt en zijn vrouw. Deze laatste heette immers Maria Jansse van den Bichelaer en was ook afkomstig uit Esch.

Aangezien doopgetuigen dikwijls een familieband bezitten met de ouders van de dopeling, kunnen zij ons belangrijke achtergrondinformatie opleveren. In dit geval blijken als peter en meter Joannes van den Bichelaer en Adriana van Mol op te treden. De naam Van den Bichelaer wijst inderdaad op een familie-relatie. Er zijn echter meerdere Jannen die in aanmerking komen voor de functie van peter. Waarschijnlijk betreft het hier grootvader. Maar het kan net zo goed de broer van Maria zijn.

En Adriana van Mol? In Boxtel trouwde op 1 februari 1711 Adriana van Ostrick met ene Henricus Joannis van Moll uit Oirschot. Na haar huwelijk gebruikte Adriana de achternaam van haar echtgenoot, een gewoonte die heden ten dage nog steeds in zwang is.

Ten einde te onderzoeken of Andreas Stooopen meer kinderen dan de hierboven genoemde Petronella had laten dopen, werd het betreffende doopboek van Boxtel, lopende van 1697 tot 1720, doorzocht. Daar bleken nog twee kinderen van het echtpaar Andreas Stooopen en Maria gedoopt te zijn: Alegonda op 27 juli 1711 en Joannes op 14 maart 1714.

Samenvatting

Doorlopen we het leven van Andries van den Nostrick nogmaals, nu echter beginnend bij zijn geboorte, dan constateren we dat er achtereenvolgens een tiental namen gebruikt werden om een en dezelfde persoon aan te duiden (zie de tabel).

Via onderzoek in het gemeentearchief ontdekten we dat hij rond 1710 van Esch naar Boxtel moet zijn verhuisd. Door de vermelding van de voornamen van zijn kinderen in de ‘staten van alle personen’ (onder wie Peternel) kwamen we op het spoor van zijn oorspronkelijke naam Stooopen. Hij wordt successievelijk genoemd: Andreas Stooopen, Andreas Wilms en Andreas Stooopen.

Na 1730 treden er afwijkingen op in de schrijfwijze van zijn achternaam: Andries Willems van den Hostrigt, Andries van Osserik en Andries Nostrum. Zijn oude dag sluit hij ten slotte af als Andries van den Nosterick.

Naast enkele onverklaarbare namen (Haarsbeecq, Heesewijck) zijn er ook vergissingen in het spel. Zo wordt Maria van den Biche-

laer een keer aangeduid met 'Joanna ex Esch'. Hostrigt en Osse-rik duiden op onbekendheid van de schrijver met de gebruikelijke naam. Alleen de pastoor van Boxtel, Petrus van Geffen, noemt hem in zijn doopboek Stoop. Waarom?

Van 12 juli 1704 tot augustus 1720 was Van Geffen pastoor in Boxtel. In de loop der jaren wordt zijn handschrift in het doopboek steeds slechter leesbaar, zozeer zelfs dat zijn opvolger, Franciscus Cinck, besluit alle doopinschrijvingen van het laatste jaar opnieuw in te schrijven. Op 23 juli 1721 is Van Geffen overleden. Deze man kende zijn Boxtelse parochianen en hun onderlinge familiebanden. Zo'n man blijft de oude vertrouwde naam Stoop gebruiken, ook al krijgt een van zijn parochianen een nieuwe naam aangemeten.

jaar	achternaam	gelegenheid	plaats
1678	Willems	doopsel	Boxtel
1714	Willems	doopsel 4e kind	Boxtel
1726	Willems	gaarboek	Boxtel
1728	Willems	gaarboek	Boxtel
1705	van Haestricht	huwelijk	Esch
1706	van Haestricht	doop 1e kind	Esch
1708	van Haestricht	doop 2e kind	Esch
1711	Stoop	doop 3e kind	Boxtel
1718	Stoop	doop 5e kind	Boxtel
1715	van Haastrigt	gaarboek	Boxtel
1761	van Haastrigt	gaarboek	Boxtel
1718	van Hastrigt	gaarboek	Boxtel
1730	van den Hastright	gaarboek	Boxtel
1729	van den Hostrigt	gaarboek	Boxtel
1736	van Haarsbeecq	borgbrief	Boxtel
1736	van Heesewijck	borgbrief	Boxtel
1716	van Ostrickx	doop neefje	Oirschot
1736	van den Ostrick	doop 1e kleinkind	Haaren
1736	van den Osterick	borgbrief zoon	Esch
1733	van Osse-rik	gaarboek	Boxtel
1734	Nostrum	dorpsrekening	Haaren
1742	van den Nostrick	overlijden	Boxtel

Naamsvarianten waarmee Andries Willems van den Nostrick aangeduid werd.

9

§ 3. Het leven van Jan van den Nostrick ontrafeld

Het begin van het raadsel

In een begraafboek van Boxtel over de periode 1739–1805 noteerde de koster in 1750: *Den achste september is begraven Jan van den Nosterick, weduwnaar, laat na goet. Extract gegeven. Betaald 11 stuivers.* Uit het feit dat de koster de achternaam Van den Nosterick opschreef, concludeerde ik dat Jan ergens in de stamboom

inpasbaar moest zijn. Daartoe werden alle relevante kaartenbakken en DTB-boeken van Boxtel onderzocht. Niets wierp echter enig licht in de duisternis: Jan had geen kinderen laten dopen en hij was kennelijk ook niet in Boxtel of omgeving in het huwelijk getreden. Hoe zijn vrouw heette en wanneer zij overleed, kon ik vooralsnog niet achterhalen.

Het eerste testament

Veel later begon ik met het doorlezen van de oud-rechterlijke archieven van Boxtel. In die stoffige boeken trof ik een interessant testament aan. De inhoud daarvan luidt in verkorte vorm:

Compareerde voor de schepenen ende secretaris deser Baronie van Boxtel Jan van Nostrigt, siekelijk op den haard sittende, dewelke was overdenkende de sekerheid des doods en de onsekere tijt en uure van dien. (...) Comende ter dispositie, soo verklaard hij na sijn overlijden tot sijn eenige en universelen erfgenaam te nomineren ende te institueren Mijntje Dirks van Netersel, nu getrouwt in tweede huwelijk met Adriaan van Someren, of bij voor-overlijden der voorschreven Mijntje Dirks van Netersel voor hem, comparant, aan haare kinderen, soo in eerste huwelijk bij Cornelis van den Bosch als bij dit tweede huwelijk bij voorschreven Adriaan van Someren reeds verwekt of nog te verwekken. (...) Allen hetgeene voorschreven staat aan hem, comparant, van woorde tot woorde voorgelesen, verklaarde hij hetselve wel verstaan te hebben te hebben. (...) Aldus gedaan en gepasseert binnen dese Baronie van Boxtel ten woonhuisen van hem, comparant, heden den agtsten julij 1750.³⁰

Dit is zonder twijfel dezelfde persoon die de koster op 8 september in zijn begraafboek inschreef. Het testament werd twee maanden voor zijn begrafenis opgemaakt. Hij was toen ziek en voelde zijn dood naderen. Als erfgenaam noemt hij Mijntje dochter van Dirk van Netersel. Gelet op haar achternaam is zij geen direct familielid. Welke relatie heeft zij dan wel ten opzichte van de erflater? Het leek mij zinvol om dat eerst te gaan uitzoeken.

Onderzoeksresultaten

Het gezin van Theodorus van Netersel bleek voor mijn onderzoek de sleutel tot de oplossing te zijn. De naam Theodorus is de Latijnse vorm van de roepnaam Dirk. Vader Dirk was op 23 september 1708 te Boxtel getrouwd met Maria, dochter van Peter van Hal. In de daaropvolgende jaren liet het echtpaar zes kinderen in Boxtel dopen, van wie de jongste Wilhelma heette en werd gedoopt op 18 april 1717. Dit moet de gezochte Mijntje zijn. Ruim een jaar na de geboorte van zijn jongste kind overleed Theodorus van Netersel, op 25 juni 1718. Maria van Hal bleef dus met de kinderen achter.

Verder vond ik nog dat op 11 mei 1743 te Boxtel Mijntje Dircks van Netersel trouwde met Cornelius, zoon van Elias van den Bosch. Zes jaar later, op 24 augustus 1749, trouwde zij echter voor de

30. RANB, Boxtel R 145, f 306^v.

tweede keer als *Wilhelmina Theodorus van Etersel, weduwe van Cornelus van den Bosch* met Adrianus van Summeren uit Haaren, weduwnaar van Adriana van Haeren.

Ook al worden de namen anders geschreven, uit de context blijkt dat dit dezelfde vrouw is als de boven vermelde Mijntje, dochter van Dirk van Netersel en die als erfgename is genoemd in het testament van Jan van Nostrigt. Naar aanleiding van dit huwelijk werd op 21 augustus 1741 de *inventaris van de goederen van Willemijn Dirk van Netersel, weduwe van wijlen Cornelis van den Bosch ende nu in ondertrouw opgenomen met Adriaan van Sommeren ten behoeve van haar kind Elias Cornelis van den Bosch opgemaakt*.³¹

De belangrijkste momenten uit het leven van Mijntje van Netersel hebben we hiermee boven water gehaald, maar een aanwijsbare familierelatie met Jan van Nostrigt ontbreekt nog.

Een tweede testament

Archieven hebben wel eens verrassingen in petto. Jan van Nostrigt bleek een tweede testament³² gemaakt te hebben, gedateerd 15 augustus 1750, dus vijf weken na het eerste. Na de gebruikelijke formuleringen – hij zit nog steeds ziekelijk op den hert – vernietigt hij alle voorgaande testamenten of andere makingen, en *speciaal zodanige testamenten als door hem is gemaakt voor schepen en secretaris gepasseerd op den achste juli*. Vervolgens maakt hij zijn nieuwe wilsbeschikking kenbaar. *Zo verklaarde hij, comparant, tot zijn enige en universele erfgenaam te nomineren Antonie Janssen Kuijpers*. Even verderop gelast hij dat hij, *Antonie Janssen Kuijpers, of zijn kinderen zullen moeten uitreiken in contanten aan Jan de Cort twee en veertig gulden en tien stuivers, aan Cornelia Stooopen, huisvrouw van Antonie Pijenburg, een en twintig gulden en vijf stuivers, aan Anna Stooopen, huisvrouw van Bastiaan, ook een en twintig gulden en vijf stuivers. (...) Verder wil hij, comparant, dat hij Antonie Janssen Cuijpers en Jan de Cort, Cornelia Stooopen mitgaders Anna Stooopen of hun kinderen gehouden zullen zijn hem, comparant, zijn leven lang te onderhouden zo hij te kort mochte komen, alsmede de onkosten te dragen vanwege zijn begrafenis, alles voor een vierde part bij ieder van hun vier. Aldus gedaan en gepasseerd ten woonhuize van hem, comparant, binnen deze Baronnie van Boxtel, heden vijftien augustus 1750*.

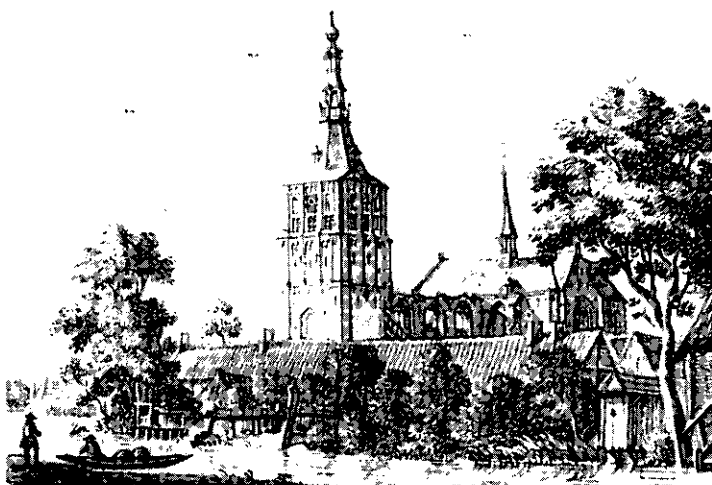
Hij onterfde daarmee Mijntje van Netersel. Zij blijkt vervangen door Antonie Kuijpers, die als testamentair-executeur aan Jan de Cort, Antonie Pijenburg en aan ene Bastiaan een bedrag diende uit te keren waarvan de verdeelsleutel kennelijk 2:1:1 was. Jan de Cort kreeg om een of andere reden een dubbele portie. Wat er overbleef, mocht Antonie zelf houden.

De achternaam van Bastiaan kon de zieke Jan zich niet herinneren. Later onderzoek wees uit dat dat Couwenberg moest zijn. Een andere keer wordt hij Corstiaen Couwenberg genoemd. De juiste naam luidt Sebastiaan Couwenberg.

31. RANB, Boxtel R 145, f 223.

32. RANB, Boxtel R 145, f 310^v.

Boxtel met de Sint-Petruskerk door
Jan de Beijer, 1740 (Noordbrabants
Museum 's-Hertogenbosch).



Taxatie

Bij een erfenis staat de fiscus op de stoep, ook toen al. Om successie te kunnen heffen dient allereerst de waarde van de goederen vastgesteld te worden. Dat gebeurde aldus: *Taxatie van de vaste onroerende goederen, gelegen binnen de Baronnie van Boxtel, achtergelaten en met de dood ontruimt door Jan van de Nosterig, overleden tot Boxtel den achste september 1750, bestaande in het navolgende: Een huisje, stal, schuur, hof, teul- en groesland, groot $4\frac{1}{2}$ lopense of zo groot en klein als het is, gestaan en gelegen onder den hertgang van Luissel.* Vervolgens wordt beschreven wie de ringgenoten zijn (de eigenaren van het aangrenzende land): *aan de eene zijde de gemeente van Kempen, aan de andere zijde de kinderen Dirk van Netersel, aan een einde Adriaan van Rund en aan het andere einde mevrouw de weduwe Giestelles (...), hetwelk na behoorlijk onderzoek is bevonden waardig te zijn en getaxeerd op een honderd en vijf gulden. Actum Boxtel den achtentwintigsten october 1750.*³³

Men noemde deze belastingheffing de collaterale successie. Collateraal betekent zijdelings of in de zijlinie; successie betekent

33. RANB, Boxtel R 146, f 1^v.

erfenis of nalatenschap. De term in zijn geheel duidt een belasting aan op de nalatenschap van overledenen die geen kinderen of kleinkinderen achterlaten. Het was dus niet zo verwonderlijk, dat er in de doopboeken geen kinderen van Jan van den Nosterick stonden.

Aangezien Jan van de Nosterick geen kinderen had, kwam zijn erfenis aan de familie Stooen toe. Een aantal kinderen heeft na hun doopinschrijving geen verdere sporen nagelaten. We moeten dus aannemen dat ze jong zijn overleden. Van de volwassenen waren er op het moment van overlijden nog slechts vier potentiële erfgenamen in leven. De andere familieleden waren reeds gestorven. Het aandeel in de erfenis van Anna en Cornelia samen en het aandeel van Jan de Cort is even groot, namelijk $f 42:10:0$. De grootte van het aandeel van Antonie Kuypers wordt niet genoemd, maar volgens het erfrecht moet dat even groot zijn geweest als de erfenis van Jan de Cort. Hun relatie tot de erflater was immers gelijk.

Aangezien de beide dochters van Jan Dielis Stooen samen een derde deel kregen, moet hun relatie tot de erflater gelijk zijn aan die van Willebrord en Feijken, met andere woorden: Jan, Willebrord en Feijken zijn alle drie kinderen van Dielis Andries Stooen en dus broers en zuster. Bij andere constructies zou de verdeelsleutel ook anders geweest zijn.

Nu wat meer achterhaald is van onderlinge relaties, werd in een uiterste poging geprobeerd wat meer duidelijkheid te krijgen over de doopdatum van de erflater. Daartoe werden maar weer eens flinke stukken van doopboeken uitgekamd. Maar helaas, de doopdatum van Jan Dielis Stooen is en blijft onvindbaar, zodat niet werkelijk bekend is wie zijn ouders waren. We kunnen er slechts van uitgaan dat hij omstreeks 1668 zal zijn geboren.

Verder onderzoek naar Jan Dielis Stooen

Jan Dielis Stooen blijkt dus een belangrijke schakel in ons onderzoek te zijn. Meer gegevens over hem zijn dus wenselijk. In de retroacta van Boxtel vonden we: getrouwd den 21 januari 1720 Joannes Stopen en Maria van Hal. Als deze Jan Dielis Stooen rond 1668 geboren is, dan zou hij bij zijn huwelijk de leeftijd van ongeveer 51 jaar hebben gehad. De naam Maria van Hal zijn we al eerder tegengekomen. Zij was in 1708 getrouwd met Dirck van Netersel. Dirck kwam in 1718 te overlijden. Zoals we zojuist hebben gezien, hertrouwde Maria van Hal in 1720 met Jan Dielis Stooen. Maar dan is Mijntje Dircks van Netersel uit het eerste testament van Jan van de Nosterick haar dochter, en dus de stiefdochter van Jan! Maar wat moeten we dan denken van Cornelia en Anna Stooen uit het tweede testament? Zij waren beiden toch ook de dochters van Jan Dielis Stooen die in het eerste testament niet aan bod kwamen, maar uiteindelijk mede-erfgenaam werden, terwijl Mijntje uit de boot viel. Raadsels?

Hier bleek nog een complicerende factor in het spel te zijn. Op 29 juni 1692 trouwde Jan Dielissen met Maria Joris Martens. In het

Nederduits-gereformeerde trouwboek werd hetzelfde huwelijk op dezelfde dag ingeschreven: *Jan Gillis, weduwnaar van Engel Claes Cuijpers, met Maria Joris, j.d. van Boxtel. De bruijt out 24 jaer sonder ouders*. Gezien de datum en de namen van man en vrouw kan hier eigenlijk alleen maar sprake zijn van één echtpaar. Maria Joris Martens overleed op 24 juli 1720. Deze overlijdensdatum heeft tot gevolg dat de bovengenoemde Jan Dielis Stopen (getrouwd met Maria van Hal) niet dezelfde persoon is als Jan Dielissen (getrouwd met Maria Joris Martens), terwijl dit laatste echtpaar in de hiernavolgende jaren vier kinderen laat dopen, waaronder Cornelia en Anna Stopen uit het tweede testament van Jan van de Nostrick. Er moeten dus twee personen geweest zijn met gelijklopende naam, namelijk Jan Dielis Stopen. Meer duidelijkheid verschaft ons de onderstaande fragmentgenealogie.

Slotconclusie

Tweemaal Jan Dielis Stopen. Jan senior was kennelijk een 25-tal jaren ouder dan Jan junior: hij trouwt eerder en hij overlijdt eerder. Vanwege het feit dat Dielis Stopen, hun potentiële vader, tweemaal getrouwd moet zijn geweest, kunnen beide Jannen halfbroers zijn geweest. Door het ontbreken van de doopschrijving van Jan senior kan het harde bewijs niet geleverd worden. Jan junior wordt pas tijdens de tweede helft van zijn leven Van Haastigt en Van de Nostrick genoemd. Jan senior was toen al overleden.

Flarden van dit verhaal vinden we, heel compact bij elkaar gezet, weer terug in de verpondingsboeken van Boxtel. Omstreeks 1740 wordt daarin genoteerd:³⁴

Jan Dielis Stopen en Cornelia weduwe Aart Stopen, proprietarissen vant lant bij 't huijs.

27 juni 1740: verlaten voor $\frac{1}{3}$ aan de kinderen Dirk van Netersel. Cornelis, Willemijn en Allegonda veerden aan van Jan Dielis Stopen cum suis hierboven.

12 september 1741: Nu Cornelis ende Willemijn Dirks van Netersel.

In het volgende verpondingsboek³⁵ worden dezelfde personen en goederen omschreven, waarbij op 29 oktober 1750 aangetekend wordt: *Nu Antony Jansse Kuypers bij erffenisje volgens testament voor schepenen alhier gepasseert op den 15 augustus 1750*. Dit geeft de essentie weer van het tweede testament van Jan van Nostrigt, waarmee een moeilijk genealogisch probleem ontrafeld is.

34. GABL, OAA F9, f 91.

35. GABL, OAA F10, f 161^v.

Wordt vervolgd

JAN CIERMANS

Een Bossche vestingbouwkundige in Portugal



Opgedragen aan pater Omer van de Vyver S.J. (1915–1997)

Een van de meest spectaculaire levenslopen van een geboren Bosschenaar is ongetwijfeld die van Jan Ciermans (1602–1648) geweest. In zijn jeugd bezocht hij de jezuïetenschool in zijn geboortestad, later trad hij bij diezelfde orde in en werkte hij zich in korte tijd op tot professor in de wiskunde aan de universiteit van Leuven. Schijnbaar onbevredigd in die positie vertrok Ciermans in 1641 naar Lissabon om er scheep te gaan richting China, waar hij als missionaris wilde werken. Maar in de Portugese hoofdstad werd hij al snel geïntroduceerd aan het koninklijke hof, waar hij de persoonlijke leraar wiskunde en fortificatieleer werd van kroonprins Theodósio. Vervolgens werd hij door diens vader, koning João IV, gevraagd om de fortificaties in de provincie Alentejo te inspecteren en waar nodig te verbeteren. Dat betrof dus niet alleen de vestingwerken langs de grens met Spanje, maar ook de fortificaties in de kuststreek, tussen Lissabon en Cascais, en in de steden Setúbal en Sesimbra. Portugal was sinds twee jaar in oorlog met buurland Spanje, dat tussen 1580 en 1640 Portugal onderworpen had als een provincie. Op 1 december 1640 vond de Restauratie plaats: onder leiding van João IV werd de Spanjaarden de macht ontnegd en werd het Portugese koninkrijk hersteld.

Ciermans kweet zich voorbeeldig van zijn taak, hij werd de belangrijkste vestingbouwkundige in Portugal in die tijd en streed zelfs actief mee in de oorlog. In 1647 werd hij door de Spanjaarden gevangen genomen en na een half jaar gevangenschap, waarin voortdurend getracht werd hem te doen overlopen, besloot Ciermans daadwerkelijk de kant van de Spanjaarden te kiezen. In de eerste door hem geleide aanval voor zijn nieuwe broodheer op de stad Olivença, waarvan hij zelf de vestingwerken ontworpen had, werd hij door een Portugese kogel dodelijk getroffen.

In dit artikel wil ik de levensloop van deze kleurrijke Bosschenaar nader belichten. Voor zover informatie voorhanden is, zal ik trachten een zo compleet mogelijk beeld te schetsen van de persoon Jan Ciermans, van zijn prille jeugd tot zijn roemloze einde. De studie naar Cosmader (de naam die Ciermans in Portugal gebruikte)¹

1. De naam Cosmader is feitelijk een bewerking van de Griekse vertaling van zijn familienaam Ciermans: *κοσμος* en *ανδρας* - *ανηρ*. Zie: F. Rodrigues, *A companhia de Jesus e a Restauração de Portugal (1640)* (Lisboa, 1942) separata dos *Anais da Academia Portuguesa da História*, vol. VI, 390.

2. Ik heb het doopceel van Ciermans niet in het gemeentelijk archief van 's-Hertogenbosch kunnen vinden, omdat er uit die periode enkele kerkregisters ontbreken. De gegevens omtrent zijn geboorte en vroege jeugd heb ik overgenomen uit diverse literatuur, waarbij de belangrijkste auteurs hun informatie uit het jezuïeten-archief in Rome haalden. Het *Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek*, dl. V, 112, 113, stelt dat Ciermans in Portugal de doopnaam *Paschasio* aannam, maar geeft daarvoor evenwel geen steekhoudend argument. O. van de Vyver geeft zowel in „Jan Ciermans (Pascasio Cosmander) 1602–1648, wiskundige en vestingbouwer”, in: *Mededelingen uit het Seminarie voor Geschiedenis van de Wiskunde en de Natuurwetenschappen aan de Katholieke Universiteit te Leuven* (Leuven, 1975) 7, als in „Ciermans (Cosmander), Jan, wiskundige en militair ingenieur”, *Nationaal Biografisch Woordenboek*, dl. VII (Brussel, 1977) 146, ook niet duidelijk aan of Pasc(h)asio een gekozen naam is. Net als Van de Vyver haalde de Portugese historicus Rodrigues de informatie over Ciermans uit het jezuïeten-archief in Rome. In zijn eerste boek waarin hij Ciermans' levensweg in Portugal beschrijft, stelt hij zeer nadrukkelijk dat de vestingbouwkundige inderdaad de naam *Paschasio* pas in Portugal aannam: F. Rodrigues, *A Formação intelectual do Jesuíta. Leis e Factos* (Porto, 1917) 289: „O sobrenome de Paschasio tomou-o elle por ter nascido no dia de Paschoa de 1602, a 7 de Abril”. In een later werk stelt Rodrigues echter het tegengestelde: *A companhia de Jesus*, 390: „O nome de Pascásio deram-lho por ter nascido no dia de Páscoa a 7 de Abril de 1602”. En ten slotte haalt hij in een derde publicatie dit aspect niet eens meer aan: *História da companhia de Jesus na Assistência de Portugal* (1640), tomo III, vol. I (Porto, 1944).

is een onderdeel van een promotieonderzoek naar de invloed van de zeventiende-eeuwse Nederlandse vestingbouwkunde in Portugal en in hun beider overzeese koloniën, zowel op theoretisch als praktisch gebied. Omwille van de lengte van het artikel zal ik niet verder ingaan op de vestingbouwkunde zelf en evenmin specifiek de bouwwerken van Ciermans beschrijven en analyseren.

Jan Ciermans werd geboren in 's-Hertogenbosch op 7 april 1602, op eerste Paasdag. Naar aanleiding van dat feit heeft hij zichzelf later een tweede voornaam, Paschasius, gegeven.² De familie Ciermans had een redelijk hoog aanzien in de stad, was katholiek en had de meeste contacten in het huidige Vlaanderen. De eerste *Chiermans* in 's-Hertogenbosch was Augustijn; hij was procureur en werd tussen Bamis (Sint Bavo – 1 oktober) 1573 en Bamis 1574 poorter van de stad. Augustijn Ciermans bewoonde het pand De Moriaan in de Verwersstraat.³ Hij had in elk geval twee zonen, Adriaen en Peter. De eerste trouwde in 1601 met Mayken van Alphen, een dochter van de graankoopman Thomas Henricxs van Alphen. Peter Ciermans huwde Lijsken Thomas; hij was handelaar in lijnwaad.⁴ Hij kocht op 7 december 1628 een huis aan de Oude Dieze.⁵ In januari 1657 verkocht zijn en Lijskens zoon Guillaume Ciermans, „raad en rekenmeester-ordinaris in zijne Maj. Rekenkamer te Brussel”, het huis aan Johan van den Bergh. Hoeveel kinderen Peter en Lijsken hadden is niet bekend, maar het staat vast dat zij naast Guillaume nog een zoon Jan hadden, de latere vestingbouwkundige.⁶

Jan Ciermans kreeg zijn eerste onderwijs van 1613 tot 1619 aan het pas opgerichte jezuïetencollege in zijn geboortestad.⁷ In het schooljaar 1614–1615 heeft hij er voor het eerst kennis gemaakt met zijn latere professor in de wiskunde, Gregorius a Sancto Vincentio, die er toen studieprefect was. Op 9 oktober 1619 werd Ciermans daar aangenomen in de orde door de toenmalige provinciaal van de Flandro-Belgische provincie, Antoon Sucquet. Op 6 november 1619 deed hij zijn intrede in het noviciaat in Mechelen, waar hij twee jaar zou blijven. Van 1621 tot 1623 studeerde hij filosofie aan het jezuïetencollege te Leuven en hij volgde er daarna gedurende een jaar de lessen in wiskunde van Gregorius a Sancto Vincentio. Op 29 juli 1624 verdedigde hij, evenals zijn medestudent Walter van Aelst (1603–1638) thesissen over statica van pater Gregorius.⁸

Ciermans werd kort daarop benoemd tot leraar in de humanoria, eerst te 's-Hertogenbosch, daarna te Ieper. In 1630 keerde hij terug naar Leuven om er gedurende vier jaar theologie te studeren. Hij werd er op 15 april 1634 priester gewijd.⁹

Waar hij het jaar na zijn wijding verbleef, is niet met zekerheid uit te maken, daar de catalogus van de paters die in de Flandro-Belgische provincie werkzaam waren voor dit jaar ontbreekt, evenals die voor het jaar 1637.¹⁰ Normaal zou hij in 1634–1635 zijn derde proefjaar te Lier hebben gedaan. Gedurende het schooljaar 1635–1636 was Ciermans werkzaam als leraar en studieprefect in

3. A.F.O. van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen en gebouwen van 's-Hertogenbosch, alsmede hunne eigenaars en bewoners in vroegere eeuwen. Aanteekeningenuit de Bossche schepenprotocollen, loopende van 1500–1810* (3 dln.; 's-Hertogenbosch, [1911–1914]) II, 201. Hierin staat vermeld dat Augustijn Ciermans op 1 april 1615 zijn huis verkocht; Augustijn wordt ook wel Augustinus of Augustus genoemd. Met dank aan C.H.P. Gillhaus.
4. Betreffende het beroep van Peter Ciermans: Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 1.
5. Van de Vyver, „Jan Ciermans”, is niet bekend met Guiliam Ciermans (die ook onder de voornaam Willem voorkomt) en vernoemt enkel Jan. Het is jammer dat we niet meer weten omtrent deze familie Ciermans. Het zou interessant zijn na te gaan of de betrekking van Guillaume enige invloed had op de latere carrière van Jan, met name in diens relatie met het Portugese koningshuis, of omgekeerd: nadat Jan Ciermans dienst nam in de Portugese legers kan de positie van Guillaume natuurlijk in het nauw gekomen zijn. Volgens H. Bots e.a., *Noordbrabantse Studenten 1550–1750* (Tilburg, 1979) 640, huwde Guillaume op 9 juni 1640 te 's-Hertogenbosch Maria van der Leemputte, dochter van jonker Dominicus van der Leemputten. Hij studeerde in Leuven en Orléans.
6. Volgens Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen*, II, 269, bezit Peter Ciermans al in 1624 een pand aan de Oude Dieze; zie ook II, 273.
7. Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 1. De eerste lessen aan het jezuïeten-college in 's-Hertogenbosch werden gegeven op 4 oktober 1610; na de verovering van de stad door Frederik Hendrik in 1629 werd het college gesloten.
8. Zowel deze als de volgende alinea werden vrijwel integraal overgenomen uit Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 1.
9. Rodrigues, *A companhia de Jesus*, 390, noot 4, stelt dat Ciermans op 4 april tot priester gewijd werd.

het college van Kassel. Hij legde er zijn plechtige professie af op 12 mei 1636. Waarschijnlijk verbleef hij ook het volgende schooljaar in Kassel, daar hij volgens de catalogus van 1639 gedurende twee jaar studieprefect was. Volgens dezelfde catalogus was hij in 1639 reeds twee jaar professor in de wiskunde, zodat het praktisch zeker is dat hij in het najaar van 1637 Willem Boelmans (1603–1638), wiens gezondheid toen reeds erg te wensen overliet, te Leuven opvolgde als professor aan de school voor wiskunde. Over de eerste twee jaren van zijn onderwijs aldaar is niets bekend. Wel moet hij toen reeds in de academische kringen van de universiteit enige naam als wis- en natuurkundige hebben verworven. Dit blijkt namelijk uit wat men, ten onrechte, zijn controversen met Descartes heeft genoemd.¹¹

De bewaard gebleven thesissen die Ciermans door zijn studenten liet verdedigen, wijzen erop dat zijn belangstelling niet zozeer ging naar de zuivere wiskunde, dan wel naar de wetenschappen en hun praktische toepassingen, de krijgskunde niet uitgezonderd.¹² In de zeventiende eeuw ressorteerde de vestingbouwkunde direct onder de wiskunde.

In 1640 werd het eerste eeuwfeest van de Sociëteit overal plechtig gevierd. De thesissen van dat jaar, verdedigd door Wolfgang Philipp Jakob Unverzagt, werden niet op de gewone, bondige wijze gepubliceerd. Ciermans gaf in boekvorm een samenvatting uit van de cursus die hij dat jaar onderwees; ze verscheen met twee verschillende titels. Blijkbaar is er van de eigenlijke tekst en van de er op volgende errata en het colofon „Lovanii * Apud Everardum de Witte * M.DC.XL.” slechts een druk geweest. Dit deel, dat in totaal 212 niet genummerde bladzijden beslaat, is in de beide versies identiek wat betreft inhoud, drukletter, drukfouten en indeling. Beide versies verschillen door het voorwerk en voornamelijk door de titelplaat.¹³

Het boekwerk verscheen met de volgende twee titels: *Disciplinae * Mathematicae * Traditae * Anno Institutae Societatis * Iesu * Seculari * A P. Ioanne Ciermans Soc. Iesu * Matheseos Professore en Annus Positionum Mathematicarum * Quas defendit ac demonstravit Perill: Dom. D. * Wolfgangus Philippus Iacobus Unverzagt * Baro De Eberfurt * Praeside R.P. Ioannes Ciermans Societatis Iesu Mat. Professore * Lovanii in Collegio Societatis Iesu. Anno MDCXLI.*¹⁴

Op een apart blad dat naargelang de uitvoering van het exemplaar het voorwerk van het boek complementeert staat een kort *Ad Lectorum*, waarin Ciermans zich tot de lezer richt en de nadruk legt op het militaire aspect van zijn onderwijs, dit ten behoeve van zijn studenten die zich op een militaire carrière voorbereiden.¹⁵ De behandelde onderwerpen zijn: de meetkunde, de rekenkunde, de optica, de statica, de hydrostatica, de zeevaartkunde, de versterking van steden, de krijgskunst, het oorlogsgereedschap, de aardrijkskunde, de sterrenkunde en de chronologie. Toen Ciermans als

jezuïet doceerde in Leuven, was de enige instelling in Portugal waar men in die tijd de militaire architectuur kon bestuderen het *Colégio de Santo Antão* in Lissabon.¹⁶ Aan dat jezuïetencollege was de belangrijkste leerstoel de *Aula da Esfera*, waar astronomie, kosmografie, geometrie en wiskunde (waaronder dus vestingbouwkunde) gedoceerd werden. Niet alleen zien we dus dat de fortificatieler onder de belangrijkste wetenschappen geschaard werd, ook mogen we ons niet verbazen over de grote inmenging van jezuïeten in het doceren ervan.

Het is niet verwonderlijk dat Ciermans juist de nadruk legde op het militaire aspect van zijn onderwijs, omdat iedereen in de Zuidelijke Nederlanden dagelijks te maken had met de oorlog in die tijd, –en dat moet zijn weerslag gehad hebben op het onderwijs aan de universiteit. Bovendien was het jezuïeten niet ongewoon om zich actief in de oorlog te mengen. Niet alleen komt dat voor in Portugal in de *Guerra da Restauração* (1640–1668), maar ook in de Tachtigjarige Oorlog in de Nederlanden. Een markant voorbeeld daarvan zien we tijdens het beleg van Leuven in 1635. Nadat Hollandse en Franse troepen samen eerst Tienen belegerd, veroverd en verwoest hadden, trokken zij op naar Leuven. Het Spaanse regiment was bij lange na niet sterk genoeg om een eventuele, goed georganiseerde aanval te weerstaan. De Spanjaarden werden echter terzijde gestaan door een groot aantal burgers, daartoe voorgegaan door jezuïeten. Puteanus verhaalt daar zeer duidelijk over:

„Onder de religieuze orden gaf de sociëteit van Jezus, al was zij met de wapens onvertrouwd, toch als het ware een logistieke bijstand voor het algemeen welzijn. Leden van die orde zetten zich onverdroten in bij de militaire verdedigingswerken, hele dagen, soms zelfs nachten. Te midden van de geweerkogels en de kanonsballen legden zij zich toe op het grondwerk en toonden zij in hun zweet wat schoppen vermogen, als er de wetenschap bijkomt dat schanswerken niet alleen met de hand, maar ook met de geest opgetrokken worden.”¹⁷

Helaas worden er geen namen van de betrokken jezuïeten genoemd, zodat we niet weten onder wiens leiding de werken plaats vonden. Afgaande op de informatie die Van de Vyver geeft, kan aangenomen worden dat Ciermans in 1635 niet in Leuven aanwezig was en derhalve niets van doen had met de initiatieven van zijn medebroeders. Maar het is niet ondenkbaar dat hij toch onder de invloed verkeerde van de tijdgeest die in het Leuvense jezuïetencollege rondwaarde. Bovendien kan uit het bovenstaande citaat opgemaakt worden dat er wel degelijk kennis van zaken aanwezig was onder de betreffende jezuïeten. En vanzelfsprekend was er ook het enthousiasme om die kennis in de praktijk toe te passen. Daarom mag tevens gesteld worden dat er al een behoorlijke traditie bestond wat betreft de vestingbouwkunde binnen de wiskunde, wanneer Ciermans in het najaar van 1637 zijn eerste colleges in die discipline geeft aan

10. Rodrigues, *A companhia de Jesus*, 390, noot 4, concludeert dat Ciermans in die periode zes jaar ‘humanistische wetenschappen’ doceerde.
11. De correspondentie tussen Ciermans en Descartes staat beschreven in G. Monchamp, *Histoire du cartésianisme en Belgique* (Brussel, 1886). Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 2-3, haalt alleen de hoofdlijnen aan.
12. Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 3.
13. Deze alinea is integraal overgenomen uit Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 4.
14. Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 4.
15. Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 5.
16. E. Paar, „De ‘Nederlandse school’ der fortificatieler en de theoretische en praktische invloeden op de Portugese militaire architectuur in de zeventiende eeuw”, *K.N.O.B.-bulletin*, VC-1 (1996), 15 en de daar genoemde literatuur.

de Universiteit van Leuven, omdat het opwerpen van „schanswerken” natuurlijk niet zonder voorkennis kan geschieden.

In het hoofdstuk over de militaire architectuur van de *Disciplina Mathematicae*¹⁸ geeft Ciermans duidelijk aan dat hij op zijn minst bekend is met de werken van Simon Stevin en Samuel Marolois, wiens boeken in elk geval in de Noordelijke Nederlanden tot de meeste vooraanstaande in hun tijd gerekend kunnen worden. Helaas ben ik het Latijn niet machtig en ik kan dus verder niet oordelen over de opinie van Ciermans over de werken van Stevin en Marolois, maar uit zijn bouwwerken in Portugal blijkt dat hij zeer consequent hun doctrines volgde. Des te opmerkelijker is het dat Ciermans juist geen werken uit de Spaanse traditie noemt, wat logischerwijs de meest gebruikte zou moeten zijn in de Zuidelijke Nederlanden in de tweede helft van de Tachtigjarige oorlog.

Wat betreft de praktische ervaring die Ciermans had in de vestingbouwkunde zijn we minder goed ingelicht. Behalve in Leuven woonde hij tijdens zijn carrière als leraar zowel in Ieper als in 's-Hertogenbosch, wat in die tijd zwaar versterkte steden waren. Wellicht heeft hij op die manier passieve ervaring opgedaan. Met betrekking tot enige serieuze activiteiten in de militaire architectuur voordat hij naar Portugal vertrok is tot op heden slechts een aanwijzing bekend. Een Franse ingenieur die aanwezig was in Portugal in dezelfde tijd als Ciermans, namelijk Charles Lassart, geeft een opmerkelijke opinie in zijn *Mémoire*:

„Une des choses que je trouve dangereuse, et honteuse aux portugais, de nature presomptueux et fiers, c'est de fier l'entiere direction de la guerre, tant des places que de la campagne, a un Jesuiste [sic] natif de Bolduc, subject natural du Roy de Castille, ignorant et sans experience, ny pratique de la guerre, fors le siege d' Arras qu'il avoit entrepris de deffendre contre nous. Il s'appelloit pour lors, le Pere Joan Siermana [sic], depuis estant appellé de Flandres en Portugal, soubz pretexte d'aller au Bresil, mais en effect pour y servir le Roy de Castille, comme il est apparent, et contrecarrer les vrays serviteurs du Roy, il a changé de nom et se fait appeller le Pere Cosmander. Il est tellement autorisé que les généraux d'armées luy defferent tout et croit-on que ce fust luy qui soubz main conseilla de quitter Badajos, bien que pour donner couleur à son faict il n'assista pas au conseil comme il avoit accoustumé. Il a encores tesmoigné son ignorance, ou sa mauvaise intention, en beaucoup d'autres rencontres, nommement au fort de S.^{te} Lucie, dont le gouverneur fut mis en quartiers pour trahison descouverte et à Elvas, mais il y a un tel aveuglement, ou malice en ceux qui ont l'autorité qu'il est cruë de tout. Les Jesuistes mesmes de Portugal en sont tous scandalizez, ne pouvans desavouer qu'il ne soit manifestement traistre ou à son

17. Eryci Puteani, *Historiae Belgicae liber singularis de obsidione lovaniensi anno M.DC.XXXV*. (Antverpiae, MDCXXXVI). Gebruikt is de bewerking door A. Welkenhuysen, „Erycius Puteanus, heer van Keizersberg over het beleg en ontzet van Leuven in 1635”. *Loven Boven*, XVI-3 (augustus 1986). De door Welkenhuysen bewerkte rapportage van Puteanus verscheen in vier opeenvolgende nummers van dit tijdschrift.

18. Ik bestudeerde het exemplaar in de Antwerpse stadsbibliotheek. In de *Biblioteca Nacional de Lisboa* zijn twee exemplaren van het boek aanwezig, waarvan een in slechte staat.

19. De *Mémoire* van Charles Lassart bevindt zich in de bibliotheek van het Ministerie van Buitenlandse Zaken in Parijs. Tot op heden heb ik nog niet de mogelijkheid gehad om het origineel te bestuderen, maar het geciteerde deel is gepubliceerd in: Chr. Ayres de Magalhães Sepúlveda, *História Orgânica e Política do Exército Português*, vol. IX (Coimbra, 1923) 55, 56.
20. Zie onder andere Van de Vyver „Ciermans (Cosmander)”, 146. Een reprimande door de generaal Mutius Vitelleschi van de sociëteit te Rome werd gevolgd door uitwijzing (wegens insubordinatie) door diens opvolger Vincentius Carafa. De datum van de uitwijzing is niet bekend, maar Carafa werd pas op 7 januari 1646 als generaal gekozen.
21. In het begin van de Tachtigjarige Oorlog vond een demografische neergang plaats in de Zuidelijke Nederlanden, maar in het begin van de zeventiende eeuw, vooral ten tijde van het Twaalfjarig Bestand (1609–1621), kreeg het sociale en culturele leven enorme impulsen onder de energieke leiding van de aartsbisschop Albert en Isabel. Juist daardoor kende ook het nationalistische besef een opwaartse beweging. Daarnaast had de samenleving in de Zuidelijke Nederlanden nog steeds te lijden onder de oorlog tegen de opstandige provincies in het noorden. Er bestond dus een soort haat-liefdeverhouding tussen de Vlaamse inwoners en het Spaanse bestuur. Het is daarom niet zo vanzelfsprekend te veronderstellen dat iedereen in de Zuidelijke Nederlanden trouw zwoer aan de Spaanse koning!
22. Er bestaat een vage aanwijzing dat Ciermans met voorbedachte rade naar Portugal ging. In dat geval zou het plan om naar China te gaan een smoes geweest zijn om toestemming te krijgen van de jezuïetenorde. Het zou eventueel kunnen verklaren waarom Lassart spreekt over Brazilië als eindbestemming van de reis van Ciermans.

prince natural, ou au Roy D. Joüan, et disent hautement qu'ilz n'en respondent pas.¹⁹

We moeten verschillende kanttekeningen maken bij dit citaat. In de eerste zin overdrijft Lassart behoorlijk, want natuurlijk had Ciermans niet de gehele leiding over de oorlogsvoering, maar hij was min of meer verantwoordelijk voor alle uit te voeren vestingwerken in de provincie Alentejo. Bovendien wilde hij niet naar Brazilië, maar naar China, toen hij uit Leuven vertrok. Volgens Lassart was het vanaf het begin zijn bedoeling Portugal te verraden (een mening die hij overigens met enkele andere schrijvers deelt), maar dat lijkt mij schier onmogelijk, omdat hij anders de vestingwerken niet zo goed uitgevoerd zou hebben. Waarschijnlijk vond Lassart dat hem onrecht was aangedaan, omdat hij zijn positie als *engenheiro-mor* (hoofdingenieur) zag aangetast door de komst van Ciermans in Portugal en wellicht geeft hij daarom zo af op de Nederlandse jezuïet. Wat Lassart zegt over de jezuïeten komt wel dicht bij de waarheid, want Ciermans werd nog tijdens zijn leven uit de Orde gewezen.²⁰

Toch is het opmerkelijk hoe veel dat Lassart weet over Ciermans, en vanuit dat oogpunt mogen wij aannemen dat de ervaring die Ciermans opdeed in het beleg van Rijssel (1640) niet gefingeerd is. Wat zijn precieze rol daar was, blijft ons vooralsnog onbekend, maar wij kunnen aannemen dat zijn activiteiten in dat beleg zijn enthousiasme voor de praktische vestingbouwkunde aangewakkerd hebben. Wellicht heeft Ciermans nog wel meer ervaring opgedaan in de Zuidelijke Nederlanden en gezien de andere overdrijvingen van Lassart is het goed mogelijk dat deze het een en ander verzwijgt.

Een aspect dat Ciermans voortdurend parten bleef spelen, was dat hij tijdens zijn verblijf in Portugal niet de moeite nam om Portugees te leren. Hij kon zich goed behelpen met het Spaans dat hij kende, want wij mogen niet vergeten dat Spaans de officiële taal was in Portugal tot 1 december 1640 en dat de mensen met wie hij werkte dus ook allemaal het Spaans machtig waren, maar na die datum werd die taal door de Portugezen natuurlijk niet meer gebruikt. Door de soldaten en lagere officieren werd Ciermans altijd aangekeken op zijn taalgebruik en er bestaan verschillende anekdotes waarin hij in een driftbui op de vuist ging met een lasteraar. Wellicht was hij een man van weinig woorden. Dat hij, zoals in het citaat van Lassart naar voren komt, altijd de Spaanse koning diende, lijkt mij niet erg aannemelijk, hoewel hij lange tijd in de Zuidelijke Nederlanden woonde en werkte. Dit laatste aspect zou zelfs als een argument tegen de mening van Lassart kunnen dienen!²¹

Wat Ciermans er toch toe bracht onder de Portugese koning te gaan dienen, blijft vooralsnog een raadsel, maar het zal zeker met eerbij te maken hebben gehad. Wat wij verder niet weten is waarom hij destijds persoonlijk is geïntroduceerd aan het koninklijke hof.²² Toen Ciermans eenmaal in Lissabon was om er scheep

te gaan naar China, verbleef hij in het eerder genoemde jezuïeten-college Santo Antão. Het is zeer waarschijnlijk dat hij, tijdens het wachten op een schip dat richting China ging, aan dat college verder ging met het doceren van wiskunde en fortificatieleer. De hertogen van Bragança (sinds 1640 de koninklijke familie) onderhielden al geruime tijd contacten met de jezuïeten. Dat geldt vooral voor het gezin van de latere koning João IV, toen deze, nog voor de revolutie, in het hertogelijke paleis in Vila Viçosa woonde. Over het algemeen had elk familielid een eigen biechtvader, die onveranderlijk tot de jezuïetenorde hoorde. Ook de zeer zware diplomatieke missies die padre António Vieira werden opgedragen getuigen van het enorme vertrouwen dat de koning in de jezuïet had. Het is nagenoeg zeker dat er in het Colégio de Santo Antão meerdere jezuïeten woonden die in direct contact stonden met het koninklijk hof.

Maar welke specifieke interesse had de koning dan in de Nederlandse wiskundige Ciermans? In zijn boek *História da companhia de Jesus na Assistência de Portugal* (1640), waarin bevestigd wordt dat Ciermans aan het Colégio de Santo Antão doceerde, zet de auteur Francisco Rodrigues S. J. ons op een spoor.²³ Hij toont aan dat de jezuïeten in Portugal zich in eerste instantie niet uitlieten over het nieuwe systeem dat de filosoof René Descartes had geïntroduceerd met zijn *Discours de la méthode pour bien conduire sa raison et chercher la vérité dans les sciences*. Evenwel schrijft de befaamde filosoof Soares Lusitano wel over het werk van Descartes in een cursus over wijsbegeerte die hij in 1649 compileert (gedrukt in 1651). Rodrigues stelt daarom dat het aannemelijk is dat de Portugese jezuïeten wel degelijk bekend waren met de ideeën van Descartes. En, zo redeneert hij voort, zou het niet Jan Ciermans zijn geweest die zijn medebroeders zijn kennis over Descartes en diens leer bijbracht? Zo voorzichtig als Rodrigues zich uitdrukt, zo bescheiden moeten wij zijn in de deelname van Ciermans in die kennisoverdracht. Net zoals de Nederlandse vestingbouwkunde al grote opgang deed voor de Restauratie door middel van de boeken over dat onderwerp die uit de Nederlanden geïmporteerd werden (en die vooral bij de jezuïeten bekend waren), is het niet onmogelijk dat ook boeken op andere terreinen, zoals de wijsbegeerte, in Portugal bestudeerd werden.²⁴ Maar even zo goed zal het feit dat Ciermans een persoonlijke correspondentie gevoerd had met Descartes zeker grote indruk gemaakt hebben op de jezuïeten.

Een aspect dat Rodrigues niet in zijn beschouwing opneemt, is dat voor de aankomst van Ciermans in Lissabon ook al een andere Nederlandse vestingbouwkundige was geïntroduceerd aan het koninklijke hof, namelijk Jean Gillot. Deze telg van een uit Frankrijk gevluchte Hugenotenfamilie was afkomstig uit Leiden, waar zijn vader aan het Rapenburg in Leiden woonde. In die hoedanigheid verhuurde hij enige tijd een kamer aan... René Descartes! Het is dus niet verwonderlijk dat Jean en Descartes persoonlijke vrienden werden, ook omdat de jonge Gillot een enorme inte-

23. Rodrigues, *História da companhia*, 172.

24. Een van de professoren die aan het Colégio de Santo Antão doceerden was de Brit Ignacio Stafford, die sinds ongeveer 1630 in Lissabon werkte en bekend was met de modernste traktaten uit zijn tijd, waaronder dat van de Nederlander Samuel Marolois (gebruikt werd de Latijnse versie: 1633). Dat blijkt uit zijn: *Varias Obras Mathematicas compuestas por el P. Ignacio Stafford mestre de Mathematica en el Colegio de S. Anton de la Compañia de IESUS y no acabadas por cauza de la muerte del dicho Padre* (Lisboa, 1638) –manuscript in de Biblioteca Nacional de Lisboa, Reservados, PBA 240.

25. Voor een biografie over Gillot (1613–1657) zie: H.J. Witkam, „Jean Gillot. Een Leids ingenieur”, *Leidsch Jaarboekje*, LIX, LXI (1967, 1969) (twee artikelen).
26. De aanbevelingsbrief van Huygens over Gillot werd gepubliceerd in: L. Roth, *Correspondence of Descartes and Constantijn Huygens* (Oxford, 1926).
27. Over de ingenieursopleiding in Nederland bestaat slechts weinig informatie. Het meest uitgebreid over de ingenieursschool in Leiden is hoofdstuk 14 in: F. Westra, *Nederlandse ingenieurs en de fortificatiewerken in het eerste tijdperk van de Tachtigjarige Oorlog, 1573–1604* (Alphen aan den Rijn, 1992) 82–89, en de reeds genoemde artikelen van Witkam.
28. E. Prestage en P. Azevedo, *Correspondência diplomática de Francisco de Sousa Coutinho durante a sua embaixada em Holanda*, dl. I (Coimbra, 1920) 21: [Sousa Coutinho a El-Rei 1643-Agosto I] „Acho o Principe [Frederik Hendrik] nas Felipinas, que he huma praça no Paiz de Flandez, a primeira que perdeu o infante Cardeal [Fernando, broer van de Koning Filips IV en gouverneur van de Zuidelijke Nederlanden] e no seu primeiro anno. A distancia de huma legoa deste forte, e a tiro de canhão do de Saxo de Gante, está o exercito atrincheirado e fortificado, na fôrma que V. Magestade poderá ver na planta que aqui vai.” In een noot stellen de auteurs dat een plattegrond van de stad afgebeeld is op pagina 321 van de *Mémoires de Frederic Henri Prince d'Orange*, Amsterdam 1733. Het is helaas niet bekend of dat dezelfde is als de plattegrond die Sousa Coutinho opstuurde en ook niet waar de laatste zich bevindt.

resse had in de wiskunde. Op 16-jarige leeftijd ging hij wiskunde studeren aan de universiteit. Descartes heeft Gillot zelfs wel eens zijn beste leerling genoemd.²⁵ Gillot kwam naar Portugal met een aanbevelingsbrief van Constantijn Huygens, de secretaris van stadhouder Frederik Hendrik. Huygens schreef die brief op verzoek van Descartes.²⁶ En omdat Gillot persoonlijk gecontracteerd was door de Portugese ambassadeur Tristão de Mendonça Furtado, is het vrij aannemelijk dat hij op het paleis ontvangen werd.

Hoewel in de brief van Huygens vermeld staat dat Gillot aanwezig was bij de belangrijkste belegeringen in de laatste 6 à 7 jaar (voorafgaand aan 1641), had Gillot feitelijk helemaal geen praktische ervaring opgedaan in de vestingbouwkunde. Dat bleek al gauw toen hij in Portugal aangekomen was. Hij had wel aan de zogenaamde Leidse *ingenieursschool* gestudeerd. Dat was het enige officiële instituut waar de vestingbouwkunde bestudeerd kon worden in de Noordelijke Nederlanden en dat wellicht enige faam in Portugal genoot. Het werd gesticht in 1600 en was direct verbonden met de universiteit (toen nog Academie geheten).²⁷ De lessen werden er gegeven door professoren in de wiskunde; de meest illustere onder hen waren Frans van Schooten senior, die van 1615 tot zijn dood in 1645 aan de Leidse universiteit doceerde, en zijn zoon Frans van Schooten junior, die zijn vader opvolgde en eveneens tot zijn dood in 1660 professor in de wiskunde bleef. Gillot raakte bevriend met de jonge kroonprins Theodósio, met wie hij tot diens dood in 1653 contact hield. Zij onderhielden zich, vanzelfsprekend, voornamelijk over de praktische en theoretische vestingbouwkunde. Nadat Jan Ciermans aan het koninklijk hof was geïntroduceerd werd hij de persoonlijke leraar wiskunde en fortificatieleer van de kroonprins. Theodósio was pas zeven jaar oud toen hem de Elementen van Euclides werden uitgelegd!

Het feit dat zowel Ciermans als Gillot bekend waren met (het werk van) Descartes zal zeker van enig belang geweest zijn bij hun introductie aan het hof, maar een nog veel belangrijker aspect voor de verklaring van die introductie is natuurlijk het feit dat ze allebei de Nederlandse school van vestingbouw aanhingen. De interesse en voorkeur van de koning voor de Nederlandse traditie toont zich zowel in het feit dat zijn zoon op vroege leeftijd onderwezen wordt in de vestingbouwkunde als in de openlijke instructies die de Portugese ambassadeurs in Nederland meekregen om zoveel mogelijk tekeningen, kaarten en plattegronden van de Nederlandse vestingen op te sturen. Een van de belangrijkste ambassadeurs was Francisco de Sousa Coutinho, die in mei 1643 naar Nederland vertrok, om er tot 1650 te blijven. Op 1 augustus 1643 stuurt hij een brief aan de koning, waarbij hij een plattegrond van „Saxo de Gante” (Sas van Gent) voegt.²⁸ Het is een voorbeeld van de interesse die de koning had in de Nederlandse vestingbouwkunde. In de Portugese archieven en bibliotheken bevinden zich talloze plattegronden van vestingen en steden in de Nederlanden uit die tijd. Bovendien zagen we

reeds dat boeken over de Nederlandse traditie in de militaire architectuur al voor 1640 populair waren in Portugal.



Gravure, blijkens een aantekening op de achterzijde van de hand van de achttiende-eeuwse aartsbisschop Cenaculo Cosmader ofwel Ciermans voorstellende (Biblioteca Pública de Évora). Waarop de toeschrijving is gebaseerd, is onbekend. Van de passer en het lederen harnas kan in elk geval worden afgeleid dat het gaat om een wiskundige en/of vestingbouwkundige.

Van alle buitenlandse ingenieurs die kortere of langere tijd actief waren in de Guerra da Restauração in Portugal, is Jan Ciermans verreweg de best gedocumenteerde. Met andere woorden: over geen enkele militaire ingenieur of architect, uit welk land dan ook afkomstig, bestaat zo veel archiefmateriaal als over Jan Ciermans. En toch was hij maar zes, hoogstens zeven jaar actief in Portugal, waarbij ik gemakshalve het halve jaar in Spaanse gevangenschap maar meereken, omdat er toen correspondentie gevoerd werd over zijn vrijlating in ruil voor een hoge Spaanse officier.

De reden hiervoor is redelijk eenvoudig te stellen: zijn tumultueuze carrière in het Portugese leger. Hij deed actief mee in verschillende belegeringen. Hij talmde geen moment om zijn gelijk te halen wanneer hij dacht dat hem onrecht werd aangedaan, bijvoorbeeld wanneer de legerleiding de voorkeur gaf aan het ontwerp voor een bepaalde vesting van een andere ingenieur. Indien nodig vertrok hij, al dan niet met toestemming van de gouverneur, naar Lissabon om een bepaald ontwerp voor een vesting persoonlijk uit te leggen aan de Oorlogsraad. Wanneer de gouverneur zijn hoofdofficieren bijeen riep om hen te horen over de te volgen oorlogstactiek, werd altijd tevens de mening van Ciermans gevraagd. En tenslotte dragen zijn gevangenschap, waarover allerlei speculatieve verhalen de ronde deden, en zijn roemloze dood als verrader vanzelfsprekend in grote mate bij aan zijn turbulente militaire loopbaan.

En tegelijkertijd kan dat niet echt de reden geweest zijn waarom er over Ciermans zoveel documenten bestaan. Pierre de Sainte Colombe, een Franse vestingbouwkundige, werkte gedurende twintig jaar in Portugal, een periode die bijna drie keer zo lang is als de tijd die Ciermans in Portugal en Spanje doorbracht. Sainte

29. Men mag zich hierbij afvragen hoe het gevangenisleven was. Waarschijnlijk woonde Pierre de Sainte Colombe op een of ander kasteel, waar hij weliswaar bewaakt, maar verder goed behandeld werd, want hij was natuurlijk zeer waardevol voor de Spanjaarden, niet alleen in het geval dat hij daadwerkelijk zou overlopen actief mee zou vechten aan Spaanse zijde, maar ook omdat hij veel geheimen betreffende de Portugese fortificaties met zich meedroeg. Tenslotte had hij als ingenieur tevens een hoge waarde wanneer hij tegen een Spaanse gevangene in Portugal geruild zou worden.

30. Ayres de Magalhães Sepúlveda wijdt 'slechts' 71 bladzijden aan Pierre de Sainte Colombe in deel XVI van zijn *História Orgânica e Política do Exército Português*, terwijl hij voor het beschrijven van de activiteiten van Ciermans in deel IX 98 bladzijden nodig heeft. De beschrijvingen van Sepúlveda bestaan voornamelijk uit het transcriberen van authentieke documenten die hij in diverse archieven en bibliotheken heeft gevonden.

Colombe arriveerde waarschijnlijk in 1648 in Portugal, beladen met een gedegen praktische ervaring, maar daarmee kreeg hij geen hogere positie dan de jezuïet. Hij werkte zowel in de Alentejo (waar Ciermans eveneens actief was) als in de Algarve. Ook over hem bestaan verschillende getuigenverklaringen over zijn goede inzet bij belegeringen van Spaanse dorpen en steden en bovendien is het zeker dat hij in Elvas was ten tijde van het Spaanse beleg in 1658. In 1663 werd hij tijdens de slag bij Ameixial gevangen genomen door Spaanse troepen (hoewel de Spanjaarden de slag verloren) en hoewel er verwoede pogingen werden ondernomen om hem vrij te krijgen in ruil voor een hoge Spaanse officier, keerde hij nimmer terug in Portugal. Wij mogen er dus van uitgaan dat hij, opnieuw net als Ciermans, zich aan Spaanse zijde schaarde. Helaas is over zijn activiteiten in Spanje weinig of niets bekend, maar nog in 1667, toen de oorlog al praktisch ten einde was (het vredesverdrag werd pas in 1668 getekend), werd nog correspondentie gevoerd waaruit af te leiden is dat hij nog in de gevangenis zat.²⁹ Wellicht is hij na het tekenen van de vrede naar Frankrijk teruggekeerd. Overigens moet hierbij wel vermeld worden dat de vrouw van Sainte Colombe een uiterst discutabele rol heeft gespeeld, want de *Conselho de Guerra* waarschuwde de gouverneur van de Algarve al op 29 juli 1662, bij monde van de koningin (de weduwe van João IV), om haar in de gaten te houden, omdat men vreesde dat Sainte Colombe van plan was over te lopen. Vandaar dat in 1663 gesuggereerd werd dat de Franse ingenieur de slag bij Ameixial te baat nam om zulks daadwerkelijk te doen.

Zoveel overeenkomsten als de carrière van Pierre de Sainte Colombe met die van Ciermans heeft, zo weinig documentatie bestaat er over de Fransman in verhouding tot de archiefstukken over Ciermans. Doordat hij 20 jaar in actieve dienst was in het Portugese leger, zijn wij relatief goed over hem geïnformeerd, maar in absolute cijfers haalt hij het niet bij Ciermans.³⁰ Ongetwijfeld had de Bosschenaar een charisma waarmee hij een buitengewone autoriteit afdwong, zowel bij zijn 'collegae' als bij zijn superieuren in het leger. Nadat hij in 1648 in Spaanse dienst was gesneuveld, werd hij logischerwijs een tijdlang doodgezwegen, maar als dezelfde Pierre de Sainte Colombe in 1661 een verantwoording aflegt voor de door hem ontworpen vestingwerken van Évora, verwijst hij naar Ciermans als een absolute autoriteit wat betreft de militaire architectuur (hoewel hij ook wel praktische kritiek op hem levert). Sainte Colombe was vanzelfsprekend zeer goed bekend met de vestingwerken die door Ciermans ontworpen en gebouwd zijn en het feit dat hij Ciermans, ondanks diens verraad, lof toedraagt zegt toch wel het een en ander over de prestaties de Nederlandse vestingbouwkundige.

Tot dusver hebben we gezien dat Ciermans een geleerd en crudit man was, driftig en koppig, ambitieus, heldhaftig en buitengewoon charismatisch. Hij was verder bijzonder inventief, nog in

Leuven heeft hij verscheidene uitvindingen gedaan en praktische ideeën op papier uitgewerkt. Zo beschrijft hij op het einde van de hoofdstukken in zijn boek *Problemata* vraagstukken of praktische toepassingen. Een keer gaat het over het vervaardigen van een bit dat past voor elk paard, dan weer over een machine die, getrokken door paarden, een gracht kan graven. Het is heel goed mogelijk dat Ciermans deze toepassingen in de praktijk heeft geprobeerd, maar daarvoor bestaan geen bewijzen. Andere toepassingen lijken minder realistisch, maar hij beschrijft ook toestellen die al eerder uitgevonden zijn. Tot de tweede groep horen de onderwaterboot, waarmee de Nederlandse ingenieur Drebbel al proeven deed op de Theems rond 1620, en de zeilwagen, die tien jaar eerder door Simon Stevin was uitgevonden. De minder realistische uitvindingen zijn een wateruurwerk, dat op een magnetisch mechanisme werkte, en een heuse rekenmachine. Wat betreft de eerste weten wij dat er echte wateruurwerken bestonden en de rekenmachine van Ciermans schijnt zelfs door een Italiaanse wetenschapper besproken te zijn.³¹

Ciermans heeft zijn machine om grachten te kunnen graven waarschijnlijk niet of nauwelijks kunnen gebruiken in Portugal. In de grootste en bekendste vesting die hij ontwierp, Elvas, heeft men de droge gracht in de rotsachtige ondergrond moeten uithouwen. Toch bleef hij gedurende zijn ingenieursloopbaan doorgaan met technische uitvindingen. Toen hij in 1647 gevangen werd genomen door een Spaanse patrouille, kwam hij juist terug uit Lissabon, waar hij waarschijnlijk 20 *quintaes* lood op rollen, een *quintal* zink en een beetje hars had besteld voor het bouwen van een ondergrondse doorgang van het aquaduct nabij de muren van de stad.³² Op die manier zou de stad gegarandeerd zijn van een ononderbroken aanvoer van water, omdat het aquaduct natuurlijk niet alleen uiterst kwetsbaar is in tijden van oorlog, maar tevens een belemmering vormt in de actieve verdediging van de stad omdat het letterlijk een vrij schootsveld in de weg staat en de vijand gebruik kan maken van het bouwwerk om in de stad te komen en om gedekt liggende batterijen te plaatsen, vanwaar de muren van de stad onder vuur genomen kunnen worden. Pas na zijn dood werd dit plan uitgevoerd, in 1650, maar dan door de Franse ingenieur Nicolas de Langres, die alle eer kreeg, getuige de gedenkplaat die geplaatst is op de muur van de cisterne waarin het water van het aquaduct opgevangen wordt. Omdat de aanzet voor het project werd gegeven door gouverneur Martim Afonso de Mello, is het vrij waarschijnlijk dat deze de naam van Ciermans was 'vergeten' door het verraad dat de Bosschenaar pleegde en daarom noodgedwongen zijn project door De Langres liet uitvoeren. Meer dan eens gaf de gouverneur te kennen dat hij het niet hoog op had met buitenlandse ingenieurs en hij kreeg vaak gelijk: ook De Langres liep later over naar de Spanjaarden.

Geen van de in Portugal actieve buitenlandse ingenieurs liet

31. De informatie in deze alinea is overgenomen uit Van de Vyver, „Jan Ciermans”, 5-6.

32. Er bestaat geen bewijs dat Ciermans daadwerkelijk deze materialen besteld heeft, maar een duidelijke aanwijzing is de toestemming die hij krijgt van de gouverneur om de benodigde spullen in Lissabon te gaan bestellen: „uinte quintaes de chumbo de rolo hum quintal de estanho e huma pouca de rezina e hum homem para soldar” (brief van Martim Afonso de Mello aan de koning, geschreven op 19 juni 1647, onder andere gepubliceerd in Ayres de Magalhães Sepúlveda, *História Orgânica e Política*, IX, 85. Naast de betreffende materialen was ook een technicus nodig die een en ander aan elkaar kon solderen. Die was schijnbaar niet voor handen in Elvas en moest ook uit Lissabon komen. Een *quintal* is ongeveer 58,7 kilo.

33. Zulks gebeurde bijvoorbeeld in augustus 1644, toen Ciermans naar Valença werd gestuurd. De Portugezen slaagden er overigens niet in het stadje in te nemen. In andere gevallen, zoals bij Villa Nueva del Fresno, gebeurde dat wel. In 1646 werd een tweede, nu wel succesvolle poging ondernomen om Valença in te nemen; hierbij werd melding gemaakt dat Ciermans als eerste bovenop de muren van de vesting stond om aanwijzingen aan de Portugezen te geven. Helaas ontbreken nog de bewijzen dat Ciermans ook onder andere gouverneurs uitgestuurd werd om Spaanse vestingen te bestuderen.

34. Brief van Martim Afonso de Mello aan de koning, 7 september 1647, gepubliceerd in C. Laranja, *Cartas dos governadores a El-Rei D. João I*, dl. I (Lisboa, 1940) 182. Laranjo dateert de brief per abuis 4 september.

35. D. Luis de Menezes, terceiro conde da Ericeira, *História de Portugal Restaurado*, dl. I (Lisboa, 1679). Wellicht is in Spaanse archieven nog wel een en ander over de gevangenschap van Ciermans te vinden, maar ik heb nog niet de gelegenheid gehad om daar onderzoek te doen.

36. Brief van Martim Afonso de Mello aan de koning 16 oktober 1647, gepubliceerd in Ayres de Magalhães Sepúlveda, *História Orgânica e Política*, IX, 94.

zich zo in met de actieve oorlogsvoering als Jan Ciermans. Nadat hij zich in de slag van Montijo (in mei 1644), onder gouverneur Matias de Albuquerque had onderscheiden, schreef de laatste een lovende brief over hem aan de koning, hetgeen uiteindelijk leidde tot zijn bevordering in 1645 tot *Coronel* en *Superintendente das fortificações*, waarbij hij dus niet de hoogste titel *engenheiro-mor* (hoofd-ingenieur) kreeg, maar in de praktijk wel boven alle ingenieurs kwam te staan. Ciermans werd vooral door Matias de Albuquerque vaak tijdens de voorbereiding van een beleg naar de betreffende plaats gestuurd om er de situatie te bestuderen en eventueel een plattegrond van de versterkingen van de stad te maken.³³

In een brief gedateerd 7 september 1647 maakt Martim Afonso de Mello melding van het feit dat Ciermans tijdens de terugreis van Lissabon naar Elvas door een troep Spaanse soldaten is gevangen genomen.³⁴ Ciermans was tot Estremoz meegereisd met een militair konvooi, maar had zich eenmaal buiten de plaats veilig geacht om alleen verder te reizen naar Elvas. In een brief die hij schreef vanuit Badajoz bekende hij schuld betreffende deze onvoorzichtigheid. Een nog duister onderdeel van de loopbaan van Ciermans is de periode waarin hij gevangen zat in Spanje. De enige die ons was dit betreft inlicht is de Conde da Ericeira, maar het is niet bekend op wat voor bronnen hij zich baseert.³⁵ Het was duidelijk dat de Spanjaarden in de persoon van Ciermans een zeer belangrijke troef in handen hadden, die zij niet graag uitspeelden. De Portugese diplomatie probeerde op allerlei manieren om Ciermans tegen een hoge Spaanse officier, de graaf van Isinguen, uit te wisselen, maar de Spanjaarden gaven te kennen dat er niet te onderhandelen viel over de vrijlating van Ciermans. Op donderdag 10 oktober 1647 werd Ciermans persoonlijk door baron van Molinguen, de gouverneur van de Spaanse provincie Extremadura, naar Madrid gebracht, onder escorte van de voltallige cavalerie in Badajoz.³⁶ De Portugezen hoopten nog het transport van Ciermans naar Madrid te onderscheppen, maar dat was onder deze uitzonderlijk grote veiligheidsmaatregelen van de Spanjaarden natuurlijk uitgesloten.

Eenmaal in de gevangenis in Madrid begonnen de Spanjaarden met het pogen om Ciermans te doen overlopen naar hun kant. Hij was de man die alles wist van de Portugese vestingen in de Alentejo, die zeer goed thuis was in de Portugese oorlogsvoering en die bovendien nog alle gouverneurs en officiers persoonlijk kende. Daarom gebruikten zij de meest geraffineerde manieren en de meest buitengewone middelen om Ciermans zijn geheimen te doen prijsgeven. Ciermans bleek eens te meer een koppig en standvastig man. Trouw aan de Portugese koning, die hem persoonlijk de kans had gegeven vestingen te bouwen, verweerde hij zich verbaal tegen de Spanjaarden, die Ciermans er zonder enige twijfel op wezen dat hij eens onderdaan was geweest van de Spaanse koning en dat zijn familie dat nog steeds was. De Spanjaarden schroomden zelfs niet om enkele courtisanes in de cel van Ciermans te sturen om

hem op een andere manier te doen verleiden, maar daarmee konden zij een man die zolang tot een religieuze orde had behoord niet op de knieën krijgen.

Echter, op een kwade dag kreeg Ciermans het aan de stok met een sergeant die hem moest bewaken. In een discussie over het recht van Portugal om als onafhankelijk land te bestaan en zich als zodanig te verdedigen tegen Spanje liepen de gemoederen zodanig op, dat de sergeant zich genoodzaakt zag zijn gelijk te halen door Ciermans met het ijzer van zijn hellebaard tegen het hoofd te slaan. Ciermans liep vanzelfsprekend een zware verwonding op en tijdens zijn verpleging namen de Spanjaarden de gelegenheid te baat om nogmaals alle diplomaten en belangrijke lieden die aan het hof verkeerden langs zijn bed te sturen. Uiteindelijk zwichtte Ciermans en stemde hij in met het gaan dienen van de Spaanse koning, waarvoor hij, vanuit Portugees oogpunt bezien, snel de straf voor zijn trouwe-loosheid ervoer.³⁷

Reeds op 26 maart 1648 zijn er berichten waarin staat dat Ciermans de markies van Legañes zal vergezellen, wanneer deze met verse troepen naar Badajoz zal reizen om een nieuw offensief in te zetten tegen de Portugese opstandelingen.³⁸ Maar pas op 19 mei komt Ciermans daadwerkelijk met de betreffende veldheer aan in de Spaanse garnizoensstad. Enkele Portugese spionnen slaagden er in een kort onderhoud te hebben met Ciermans en laten de gouverneur in Elvas weten dat Ciermans verklaarde dat hij persoonlijk in het rijtuig van de markies had gezeten tijdens de reis van Madrid naar Badajoz. Martim Afonso de Mello kon er natuurlijk niet meer aan twifelen dat Ciermans echt overgelopen was en dat werd bevestigd door de berichten die enkele vrijgelaten Portugese soldaten voor hem meebrachten. Als een soort steek onder de gordel boden de Spanjaarden nu de conde de Fiesco aan in ruil voor de conde de Isinguen. De conde de Fiesco was een Italiaan die in Frankrijk had gediend en in die hoedanigheid naar Portugal was gekomen. Aldaar had hij een hoge officierspost gekregen, maar hij maakte zijn reputatie niet waar en hij had bovendien regelmatig ruzie met andere hoge officieren. Toen hij eenmaal gevangen was genomen door de Spanjaarden ondernamen de Portugezen derhalve nauwelijks serieuze actie om hem vrij te krijgen, hoewel er wel zeer regelmatig correspondentie met hem en over hem werd gevoerd. Het is duidelijk dat de conde de Fiesco natuurlijk in geen verhouding stond tot Ciermans, dus mag afgeleid worden uit de genoemde berichten die de Portugese soldaten (die natuurlijk ook niet zo maar vrijgelaten werden!) meebrachten, dat Ciermans de kant van de Spanjaarden had gekozen en dat de laatsten zich daarmee bijzonder content toonden.³⁹

Zoals reeds eerder gesteld is, weten wij bitter weinig van wat Ciermans deed toen hij in Spaanse dienst zat. Leverde hij tekeningen van de door hem ontworpen Portugese vestingwerken aan zijn nieuwe broodheer? Bouwde hij nu actief aan de Spaanse vestingen?

37. Ericeira, *História de Portugal*, 610.

38. Brief van Martim Afonso de Mello aan de koning, 29 maart 1648, gepubliceerd in Laranjo, *Cartas dos governadores*, I, 242.

39. Brieven van Martim Afonso de Mello aan de koning, 27 mei 1648, Laranjo, *Cartas dos governadores*, I, 268-269.

40. Zie: Prestage en Azevedo, *Correspondência diplomática*, III, 83.
41. Het betreffende verslag bevindt zich in de Biblioteca Nacional de Lisboa, Secção de Reservas, Cód. 1459, f. 131^v, en werd gepubliceerd in H.M. dos Santos, *Cartas e outros documentos da época da Guerra da Aclamação* (Lisboa, 1973) 177, 178.
42. Er bestaan verschillende verhalen over wat er met het lijk van Ciermans gebeurde, dit is nog een van de meest acceptabele, ook omdat het door een franciscaan werd gepubliceerd, die zijn versie begint in de woorden: „Diz a tradição, que” (er wordt gezegd dat). J. de Belém, *Chronica Serafica da Santa Provincia dos Algarves, da Regular Observancia de Nosso Serafico padre S. Francisco, em que se trata das fundações de cinco conventos de Frades, e sete Mosteiros de Freiras. Com as vidas de alguns Religiosos, e Religiosas, que nelles acabáraõ com opintaõ de Santidade. Comprehende juntamente particulares noticias do Reyno: fundações de terras, e de algumas pessoas illustres delle*, dl. II (Lisboa, MDCCCLIII) 768-770. Waarschijnlijk wilden zij Ciermans hun habijt aandoen, omdat zij hem nog steeds beschouwden als een religieus.
43. Deze brief, aanwezig in de Biblioteca Municipal de Elvas (ms. V/35), werd in 1907 in gewijzigde vorm in de *Correio Elvense* gepubliceerd. Weer later werd het epistel gepubliceerd in Ayres de Magalhães Sepúlveda, *História Orgânica e Política*, IX, 9 en verder.
44. De Belém, *Chronica Serafica*, 769, 770.
45. GAH, N 2665, no. 25, 16 oktober 1617; 24 februari 1623.
46. R.A. van Zuijlen, *Inventaris der archieven van de stad 's Hertogenbosch, chronologisch opgemaakt en de voornaamste gebeurtenissen bevattende. (Stadsrekeningen van het jaar 1399-1800)* (2 stukken; 's-Hertogenbosch, 1863-1866) II, 1267: hij pacht de stedelijke wijnaccijns in 1620-1621.

Of besprak hij met de Spaanse gouverneur en zijn hoogste officieren de te volgen strategie in het nieuwe offensief tegen de Portugese opstandelingen? Vast staat dat hij op de vroege ochtend van 18 juni de Spaanse aanval op Olivença aanvoerde. Toen hij trachtte zich toegang tot de bedekte weg te verschaffen, werd hij herkend door een Portugese soldaat en terstond neergeschoten. Hij moet ter plekke gestorven zijn. In geen tijd werd de aanval door de Portugezen afgeslagen. Verrast door de snelle dood van hun aanvoerder namen de Spanjaarden de vlucht, waardoor het verlies aan hun kant nog relatief beperkt bleef, maar het was duidelijk dat de dood van Ciermans een zware slag was voor het Spaanse leger.

In een brief van de Portugese ambassadeur in Nederland, Francisco de Sousa Coutinho, aan de Portugese ambassadeur in Frankrijk, de Marquês de Niza, treffen we interessante details aan over de dood van Ciermans. De kogel, afgeschoten door een timmerman, Gaspar Martins, trof Ciermans in het linker oor en trad bij het rechter oor weer naar buiten.⁴⁰ In een andere bron, schijnbaar een min of meer contemporain verslag, wordt gesteld dat Gaspar Martins niet wist op wie hij schoot. Klaarblijkelijk stond Ciermans met zijn rug naar hem toe, want volgens de auteur van dit verslag trof de kogel hem achter het oor en trad deze door de wenkbrauw weer naar buiten. Niet alleen deze precieze beschrijving van het fatale schot, maar ook andere aanwijzingen maken het verslag bijzonder geloofwaardig. Zo wordt er tevens gesteld dat in de rugzak van Ciermans een zeer nauwkeurige plattegrond van Olivença werd gevonden. Dit bevestigt nog eens het feit dat Ciermans de aanvallen en belegeringen voor zijn broodheer zeer goed voorbereidde. Het is evenwel jammer dat de auteur zijn verslag foutief dateert, namelijk op 18 mei 1648, terwijl de betreffende slag op 18 juni plaatsvond.⁴¹

De verhalen die over Ciermans bestaan na zijn dood zijn nog gruwelijker en tegelijkertijd nog karakteristieker voor zijn carrière: nadat de aanval was afgeslagen werd zijn lijk binnen de vesting gebracht, waar de franciscanen zich erover ontfermden. Hoewel het lichaam nog warm was, slaagden zij er niet in om het te kleden in het franciscaner habijt.⁴² De uit Elvas afkomstige historicus Francisco de Paula Santa Clara schrijft in 1883 in een brief aan zijn vriend, de historicus Victorino de Almada, dat het lijk eerst nog in triomf door de belangrijkste straten van Olivença gesleept werd.⁴³

Ciermans werd begraven in een van de gangen van het binnenhof van het klooster, vlakbij de deur van de kapittelzaal. Sindsdien waren er verschillende conflicten tussen de religieuzen van het klooster, conflicten die alle ontstonden in het binnenhof, waar Ciermans begraven lag. Uiteindelijk werd besloten de overblijfselen van Ciermans op te graven en buiten de muren van het klooster te gooien, waarna de rust terugkeerde.⁴⁴

Het was het roemloze einde van een bijzondere Bosschenaar...

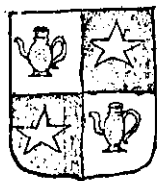
Bijlage

De naaste verwanten van João Paschasio Cosmader

door L.F.W. Adriaenssen

Afkortingen

ARAB	Algemeen Rijksarchief Brussel
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch



*Peter Ciermans
Jwaene Broeder,
ontfangen 1624.
sterft 1636.
Augusti.*

Wapen van Peter Ciermans. De schenkkannen in I en IV zijn van blauw op een zilveren veld, de sterren in II en III van zilver op een blauwen veld (Archief Illustre Lieve-Vrouwebroederschap 's-Hertogenbosch, inv. 57). Bij het portret op p. 209 is een ander wapen getekend, wat de identificatie van de afgebeelde persoon met Jan Ciermans minder waarschijnlijk maakt.

I. AUGUSTIJN CIERMANS kocht in het Bamisjaar 1573–1574 het poorterschap van 's-Hertogenbosch, waar hij de kost verdiende als procureur. In eerste echt trouwde hij met Adriaentken Peters Vlemminck alias de Greve, met wie hij op 4 december 1576 testeerde. Zij hebben *duer hennen nersticheyt gecocht een huijs, genaempt den Gulden Waterpot* en verwierven in augustus 1575 nog de helft van een kamer in de Putstraat. Elizabeth Goijart Henricxs, dochter van de korenkoper Goijart Henrick Alberts, werd Augustijns tweede vrouw. Zij woonden in De Gulden Waterpot en testeerden in 1617; de voorkinderen waren toen al onder dak, terwijl er van de vier nakinderen drie waren getrouwd en er een nog thuis woonde. De laatste had recht op een uitzet van f 600. In 1623 bepaalden de testateuren in een codicil dat Stoffel Corstiaenss en Peter Ciermans, Augustijns oudste zoon, elk f 40 extra zouden ontvangen.⁴⁵

De kinderen uit het eerste huwelijk waren:

1. Peter Ciermans, volgt onder II op pagina 215.
2. Jan Ciermans trad in bij de minderbroeders, *daer hij toe gesint was*.

De bekende nakinderen waren:

3. Adriaen Augustijns Ciermans⁴⁶ trouwde op 5 juni 1601 te 's-Hertogenbosch met Maijken Thomas, dochter van de graankoopman Thomas Henricxs van Alphen. Zij kreeg een legaat van Lowiesken Dirick Janss van Oidtmooeren in Friesland, de gescheiden huisvrouw van Cornelis Jacobs Verhoudt.⁴⁷

Op 9 juni 1602 werd in Den Bosch hun zoon Thomas gedoopt. Deze trouwde met Delijken Abraham Ketelaers⁴⁸, dochter van de zeemtouwer Abraham Jan Abrahams Ketelaers bij Geertruydt Ghijsberts van Wel.

4. Goijaert Augustijns Ciermans, te 's-Hertogenbosch gedoopt op 8 april 1594, trouwde met Juth Aeris Roeloffs Kievits uit een lakenbereiders- en -kopersfamilie. Als weduwe bezat zij in 1642 een huis met hof, plaats en paardenstal in de Hinthamerstraat, geheten *inden Molensteen*.⁴⁹

II. PETER CIERMANS ontving in 1627–1628 van het stedelijke weeshuis een vergoeding voor het bereiden van een Tilburgs laken⁵⁰ en zal dus droogscheerder (en lakenkoper) zijn geweest. Dat hij in 1607–1608 aan het Geefhuis 25 *ellen pellen servetten* voor 17 stuiver 2 oord per el en nog 30 el ad 13 stuiver Antwerpens geld leverde, is een aanwijzing dat hij in linnen handelde.⁵¹ Hij trouwde op 9 november 1593 te 's-Hertogenbosch met Lijsken

47. GAH, R 1482, f 300, 28 januari 1609.

48. GAH, R 1857, f 403, 6 september 1631; f 430, 18 november 1631.

49. GAH, R 1561, f 24, 18 september 1642.

50. GAH. Gereformeerd Burgerweeshuis 588, rekening 1627–1628, f 96, 28 juni 1628.

51. GAH, Geefhuis 440, rekening Sint-Jansjaar 1607–1608, f 84^v.

52. GAH, R 1519, f 88^v, 13 december 1618.
53. GAH, Gereformeerd Burgerweeshuis 587, rekening 1627–1628. Ch.C.V. Verreyt, „Leden der Lieve-Vrouwenbroederschap te 's-Hertogenbosch van 1316–1642”, *Taxandria*, XV (1908) 42.
54. GAH, Oud archief 1722, § ontvangsten van de 60^e penning, ongef., 26 januari 1626.
55. Volgens Van Sasse van Ysselt, *De voorname huizen*, II, 269, bezit Peter Ciermans al in 1624 een pand aan de Oude Dieze; vgl. II, 273.
56. J. Mosmans en A.G.J. Mosmans, *Oude namen van huizen en straten te 's-Hertogenbosch* ('s-Hertogenbosch, 1907) 67.
57. GAH, R 1561, f 25, 19 februari 1642. R 1562, ff 86, 88, 27 november 1642.
58. P.J. ridder van der Does de Bij, *Catalogus van het archief der Illustre Lieve Vrouwe Broederschap te 's-Hertogenbosch* (Z.pl., 1874) 11, f2, no 31. A. van Sasse van Ysselt, „De transformatie der Illustre Lieve Vrouwe broederschap te 's-Hertogenbosch”, *Taxandria*, XIII (1906) 137. Vgl. Verreyt in noot 7.
59. ARAB, Rekenkamer 23551.
60. H. Bots, I. Matthey en M. Meyer, *Noordbrabantse studenten 1550–1750* (Tilburg, 1979) 640.
61. C.C.J. Aarts, „van der Leemputten. Regentengeslacht uit 's-Hertogenbosch”, *De Brabantse Leeuw*, XXXIII (1984) 175.
62. ARAB, Rekenkamer 332, f 219, 22 augustus 1641.
63. ARAB, Rekenkamer 338, f 49, 4 juni 1633. Idem 23536 e.v. Idem 23544–23550 (rekeningen van Ciermans, 12 juli 1640–14 maart 1648). L.F.W. Adriaensen, *Non omnia possumus omnes. Genealogie van het geslacht Van den Nieuwenhuysen 1400–1800* ('s-Hertogenbosch, 1988) 181.
64. Hij wordt niet vermeld door P. Janssens en L. Duerloo, *Wapenboek van de Belgische adel* (4 dln.: Brussel, 1992).

Thomas Janss. Hij kocht in 1618 een huis in de Verwersstraat op de hoek van de Lange Putstraat, *daer het Vosken tegenwoordelick is wthangende*.⁵² Dat hij een vooraanstaande burger was, blijkt uit zijn regentschap van het weeshuis in het Drieuldigheidsjaar 1627–1628, zijn lidmaatschap van het elite gezelschap van de zwanenbroeders van de Illustre Lieve-Vrouwebroederschap sinds 1636 en de door zijn zoon Guiliam gevoerde titel *domicellus* (jonkheer).⁵³

Hij verkocht in 1626 voor f 450 een huis in de Lange Kerkstraat⁵⁴ en kocht op 7 december 1628 een huis aan de Oude Dieze.⁵⁵ Zijn weduwe gaf in 1642 het vruchtgebruik van haar huizen in de Verwersstraat met het erf en de kamer daarachter (samen Het Vosken geheten⁵⁶), alsmede een erfcijns van f 55 en de boerderij 't *Cleijn Heijken* te Geffen aan haar kinderen Guiliam en Maria.⁵⁷

1. Adriaen, te 's-Hertogenbosch gedoopt op 13 oktober 1595, jong gestorven.
2. Jan Ciermans (1602–1648) verloor in zijn Belgische (en Portugese) periode niet het contact met Den Bosch, want in 1633 werd hij lid van de Illustre Lieve Vrouwenbroederschap. In 1642, toen onder politieke pressie het deftige genootschap werd opengesteld voor protestanten, behoorde hij tot de achtentwintig rooms-katholieken die zwichtten en een akkoord ter zake ondertekenden, terwijl zijn broer Guiliam (lid sinds 1637) een van de drieëntwintig katholieken was die weigerden te tekenen.⁵⁸
3. Maria Ciermans trouwde met Hendrick Assuerus Poin (Poeyn, Puijn). Hij volgde op 14 maart 1648 zijn zwager Guiliam Ciermans op als ontvanger van de licenten in de meierij van Den Bosch, een betrekking die als gevolg van de vrede van Munster, die leidde tot de ruiming van de meierij door functionarissen van de Spaanse koning, op 14 september 1648 werd opgeheven.⁵⁹
4. Guiliam Ciermans studeerde aan de universiteiten van Leuven (immatriculatie in 1632) en Orléans en promoveerde in 1635 of 1636 tot licentiaat in de beide rechten.⁶⁰ Hij trouwde op 9 juni 1640 te 's-Hertogenbosch met Maria van den Leemputte.⁶¹ Hij was sinds 1641 ontvanger van het Spaanse licentkantoor te Vught⁶², een baan die hij ongetwijfeld dankte aan zijn schoonvader jonkheer mr. Dominicus van den Leemput, die sinds 1633 ontvanger was van de licenten ten platten lande.⁶³ Na de opheffing van het Spaanse licentkantoor te Vught was hij raad en rekenmeester van de rekenkamer te Brussel.

De door Guiliam gevoerde titel *domicellus* of jonkheer was niet gebaseerd op een adelserkenning⁶⁴, maar zal een reflectie zijn geweest van zijn hang naar standsekenning of geformaliseerde sociale promotie en van het door zijn schoonvader met meer recht gehanteerde epitheton.

TILBURGERS IN AMSTERDAM

L.F.W. ADRIAËNSEN

Afkortingen

GASD	Gemeentearchief Amsterdam
GAH	Gemeentearchief 's-Hertogenbosch
GAT	Gemeentearchief Tilburg
RANB	Rijksarchief in Noord-Brabant

Nieuwsgierig of de commerciële relaties tussen Amsterdam en Tilburg hebben geleid tot een opvallende migratie van het grote wolweversdorp naar de wereldstapelmarkt, heb ik de huwelijken en poorterinschrijvingen in Amsterdam nagezien op Tilburgers. Het waren er maar weinig en bovendien duiden niet alle vondsten op migratie. Te Tilburger Cornelis Bles bijvoorbeeld trouwde in Amsterdam en ging weer naar huis. Adriaen Uleus was een geboren Amsterdammer, die als wol- en lakenkoper in Tilburg was neergestreken, maar zijn poorterschap alsnog vernieuwde of bevestigde. Behalve hij – voorbeeld van migratie richting Tilburg – was Lourens Spijckers, droogscheerdersknecht, de enige textielarbeider die naar Amsterdam vertrok.

Van niet alle hierna opgesomde inschrijvingen is zeker of het inderdaad Tilburgers betrof. In de akten trof ik namelijk nogal eens een verwarring aan tussen Tubbergen en Tijkburg enerzijds en Tilburg anderzijds, terwijl er misschien ook een plaats Telburg is geweest.¹

§ 1. Een Tilburgs buurtje

Van 1587 tot 1602 trouwden in Amsterdam negen Tilburgers. De meesten van hen bleken aan hetzelfde pad te wonen.² In de uitgebreide collectie Van Dijk op het gemeentearchief van Tilburg kon geen van hen worden teruggevonden, wat deels te wijten moet zijn aan het verlies van de familienamen in de nieuwe woonplaats.

1. **Goeltgen Wouters**, 25 jaar, *woonende buyten op Jan Janssens padt*, tekende op 25 april 1587 ondertrouw aan met Claes Mateeus, zeemtouwer, 22 jaar oud, woonachtig *opt Caetsbaenspadt*. Haar nicht Beeliken Claes was haar getuige. Zij woonde *op Jan Hanssen padt*, toen zij op 11 juni 1588 ten tweeden male ondertrouwde, nu met Henrick Boudewyns uit Antwerpen, een 23 jaar oude lijndraaier *opt Pottebackerspadt*. Haar derde man werd op 13 januari 1602 (ondertrouw) Claes Claess uit Engeland, hoedenmaker, 35 jaar oud. Twee jaar

1. Ook geommiteerd heb ik gevallen als het volgende: Hendrick Geritse Wassingh op de hoek van de Engelsesteeg, weduwnaar, trad op 29 december 1668 in ondertrouw met Beertje Jans uit *Tibburgh* aan de Keizersgracht, 27 jaar oud.

2. De in vette letters genoemde personen kwamen uit Tilburg.

3. GASD, Rapiamus van thesaurieren 63, 2 mei 1600.

4. GASD, Weeskamer, Inbrengregister 11, f^o CCXIX, 11 juni 1592.

5. GASD, Kwijtscheldingen 9, f^o 303^v, 28 juni 1593. Een Pieter Claess, *coehouwer*, kocht in 1589 5 roeden land waarop een woning aan het Jan Hanzenpad (Kwijtscheldingen 7, f^o 313, 15 februari 1589). Zijn weduwe Marritgen Hendriex, geassisteerd met haar neef en voogd Symon Direx, verkocht in 1601 samen met Claes Jacobs een huis en erf aan het Jan Hanzenpad *achter aent Kaetsbaens padt* (Kwijtscheldingen 12, f^o 234^v, 10 januari 1601).

6. GASD, Weeskamer, Inbrengregister 16, f^o 43^v, 11 september 1612.

7. Een Balten Pieters uit Antwerpen, droogscheerder, werd op 14 augustus 1587 te Amsterdam ingeburgerd (GASD, Rapiamus van thesaurieren 87, f^o 68^v).

tevorens had zij als tapster toelating tot de Amsterdamse burgerij gekocht.³

2. **Geertgen Jacobs**, weduwe van Huijbert Peeters, wonende *op Jan Hansses padt*, ondertrouwde op 30 januari 1588 met Jan Joosten uit Goirle, ballenmaker, weduwnaar van Tanneken Claes uit Antwerpen, woonachtig *op Caetsbaenspadt*. Hij toonde de geboden van Delft, waar hij laatstelijk had gewoond.
3. **Pieter Claess**, metselaar en 28 jaar oud, woonachtig *buyten op Jan Hanss padt*, geassisteerd door zijn zus Beliken Claess, tekende op 8 juni 1591 ondertrouw aan met Jannetgen Aelberts, weduwe van de modderman Jan Janss en wonende op hetzelfde pad. Zij bewees in juni 1592 haar voorkinderen Jan, Trijn en Marye (9, 6 en 4 jaar oud) hun vaderlijke erfdeel van totaal f60, waarvoor zij als onderpand verbond *haer thuijn ende huijsen daer inne staende ende leggende, buijten Jan Rooden poerte op Jan Hanssens pat* en al haar andere bezittingen. *Ende zal haren kinderen houden met behouden goet in cost ende clederen tot hoeren jaeren toe.*⁴ In 1593 kocht Pieter een huis tussen het pad en de sloot.⁵
4. **Toentgen Jans**, 21 jaar oud, woonachtig *buijten op Jan Hanssen padt*, ondertrouwde op 6 februari 1593 met Jacob Hermans, schoenmakersgezel, 22 jaar oud, wonende bij de Jan Roodenpoort in de Nieuwstraat. Zij werd geassisteerd door Lyn Jans, haar petemoei. Als Tuen Jans *op Jan Hanssen padt* ondertrouwde zij op 7 mei 1594 met Henrick Gerrits uit Middelburg, stadsarbeider op hetzelfde pad, weduwnaar van Aelken Cornelis. Op 25 juni 1588 was Henrick als weduwnaar van Jannetje Jans in ondertrouw getreden met Aeltgen Cornelis, weduwe van Reijer Pieters. De laatste was gegoed geweest op het Jan Hanzenpad.¹¹
5. **Lyn Jans**, 26 jaar oud en wonende *by 't Boerenverdriet*, ondertrouwde op 20 februari 1593 met Dierck Dieress, schoenmakersgezel van 22 jaar, wonende op hetzelfde adres. Zij had geen ouders meer.
6. **Eeltgen Wouters**, 29 jaar oud, geassisteerd met haar zus Goelken Wouters, ondertrouwde op 22 mei 1593 met Frederick Salentyn uit Bazel, een arbeider van ongeveer 40 jaar, woonachtig aan de Heiligeweg.
7. **Lysbet Adriaens** *op Jan Hanssen padt*, 22 jaar oud, ondertrouwde op 4 november 1595 met Thomas op de Grave, uit Antwerpen, een 19 jaar oude naaldenmaker *opt Baenpadt*, geassisteerd met zijn moeder Janneken de Graef. Haar ouders waren overleden. In 1612 kreeg hun 13 jaar oude dochter Annetgen de Graeff het erfdeel van haar moeder, bestaande uit f18:19½:0.⁶
8. **Geertruyt Jans**, weduwe van Balten Pieters⁷, wonende *op Jan Hanssen padt*, ondertrouwde op 13 januari 1596 met Dierck Andriess, schuiermaker, weduwnaar van Willemken

Everts, woonachtig op *Schaeren padt*. Als afkomstig van *Eep* werd hij in 1570 poorter van Amsterdam.⁸

De bevolking van het Jan Hanzenpad bestond uit kleine handwerkslieden (een zwaardveger, een smid, enkele ballenmakers, een schipper, een stuurman, een schuitvoerder, een biersteker, een flessenmaker, een kistenmaker, een modderman, een schorteldoekverver, een linnenwever, een passementmaker, een smeerkoper, een kuiper) en een paar koehouders en hoveniers, en voorts waren er enkele *speelhuyskens* (tuinhuisjes) van Amsterdamse burgers en stond er een lijnbaan. Dierck onderscheidde zich als een relatief welgestelde bewoner. In 1582 verkocht hij aan het pad een tussen twee sloten gelegen huis en erf.⁹ Samen met Jasper Henricxs kocht hij in 1583 4 roeden land *buijten Jan Rooden poorte op Jan Hanssen padt*, zuidelijk grenzend aan *Tkaetsbaens padt*, strekkend van het pad tot de sloot. Samen met de naburen moesten zij de brug over de sloot onderhouden, die evenals de sloot 10 voet breed moest blijven; de kopers hadden het recht van wege van hun nieuwe erf langs de lijnbaan van Reyer Gellis.¹⁰ Een jaar later verkocht Dierck zijn en Jaspers aandelen aan Reijer Pieters, *vleyschouwer* (zie voor hem onder 4).¹¹ In 1585 kocht hij een huis aan het pad.¹² Twee belendende woningen en erven met daarachter een *loodtse* verkocht hij in hetzelfde jaar.¹³ Een huis met daarachter een *loods* verkocht hij in 1585¹⁴, *een huys ende erven, wesende twee woeninghen onder een dack, gestaen buyten Jan Rooden poort op Jan Hanssen padt* in 1586.¹⁵ In 1587 kocht hij van de stijfelmaker Cornelis Corneliss een erf van 22 voet breed, lopende langs het pad, grenzend aan het goed van de lakenkoper Jacob Jans Banninck *int Vliegende Varcken*, en een tuin met een erf, waarop een huis van twee woningen, tussen het pad en de sloot¹⁶ en verkocht hij drie huizen met erven tussen het pad en de sloot; het laatste huis stond naast het zijne en hij beloofde Job Corneliss, de koper, *dat dit huys zyn oysen drop hebben zal over terffve vanden voirscreven Dirck Andries zoen, mitsgaders dat den voirscreven Job Cornelis zoen twee glazen lichten, zoe groet ende cleyn als hem belieft, zal mogen maken inde muyren*.¹⁷

9. **Griet Willems**, 23 jaar oud en woonachtig op *Jan Hanss padt*, ondertrouwde op 10 maart 1601 met Jan Jans, een varensgezel van 25 jaar *opt Kaetsbaenspadt*, geassisteerd met zijn zus Maey Jans. Zij werd geassisteerd door haar petemoei Jan-netgen (Alberts?).¹⁸

Gedurende de eerste periode van woningnood in Amsterdam werden omstreeks 1560–1570 door verschillende gasthuizen op hun landerijen en door particulieren als Jan Gerrits alias Jan Hanssen paden aangelegd, waarvan zij kleine percelen uitgaven voor woningbouw. Het was een illegaal krottenwijkje, dat oogluikend werd gedoogd. Het drassige weiland moest worden opgehoogd,

8. GASD, Stadsrekening 69, f 43/vo, 12 januari 1570.

9. GASD, Kwijtscheldingen 4, f 108^v, 24 december 1582.

10. GASD, Kwijtscheldingen 4, f 119^v, 15 maart 1583.

11. GASD, Kwijtscheldingen 4, f 214, 16 februari 1584.

12. GASD, Kwijtscheldingen 5, f 55, 12 april 1585.

13. GASD, Kwijtscheldingen 4, f 236, 17 april 1584.

14. GASD, Kwijtscheldingen 5, f 47, 26 maart 1585.

15. GASD, Kwijtscheldingen 5, f 245^v, 30 april 1586.

16. GASD, Kwijtscheldingen 6, f 77, 12 juni 1587; f 188, 7 december 1587.

17. GASD, Kwijtscheldingen 6, f 115^v, 15 juli 1587; f 122^v, 28 juli 1587; f 152, 24 september 1587.

18. Vgl. nummer 3 hierboven.

wat voor *f* 3 per vierkante roede met 3 voet mogelijk was. In juli 1609, toen het besluit van een nieuwe stadsuitleg aanstaande was, telde men zodoende 3330 woningen en andere opstallen buiten de stadspoorten.¹⁹ Het Jan Hanzenpad verbond de Kostverlorenwetering met de Singel (ter hoogte van de huidige Raadhuisstraat) en bestond tot 1612, waarna verschillende straten over het pad heen werden gebouwd.²⁰ De restanten werden later Jan Hanzenstraat en Jan Hanzenkade genoemd; de kade heet sinds 1904 Agatha Dekenstraat.²¹

§ 2. *Andere Tilburgse huwelijken*

De Tilburgers die later in Amsterdam trouwden, woonden dus elders. Het waren:

10. **Gerrit Jans**, schoenmaker, 19 jaar oud en wonende *inde Kaetsbaen opdesenmerckt*, toonde op 13 augustus 1611 het huwelijksconsent van zijn ouders en een brief van de pastoor van Tilburg, waarmee hij zich liet ondertrouwen met Barbera Barents uit Zwolle, 25 jaar oud.
11. **Cornelis Adriaenssen**, kleermaker in de Barbarastraat. Als weduwnaar van Stijnken Lesage tekende hij op 8 april 1617 ondertrouw aan met Anneken Paerhijs uit Brussel, sinds $2\frac{1}{4}$ jaar weduwe van Gielis Menens, woonachtig *byde borze inde Blaeuwe Druiff*.
12. **Jan Pieterss van Gorel** (uit Goirle), een 26 jaar oude metseelaar, ondertrouwde op 11 mei 1624 met de even oude Aeltje Jans *wtte Cuynder*. Toen hij in 1632 hertrouwde, noemde hij zich geboortig van Tilburg en woonde hij aan de Egelantiersgracht. Hij ondertrouwde op 14 mei 1632 met Geertje Cornelis uit Alkmaar, sinds $\frac{5}{4}$ jaar weduwe van Coert Jeuriaens en woonachtig aan dezelfde gracht. Hij hertrouwde op 23 april 1633 met Aeltje Cornelis uit Egmond-Binnen op Uilenburg, 28 jaar oud; zij werd geassisteerd door haar zus Neeltje Cornelis. Ook toen hij in 1636 het poorterschap van Amsterdam kocht, noemde hij zich afkomstig van Tilburg.²²
13. **Marritje Willems**, 25 jaar oud, woonachtig aan de Lijnbaansgracht, tekende op 12 februari 1639 ondertrouw aan met Jans Jans uit Amsterdam, *coordwercker* aan de Prinsengracht, die werd geassisteerd door zijn moeder Judith Martens.
14. **Willem Willems**, *vaerentgesel* in de Laurierstraat, 29 jaar oud en geassisteerd met zijn vader Willem Willems de Biese, ondertrouwde op 4 oktober 1642 met de 25 jaar oude Willemtje Francen uit Weesp, dochter van Frans Claess aldaar en woonachtig op de Rozengracht te Amsterdam. Blijkbaar bleef Willem als getrouwde man aan wal, want in december 1642 werd hij als trompetter te Amsterdam ingeburgerd.²³
15. **Marritje Willems** woonde in de Runstraat, toen zij op 7 november 1643 ondertrouwde met Barent Pieters²⁴, een 35 jaar oude tingietersgezel op de Brouwersgracht. Zij was

19. N. de Roever, „Tweeërlei regenten“, *Oud-Holland*, VII (1889) 65, 66.

20. B. de Ridder, *Verdwenen straatnamen* (Amsterdam, 1958) 58.

21. J.A. Wiersma, *De naam van onze straat* (Amsterdam, 1987) 93.

22. GASD, Poorterboek E, p. 16, 17 november 1636.

23. GASD, Poorterboek E 220, 6 december 1642.

24. GASD, Poorterboek E 279, 27 juli 1644.

toen weduwe van Jan Jans. Op 14 april 1657 ondertrouwde zij ten derden male, met Pieter Janse uit Stavanger, houtwerker aan de Anjeliërsgracht, weduwnaar van Lijsbeth Times. In 1644 had hij zich als arbeider te Amsterdam laten inburgeren.²⁵

16. **Lourens Cornelis Spijckers**, 30 jaar oud, droogscheerders-knecht in de Anjeliërsdwaarsstraat, ondertrouwde op 2 december 1645 met Trijntje Meynders uit Amsterdam, 25 jaar oud, woonachtig in het *Duyfschesteechje*.

Lourens is op 24 januari 1616 te Tilburg gedoopt als zoon van Cornelis Laureijns Spijckers en Maeijken Claes Jans Sweep.

17. **Barent Ebbelings**, een kleermaker van 27 jaar oud aan de Nieuwe Zijds Achterburgwal, ondertrouwde op 11 april 1646 met Grietje Franse uit Geertruidenberg, 28 jaar oud.
18. **Gerrit Gijsberts Schaepsmeeders** in de Hartenstraat, sleper, 32 jaar oud, werd in 1669 opgenomen in de Amsterdamse burgerij²⁶ en ondertrouwde op 11 april 1671 met Steventje Barents uit *Zillewout* aan de Passeerdersgracht, 30 jaar oud. Beider ouders waren overleden. Op 24 januari 1682 tekende hij ondertrouw aan met zijn tweede aanstaande, te weten Grietje Dirx uit Amsterdam, 30 jaar oud, dochter van Evertje Dirx. Zij woonden beiden aan de Passeerdersgracht.

Gerrit was een zoon van Gijsbert Willems Schaepsmeeders. Zijn broer Baltus Gijsberts Schaepsmeeders, zoon van Deliana Balthasar van der Sterren, was bode van Tilburg op Amsterdam.

19. **Jan Tielmans**, snijder aan de Zeedijk, 37 jaar oud, ondertrouwde op 11 april 1671 met Eva Isaacs uit Amsterdam, 27 jaar oud en woonachtig aan de Zeedijk. Toen hij hertrouwde (ondertrouw op 28 augustus 1677) met Beeltje Engels uit Meurs aan de Bloemgracht, weduwe van Willem Hendricx, woonde hij in de Engkerksteeg.²⁷

20. **Johannes Tiellemans**, schoenmaker in de Sint-Jacobsstraat, 28 jaar oud, ondertrouwde op 24 april 1677 met Gesie Scholt uit Lingen, 23 jaar oud. Toen hij een half jaar later het poorterschap kocht, was hij komenijhouder.²⁸

21. **Cornelis Leeman**, winkelier en pennenkoper in de Hoogstraat, 25 jaar oud, geassisteerd door zijn moeder Angnieta Haringh²⁹, ondertrouwde op 20 juni 1681 met Anna Doncker uit Amsterdam, 24 jaar oud, woonachtig in de Nieuwe Brugsteeg, dochter van de kunstverkoper Hendrick Doncker. Als diens schoonzoon werd Leeman opgenomen in de Amsterdamse burgerij.³⁰

22. **Hendrina Hendricx**, 24 jaar oud, wonende op de Nieuwe Keizersgracht, trad op 23 april 1689 in ondertrouw met Claes Janss Ros uit de Vuurse, een 24 jaar oude tuinier, woonachtig onder de ban van Oudekerk.

25. GASD, Poorterboek E 287, 18 oktober 1644.

26. GASD, Poorterboek 3, p. 207, 23 februari 1669.

27. Aldegonda Jan Tilemans uit Amsterdam trouwde te Tilburg op 12 september 1694 met Adriacn Claes Segers. Zij kan ook een dochter zijn geweest van de volgende.

28. GASD, Poorterboek 1, p. 175, 19 november 1677.

29. Angieta trouwde in 1649, na huwelijksaankondigingen te Oisterwijk, Moergestel en Loon op Zand, met Paludanus Leeman, predikant.

30. GASD, Poorterboek 5, p. 104, 24 oktober 1681.

23. **Caterijn Wouters van Ammelroij**, 30 jaar oud, ondertrouwde op 14 januari 1690 met Arie Pieters van der Jaght, een 32 jaar oude zeeman. Zij woonden *int Noorsche bosch*.
24. **Jan van Gelderop**³¹ aan het Singel, 41 jaar oud, tapper, liet op 13 april 1691 ondertrouw aantekenen met Maria Nack uit Amsterdam, 28 jaar oud.
25. **Pieter van Hueckenhorst**, een 29 jarige timmerman in de Goudsbloemstraat wiens moeder te Dongen woonde, ondertrouwde op 26 april 1692 met Elisabeth Klippinck uit Valkenburg, 21 jaar oud en woonachtig op de Zwanenburgwal. Zij werd begeleid door haar moeder Elisabeth Fennekel.
26. **Hendrik van Aalst** in de Goudsbloemstraat, weduwnaar van Machtelt Rosteen, ondertrouwde op 24 oktober 1710 met Lijsbet Barends uit Amsterdam, 32 jaar oud, wonende in de Palmstraat.
27. **Hendrina Rekkers**³², 29 jaar oud en woonachtig aan de Baangracht, trad op 7 september 1714 in ondertrouw met Johannes de Raveer, wever op de Brouwersgracht, 26 jaar oud.
28. **Maria van der Plas**, 27 jaar oud, ondertrouwde op 30 augustus 1715 met Hendrik van Limbeek³³ uit Amsterdam, 29 jaar oud, zoon van David van Limbeek. Zij woonden in de Weteringstraat. Op 3 januari 1721 ondertrouwde Hendrik met Sara Stee, dochter van de zijdengreinwerker Valentijn Gerrits. Hij was toen komenijhouder.
29. **Hendrik Straatse** in de Vijzelstraat, 27 jaar oud, geassisteerd door zijn moeder Lambertje van der Butte, ondertrouwde op 10 september 1722 met Anna Maria Smitting uit Hessen-Kassel, 29 jaar oud, woonachtig in de Reguliersbreestraat.
30. **Willem Sijmens** in de Reguliersdwarsstraat, weduwnaar van Angenis Pieters, ondertrouwde op 26 augustus 1723 met Geertuij Schoenmakers uit Nieuwenburg, 34 jaar oud en woonachtig in de Stooftstraat.
31. **Jacobus Mastenbroek** aan de Herengracht, 26 jaar oud, bijgestaan door zijn moeder Johanna Bles te Helvoirt, ondertrouwde op 23 december 1745 met Alijda Engels uit Deventer in de Doelenstraat, 33 jaar oud, dochter van Jan Engels. Hij was ijker van het Amsterdamse en Brabantse koperen en ijzeren gewicht.³⁴

Jacobus werd op 23 oktober 1718 te Tilburg gedoopt als zoon van Pieter Mastenbroek en Johanna Bles.

32. **Jacobus van der Burght** in de Kalverstraat, 24 jaar oud, zoon van Andries van der Burght, ondertrouwde op 23 januari 1750 met Maria van der Sprang uit Amsterdam, 17 jaar oud, woonachtig aan de Leliegracht. Zij gingen te Opmeer trouwen.
33. **Johanna Jacoba van der Burght**, 28 jaar, woonachtig in de Reguliersdwarsstraat, trad op 3 september 1751 in ondertrouw met Aernout Wolbers uit Amsterdam, weduwnaar van Sara Bruining, woonachtig in dezelfde straat. Zij werd geassisteerd

31. GASD, Poorterboek 1, p. 203, 20 april 1691.

32. Hendrina Jan Rekkers, 24 jaar oud, die op 15 april 1708 te Tilburg trouwde met Gerard Jan van de Loo, kan gezien haar geboortjaar en de zeldzaamheid van haar familienaam in Tilburg indientiek zijn aan Hendrina.

33. GASD, Poorterboek 15, p. 253, 22 januari 1721.

34. GASD, Poorterboek 19, p. 390, 15 juli 1745.

door haar moeder Abigaël van der Hammen.

Het jaar daarvoor was het faillissement van Wolbers uitgesproken; bij Johanna Jacoba stond hij voor *f* 23;18:0 in het krijt, een fractie van het schuldentotaal van *f* 16.293:6:6, waarvan hij aan de crediteuren slechts 15% kon terugbetalen.³⁵ Op 24 mei 1776 ondertrouwde zij met Steven Kersten uit Dieren, gereformeerd, weduwnaar van Gerdina Wilms. Hij woonde aan de Rapenburgerstraat en zij in de Koestraat. Ten derden male trouwde zij (ondertrouw op 11 mei 1781) met Johannes Jacobus de Villas uit Maastricht, 48 jaar oud, gereformeerd. Zij woonden respectievelijk op Rapenburg en de Dwarsboomsloot.

Johanna Jacoba van der Burght, dochter van Andries van der Burght en van Abigaël Lodewijks van der Hammen³⁶, is te Tilburg gereformeerd gedoopt op 13 juli 1723.

34. **Cornelis Bles**, woonachtig te Tilburg, 28 jaar oud en gereformeerd, ondertrouwde op 7 augustus 1755 met Marthe Catharine Peneux Gébert uit Suriname, 20 jaar oud, gereformeerd en woonachtig in de Berenstraat. Zij zouden in de Walenkerk trouwen. Bles werd geassisteerd door zijn neef Jacobus Mastenbroek.

Cornelis Bles³⁷ (1724–1790), zoon van Govert Bles, schepen en gezworen klerk te Tilburg, en van Arnolda Cloostermans, was notaris en procureur te Tilburg. Zijn vrouw († 1799) was een dochter van Isaac Peneux en van Maria Anna Gebert.

35. **Gesina Staal** uit *Telburg*, gereformeerd, 24 jaar oud en wonende op de Rozengracht, werd geassisteerd door haar stiefmoeder Aaltje Raskamp, toen zij op 14 mei 1756 ondertrouwde met Jacob van den Berg op de Botermarkt, 25 jaar oud en gereformeerd. Hij was een zoon van Lucas van den Berg.
36. **Maria Denijs**, 33 jaar oud, room-katholiek, geassisteerd door haar moeder Petronella Backers³⁸, ondertrouwde op 24 maart 1769 met Jacobus Timmers uit Geertruidenberg in de Kalverstraat, eveneens katholiek. Zijn ouders waren dood en hij werd geassisteerd door zijn broer Christoffel. In 1765 was Maria, die blijkbaar een zelfstandig beroep uitoefende, poorteres van Amsterdam geworden.³⁹
37. **Susanna Renard** te Tilburg tekende daar op 6 april 1769 ondertrouw aan met August Carel Wattje te Amsterdam in de Engelsesteeg. Zij zouden te Amsterdam trouwen.
38. **David Bain** op de Fluwelenburgwal, 27 jaar oud, gereformeerd, ondertrouwde op 11 mei 1770 met Barbara Elizabeth Hoffman aan de Prinsengracht, 27 jaar oud en gereformeerd, afkomstig uit Blumenthal in het graafschap Mark.

Als weduwe, *negotièrende op de firma van de weduwe Bain, Schomburg & Co* (een manufacturenhandel), ging Hoffman in 1805 bankroet door een schuldenlast van *f* 16.993:15:8. Haar woning en winkel stond in de Warmoesstraat over de

35. GASD, Desolate Boedelskamer 897-1128.

36. Zij was een dochter van de gereformeerde Tilburgse schoolmeester Lodewijck van der Hammen.

37. L.F.P.M. de Brouwer, „Een Afrikaanse veldwachter in het begin van de vorige eeuw. Johannes Pauli en zijn nageslacht”, *De Brabantse Leeuw*, XLV (1996) 135, 136.

38. Adriaen Denijs trouwde op 10 februari 1727 te Tilburg met Peternel Jan Backers.

39. GASD, Poorterboek 24, p. 206, 13 maart 1765.

Oudebrugsteeg.⁴⁰

David Bain is op 23 juni 1743 te Tilburg gedoopt als zoon van Willem Bain en Eva van der Hammen. Hij behoorde tot een familie van gereformeerde schoolmeesters.

39. **Lodewijk Johannes Josephus du Bois**, weduwnaar van Johanna Drepper, en **Dorothea Nieuwenhuijsen**, beiden woonachtig te Tilburg, lieten daar op 8 augustus 1777 ondertrouw aantekenen en gingen in Amsterdam trouwen.
40. **Susanua Wittebol** op het Amstelveld, 28 jaar oud, rooms-katholiek, geassisteerd door haar vader Thomas Wittebol, woonachtig te Mechelen, ondertrouwde op 25 september 1778 met Guilielmus Dorens⁴¹ uit Antwerpen, 32 jaar oud en katholiek, zoon van Petrus Dorens. Hij woonde op de Prinsengracht en was vergulder toen hij trouwde van beroep.

Guilielmus Dorens had een kunsthandel in de Warmoesstraat en was een goede schilder, tekenaar en beeldhouwer.⁴²

41. **Maria Catharina Leijeudekker**, 32 jaar oud, gereformeerd, geassisteerd door haar broer Mathijs, ondertrouwde op 28 april 1780 met Rutger Nieuwenhuijs uit Deventer in de Nieuwe Spiegelstraat, gereformeerd, weduwnaar van Hendrica van den Belt.
42. **Hendrik van Bommel** in de Noorderdwarsstraat, 33 jaar oud, zoon van Anthonie van Bommel te Tilburg, ondertrouwde op 22 maart 1782 met Anna Elisabeth Pol uit Amsterdam, evenals hij rooms-katholiek, 25 jaar oud en woonachtig op het begijnhof. Zij werd geassisteerd door haar oom Barent te Vugt.
43. **Maria Leermans** op de Keizersgracht, 26 jaar oud, gereformeerd, ondertrouwde op 30 mei 1783 met Isaac Bellanger van hetzelfde geloof, 38 jaar oud, geboren te Amsterdam en woonachtig op het Singel. Evenals zijn vader Pieter Bellanger was Isaac goudsmid.⁴³
44. **Levy David Hartog** te Tilburg, weduwnaar van Fronika Hartog, ondertrouwde op 15 april 1785 met Sara Salomon Cohen, woonachtig op Uilenburg.

Jehoeda ben David Hartog genaamd Leib Tilburg⁴⁴ (Levie David Hartog) is rond 1744 geboren en was een zoon van David Hartog, veehandelaar en slager te Oisterwijk, en van Schoontje Levie. In 1767 verhuisde hij naar Tilburg, in weerwil van de daar georganiseerde burgerprotesten tegen joden, die verantwoordelijk werden gehouden voor de malaise in de lakenindustrie.⁴⁵ Hij was slager. Op 27 december is hij overleden te Tilburg, daags daarna werd hij begraven te Oisterwijk. Veronica Jacob, ook Abraham genoemd, was zij eerste vrouw. Zijn tweede vrouw overleefde hem.⁴⁶

45. **Adrianus de Lelie** in de Kalverstraat, 30 jaar oud, rooms-katholiek, geassisteerd door zijn moeder Helena Adriana Hoeken, ondertrouwde op 20 april 1786 met Maria Thresia Morria in de Kerkstraat, 25 jaar oud, katholiek, dochter van de

40. GASD, Desolate Boedelskamer 1101-3886.

41. GASD, Poorterboek 26, p. 16, 9 juli 1777.

42. Deze informatie is op 28 mei 2000 gehaald van <http://members.tripod.lycos.nl/jvanerve>.

43. GASD, Poorterboek 28, p. 23, 20 januari 1784.

44. M. Cahen, „Jehoeda ben David Hartog, genaamd Leib Tilburg. De eerste joodse inwoner van Tilburg en Parnas van Oisterwijk”, *De Brabantse Leeuw*, XXXIV (1985).

45. GAH, Oud archief 1334, 3 juli 1767. B. Dijksterhuis, *Bijdragen tot de geschiedenis der heerlijkheid Tilburg en Goirle* (Tilburg, 1899) 136-138.

46. W. de Vries, „Salomon Simon (± 1704-1794), een markante figuur in het midden van de 18de eeuwse Joodse gemeenschap te Oisterwijk”, *Jaarboek van het Centraal Bureau voor Genealogie*, XXVI (1972) 70, kende de tweede echtgenote niet en hield de eerste voor Levy's weduwe. Aan de door De Vries genoemde dochters Kaatje en Maria Anna uit het eerste huwelijk voegde Schampers de zoon Jacob Levi Hartog toe (G.J.A. Schampers, „De joodse familie Hartog te Tongelre, Woensel, Eindhoven”, *De Brabantse Leeuw*, XLV (1996) 196).

47. GASD, Poorterboek 28, p. 215, 14 november 1786.
48. L. Adriaenssen, „Elf generaties Moonen. Namen, data, anekdotes”, *De Brabantse Leeuw*, XIX, XX (1970, 1971) XX, 175.
49. GASD, Poorterboek 27, p. 133, 11 april 1780.
50. RANB, Hypotheekbewaarplaats 's-Hertogenbosch 377, no. 311, 7 april 1813 en 24 september 1814 (betreft de verkoop van gehypothekeerd land onder Tilburg). GAT, R 461, ff 85-88^v, 2 april 1803; f 147, 26 november 1803. R 493, f 193, 24 september 1803. Tilburg N 220, no. 255, 29 maart 1814.
51. GAT, Tilburg N 143, no. 13, 5 februari 1794.
52. Op 27 november 1795 stierf in het Amsterdamse *Besjeshuis* Geertruy Kloppenburg, wellicht Leönards schoonmoeder (GASD, Doop-, trouw- en begraafboeken 1206, f 103).
53. In 1796 was er, met toestemming van de municipaliteit, kortstondig een Franse school gevestigd geweest op *de Keyshof*, een anderhalf uur lopen van de bebouwde korn gelegen landgoed; een project om daar een meisjesschool te vestigen kreeg in 1798 eveneens een municipale zegen, maar ook dit plan straalde (C. Weijters, „De Reijshof onder Tilburg. Een vergane grootheid”, *Historische bijdragen; orgaan van de heemkundekring 'Tilborgh'*, V (1970) 16-19).
54. Buch, „Het dagboek van Antonius van Gils”, 277.

kleermaker Casper Morria. Als *fijnschilder* werd hij in 1786 gepoorterd.⁴⁷

Adriaan de Lelie⁴⁸ (1755–1820) leerde schilderen en tekenen te Antwerpen, werkte daarna te Düsseldorf, waar hij oude meesters copieerde, en vestigde zich ten slotte te Amsterdam. Daar schilderde hij in biedermeierstijl portretten, groepen en genrestukken.

46. **Dina Maria Maes** op de Herengracht, 25 jaar oud, rooms-katholiek, ondertrouwde op 20 april 1787 met Jacques Pierre Joseph Fillet uit Hodimont, 32 jaar oud, katholiek en woonachtig op het Rokin. Toen hij het poorterschap kocht, noemde hij zich kleermaker, afkomstig uit Grandrechain.⁴⁹
47. **Pieter Tielens** op de Nieuwendijk in de Mandenmakerssteeg, 30 jaar oud, ondertrouwde op 24 oktober 1788 met Lijsien van Elburg uit *Seventer* in het land van Kleef, 28 jaar oud, woonachtig op de Oude Zijds Achterburgwal. Beiden waren rooms-katholiek.
48. **Adrianus Barends** in de Staalstraat in de gaarkeuken, 35 jaar oud en rooms-katholiek, ondertrouwde op 1 oktober 1790 met Jacoba Smit uit Leiden, 16 jaar oud, rooms-katholiek.
49. **Leonardus Dionesius van Tulder** in de Oude Armsteeg in de Franse school, 32 jaar oud, rooms-katholiek, voorzien van toestemming van zijn vader Dionisius Leonard van Tulder te Helvoirt, ondertrouwde op 21 maart 1794 met Maria Elisabeth Remmens uit Kempen in Munsterland, 26 jaar oud, rooms-katholiek en woonachtig op de Prinsengracht tegenover het Weesperveer. Haar moeder was Geertruij Kloppenburg.

Leönard van Tulder⁵⁰ is op 12 augustus 1762 te Tilburg gedoopt en trouwde na een notariële akte van permissie van zijn vader te hebben ontvangen⁵¹ op 13 april 1794 te Amsterdam met (Maria) Elisabeth Remmers, een 26 jaar oude dochter uit het tot dusver ongeïdentificeerde *Kampen in Munsterland*, wiens moeder Geertruij Kloppenburg⁵² heette. Blijkens de akte van ondertrouw woonde hij in de Oude Armsteeg naast de Franse School, blijkens zijn testament van 31 juli 1794 woonde hij in de Heintje Hoeksteeg. Leönard was van 1794 tot in 1797 Franse en Hollandse kostschoolhouder te Amsterdam. Begin 1797 verzocht hij de Tilburgse municipaliteit om een vestigingsvergunning als Franse schoolmeester. Hoewel zijn ooms Hendrik Leonarts van Tulder en Johan Pessers municipaliteitsleden waren en er het voorafgaande jaar wel een toelating aan een ander was verstrekt⁵³, ving hij bot; was hij gewogen en te licht bevonden? Nog in hetzelfde jaar ging hij te Helvoirt wonen. Toen de familievriend Antonius van Gils, eerste president van het Bossche seminarie, hem in september 1798 bezocht, woonde hij daar als schoolmeester.⁵⁴ Leönard van Tulder was in 1814 nog schoolonderwijzer te Helvoirt, maar woonde minstens sedert 1819 als gewezen leerkracht te Veld-

hoven.

Op 4 juli 1810 is Maria Elisabeth Remmers te Helvoirt gestorven. Leönard overleed te Veldhoven op 25 oktober 1830.

50. **François Camu** in de Pieter Jacobsdwardsstraat boven De Hoop, 33 jaar oud, ondertrouwde op 8 mei 1794 met Anna Catrina Kluts uit Weesp, 35 jaar oud, evenals hij rooms-katholiek, woonachtig in de Dijkdwardsstraat. Zij werd geassisteerd door haar vader Gerrit Kluts.
51. **Godefrida Louisa Baesten**⁵⁵ te Tilburg, 30 jaar oud, rooms-katholiek, en de koopman Cornelis Ignatius Branger⁵⁶ uit Amsterdam op de Herengracht, weduwnaar van Johanna Maria Offermans, ook katholiek, lieten op 3 november 1797 door hun zaakgelastigden ondertrouw aantekenen en trouwden te Tilburg op 27 november. Op 2 mei 1806 ondertrouwde zij te Amsterdam met Charles Soleil op de Prinsengracht bij het Weesperveer, rooms-katholiek, weduwnaar van Hendrina Koning. Zij woonde toen op het Singel. Soleil, koopman, had in 1774 als schoonzoon van de Amsterdamse burger Dirk Koning, wijnkoper, het poorterschap gekregen.⁵⁷
52. **Walterus van Erven** in de Kalverstraat bij de Heiligeweg, 32 jaar oud, rooms-katholiek, ondertrouwde op 11 oktober 1799 met Bernardina Maria Susanna Dorens uit Amsterdam. Zij was op 19 november 1780 gedoopt als dochter van de kunsthedelaar Guilielmus Dorens en Susanna Wittebol (zie nummer 40 hierboven).

Walterus is op 3 juli 1767 te Tilburg gedoopt als zoon van Antonius van Erven en Cornelia van Dooren. Samen met zijn schoonmoeder baatte hij onder de firma weduwe. G. Dorens & zoon de kunsthed in de Warmoesstraat uit. bij koninklijk besluit van 16 mei 1823 werd zijn familienaam veranderd in Van Erven Dorens. Zijn vrouw stierf te Amsterdam op 21 maart 1849, hijzelf aldaar op 17 maart 1851.⁴²

53. **Raymon du Perron** op de Herengracht bij de Vijzelstraat, 40 jaar oud, gereformeerd, zoon van Susanna Thomas te Oosterhout, ondertrouwde op 18 maart 1803 met Louise Thérèse Johannot uit Carouze of Carouge in Zwitserland, 24 jaar oud, gereformeerd, woonachtig in de Doelenstraat, dochter van Claudine Dalphin.
54. **Wilhelmina de Vries**, 28 jaar oud, gereformeerd, geassisteerd door haar moeder Elisabeth Vonk weduwe G^t de Vries, ondertrouwde op 25 november 1803 met Jacob Boogerd uit Den Briel, 25 jaar oud, gereformeerd, woonachtig in de Joukerstraat boven de fruitwinkel, zoon van Jan Boogerd.
55. **Hendrik van Vught** op de Lauriersgracht bij de Prinsengracht, geboren te Tilburg, 21 jaar oud, rooms-katholiek, zoon van Eugenius van Vught te Amsterdam in de Halvemaansteeg, ondertrouwde op 11 april 1806 met Catharina Kieleman in de Huidenstraat, 27 jaar oud, rooms-katholiek, dochter van

55. Zie voor haar familie: J.H. van Mosselveld, „De magistraat van Tilburg in de Franse tijd”, in: H.J.A.M. Schurink en J.H. van Mosselveld (red.), *Van heidorp tot industriestad* (Tilburg, 1955) 168.

56. GASD, Poorterboek 30, p. 8. 1 juli 1795.

57. GASD, Poorterboek 26, p. 323, 31 augustus 1774.

58. GAT, Loon op Zand R 107, f 26, 31 mei 1776.
59. Elisabeth Antonij Elissen uit Goirle kreeg op 17 oktober 1792 een borgbrief voor vestiging te Turnhout (GAT, OAA Tilburg 1173, f 2^v).
60. Vermoedelijk is zij identiek aan Maria Elisabeth, dochter van Johannes Lambertus Wandrak en Maria Vosselaers, die op 17 augustus 1795 een borgbrief kreeg voor vestiging te Retie (GAT, OAA Tilburg 1175bis, f 2).
61. Leendert Webbers uit Den Haag trouwde op 26 april 1790 te Tilburg met Helena Cornelis Donders.
62. GASD, Poortboek 1, p. 18, 28 mei 1683.
63. GAT, Ongeinventariseerde civiele processen Tilburg, doos 120, 12 november 1662. Doos 126, 5 februari 1664; 31 januari 1668; 18 december 1668. Doos 127, 1663. Doos 128, 1665. Doos 133, 11 mei 1666. Doos 134, 22 september 1665; 10 april 1666. Doos 136, 20 juni 1662; 7 maart 1662. Doos 139, 1663. Doos 140, 5 februari 1664; 1665. Collectie Varia Tilburg, ongenummerde stukken, 1662.
64. GAT, R 739-II, 25 april 1679. GAT, Tilburg R 616, omslag 1691–1710, 9 december 1692.
65. GAT, Tilburg R 614, omslag 1667, 16 mei 1667. Ongeinventariseerde civiele processen Tilburg, doos 141, 27 juni 1676. Doos 173, 4 mei 1693. Doos 176, 19 maart 1691; 25 juni 1691. Doos 178, 23 oktober 1690.
66. GAT, Tilburg R 615, omslag 1674, 8 augustus 1674.
67. Dijksterhuis, *Bijdragen tot de geschiedenis der heerlijkheid*, 182, 233 e.v. H.Th.M. Roosenboom, *De dorpschool in de Meierij van 's-Hertogenbosch van 1648 tot 1795* (Tilburg, 1997) 82.
68. GASD, Poortboek 31, p. 318, 13 juli 1803.

Johannes Jacobus Kieleman op hetzelfde adres als Hendrik.

Eugène van Vught was in 1750 te Loon op Zand geboren. Hij kreeg in 1776 een borgbrief voor vestiging te Amsterdam⁵⁸, waar in 1788–1793 zijn kinderen bij Jannetje van Vuuren werden gedoopt. Gezien de geboorte van zijn zoon Hendrik in 1785 te Tilburg is hij dus tijdelijk teruggekeerd naar de meierij van Den Bosch.

56. **Elisabeth Elissen**⁵⁹, 18 jaar oud, rooms-katholiek, dochter van Antonis Elissen, ondertrouwde op 16 oktober 1807 met de katholieke Paulus van Melsen uit Kampen, 18 jaar oud, zoon van Elisabeth van Emerden. Beiden woonden op de Achtergracht bij de Utrechtsestraat.
57. **Maria Elisabeth Wandrak**⁶⁰, 22 jaar oud, rooms-katholiek, woonachtig op het begijnhof, ondertrouwde op 25 augustus 1809 met Abraham Jacob Seignette te Emmerik, 22 jaar oud, rooms-katholiek, zoon van Andreas Seignette. Zij werd geassisteerd door haar broer Christoffel Meylink aan de Keizersgracht.
58. **Leonardus Webbers** in de Fontijnstraat, 29 jaar oud, rooms-katholiek, geassisteerd door zijn moeder Helena Donders weduwe Leonardus Webbers⁶¹, ondertrouwde op 10 november 1809 met Elisabeth van Overloop uit Amsterdam, 27 jaar oud, rooms-katholiek, dochter van Thomas van Overloop en Elisabeth de Wit.

Twee niet in de huwelijkslijst vermelde Tilburgers kochten het poorterschap van Amsterdam:

59. **Adriaen Uleus**, koopman, werd in 1683 poorter.⁶² Adriaen was een zoon van Dirck Jansen Uleus, een Amsterdamse koopman, die veelvuldig Spaanse wol leverde aan Tilburgse lakenmakers, die hij in geld en in wollen lakens liet betalen.⁶³ Hij stierf 1664 of 1665. Een van zijn kinderen, Adriaen, vestigde zich als koopman in wol en wollen lakens in Tilburg.⁶⁴ In 1667 woonde hij nog in Amsterdam (hij had wol gekocht van een Portugees-joodse koopman en die in Tilburg laten bewerken⁶⁵), minstens sinds 1674 woonde hij in Tilburg.⁶⁶ Adriaen was vermoedelijk een broer van Johannes Uleus, sinds 1685 predikant te Tilburg.⁶⁷
60. **Gaspar Cornelius van Reuth** werd in 1803 poorter.⁶⁸

HET RUCPHENSE GESLACHT BROUWERS, OOK WEL DE BROUWER

**Uit welke familie sommige personen bekend
staan als alias Van Domburg alias Cappelman
alias Commissaris alias Sticker**

P.G.A.M. PEETERS-VERAART EN DR. E.G. BOEREN

(Vervolg van p. 153)

Afkortingen

GAK	Gemeentearchief Kalmthout
GAR	Gemeentearchief Roosendaal
OAA	Oud-administratief archief
RAWB	Regionaal Archief West Brabant

V-b. HENDRICK CORNELISSEN BROUWERS is gedoopt te Essen op 1 september 1670, overleden op de Heuvel onder Essen, begraven te Essen op 27 november 1703. Hij was gehuwd met Maria Cornelissen van Campen. Uit dit huwelijk stammen drie kinderen, voor de jongste twee van wie in 1707 de wezenrekening wordt opgemaakt:¹²¹

1. Joannes, gedoopt te Essen op 15 augustus 1696, begraven aldaar op 29 november 1697.
2. Elisabeth, gedoopt te Essen op 1 december 1697.
3. Johannes, gedoopt te Essen op 5 april 1700.

V-c. CORNELIS CORNELISSEN BROUWERS, gedoopt te Essen op 1 september 1675, is overleden te Wouw (Heerle) op 14 september 1727. Hij is getrouwd te Wouw op 10 april 1695 met Wilhelmina Janssen Cappers, dochter van Jan Adriaenssen Cappers en van Maria Adriaenssen, gedoopt te Wouw op 22 januari 1676, overleden te aldaar (Heerle) op 14 maart 1746.

In 1707 verkochten Cornelis Cornelissen Brouwers *cum suis* aan stadhouder Adriaen Mutsaerts een stede aan de Heuvel te Essen.¹²² Op 14 september 1743 verscheen Wilhelmina Janssen Cappers, weduwe van Cornelis Brouwers, voor de schepenbank van Wouw en verklaarde *vercoght te hebben aan haaren soon Jan Brouwers, hiermeede present, een huijsinge, agterhuijs, hof ende erve, gestaan ende gelegen op het noorteijnde van Heerle* voor de

121. GAK, Kalmthout 30E, no. 10.

122. GAK, Kalmthout 3Z, no. 76.

somme van 150 gulden. De *vercooperesse* mocht haar leven lang gebruik maken van de woning.¹²³

Uit dit huwelijk zijn geboren:

1. Elisabeth, gedoopt te Wouw (Heerle) op 2 maart 1696, jong overleden.
2. Adriana Brouwers, gedoopt te Wouw (Heerle) op 6 oktober 1697, overleden aldaar op 13 maart 1717.
3. Anna, gedoopt te Wouw (Heerle) op 7 december 1699, jong overleden.
4. Anna Cornelissen Brouwers, wonende te Heerle, is gedoopt te Wouw (Heerle) op 28 december 1701. Zij was in 1743 nog ongehuwd en woonde met haar moeder bij haar broer Jan. Zij is getrouwd te Steenberghe op 6 januari 1746 met Philip van den Aardsen, woonachtig aldaar en afkomstig uit Roosendaal. Hij was eerder getrouwd geweest Johanna Cornelisse Schoen.
5. Jan Cornelissen Brouwers, gedoopt te Wouw (Heerle) op 28 januari 1704, overleden aldaar op 8 januari 1767. Hij is te Wouw op op 29 januari 1741 getrouwd met Janna Jacobse Boers, afkomstig uit Oostelaar onder Wouw. Johanna Boers, weduwe van Jan Brouwers, verkocht op 15 april 1769 *een huisje ende verdere timmer, alsmede den hoff, groot 100 roeden, gestaen ende gelegen onder dese jurisdictie op het Noortteijnde van Heerle*, aan Daniel Voorheijen voor f 350.¹²⁴ Zij blijft inwonend bij Daniel Voorheijen, die al op zeer jonge leeftijd bij het gezin van Jan Brouwers en Joanna Boers woonde.

Alle kinderen uit dit huwelijk zijn overleden voor 1 juni 1748:

- A. Cornelius, gedoopt te Wouw op 9 december 1741.
- B. Franciscus, gedoopt te Wouw op 27 maart 1743.
- C. Joannes, gedoopt te Wouw op 24 september 1744.
- D. Jacobus, gedoopt te Wouw (Heerle) op 1 juni 1747.
- E. Willemina, gedoopt te Wouw op 1 juni 1747.
6. Maria Cornelissen Brouwers, gedoopt te Wouw (Heerle) op 20 december 1705. Als weduwe van Lindert Mens trouwde te Wouw op 15 februari 1733 met Adriaen Janse Nijssen uit Vroenhout. Adriaen Nijssen en Maria Brouwers, wonende te Vroenhout testeerden op 6 mei 1737.¹²⁵
7. Cornelia Cornelis Brouwers, gedoopt te Wouw (Heerle) op 18 april 1708, trouwde op 27 april 1727 te Wouw met Hendrick Jorisse van der Leest, afkomstig uit Poortvliet, overleden in 1729.
8. Joanna, gedoopt te Wouw (Heerle) op 22 augustus 1710.
9. Antonia, gedoopt te Wouw (Heerle) op 7 januari 1713, jong overleden.
10. Gaspar Cornelisen Brouwers, volgt onder VI-b op pagina 230.
11. Adriaen Cornelissen Brouwers werd gedoopt te Wouw (Heerle) op 23 augustus 1717. Hij is getrouwd te Wouw op 6 juli

123. GAR, Wouw R 2188, ongef.

124. GAR, Wouw R 2194, ongef.

125. GAR, N 6762 no. 153.

1738 met Anna Maria van Oevelen, dochter van Henricus Peeters van Oevelen en van Maria Janssen Mutsaerts, gedoopt te Essen op 9 juni 1711.

Uit dit huwelijk sproot:

A. Anna Brouwers, gedoopt te Wouw (Heerle) op 30 januari 1739.

VI-b. GASPAR CORNELISSEN BROUWERS werd te Wouw (Heerle) gedoopt op 19 december 1714 en is overleden te Steenberg op 11 september 1747. Hij trouwde te Wouw op 7 september 1738 met Adriaentje Cornelisse Disco, dochter van Cornelis Jacobse Disco en van Catharina Antonissen van Acker¹²⁶, gedoopt te Wouw op 15 september 1715, overleden te Steenberg op 16 februari 1748. Op 11 september 1747 staat in het overlijdens register ingeschreven: de vrouw van Jasper Brouwers, en op 16 februari: de weduwe van Jasper Brouwers. Hier is dus een fout gemaakt. Op 11 september 1747 moet Jasper zelf overleden zijn en in februari de weduwe; dit wordt bevestigd door een los kladje voorin in een schepenregister van Steenberg¹²⁷, waarop onder andere de namen van de overledenen van het jaar 1748 zijn opgetekend, hierbij in februari 1748 de weduwe Jasper Brouwers.

Dirk van Krinkelen, wonende op Den Welberg onder Steenberg verkocht op 10 november 1741 aan Jasper Brouwers, mede wonende op Den Welberg, *een huysje en vercijsde erve, gelegen op Den Welberg in de Polder van het Oude Cromwiel* voor de somma van f 270.¹²⁸

Voor zijn buwelijk verwekte Gaspar een zoon bij Joanna Hopmans (dochter van Geert Hopmans). Zij verklaarde op 26 juli 1737 dat Casper Brouwers de vader was van haar zoon, waarvan zij op dinsdag 23 juli in het huis van haar moeder was bevallen.¹²⁹ Deze zoon volgt als eerste:

1. Cornelius Gaspar Brouwers, volgt onder VII-b op pagina 231.

Uit het huwelijk stammen de wettige kinderen:

2. Cornelius Brouwers, volgt onder VII-c op pagina 232.
3. Wilhelmus Brouwers, volgt onder VII-d op pagina 232.
4. Jacobus Brouwers, gedoopt te Steenberg op 29 maart 1742, ongehuwd overleden te Wouw op 26 november 1784. Hij woonde in bij zijn broer en schoonzus Willem Brouwers en Wilhelmina Kats.
5. Catharina, gedoopt te Steenberg op 12 april 1744, overleden voor 5 mei 1750.
6. Joannes Brouwers, gedoopt te Steenberg op 13 juni 1746, kreeg op 28 februari 1765 (er wordt dan gezegd dat hij 19 jaar oud is) een borgbrief om naar elders te vertrekken.¹³⁰ Dit 'elders' is Lyon in Frankrijk geworden.

De bovengenoemde kinderen komen een aantal malen tegen in de archieven, zoals op 22 februari 1749, als Jacobus Disco, voogd van

126. D.J.M. van der Ven, „Genealogie Disco”, *Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant*, XX (1996) 213, vermeldt foutief dat Adriana Cornelisse Disco de op 11 februari 1666 gedoopte dochter zou zijn van Cornelis Disco en Anna Peetersdochter Anthonis.

127. RAWB, Steenberg R 2248.

128. RAWB, Steenberg R 1547, f 178^v.

129. GAR, Wouw R 80, ongef.

130. GAR, Wouw R 1880, f 52^v.

de minderjarige wezen van Jasper Brouwers, een huisje en *verchijnsde erve* gelegen op Den Welbergh in de Polder van het Oude Cromwiel voor f 290 aan Bastiaan Huijsmans verkoopt.¹³¹ Jacobus Disko trad op 5 mei 1750 op als voogd over zijn minderjarige broeders Cornelis en Francus, alsook over de vier minderjarige kinderen van wijlen Jasper Brouwers en Adriana Disco, die mede-erfgenamen zijn van hun vader en grootvader Cornelis Disco, gewoond hebbende en overleden binnen deze heerlijkheid.¹³² Op 13 januari 1759 vond wegens overlijden van Jacobus Disco en diens huisvrouw Anna Linderse Uijtdewilligen de aanstelling plaats van een nieuwe voogd over de minderjarige kinderen van mede wijlen Jasper Brouwers en zijn huisvrouw Adriaentje Disco.¹³³ De kinderen waren toen: Cornelis, Wilhelmus, Jan en Jacobus Brouwers. Op 7 mei 1781 compareerden voor schepenen van Wouw Cornelis Disco, Cornelis van Rijen (getrouwd met Catharina Disco te Steenberg), Wilhelmus Brouwers als last en procuratie hebbende voor zijn broer Jan Brouwers te Lions in Frankrijk en Cornelis Brouwers te Nispen ter eenre en Wilhelmus Brouwers en Jacobus Brouwers ter andere zijde om te accorderen betreffende de erfenis van Elisabeth Hugo Gastelaars. Wilhelmus en Jacobus betaalden voor de boedel aan de andere erfgenamen.¹³⁴

VII-b. CORNELIS GASPARS BROUWERS, wonende aan *het Noorteiijnde van Herel*, gedoopt te Wouw (Heerle) op 23 juli 1737, is overleden te Heerle op 4 april 1773. Hij is getrouwd te Wouw op 2 juli 1758 met Dymphna Engelen, afkomstig uit Gastel, geboren rond 1730, overleden te Wouw (in de Rotten) op 29 juni 1808 met achterlating van twee kinderen en vier kindskinderen. Vanaf 1770 wordt Cornelis en zijn gezin vermeld als arm.¹³⁵

Uit dit huwelijk stammen:

1. Jasper Brouwers, arbeider, gedoopt te Wouw (Heerle) op 26 februari 1759, stierf te Roosendaal op 13 november 1834. Hij trouwde te Wouw op 2 maart 1832 met Johanna van Ginneken, arbeidster, dochter van Adrianus van Ginneken en van Adriana Wittebols, gedoopt te Roosendaal op 4 juni 1782, overleden na 1834. Zij hertrouwde met Pieter de Koning.

Jasper en Johanna Brouwers, beiden woonachtig te Wouw, voor zichzelf en Jasper Brouwers als voogd over de minderjarige kinderen van zijn zuster Jacomina (= Wilhelmina) Brouwers als erfgenamen van wijlen Dingena Engelen, weduwe van Cornelis Brouwers, cedeerden en transporteerden op 5 oktober 1808 ten behoeve van de mede-comparante Johanna Brouwers een huisje en schuurtje, staande op 107 roeden erf-pachtland in *de Rotten* onder het Noordeinde van Heerle.¹³⁶

2. Wilhelmina Brouwers te Moerstraten is gedoopt te Wouw (Heerle) op 7 mei 1760 en overleden te Moerstraten op 10 april 1807. Zij trouwde te Wouw op 26 mei 1793 met Jacobus Gijzen, afkomstig uit Ossendrecht. In 1807 waren de kinderen van Jacobus Gijzen, weduwnaar van Willemina Brouwers:

131. RAWB, Steenberg R 1547, f 320^v.

132. GAR, Wouw R 2165, f 73.

133. GAR, Wouw R 2166, ongef.

134. GAR, Wouw R 2195, ongef.

135. GAR, OAA Wouw 1233-1250.

136. GAR, Wouw 1924, f 228.

Cornelis (13 jaar), Jan (9 jaar), Willem (7 jaar) en Adriaen (2 jaar).¹³⁷

3. Adrianus Brouwers, gedoopt te Wouw op 13 maart 1762, overleden na 1803. Hij woonde in 1776 bij zijn moeder Dingena Engelen en zus Johanna.¹³⁸
4. Joannes, gedoopt te Wouw op 10 november 1763, jong overleden.
5. Joanna Brouwers, arbeidster, werd gedoopt te Wouw op 5 augustus 1765 en is overleden aldaar op 26 mei 1830. Zij trouwde te Wouw op 23 april 1809 met Jan de Beer.
6. Petronilla, gedoopt te Wouw op 15 november 1768, jong overleden.
7. Petrus, gedoopt te Wouw op 23 september 1770, jong overleden.
8. Petrus, gedoopt te Wouw op 2 april 1772, jong overleden.

VII-c. CORNELIS BROUWERS heeft te Nispen, Wouw en Essen gewoond. Hij werd gedoopt te Steenberg en op 16 december 1738 en is overleden te Roosendaal (Nispen) op 31 januari 1811. Hij trouwde twee maal: eerst te Nispen op 12 september 1767 met Cornelia Neckers, overleden te Nispen (uitvaart op 4 juli 1770), en voor de tweede maal te Nispen op 9 februari 1777, met Cornelia Daemen, dochter van Bernardus Joannis Daemen en van Cornelia Geert Mandemakers, gedoopt te Zundert op 23 augustus 1747, begraven te Nispen op 24 december 1787.

Op 20 november 1798 verkochten Willem Neckers (voor zichzelf) en Cornelis Brouwers als last en procuratie hebbende voor Jasper Brouwers (allen wonende te Nispen) en Thomas van Tilburg (getrouwd met Anna Cornelia Kerstens en woonachtig te Essen) voor f 352 een huis en erf in *de Ridderhoeck* te Wouw (28 roeden) aan Gerardus Lambertus Vriends, meester-schoenmaker.¹³⁹

Uit het eerste huwelijk zijn geboren:

1. Gaspar, gedoopt te Essen (*pago* Nispen) op 31 mei 1768, jong overleden.
2. Gaspar Brouwers, arbeider, gedoopt te Essen (Nispen) op 11 januari 1770, ongehuwd overleden te Roosendaal op 24 februari 1816.

Uit het tweede huwelijk stammen:

3. Adriana Brouwers, op 25 augustus 1777 gedoopt te Essen (*pago* Nispen), begraven te Nispen op 11 september 1803.
4. Antonius Brouwers, gedoopt te Nispen op 15 november 1779, begraven aldaar op 10 november 1808.
5. Joannes, gedoopt te Nispen op 2 oktober 1782.
6. Catharina Jacoba, gedoopt te Nispen op 5 augustus 1785.

VII-d. WILHELMUS BROUWERS, kleermaker en schepen te Wouw, is gedoopt te Steenberg en op 15 april 1740 en overleden te Wouw op 15 november 1819. Hij trouwde te Wouw op 6 februari 1780 met Carolina Kats, dochter van Cornelis Cats en van Anna Maria

137. GAR, Wouw R 2168, ongef., 27 oktober 1807.

138. GAR, OAA Wouw 1250.

139. GAR, Wouw R 2200, ongef.

Binken, winkelierster, gedoopt te Wouw op 7 mei 1751 gedoopt als Carolina Cornelia, overleden aldaar op 24 juni 1816.

Op 17 juli 1790 verkocht Wilhelmus Brouwers, kleermakersbaas te Wouw, aan Francus Loos, landman op Westelaar, een perceel land op de Westelaar, groot 2 gemet 166 roeden en genaamd *de Groote Heining*, en nog een perceel op de Westelaar, genaamd *de Blooken* en 400 roeden groot, voor f 1175. Beide percelen waren tot Sint Maarten 1793 verhuurd aan Pieter van Aert.¹⁴⁰ Op 19 april 1803 verkocht Wilhelmus aan Adriaan Jansse Uitdewilligen, landman in de Westelaarse Acker, een perceel zaailand van 1 gemet 240 roeden, gelegen onder de jurisdictie van Wouw annex *Papenbosch*.¹⁴¹

De kinderen uit dit huwelijk zijn:

1. Adriana Brouwers, gedoopt te Wouw op 3 december 1780, trouwde aldaar op op 25 mei 1806 met Philip Jacobus Bosmans, afkomstig uit Kontich.
2. Cornelia Brouwers, mutsenmaakster, is gedoopt te Wouw op 6 september 1782 en ongehuwd overleden aldaar op 6 juli 1819.
3. Joanna Brouwers, gedoopt te Wouw op 25 augustus 1784, overleden te Wouw (Heerle) op 17 september 1809. Zij is getrouwd te Wouw op 11 september 1803 met Cornelis Buijk(s). Op 17 september 1817 verkochten de erven van Johanna Brouwers en Cornelis Buijks een huis te Heerle aan Johannes van Beethoven. De verkoop vond plaats in herberg *de Kroon* door een notaris uit Bergen op Zoom.¹⁴²
4. Anna Maria Brouwers, gedoopt te Wouw op 4 november 1786, ongehuwd overleden aldaar op 17 november 1826.
5. Elisabeth (ook Maria Elisabeth) Brouwers, mutsenmaakster, gedoopt te Wouw op 9 mei 1791, ongehuwd overleden aldaar op 15 juni 1840.

V-d. PETER CORNELISSEN BROUWERS¹⁴³ werd gedoopt te Essen op 8 februari 1684. Hij trouwde te Zundert op 1 augustus 1706 met Anna Jan (ook Adriaan) Gijsen van der Mast uit Zundert. In 1714 verkocht hij een huis op de Heuvel te Essen aan zijn broer Huijbrecht.¹⁴⁴

Kinderen uit dit huwelijk:

1. Cornelia, gedoopt te Essen (Heuvel) op 8 december 1712.
2. Cornelius, gedoopt te Essen (Nieuwstraat) op 4 januari 1714.
3. Cornelius gedoopt te Essen (Heuvel) op 28 februari 1715.
4. Cornelius, gedoopt te Zundert op 26 januari 1716.
5. Cornelia, gedoopt te Zundert op 21 mei 1718.

V-e. HUIJBRECHT CORNELISSEN BROUWERS, gedoopt te Essen op 31 oktober 1688, begraven te Essen (Heuvel) op 27 mei 1768. Hij is voor de eerste keer getrouwd te Essen op 29 mei 1711 met Catharina Peeterse de Bie, overleden te Essen (Nieuwstraat), begraven te Essen op 1 september 1711. Zijn tweede huwelijk sloot

140. GAR, Wouw R 2198.

141. GAR, Wouw R 2201.

142. GAR, OAA Wouw 4571.

143. GAK, Kalmthout 35B no. 98.

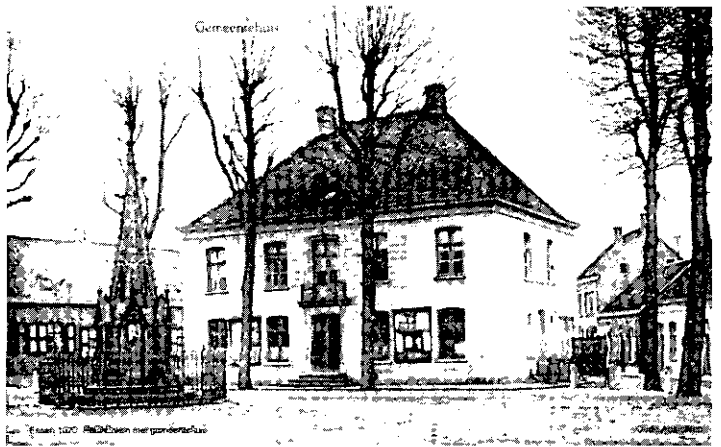
144. GAK, 3Bbis, no. 34.

hij op 17 april 1714 met Cornelia Claessen Lambrechts, dochter van Nicolaes Claessen Lambrechts en Cornelia Janssen van Loon, gedoopt te Essen op 15 oktober 1680, overleden te Essen (op de Heuvel), begraven te Essen op 4 januari 1755. Hij trouwde nog voor de derde maal met Anna Maria Smits.

In 1730 verscheen Huijbrecht Cornelissen Brouwers verschillende malen voor de schepenvanbank van Essen-Kalmthout; in dat jaar verkocht Nicolaes de Grauw uit Woensdrecht een obligatie aan Huijbrecht Cornelissen Brouwers¹⁴⁵ en dezelfde transporteerde een rente aan hem.¹⁴⁶ Ook blijkt Huijbrecht Brouwers een schuld te hebben van f236 aan Jan Venninx.¹⁴⁷ In 1759 werd een kwitantie betaald door Guiliam Sijmons aan Huijbrecht, Cornelis en Sijmon Brouwers over de verkoop van een stede.¹⁴⁸ en in dat zelfde jaar vond er cassatie plaats van een rente, afbetaald door de gebroeders Brouwers aan Anthoni Venninx als voogd van de wezen Jan van den Elsen (getrouwd met Maria Venninx).¹⁴⁹ In 1759 verkochten Huijbrecht Brouwers als weduwnaar van Cornelia Claessen en *cum suis* een huis te Essen aan Guiliam Simons (getrouwd met Joanna Spiesens).¹⁵⁰ In 1767 verkochten de erfgenamen van Huijbrecht Brouwers en Cornelia Nicolaes Lambrechts erven in de Essense Akker aan Jozef Mangeleirs en zijn vrouw Dimpna Nuijten.¹⁵¹

De kinderen stammen uit het tweede huwelijk:

Heuvelplein te Essen.



1. Cornelia, gedoopt te Essen (Heuvel) op 12 november 1714, begraven te Essen op 15 november 1714.
2. Cornelius Huijbrechts Brouwers, volgt onder VI-e op pagina 235.
3. Simon Huijbrechtse Brouwers, volgt onder VI-f op pagina 235.
4. Joanna, gedoopt te Essen op 1 februari 1719, begraven aldaar op 23 juli 1723.

145. GAK, Kalmthout 4K, no. 40.
 146. GAK, Kalmthout 6I, no. 191.
 147. GAK, Kalmthout 6I, no. 197.
 148. GAK, Kalmthout 4Ibis, no. 31.
 149. GAK, Kalmthout 4Ibis, no. 32.
 150. GAK, Kalmthout 5C, no. 39.
 151. GAK, Kalmthout 5D.

5. Claessijntje Huijbrechts Brouwers, gedoopt te Essen (Heuvel) op 15 maart 1721, begraven te Essen op 20 augustus 1751. Zij is getrouwd te Essen op 9 mei 1751 met Jan Geertsen van Loon, zoon van Gerardus Cornelissen van Loon en van Maria Adriaen Bastiaenssen, gedoopt te Essen op 15 september 1723, begraven aldaar op 5 mei 1779.

VI-e. CORNELIS HUIJBRECHTS BROUWERS, gedoopt te Essen (Heuvel) op 3 november 1715, trouwde te Huijbergen op 8 september 1746 met Maria Dielen de Wael, dochter van Dielis Jacobs de Wael en van Adriana Martens Somers, gedoopt te Huijbergen (Moer) op 23 juni 1724, begraven te Essen (Spilbeek) op 28 november 1802. In 1756 verkochten Cornelis en zijn vrouw de percelen *Altenaer* en *Noijnt Genoegh* aan Siardus van den Bergh, die getrouwd was met Catharina Stuijts.¹⁵² In 1769 werd door Cornelis Huijbrecht Brouwers aan de erfgenamen van Antoni van Meel, die getrouwd was geweest met Dymphna Janssen Oerlemans, een rente op een stede te Essen afbetaald.¹⁵³ In 1785 verkochten Cornelis en zijn vrouw een huis en land te Kalmthoutse Hoek aan Wouter Loos, getrouwd met Elisabeth Fraters¹⁵⁴, en een jaar later een hofstede te Essen aan Wouter Loos.¹⁵⁵ De schout voerde een proces tegen Maria de Wael, dat vier jaar duurde. Zij had vele schandalige woorden en vloeken gesproken en had liever dat de aanlegger morgen dan overmorgen koopdag kwam houden.¹⁵⁶

Uit dit huwelijk stammen:

1. Adriana, gedoopt te Essen (Heuvel) op 5 november 1747.
2. Adriana, gedoopt te Huijbergen op 8 maart 1750.
3. Joanna Brouwers, gedoopt te Huijbergen op 29 augustus 1753, overleden te Kalmthoutse Hoek op 27 februari 1830. Zij is getrouwd te Huijbergen op 2 mei 1770 met Joannes Adriaenssen Loos, zoon van Adrianus Janssen Loos en van Lucia (ook Josina) Cornelis Joossen, gedoopt te Essen op 29 januari 1741, overleden te Kalmthoutse Hoek op 11 september 1820. Joanna Brouwers zou bij haar huwelijk dus nog maar 16 jaar oud zijn geweest. Dit moet wel juist zijn, want haar eerste kind werd geboren in 1771, terwijl ook nog in 1798 een kind van haar werd geboren. Haar oudste en jongste kind verschilden dus 27 jaar in leeftijd!
4. Cornelia Brouwers, gedoopt te Huijbergen op 30 oktober 1755, overleden rond 1790.¹⁵⁷ Zij is getrouwd te Huijbergen op 16 december 1779 met Wilhelmus Hensen (Heijnsen), zoon van Joannes Antonissen Hensen en van Maria Cornelia Janssens, gedoopt te Nieuwmoer op 3 augustus 1756, overleden te Moerkant op 28 februari 1795.

VI-f. SIMON HUIJBRECHTSE BROUWERS, gedoopt te Essen (Heuvel) op 2 juni 1717, overleden te Essen (Heuvel) op 14 juli 1790, begraven te Essen op 16 juli 1790. Hij trouwde voor de eerste maal te Essen op 24 november 1739 met Cornelia Janssen

152. GAK, Kalmthout 5B, no. 234.

153. GAK, Kalmthout 4Sbis, no. 34.

154. GAK, Kalmthout 5G, no. 352.

155. GAK, Kalmthout 34D, no. 46.

156. GAK, Kalmthout 29B.

157. Volgens het overlijdensregister van Huijbergen overleed Cornelia Brouwers op de Moerkant op 9 februari 1795; echter volgens de op 26 april 1793 opgemaakte inventaris van het sterfhuis was Cornelia op die datum al overleden.

Deckers, dochter van Joannes Hendrickx Deckers en van Wille-
mijn Janssen Crinckels, gedoopt te Essen (Spilbeek) op 30 maart
1712, begraven Essen op 13 november 1747 (uitvaart op 9 januari
1748). Hij hertrouwde te Essen op 16 februari 1749 met Cornelia
Janssen de Weert, dochter van Joannes Dingeman de Weert en van
Dymphna Dingemans Bastiaenssen, gedoopt te Essen (Over d'Aa)
op 4 december 1722, begraven Essen op 21 februari 1775 (maar de
uitvaart vond pas plaats op 14 maart 1775). Te Essen trouwde hij
op 7 februari 1776 met (Anna) Maria Hertoghs, begraven aldaar op
12 december 1800. In 1750 voerde Adriaan Schrauwen een pro-
ces tegen Cornelia de Weert, getrouwd met Simon Brouwers, en
in 1766 voerde de schout een proces tegen Cornelis Bastiaensen,
die de chirurgijnskosten moest betalen van het gebroken been van
Simon Brouwers.¹⁵⁸

Kinderen uit het eerste huwelijk waren:

1. Joanna Brouwers, arbeidster te Nispen, is gedoopt te Essen
op 23 november 1742 en overleden te Nispen (gemeente Roo-
sendaal en Nispen) op 11 november 1821; het overlijden is
ook in de registers van de burgerlijke stand van Essen inge-
schreven. Zij is driemaal getrouwd, te beginnen te Roosen-
daal op 4 februari 1770 met Marijn van Oosterbosch, die ver-
meld staat als afkomstig uit Essen, maar ook uit Rucphen. Hij
werd begraven te Nispen op 31 mei 1787. Joanna hertrouwde
maal te Nispen op 14 november 1790 met Adrianus Kreijnen
van Sitteren, weduwnaar van Maria Theuns en zoon van Hen-
ricus Crijn Hendrickx en Antonetta Naes Mertens, woonach-
tig te Nispen, gedoopt te Klein-Zundert op 1 augustus 1735
en begraven te Nispen op 19 september 1794. Voor de derde
maal huwde zij te Nispen op 27 december 1795 met Joannes
van Geel, weduwnaar van Gertruda Valleneers en zoon van
Jan Baptist van Geel en Cornelia Gabriels, hovenier te Nispen,
gedoopt te Brecht op 2 november 1730, overleden te Nispen op
10 september 1821.
2. Cornelia Brouwers, gedoopt te Essen op 4 januari 1746, over-
leden te Essen (op de Heuvel), begraven te Essen op 31 januari
1746.

Kinderen uit het tweede huwelijk:

3. Anna Maria Brouwers, gedoopt te Essen (Heuvel) op 22 juni
1750, begraven te Essen op 16 juli 1752.
4. Anna Maria, gedoopt te Essen (Heuvel) op 24 januari 1753.
5. Wilhelmus Brouwers, gedoopt te Essen (Heuvel) op 19 febru-
ari 1755, overleden en begraven te Essen op 13 november
1781.
6. Cornelius, gedoopt te Essen (Heuvel) op 29 oktober 1758.
7. Joannes, gedoopt te Essen (Spilbeek) op 12 februari 1762,
begraven te Essen op 20 mei 1772.
8. Petrus Franciscus, gedoopt te Essen (Spilbeek) op 18 april
1767, begraven te Essen op 27 april 1767.

158. GAK, Kalmthout 29B, no. 399.
Idem 29C, no. 276.

“LIEDEN ZONDER EERGEVOEL”

Brabantse landlopers rond de voorlaatste eeuwwisseling

L.F.W. ADRIAENSSEN EN J.G.N.M. VAN DER ZANDEN



Naam: PIETER JOHANNES CORNELIS BORGSTEIN

Vonnis: Breda, 9 januari 1900, landloperij (dossiernummer 7170).

Personalia: Geboren op 19 januari 1875 te Breda, zoon van Johannes Cornelis Borgstein en Maria de Graaf. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,716 meter. „Blind met linkeroog.”

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Militaire dienst: Diende als vrijwilliger in Nederlands leger bij in opleiding.

Strafblad: Door de rechtbank van Den Haag is hij in 1890 veroordeeld tot vijftien maanden wegens valsheid in geschrifte en in 1892 tot zes maanden wegens verduistering.



Naam: CORNELIS HERMANUS OOSTERLING

Vonnis: Zwolle, 10 januari 1900, bedelarij (dossiernummer 7189).

Personalia: Geboren op 19 november 1853 te Asten, zoon van Pieter Oosterling en Adriana Beekman. Weduwnaar van Gerardina Willems.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,685 meter. „Hoogkaal.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Zwolle.

Militaire dienst: Diende in 1870–1881 als vrijwilliger bij de veldartillerie te Schoonhoven.



Naam: NICOLAAS VAN ZWAM

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 15 januari 1900, landloperij (dossiernummer 7202).

Personalia: Geboren op 21 februari 1870 te Vught, zoon van Marinus van Zwam en Hendrika Spierings. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,748 meter.

Beroep en verblijfplaats: Metselaar zonder woonplaats.

Militaire dienst: Diende in 1893–1898 als vrijwilliger in het Nederlands-Indische leger bij de infanterie.



Naam: LAMBERTUS KLERK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 15 januari 1900, landloperij (dossier-nummer 7203).

Personalia: Geboren op 20 oktober 1868 te Oud-Heusden, zoon van Adriaan Klerk en Johanna Maria Splinter. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,730 meter.

Beroep en verblijfplaats: Opperman te Bergen op Zoom.

Strafblad: De rechtbank van Den Bosch veroordeelde hem eerder tot een maand gevang, omdat hij zich niet in het bevolkingsregister had laten inschrijven.



Naam: ARNOLDUS VAN DEN BROEK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 16 januari 1900, landloperij (dossier-nummer 7265).

Personalia: Geboren op 9 september 1829 te Breda, zoon van Jan van den Broek en Petronella van Hout. Weduwnaar van Wilhelmina Vogels.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,768 meter. „Oogleden van beide oogen ahangende en rood doorschijnend.”

Beroep en verblijfplaats: Metselaar te Eindhoven.

Strafblad: Is eens eerder veroordeeld wegens bedelarij en landloperij.



Naam: JOHANNES FRANCISCUS RÖMER

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 17 januari 1900, landloperij (dossier-nummer 7238).

Personalia: Geboren op 16 februari 1844 te 's-Hertogenbosch, zoon van Jan Römer en Adriana Popelier. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,673 meter. „Blind met rechteroog.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te 's-Hertogenbosch.



Naam: ANTONIUS ALOISIUS CORNELIS VAN GORP

Vonnis: Zutphen, 17 januari 1900, landloperij (dossier-nummer 7300).

Personalia: Geboren op 22 juli 1869 te Tilburg, zoon van Wilhelmus van Gorp en Carolina van Meeuwen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,597 meter.

Beroep en verblijfplaats: Metselaar te Tilburg.



Naam: LAMBERTUS JACOBUS BERKERS

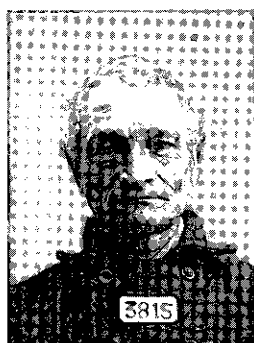
Vonnis: Arnhem, 1 februari 1900, landloperij (dossiernummer 7104).

Personalia: Geboren op 29 oktober 1855 te Helmond, zoon van Dirk Berkers en Maria van Hout. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,626 meter. „Lonkend.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Helmond.

Strafblad: Wegens verduistering was hij in 1891 door de rechtbank te Roermond veroordeeld tot drie maanden gevangenisstraf, door die van Rotterdam in 1895 wegens diefstal tot vier maanden, door die van Den Haag in 1896 wegens diefstal tot vijf maanden en door die van Tiel in 1897 wegens diefstal tot een maand.



Naam: JOHANNES VAN DE WETERING

Vonnis: Tiel, 12 februari 1900, bedelarij (dossiernummer 3815).

Personalia: Geboren op 11 juni 1851 te Alem, zoon van Hendrikus van de Wetering en Johanna Verbruggen. Gehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,692 meter. „Geplooid gelaat, diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Koopman te Zaltbommel.

Strafblad: Op 26 januari 1899 is hij wegens bedelarij veroordeeld tot een week hechtenis.



Naam: AUGUST DE ROOS¹⁴

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 16 februari 1900, landloperij (dossiernummer 3846).

Personalia: Geboren op 4 januari 1861 te Oudenbosch, zoon van Daniel de Roos en Adriana Cornelia Adan. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,716 meter.

Beroep en verblijfplaats: Molenaar te Peer (België).

Militaire dienst: Diende bij de fuseliers in het Nederlands-Oost-Indische leger.



Naam: FRANCISCUS BERNARDUS DE JONG, bijgenaamd den Bonk

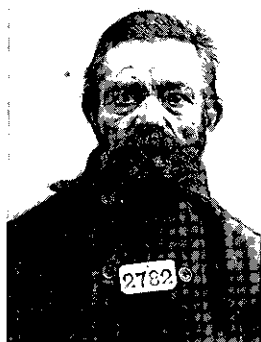
Vonnis: Breda, 16 februari 1900, bedelarij (dossiernummer 3859).

Personalia: Geboren op 16 februari 1849 te Etten-Leur, zoon van Filibert de Jong en Adriana Vosselmans. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,705 meter. „Schuine plooi bij de neus. Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Arbeider te Breda.

Militaire dienst: Diende als nummerwisselaar bij de huzaren.



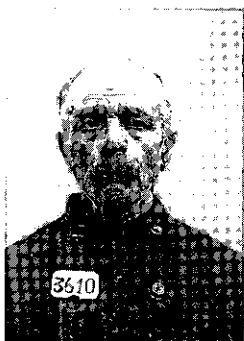
Naam: CORNELIS JOHANNES KOOPMAN

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 21 februari 1900, landloperij (dossier-nummer 2782).

Personalia: Geboren op 12 oktober 1836 te Bergen op Zoom, zoon van Arnoldus Koopman en Helena van Someren. Weduwnaar.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,611 meter. „Nasaalplooien.”

Beroep en verblijfplaats: Werkman te Bergen op Zoom.



Naam: LUITTE JOHANNES BETIST

Vonnis: 's-Gravenhage, 24 februari 1900, landloperij (dossier-nummer 3610).

Personalia: Geboren op 27 december 1833 te Son en Breugel, zoon van Thomas Betist en Hermanna Bruins. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,705 meter. „Bijziende. Geplooid gelaat. Moeielijke gang.”

Beroep en verblijfplaats: Tuinman te 's-Gravenhage.



Naam: JAN CORNELIS MICHELS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 24 februari 1900, landloperij (dossier-nummer 3890).

Personalia: Geboren op 12 mei 1874 te Vught, zoon van Hendrik Michels en Jacoba van Leuven. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,671 meter. „Schuine plooi bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Timmerman te Vught.

Strafblad: Een maal eerder wegens bedelarij en landloperij veroordeeld.



Naam: JOANNES KANTERS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 13 maart 1900, landloperij (dossier-nummer 2209).

Personalia: Geboren op 9 april 1864 te Helmond, zoon van Leonardus Kanters en Hendrica Agten. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,710 meter. „Overhangende onderlip.”

Beroep en verblijfplaats: Sjouwer te Helmond.



Naam: JOHANNES VAN DEN BRAND

Vonnis: Breda, 13 maart 1900, landloperij (dossiernummer 5701).

Personalia: Geboren op 22 juli 1875 te Sint-Michielsgestel, zoon van Johannes van den Brand en Maria van Rooij. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,580 meter. „Horizontaal gerimpeld op voorhoofd, geheel met zomersproeten bedekt. Bruine punt onder pupil van rechter oog.”

Beroep en verblijfplaats: Opperman te Vught.



Naam: ARNOLDUS HAVERHALS

Vonnis: 's-Gravenhage, 14 maart 1900, landloperij (dossiernummer 2292).

Personalia: Geboren op 4 maart 1844 te Sprang, zoon van Hendrik Haverhals en Hendrika van Dongen. Weduwnaar.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,692 meter. „Geplooid gelaat.”

Beroep en verblijfplaats: Timmerman te Rotterdam.



Naam: HENRICUS FRANCISCUS ANDREE

Vonnis: 's-Gravenhage, 14 maart 1900, landloperij (dossiernummer 2298).

Personalia: Geboren op 3 januari 1856 te 's-Hertogenbosch, zoon van Antonius Andree en Henrica van Duijnhoven. Ongehuwd. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,640 meter. „Geplooid gelaat.”

Beroep en verblijfplaats: Smid, laatst te Rotterdam.

Militaire dienst: Dienstplichtige bij de zeemacht in 1876–1881.



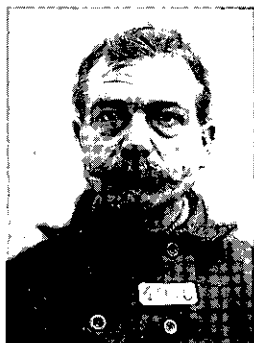
Naam: JOHANNES VAN EEUWIJK

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 14 maart 1900, landloperij (dossiernummer 3849).

Personalia: Geboren op 12 mei 1837 te Oss, zoon van Gijsbertus van Eeuwijk en Josina Hooijmans. Weduwnaar.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,772 meter. „Geplooid gelaat, licht pokdalig, moeilijke gang.”

Beroep en verblijfplaats: Bakker zonder woonplaats.



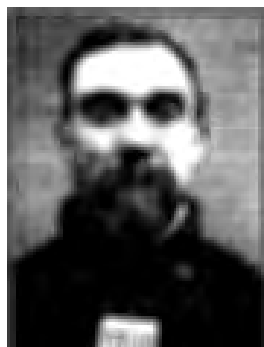
Naam: PETRUS JOHANNES ANSEMS

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 10 april 1900, landloperij (dossiernummer 4016).

Personalia: Geboren op 16 januari 1861 te Tilburg, zoon van Johannes Ansems en Antonia van Raak. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,745 meter. „Schuine plooi bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Wever zonder woonplaats.



Naam: JOANNES BUERMANN

Vonnis: 's-Gravenhage, 18 april 1900 (dossiernummer 7322).

Personalia: Geboren op 13 april 1845 te 's-Hertogenbosch, zoon van Jurgen Henrich Buermann en Antonetta Op. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,740 meter.

Beroep en verblijfplaats: Brandersknecht te 's-Gravenhage.

Militaire dienst: Diende in 1861–1867 bij de infanterie, was geleerd te Bergen op Zoom.



Naam: WILLEM PIETERSEN

Vonnis: 's-Gravenhage, 25 april 1900, landloperij (dossiernummer 7369).

Personalia: Geboren op 15 november 1848 te Boxtel, zoon van Johan Frederik Pietersen en Handrina Bezold. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,738 meter.

Beroep en verblijfplaats: Zonder beroep te 's-Gravenhage.

Militaire dienst: Diende in 1863–1895 als vrijwilliger bij de marine.



Naam: PETRUS WILHELMUS BROUWERS

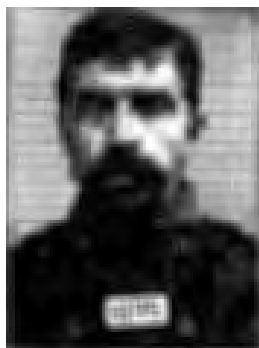
Vonnis: Breda, 1 mei 1900, landloperij (dossiernummer 4043).

Personalia: Geboren op 31 januari 1847 te Roosendaal, zoon van Pieter Brouwers en Johanna Potters. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,749 meter. „Schuine plooiën bij de neus. Diepe oogkassen.”

Beroep en verblijfplaats: Slachter te Roosendaal.

Militaire dienst: Diende bij de vestingartillerie, 2e regiment.



Naam: EGIDIUS VAN DEN WILDENBERG

Vonnis: 's-Hertogenbosch, 18 mei 1900, landloperij (dossiernummer 4195).

Personalia: Geboren op 1 mei 1869 te Stratum, zoon van Egidius van den Wildenberg en Johanna van Doremalen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,696 meter.

Beroep en verblijfplaats: Mijnwerker te Luik.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie. De krijgsraad van Den Bosch veroordeelde hem in 1887 wegens de eerste desertie tot drie maanden militaire detentie en in 1889 wegens de tweede tot twee maanden celstraf en verval van zijn militaire rechten.



Naam: PETRUS WILHELMUS SCHELLEKENS

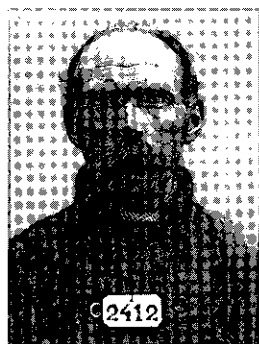
Vonnis: Breda, 16 juli 1900, landloperij (dossiernummer 4265).

Personalia: Geboren op 5 januari 1850 te Waalwijk, zoon van Christiaan Schellekens en Clasina Messie. Weduwnaar.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,663 meter. „Schuine plooi bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Schoenmaker te Waalwijk.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie.



Naam: ADRIANUS JOHANNES BOERSMA

Vonnis: Breda, 31 juli 1900 (dossiernummer 2412).

Personalia: Geboren op 12 oktober 1853 te 's-Hertogenbosch, zoon van Jacob Boersma en Maria Magdalena van Daalen. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,635 meter.

Beroep en verblijfplaats: Muzikant te 's-Hertogenbosch.

Militaire dienst: Diende als dienstplichtige bij infanterie.



Naam: EVERARDUS ANTONIUS SCHREIJ

Vonnis: Breda, 31 juli 1900, landloperij (dossiernummer 2472).

Personalia: Geboren op 8 oktober 1843 te 's-Hertogenbosch, zoon van Hermanus Coenraad Schreij en Theodora Petronella Klardie. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,602 meter.

Beroep en verblijfplaats: Vormer te 's-Hertogenbosch. **Militaire dienst:** Was van de lichting van 1863 en diende bij de infanterie.



Naam: ADRIANUS WAIJERS, bijgenaamd De Vette

Vonnis: Roermond, 6 augustus 1900, bedelarij (dossiernummer 7496).

Personalia: Geboren op 26 juni 1875 te Helmond, zoon van Josephus Waijers en Anna Wolters. Weduwnaar van Antoinetta Joosten (overleden te Helmond).

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,761 meter.

Beroep en verblijfplaats: Spinner te Helmond.

Strafblad: Op 28 augustus 1895 veroordeelde de rechtbank te Rotterdam hem wegens eenvoudige belediging van ambtenaren in vereniging en afzonderlijk tot vijftien dagen gevang, op 19 oktober 1897 tot een maand wegens huisvredebreuk en mishandeling, op 25 december 1897 tot tien dagen wegens belediging van ambtenaren en op 9 augustus 1898 tot zeven dagen voor dezelfde misdaad.

Naam: PIERRE MARIE DEMOUGE

Vonnis: Utrecht, 10 augustus 1900, landloperij (dossiernummer 4460).

Personalia: Geboren op 24 februari 1859 te 's-Hertogenbosch, zoon van Louis Demouge en Ida Maria van Breugel. Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,679 meter. „Schuine plooi bij de neus.”

Beroep en verblijfplaats: Goudsmid te Brussel.

Militaire dienst: Diende bij de infanterie.

Strafblad: Een maal eerder veroordeeld wegens landloperij en bedelarij.

Naam: HENDRIK NUIJTEN

Vonnis: Breda, 5 september 1900, landloperij (dossiernummer 5160).

Personalia: Geboren op 28 januari 1857 te Oosterhout, zoon van Adriaan Nuijten en Adriana van de Reijnen(?). Ongehuwd.

Lengte en bijzondere kenmerken: 1,674 meter.

Beroep en verblijfplaats: Geen.

Wordt vervolgd

-
- 14) Augusts vader was achtereenvolgens molenaarsgezel en sigarenwinkelier, zijn oudste zus was franciscanes te Steenberg, zijn oudste broer was schoenmaker en -winkelier, zijn jongere broers schoenmaker te Standdaarbuiten en Tilburg, zijn grootvader van vaderskant was molenaar, die van moederskant gemeentesecretaris van Oudenbosch en Standdaarbuiten. August zelf begon als molenaarsknecht en woonde in de jaren 1880 te Oudenbosch, Berkel, Arnhem, weer Oudenbosch, Antwerpen, Hoogkarspel, Etten en Velp. In juni 1892 keerde hij uit Oost-Indië terug naar Oudenbosch en een half jaar later vertrok hij naar Den Bosch (A.J.M. Hoevenaars, „Familie de Roos uit Noord-Brabant” (gestencilde uitgave in eigen beheer: Rijen, 1995) 15, 24, 27, 28, 30).

TER HERINNERING AAN JOHANNIS NICOLAAS LEGET



Jan Leget werd te Amsterdam op 6 augustus 1922 geboren. Hij is op 21 juni 2000 te Oss overleden.

Van beroep was hij biochemicus en tot de pensioengerechtigde leeftijd was hij als professor verbonden aan de Katholieke Universiteit Nijmegen. Zijn grote passie bestond echter uit archiefonderzoek in de meest ruime zin. Reeds in 1946 was hij een van de oprichters van de afdeling Amsterdam van de Nederlandse Genealogische Vereniging.

Wat in zijn jeugd begon als nieuwsgierigheid naar de herkomst van zijn eigen achternaam, groeide uit tot een levenslange speurtocht naar het 'wel' en vooral het 'wee' van vroegere generaties. Na zijn verhuizing naar Oss in 1957 richtte zijn belangstelling zich vooral op Brabant. Ook zijn echtgenote P.L. Leget-Kuijlen wist hij enthousiast te maken voor het archiefonderzoek. Hij was de gedreven onderzoeker en zij de wat meer extroverte compagnon. Het bleek de ideale combinatie om van een genealogische hobby hun levenswerk te kunnen maken.

Samen met haar begon hij met het toegankelijk maken van diverse genealogische bronnen. In eigen beheer gaven zij een groot aantal klappers uit met onder andere borgbrieven, testamenten, erfdelingen en voogdijregisters. Deze zijn als welkome aanwinsten voor menig beginnend amateur-genealoog in de meeste Brabantse archieven nog steeds te raadplegen. Veel onderzoekers hebben zij geholpen en geadviseerd bij hun eerste schreden op het pad van de genealogie. Bijna dagelijks kon men hen in de archieven tegenkomen en een beroep doen op hun deskundigheid. Hun huiskamer werd omgevormd tot een groot genealogisch atelier, waar het geluid van de schrijfmachine tot diep in de nacht hoorbaar was. Zelfs hun spaarzame vakanties stonden in het teken van genealogisch archiefonderzoek.

Ze schreven samen de uitgebreide genealogie *Spangenberg* (zijn grootmoeder van moederskant) en verzorgden ook een familieperiodiek met deze naam. De stamboom *Kuijlen* werd eveneens door hen samengesteld.

Talrijk zijn de bijdragen die ze gezamenlijk leverden aan *De Brabantse Leeuw* en problemen in de vragenrubriek gesteld wisten ze vaak van een passend antwoord te voorzien. Mede dank zij

hun enthousiasme en vele bijdragen kon ook het *Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant* tot een volwaardig periodiek uitgroeien.

J.N. Leget was een zeer gezocht spreker en hij wist via boeiende lezingen zijn genealogische kennis en de fijne kneepjes van zijn vakmanschap ruimhartig uit te dragen. Ook de plaats Vierlingsbeek had zijn warme belangstelling en het Duitse Fürstenau benoemde hem voor zijn archiefwerkzaamheden tot ereburger van de stad. Bij het samenstellen van ons Archief de Kort is hij van grote betekenis geweest. Vooral bij het lezen en transcriberen van de 'Bosch-protocollen' heeft hij voor ons de laatste jaren een wezenlijke rol gespeeld.

Vanaf 1997 heeft hij van verdere publicaties moeten afzien als gevolg van zijn ziekte. Een werkstuk van zijn hand over de Brede Haven te 's-Hertogenbosch verschijnt postuum.

Een bijzonder mens is van ons heengegaan, die van zeer grote betekenis is geweest voor de genealogie in het algemeen en met name die van Brabant. Wij wensen zijn echtgenote veel sterkte bij het verwerken van dit verlies en hopen dat zij het levenswerk van haar man zal kunnen voortzetten.

Jan de Kort



UIT DE BOEKENKIST

A.H. Gomes de Mesquita, *De Joodse begraafplaats te Eindhoven* (z.pl., z.j.)

Verkrijgbaar bij de auteur door f 117,50 + f 5 verzendkosten over te maken op postgirorekening 1118856 van de auteur te Eindhoven.

In dit boekje van 48 bladzijden, A4-formaat, uitgegeven in eigen beheer, behandelt de auteur de geschiedenis van de begraafplaats van de Nederlands-Israëlitische Gemeente te Eindhoven. Voor genealogen is van bijzonder belang is het grafregister, aangelegd in (1854 (1856). De 558 ingeschreven begrafenissen zijn chronologisch en alfabetisch geordend.

Y.J.A. Welings, C.J.M. van der Heijden en J.G.M. Sanders, *Hoeven en kapoenen. Gids van cijsregisters betreffende Noord-Brabant, 14de-20ste eeuw* ('s-Hertogenbosch, 2000).

Verkrijgbaar bij het rijksarchief in Noord-Brabant voor f 20.

Deze gids geeft een gedegen inleiding over het begrip en de ontwikkeling van de cijs, een handleiding voor onderzoek in de cijsregisters en een uitputtend overzicht van de bewaarde bronnen en hun vindplaatsen, geordend per plaats. Cijsboeken zijn boekhoudkundige registers, waarin jaarlijks werd aangetekend wie van een met een cijs belast onderpand deze belasting had afgedragen. De overgang van het cijsgoed in andere handen wordt daarbij

geregistreerd, soms met vermelding van een plaats en datum. De oudere cijsboeken geven per post bovendien een samenvatting van een aantal voorgaande cijsplichtigen, die niet zelden door vererving in bezit van het betreffende goed waren gekomen en dan aan elkaar verwant waren. Langs deze weg kan menige stambomen worden opgevoerd tot in de vijftiende eeuw. De cijsboeken zijn uiterst nuttig en soms, bij gebrek aan ander archiefmateriaal, onmisbaar voor de stamboomonderzoeker, maar worden helaas erg weinig geraadpleegd. Hopelijk zal dat veranderen met behulp van deze handzame gids.

N.B.: Van verschillende cijsboeken zijn transcripties gemaakt (een overzicht geeft de gids op pp. XIII-XIV). Aangezien verschillende transcribenten lichte tot uitgesproken lees- en interpretatieproblemen hadden, wordt de onderzoeker sterk aangeraden de bronnen zelf te raadplegen.

§

MEDEDELINGEN



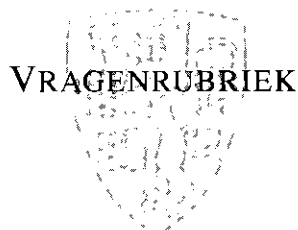
Van stamboomonderzoek tot familiegeschiedenis

Na de Burgerlijke Stand en de Doop-, trouw- en begraafboeken resteren nog tientallen andere bronnen met een schat aan informatie over leven en werken van onze voorouders. In samenwerking met het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch organiseert de BRG een

cursus voor gevorderden, die wegwijs worden gemaakt in notariële, militaire, fiscale, kadastrale, rechterlijke, kerkelijke en heraldische bronnen. Deelnemers moeten oud schrift kunnen lezen en enige ervaring hebben met genealogisch onderzoek.

De tien lessen worden gegeven op het rijksarchief van 13 januari tot 31 maart 2001. De kosten bedragen f 180 (inclusief lesmateriaal en koffie, exclusief twee onderzoeksgidsen). Aanmelden voor 29 december 2000.

§



VRAGENRUBRIEK

Vragen

Van Schoonhoven

Jan van Schoonhoven, secretaris van Sint-Oedenrode, was rond rond getrouwd met Antonetta van Hedickhuysen, dochter van Joost van Hedickhuysen, de schout van Cranendonk, Heeswijk, Dinther en Berlicum. Gevraagd worden familie en voorgeslacht van Van Schoonhoven.

Van der Veers

Op 13 juni 1721 trouwde Franciscus Jansz van der Veers te Helmond met Johanna van Eyndhouts (1697-1727). Op 18 mei 1721 trouwde Jan Jansz van der Veers, meester-vleeshouwer, afkomstig uit Mierlo, te Helmond met Johanna's zuster Catharina van Eyndbouts. Waren Franciscus en Jan broers en weet iemand meer omtrent hun familie en voorgeslacht?

Toyt Vanniis

Twee dochters van Henrick Back Giselberts († 1430 à 1434) uit Loon op Zand waren gehuwd met een Lauwreyns Vannijs: Katelyn met Lauwreyns Vannijs Jan Willems, Aleyt met Lauwreyns Henrick Toyt Vanniis. Gezocht wordt informatie over de familie van beide Lauwreynsen. Was bijvoorbeeld Willem Jan Willem Glavimans een broer van de eerste Lauwreyns?

☐

Antwoorden

Van den Dungen ('s-Hertogenbosch, 2000/3)

In mijn genealogie komt de naam Nicolaas van den Dungen voor, die gehuwd was met Johanna Geerts. In de doopakte van hun dochter Johanna (Hilvarenbeek, 9 januari 1771) kwam ik als achternaam van hjaar moeder tegen: Johanna Geerts Mallens.

G. Kooijman-Hesselmans,
Florencelaan 6,
5632 PT Eindhoven

☐

GENEALOGIE EN HEEMKUNDE

Genealogie

➤ Baelemans te Ravels en Weelde (1516–1965), in: *De drie goddelijke deugden*, IV (2000) 97–103.
➤ De naam Huybs te Ravels, in: *De drie goddelijke deugden*, IV

(2000) 123, 124.

➤ Sak (Sack) te Budel sinds 1860, in: *Aa-kroniek*, XIX (2000, no. 1) 1–10.

➤ Fieten te Budel sinds 1860, in: *Aa-kroniek*, XIX (2000, no. 1) 39–44.

➤ De achternaam Legius, in: *De Schééper*, XIX (maart 2000) 10.

➤ De heren van Heusden (12e en 13e eeuw), *Met Gansen Trou*, L (2000) 4–8, 33–40, 50–55, 66–69.

➤ Dood van de kraamvrouw Margareta van Herk (vrouw van Petrus Dijkmans) te Hulsel en haar kind, 1776, in: *Steen voor steen*, no. 14 (2000) 20, 21.

➤ Grafsteen van Michiel Jans Plompen († 1628) te Lage Mierde, in: *Steen voor steen*, no. 14 (2000) 22–24.

➤ De naam Van Gorp, in: *De Schééper*, XII (juni 2000) 12.

➤ De familie Godschalk te Den Dungen in de negentiende eeuw, in: *Het Griensvenneke*, XXV (2000) 23–37.

➤ De familie Van Limpt in beeld (1920–1995), in: *De Schééper*, XII (juni 2000) 16, 17.

➤ Van Dooren-Backx te Turnhout, in: *Corsendonca*, XV (2000, no. 2) 30–41.

➤ Lam(m)ers-Hegge, zes generaties bakkers te Budel, 1800–2000, in: *Aa-kroniek*, XIX (2000) 100–116.

➤ Van Boickholtz in het land van Cuijck, 1538–1541, in: *Merlet*, XXXVI (2000) 31–36.

➤ Van Cleijnenbreugel te Oirschot, eind 16e eeuw tot begin 19e eeuw, in: *Campinia*, XXIX (1999) 29–52.

➤ Van Someren te Oirschot, ca. 1740–1820, in: *Campinia*, XXIX (1999) 79–83.

➤ Derkinderen te Oirschot, in: *Campinia*, XXIX (1999) 187–192.

➤ Simonis (1761–1835), *Van den Berg* (1836–1910), *Peters-Gerits* (1911–1945), *Smulders* (1945–1953) en *Baijens* (1953–1982) als uitbaters van een etablissement te

Heeze, in: *Heemkronyk*, XXXIX (2000, no. 1/2).

➤ *Kwartierstaat van Rien van Grunsven* (geboren 1943), zes generaties, en *rechte stamreeks Van Grunsven sinds 1400*, in: *Rosmalla*, X (april 2000) 15–18.

➤ Soetie Cohen († 1856. Aarle-Rixtel) en haar familie, in: *Het Hagelkruis*, XVII (april 2000) 33–38.

➤ Kwartierstaat van A.J.G. de Bruijn (geboren 1933 te Roosendaal en Nispen), vijf generaties, in: *De Vrijheijt van Rosendale*, XXI (juni 2000) 30–32.

➤ Molenaars te Hoeven sinds de Middeleeuwen, met een genealogische schets van de molenaars in de familie Van den Elshout (1576–1702), in: *De Honderd Hoeven*, XVI (2000) 9–62.

➤ Van der Wegen te Wouw sinds 1624, in: *De Vierschaer*, XVIII (Juli 2000) 20–103.

☐

Prosopografie

➤ Gastgevers voor de inkwartiering te Sambeek in 1742, in: *Merlet*, XXXVI (2000, no. 1) 18–23.

➤ De pastoors van Lage Mierde, 1389 tot nu, in: *Steen voor steen*, no. 14 (2000) 25–30.

➤ Pastoors, deservitors en kape-laans van Lith sinds 1395, in: *Maaskroniek*, XXIII (2000) 218–229.

➤ Studenten uit Boxmeer en het land van Cuijk te Leuven, 1616–1776, in: *Merlet*, XXXVI (2000) 40, 41.

➤ Hoofdlieden, koningen en dekens van het Sint-Sebastiaansgilde te Oudenbosch sinds 1611, uitgave van de Heemkunde Kring Broeder Christoffel, no. 65 (2000).

☐

Biografie

➤ Godefridus Paludanus († 1645) uit Grave, remonstrantse predikant, in: *Merlet*, XXXVI (2000, no. 1) 3-17.

➤ Antonius Peelen (1601-1667) uit Boxmeer, pastoor, in: *Merlet*, XXXVI (2000, no. 1) 24-28.

➤ Adrianus Smets (1867-1947) uit Dommelen, titulair bisschop van Gangra, in: 't *Periodiekske*, XIV (2000, no. 4).

➤ Drie kloosterlingen De Kuyper uit Dinther (1850-1943), in: *De Wojstap-kroniek*, XX (maart 2000) 15-20.

➤ Jeronimus Tseeraerts († 1573), gouverneur van Geertruidenberg, in: *De Dongebode*, XXVII (2000) 3-28.

➤ Godfried Schalcken (643-1706) uit Made, kunstschilder, in: *De Klok*, II (april 2000) 3-17.

J. van Gils

De afstammelingen van Goessen Wijsnouwen. Van Besau, Besouw, Bezouw, Besouwen

De stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening en *De Brabantse Leeuw* zetten de serie *Brabantse Stambomen* voort met deel zes.

Het boek is 300 bladzijden dik, rijk geïllustreerd en heellinnen gebonden. Het is voor f 70 (inclusief porto f 76) verkrijgbaar bij Jef van Gils, tel. 013-5052053, en op het gemeentearchief van Tilburg, Kazernehof 75, tel. 013-5429490.

Ook de delen 3 en 5 van de serie zijn nog verkrijgbaar:

C. van Beek, *De familie Van Beek en aanverwante geslachten, in het bijzonder Oerlemans* (f 55, incl. porto).

L.F.W. Adriaenssen en H.V.E.M. van Hapert, *Van Hapert te Woensel* (f 58,50, incl. porto).

Deze delen kunnen worden besteld door het betreffende bedrag over te maken op girorekening 4435578 van *De Brabantse Leeuw* te Nuenen onder vermelding van resp. 'Van Beek' of 'van Hapert'.



Aan dit nummer is meegewerkt door:

L.F.W. Adriaenssen, Van der Hoopstraat 85-3, 1051 VD Amsterdam

E.G. Boeren, Van den Houtestraat 16, 4715 AK Rucphen

A.A. van Nostrum, Nassaulaan 72, 3871 CZ Hoevelaken

E. Paar, Rua Presidente Wilson 4-3e esq., 1000-249 Lissabon, Portugal

P.G.A.M. Peeters-Veraart, St. Janstraat 100, 4714 EJ Sprundel

J.G.N.M. van der Zanden, Klaverveld 4, 4854 KW Bavel

Naamregister

Jaargang 49 (2000)

Aelberts: 218, 219. Aalst, van: 20, 222. Aerden: 146. Aardsen, van den: 229. Aersbeek: 182. Aerssen, van: 10. Aert, van: 233. Aerts, Aarts: 39, 64, 90, 171. Aertsen: 126, 191. Aertsbeecq: 182. Aebels: 119. Aben: 11, 119, 159. Abraham: 224. Absolons: 8. Adams: 77, 82, 149, 150, 167. Adan: 239. Adriaens(z), Adriaenssen: 148, 159, 180, 218, 220, 228. Aefferden, van: 115, 116. Agten: 240. Akerman: 52. Acker, van: 230. Ackeren, van: 91. Alberts: 125, 214. Albuquerque, de: 211. Alder: 30, 85. Aelebeecq: 182. Alphen, van: 202, 215. Alvers: 67. Amelsvoort, van: 154-157. Ammelroij, van: 221. Andel, van: 163, 164. Andelen, van: 101. Andree: 241. Andries(s): 56, 218, 219. Andriesse(n): 52, 187. Ansems: 36, 242. Anthonis(s): 90, 158, 230. Apstelt, van: 110. Are, van: 134. Aerebeecq: 182. Arennest, van: 143. Ariens: 113, 114, 121. Ards: 182. Artsen: 87. Asperen, van: 133. Asselbergs: 24-26, 31. Asterik, van den: 179. Astrigh, van: 179. Aukes: 130.

Baer, van: 130. Baarle, van: 44. Baesten: 226. Bain: 223. Baijens: 248. Back: 162, 163, 166, 248. Back Tymmernans: 163. Baekers: 129. Bakker: 49. Backers, Bakkers: 156, 223. Backx: 174, 248. Baelemans: 248. Ballier: 20, 21. Baltussen: 121. Banninck: 219. Baptist: 130. Barel: 63. Barends: 222. Barents, Barends: 220, 221, 225. Bartels: 37. Barten: 121. Bastiaens: 31, 118. Bastiaens(s)e(n): 90, 235, 236. Bavelaars: 88. Beek, Beeck, van: 34, 35, 177. Beeck, van den: 38, 39. Beckman: 237. Been, van: 70. Beer, de: 78, 232. Beers, van: 15. Beethoven, van: 233. Beyharts: 117. Beijkens: 78, 81, 166. Beke, van: 111. Beke, van de(r): 34, 35. Bekkers: 171. Beljaars: 45. Bellanger: 224. Belt, van den: 224. Beltgens: 6. Ben, de: 148. Berendorph: 172. Berg(h), van den: 72, 115, 118, 223, 235, 248, 292. Berchaens: 126. Bercheyck, van: 161. Beringen, van: 5, 6. Berijs (Beris) van Oerle: 78, 83. Berckel, van: 156. Ber(c)kers: 37, 239. Berkhout: 25. Berlo, van: 39. Berthouts: 166. Bezold: 242. Bezouw, Besouw, Besau, van: 249. Besouwen, van: 249. Betist: 240. Bettonvil: 45. Beukelaers: 64. Beunis: 171. Beusekom, van: 168, 174. Beevers: 169. Bichelaer, van den: 181, 182, 194. Bicheleer, van den: 182. Bie, de: 96-98, 233. Biemans: 63. Biese, de: 220. Binkens: 233. Blank: 25. Blatter: 70. Blauw: 126. Blauwers: 67. Bles: 217, 222, 223. Blitterswijk, van: 113. Bloemarts: 11, 113-115. Bloemen: 118. Blox: 117. Bocholt, van: 5-7. Bodinckhuysen, van: 115. Boekel, van: 176. Bouchorst, van: 10. Boelmans: 203. Boers: 229. Boersma: 243. Boer, van den: 186. Bogaard, van: 177. Bogaard, van den: 66. Bogaerts: 192. Boogerd: 227. Boickholtz, van: 248. Bois, du: 224. Boisschot, de: 10. Boxtel, van: 140. Bol: 32, 114. Boomen, van den: 36, 38. Bommel, van: 37, 224. Bongers: 68. Bonk, den: 239. Bonckaerts: 160, 161. Bont, de (die): 70, 164. Bonten: 164. Bontenosch van Pallas: 127. Boom, van den: 32. Borchgrave, de: 162. Borghouts: 30. Borgstein: 237. Borcx: 100. Borculo, van: 63. Borwater: 6. Bosch, van den: 73, 196, 197. Bossman: 69. Bosmans: 233. Bosschaert: 117. Bourgondië, van: 63. Bouver: 70. Bouwens: 97, 98. Braaf: 51, 52. Brabant, van: 135, 136. Braeck, van den: 37. Brand, van den: 32, 241. Branger: 226. Brant: 148, 149. Branten: 20. Breda, van: 142. Bree, de: 39, 113. Brekelmans: 12-14. Breugel, van: 23, 49, 78, 244. Brixius: 161. Broche, la: 27. Broe(c)k, van den: 57, 168, 238. Broers: 23, 48. Brock: 100, 101, 158, 165, 192. Brocken: 105, 192. Broos: 150. Broosens: 150. Brouwer, de: 117, 144-153. Brouwers, Brauwers: 88, 125, 144-153, 161, 228-236, 242. Bruheze, van: 158, 160. Bruijn (Bruyn), de (die): 35, 69, 95, 120, 122, 129, 248. Bruining: 222. Bruijninx: 126. Bruins. Bruyns: 124, 240. Bruining: 28. Brunswijk, van: 137. Bruystens: 163, 164. Buijk(s): 233. Buyssack: 153. Buysen, Buijsen: 108, 151. Buijserman: 8. Bungelaar: 114. Burg(h)t, van der (den): 22, 222. Bussel, van: 66. Butte, van der: 222. Buermann: 242.

Chenu, van: 7.

Dael, van: 1-11, 111-125. Daalen, van: 243. Dalphin: 226. Da(e)men: 45, 166, 232. Danraet: 117. Daverveld(t): 31, 85. Dee, van: 171. Deel, de: 4. Degens: 122. Dehé: 131. Deijers: 168. Deijnen: 123. Dekker: 51. Dekkers, Deckers: 21, 25, 144, 157, 235. Delft, van: 40, 68. Delissen: 121. Demouge: 244. Denijs: 223. Denis: 146. Denissen: 146. Dens: 146. Dericz: 123. Derkinderen: 248. Descartes: 203, 207. Deursen, van: 63. Deurvorst: 131. Didde: 18. Dielen: 190. Dielissen: 199. Diepenbroek (van): 94-99. Dierke: 73.

Diercxs: 218. Dijk, Dijk, van: 27, 28, 43, 73, 155. Dijkmans: 248. Dijstelbloem: 63, 173. Dickens: 63. Diks: 48. Dilsen, van: 7. Dirx: 114, 221. Dirkzwager: 127. Disko, Disco: 230, 231. Dirvoorst: 44. Dolphin Smout, de: 63. Domburg, van: 144-153. Domen: 153. Dompsele, van: 73. Doncker: 221. Donckers: 23, 57-59, 156. Donders: 227. Dongen, van: 241. Doreleijers: 46. Doremalen, van: 243. Dooren, Doren, van: 17, 125, 226, 248. Dorens: 224, 226. Dorst, van: 41. Doveren, van: 18. Drebbel: 210. Driessens: 181. Drongelen, van: 108. Drossaerts: 20. Duijnhoven, van: 241. Dun, van: 28, 42. Dungen, van den: 192, 248.

Ebbelings: 221. Ebben: 124, 125. Eelkens: 78, 79, 82. Eersel, van: 152. Eekelen, van: 152. Eekels: 21. Eeuwijk, van: 241. Egeraat, van: 25. Eyck, van: 117, 190. Eijnden, van der: 65. Eyndhouts, van: 247. Eij-seneck: 43. Exel, van: 22. Elburg, van: 225. Elderman: 29. Elias: 180. Elissen: 227. Elshout, van den: 248. Emerder, van: 227. Emmerickx: 125. Ende, van den: 145. Endepoel, van den: 156. Engelen: 22, 23, 150, 231, 232. Engels: 221, 222. Ennetten, van: 184. Erffoort, van: 15. Erven (Dorens), van: 226. Esch: 105. Esdonk, van: 20. Etersel, van: 197. Everdeys: 163. Evers: 39, 84. Everts: 36, 218. Ewijk, van: 6.

Faes: 64. Feijen: 123. Fennekel: 222. Fermentator: 107. Fiesco, de: 213. Fieten: 248. Philiberts: 185. Philips: 190. Fillet: 225. Flinck: 122. Foi, du: 29. Fonck: 185. Franck: 124. Vrancken, Franc(k)en, Franken: 152, 153, 145, 166, 220. Frans(s)en: 120, 121, 191, 221. Fraters: 235. Fremy: 184. Frens: 43. Frie-zer: 51. Fritsen: 64. Furtado: 208.

Gabriels: 64, 236. Garnier: 11. Garrien: 11. Gastelaers, Gastelaars: 87, 231. Gebert: 223. Geel, van: 236. Geersen: 87. Geerts: 88, 151, 192, 248. Gheest, van der: 4. Geffen, van: 45, 173, 195. Geijzen: 84, 85. Gexx: 8. Gelderop, van: 221. Gellis: 219. Gelre, van: 136, 140, 141, 143. Gerartsen: 126. Gerits(s): 79, 248. Gerrissen: 175. Gerrits: 120, 122, 218, 219, 222. Gerritsma: 129, 131. Gerwen, van: 183. Gestel, van: 15, 71. Geuzen Els: 190, 191. Gevaerts: 8. Giessen: 122. Giestelles: 198. Gyben: 128. Gijsberts: 122. Gijzen, Gijsen: 89, 231, 233. Gillis: 200. Gillot: 207, 208. Gils, van: 70, 225. Ginneken, van: 151, 231. Glazer, Glaser: 51. Glavimans: 157, 248. Gloudemans: 171. Goch, van: 24, 31. Godschalk: 248. Goedheere: 88. Goetjagen: 149. Goerle, van: 161. Gogh, van: 63. Goyaerts: 166. Gooijers: 41. Gompel, van: 176. Goor, van den: 73. Goossen: 146. Goossens: 37. Gorcum, van: 183. Gorel, van: 220. Gorp, van: 20, 64, 238, 248. Goudstikker: 53. Govers: 23. Graeff, Graaf(f), de: 36, 47, 92, 218, 237. Graaff, van den: 55-62, 94, 96, 98. Grandvuurder: 29. Grauw, de: 234. Grauwen: 128. Grave, op de: 218. Grave, van den: 55-62. Gremmen: 5. Greve, de: 214. Grevenbroeck, van: 188. Grindt, van den: 19. Groesen, van: 84-93. Groesen, van der: 24-33. Groffen: 64. Groot, de: 18, 42, 175. Grotenboer: 42. Grovers: 176. Grunsven, van: 248. Gruters: 107. Guggenheim: 51. Gulickx: 63.

Haeften, van: 6. Haen, de: 3, 5, 11, 116. Haengreefs: 35. Haarsbeecq, van: 182, 194, 195. Haestricht, van: 179-182, 195. Hachez: 29. Hagen, ten: 131. Hagenaars: 89. Haagens: 52. Hackeng: 85. Hacksteen: 119. Hal, van: 199. Hammans: 125. Hammen, van der: 222, 223. Handgraaf: 63. Handrix: 183. Hanegraaf: 63. Haneveer: 169. Hanewinkel: 189. Hanssen: 219. Hapaerts: 184. Hapart, van: 185. Hapert, van: 184-191. Harbeek, van: 182. Ha(a)ren, van: 20, 163-165. Haringh: 221. Harskamp: 68. Hartog: 50-54, 127, 224. Haselaar: 145. Hasselt, van: 69. Hastricht, Hastricht, van (den): 178, 183, 194, 195. Hatert, den: 2. Havele, van: 158. Haverhals: 241. Hedickhuysen, van: 247. Heemskerk (van): 28. Heesbeen: 20. Heesmans: 35, 38. Heeswijk, van: 65. Heegeman: 69. Hegge: 248. Heiden, Heijden, Heyden, van der: 42, 66, 128, 130, 147. Heymericks: 166. Heijnen: 42. Heijnsbergen, van: 46. Heijnsen: 235. Heystecx: 190, 191. Heijsten: 74-83. Hek, van: 182, 248. Heller: 170. Helmonts: 144, 150. Heldt: 86. Helvoirt, van: 20. Hendric(k)x, Hendri(c)ks: 99, 122, 125, 177, 218, 221, 236. Henricx(s): 127, 190, 214, 219. Hensen: 235. Hergraef, van den: 5. Herlaer, van: 133-143. Hermanisse: 21. Hermans: 152, 218. Hertog: 85. Hertoghs: 146, 236. Hertz: 52. Heesewijk, van: 182, 194, 195. Heuvel, van den: 12, 17, 21, 22, 46, 72, 127, 169, 176. Hief: 42. Hildesheim, van: 138. Hobbelen: 17. Hods(ch)on: 59. Hoefkens: 161. Hoefnagels: 130. Hoek, van den: 97. Hoeken: 224. Hoekx: 154. Hoen: 148. Hoendervanger(s): 41, 150. Hoevenaars: 63. Hoffman: 223. Hollan-der, die: 163. Hollanders: 72. Holland, van: 135-143. Hollman: 26. Hoof, van: 39. Hoogstraten, van: 159. Hooijmans: 241. Hopmans: 32, 230. Horevorts: 37. Horn, van: 114. Hossvelts: 125. Hostrick, van: 179. Hostrigt, (van den): 179, 194, 195. Houtappel: 34, 163. Houtappels: 162. Hout, van (den): 21, 71, 72, 177, 238, 239. Hovelius: 12. Huben: 26. Hughen: 106. Hugten, van: 38. Huijben: 74-77, 79-82, 126, 167. Huij-berts: 183. Huijbrecht: 80. Huijbrechts: 90. Huybs: 248. Huijgen: 148. Huygens: 208. Huijsen, van: 146. Huysman: 123. Huismans, Huijsmans: 91, 231. Hueckenhorst: 222.

Ideleth: 113. Iepenbroek: 99. Iersel, van: 49. IJmans: 186. Ypelair, van: 108, 158. Ilvarenheck, van: 47. Imants: 186. Immerseel, van: 9. Ingereepken: 3. Ipenbroek: 99. Ipskamp: 67. Isaacx: 221.

Jaght, van der: 221. Jacob: 224. Jacobs: 75, 77, 82, 90, 120, 124, 166, 217. Jacquesson: 27. Jans(s): 64, 120, 122-124, 164, 166, 215, 217-219, 220. Jans(s)e(n): 10, 42, 70, 99, 119, 120, 126, 170, 183, 221. Janssens: 126, 235. Jessen: 51. Jeuriaens: 220. Jocundus: 134-137, 140. Johannot: 226. Jong, de: 48, 239. Jongen, van: 29. Joos: 152. Joossen: 235. Joosten: 187, 217, 244. Joris: 126, 200. Juten: 33, 91.

Kamerman: 175. Camp, van: 64. Campen (van): 152, 228. Camu: 226. Kanters: 240. Kappe: 168. Capelman: 144-153. Cappers: 146, 228. Carafa: 206. Caspers: 123. Kastors, ten: 43. Cater, de: 92. Katlenburg, van: 137, 138, 142. Kats: 230, 232. Keyen: 161. Keizer: 40. Keijzers: 186. Kemenade: 65. Kemmen: 45. Kemmeren: 98. Kersens: 49. Kersten: 223. Kerstens: 69, 232. Kessel, van: 9, 111. Ketelaers: 215. Kets: 148, 149. Keulen, van: 22. Kieboom (van den): 90. Kieleman: 227. Ki(e)vijs: 21, 22, 68, 215. Kilsdonk, van: 49. Cinck: 195. Claes(s): 166, 217, 218, 220. Claes(s)en: 35-37, 80, 120, 122, 234. Klardie: 243. Kleders: 174. Klijn: 66, 67. Cleijnenbreugel: 248. Klerk: 238. Klippinck: 222. Cloostermans: 223. Klopenburg: 85, 225. Kloppe: 153. Claus, Clous: 36, 37. Clouwer: 149. Kluijt: 53. Kluts: 226. Coebergh: 4-6, 116. Koeninck: 148. Coets: 124. Cohen: 52, 224, 248. Cock, de: 166. Cock van Kerckwijck, de: 83. Koker, de: 24, 85. Koks, Kockx: 19, 21. Koole(n): 21, 169. Coomans: 76. Comijn: 68. Koning: 226. Konin(c)k, Coninck: 147, 148, 150, 151. Conincxlo, van: 153. Cools: 148, 152. Koopman: 240. Koperenberg: 50. Koppelen: 52. Cornelis(s): 218-220. Cornelissen: 75, 91. Corstiaens: 215. Kort, Cort, de: 71, 197-199. Cosmader: 201, 205, 214. Costerius: 23. Kauling: 28. Coulster, van der: 63. Couwenberg(h), Cauwenbergh: 157, 185, 197, 198. Krakelart: 34. Krammen, van den: 65. Kreleger: 176. Cremers: 120. Kriecken, van: 181. Kriekenbeek, van: 140. Cril: 151. Crillaerts: 54. Crinckels: 235. Croese: 131. Crol: 99. Krom, de: 175. Krüger: 59. Krugten, van: 69. Kuijlen: 246. Cruysarts: 126. Kuyper, de: 249. Cuijpers, Kuypers, Kuijpers: 38, 67, 170, 174, 177, 197-200. Kuis, Kuijs: 20, 22. Kuijstermans: 73. Culemborg, van: 159. Cuper: 34. Kusters: 63. Kwakernaat: 171. Quaps: 75, 78, 80-82, 166, 167.

Laarhove(n), van: 98, 168. Lambers: 114. Lambrechts: 70, 78, 234. Lamee: 40. Lamers: 248. Lammers: 248. Langres, de: 210, 211. Langrijth, van der: 185. Lansen: 30. Lassart: 2-5, 206. Laureyns: 163, 164. Lazaroms: 145. Leck, van der: 158. Leemputte, van den: 8, 11, 203, 216. Leens, van: 169. Leermans: 224. Leest, van den: 21. Leest, van der: 46, 168, 229. Leeuwen, van: 44, 51. Legañes: 212. Leget: 245, 246. Legius: 248. Leijen, van: 99. Leijendekker: 224. Leijssen: 176. Leijten: 15. Lelie, de: 224. Leeman: 221. Le(e)mans: 74, 77, 79-82. Lemmens: 81. Leunen, van: 38. Leuring: 66. Leur, van den: 17, 18. Leuven, van: 240. Levie: 224. Liefmans: 129. Lier, van: 64, 117, 192. Lieshout, van: 63, 71. Lil, van: 79, 81. Limbeek, van: 222. Limburg, van: 140. Limpt, van: 248. Linden, van der: 177. Loë, von: 7. Loekens: 163, 164. Loenhout, van: 43, 73, 107, 147. Loevens: 68. Loeveren, van: 158. Loght, van der: 122. Loo, van de: 222. Looijmans: 47. Loon, van: 136, 138-141, 143, 186, 234, 235. Loos: 233, 235. Lorsch: 52. Loosen: 148. Lotharingen, van: 135, 139. Louw, de: 181, 182. Loven, van: 100-102, 158, 164. Luiken: 170. Luijcks, Luycks: 131, 147. Luypen: 68. Luytelaer, van: 184.

Maes, Maas: 10, 32, 98, 144, 148, 149, 152, 225. Made, van der: 28, 29. Malingrez: 116. Malsen, van: 133. Mandemakers: 232. Mangelaars: 49. Mangeleirs: 234. Mansveld (van): 46, 86. Marijnen: 182. Marinus: 148. Marolois: 205, 205. Maroyen: 5, 115. Martens: 35, 120, 126, 166, 199, 200, 220. Martins: 213. Maase, van der: 69. Mazele, van der: 46. Mast, van der: 153, 233. Mastenbroek: 222, 223. Matheus: 166. Mathijse, Matthijssen: 72, 88. Meegdenbergh, van den: 156. Meel, van: 235. Meersbergen, van: 18. Meeuwen, van: 238. Meijel, van: 35, 36. Meyer, de: 7. Meylink: 227. Meynderts: 221. Melis: 37, 44, 78, 83. Melis, van: 49. Mello, de: 211, 213. Melsen, van: 227. Menasse: 51. Menens: 220. Mennen: 39, 131. Mens: 229. Menten: 66. Merckx: 41. Meerendonk, van den: 44. Merode, van: 63, 126. Merquis: 147, 149, 151. Mertens: 161, 236. Messie: 243. Metser(e), de: 187, 188, 190, 191. Metssers: 188. Meulekens: 22. Meulendijk(s): 34, 36. Meussen: 35. Michels: 240. Michiels: 186. Michielsen: 57. Mignot: 131. Mijs: 80. Moij: 78. Moije: 75. Mol: 53, 174. Mol(l), van: 129, 130, 194. Molder, de: 93. Molenaers: 147. Molengraaff: 97. Molinguen: 212. Mont, du: 83. Moors: 10, 112. Moosdijk, van den: 129. Morria: 224. Morselaer, van den: 182. Mouthaan: 97, 157, 169. Mulder, de: 63. Munsters: 37. Musselaar: 97, 98. Musters: 88, 89. Mutsaer(t)s: 89, 172, 230.

Naaijkens: 72. Nabbe: 43. Nack: 222. Nassau, van: 107, 109. Nederveen, van: 94. Neeff, de: 27. Neef Ver-

groesen, de: 27-29. Neckers: 232. Nelemans: 172. Nerven, van: 192. Netersel, van: 196-200. Nieuwenhuijs: 224. Nieuwenhuijsen (van den): 8, 10, 224. Nieuwlaet: 89. Nijs: 48. Nijs, de: 94, 95, 98, 99. Nijsen: 229. Nisum, van: 125. Niza, de: 213. Noever, ten: 193. Noort, van: 193. Noot: 124. Noppen, van: 193. Nost(e)rick, van den: 179, 180-183, 194, 195, 199. Nosterum, van den: 178. Nostrigt, van: 196, 197, 200. Nostrom, (van, van den): 178, 179, 181, 182, 194, 195. Nuijten: 234, 244.

Oeckel(e), van: 88, 166, 192. Oemken: 192. Oerle, van: 163. Oerl(e)mans: 97, 166, 235. Oesterzeel, van: 100-110, 158-165. Oesterseels: 100. Oever, ten: 193. Offermans: 226. Oltheusen: 48. Omen, Oomen: 192. Oomens: 40. Onsvoot, van: 124. Oorscot, van: 70. Oort, van: 193. Oosterbosch, van: 236. Oosterling: 237. Oosterwaal: 30. Oostic(k)x: 179. Oidtmooeren, van: 215. Op: 242. Opdorp, van: 152. Ophorst: 97. Ophovius: 9. Oppen, van: 193. Oppermans: 125. Opstal, van: 92. Os, van: 61. Osserik (van): 15, 179, 194, 195. Osta, van: 144, 146. Ost(e)rick (van den): 179, 181, 182, 195. Ostricht, van: 179. Ostric(k), van den: 179, 181, 182. Ostric(k)x, van: 179, 194, 195. Oten: 122. Ots: 147, 149. Otten: 125, 174. Audenhoven, van: 15. Ouderaa, van der: 30, 86. Ouderogge: 116. Outvorst, van: 54. Ovelen, van: 230. Overdijk, Overdijk, v: 15-23. Overloop, van: 227. Overveldt, van: 151.

Paep: 125. Paerhijs: 220. Pajmans: 177. Palinckx: 26. Pallaes van der: Starre: 127. Pallas van Bonten Os: 127. Palmans: 31. Paludanus: 249. Pas: 11. Paulissen: 45. Pauwels: 75, 148. Pauwelssen: 54, 150. Peel: 249. Peijen: 71. Peijmans: 75, 79-81. Pekue: 44. Pels: 58, 61. Pelt, van: 144. Peneux (Gébert): 223. Peninx: 15. Peperkamp: 127. Perron, du: 226. Pessers: 225. Pe(e)ters: 15, 34, 36-38, 75, 80, 81, 90, 119, 120-122, 130, 143, 166, 217, 248. Petit: 64. Pierson: 63. Pieters: 218-220, 222. Pietersen: 242. Pijnappel: 2, 5, 54, 125. Pijnenburg: 197. Picorie: 44. Pinchart: 8. Plas, van der: 222. Pleviers: 111. Plompen: 248. Poeyen: 216. Poeynen: 124. Poierré: 172. Poin, Poeyn: 216. Pol: 224. Polanen, van: 106, 158. Poldermans: 147-151. Pompen: 129. Popelier: 238. Post, de: 81. Potter, de: 89. Potters: 91, 242. Prinsen, Prinzen: 63, 129, 131. Proenic: 35. Pruijs: 30. Pruijt: 124. Puijn: 7, 216. Pul, van: 144. Puteanus: 204. Putkupe, Putkuups: 162.

Raaijmakers: 67. Raak, van: 48, 242. Raet, de: 116. Raats, Raets: 90. Rademakers: 88. Raebel: 63. Raijmaecker, de: 77, 78. Raymakers: 129-132. Rampaert: 88. Raseleer: 145. Raskamp: 223. Raveer, de: 222. Reghenboud: 106. Reijde, van: 123. Reijnders: 69. Rhijnen, van: 124. Reijnen, van den: 244. Reyners: 2. Rheinfelden, von: 135. Reecken, van den: 125. Rekkers: 222. Remmens: 225, 226. Renard: 223. Renesse, van: 9. Reus: 20. Reuth, van: 227. Ribbens: 67. Riemsdijk, van: 120. Rieneck, van: 138. Rynders, Rijnders: 172, 175. Robben: 4. Robbink: 68. Roberts: 125. Röchmann: 84. Römer: 238. Roelen: 48. Roeloffs: 165. Roer, van den: 97, 98. Roijmans: 39. Rollebijs: 88. Rolman: 175. Ronden: 2. Ronge: 6. Rooij, de: 95. Rooij, van: 241. Roos, de: 239. Ros: 221. Rosé: 173. Roosen: 81. Rosteen: 222. Roovers: 91, 92. Ruijs: 6. Rund, van: 198. Rutgeers: 107.

Sainte Colombe, de: 209, 210. Sak, Sack: 248. Saksen, van: 135. Salentyn: 218. Sambeeck, van: 57, 58. Sancto Vincente, a: 202. Sanders: 47. Sangerhausen, van: 138. Saris: 71. Sberen: 82, 83, 166. Sbiën: 166. Sbonten: 80. Sceversteen: 34. Schaap: 50. Schaepsmeeders: 221. Schadewijk, van: 48. Schaik, van: 176. Schalcken: 249. Scheepers: 152. Schellart: 118. Schellekens: 243. Schenck van Nydeggen: 125. Schepers: 38. Schillemans: 129-131. Schilthuijsen: 173. Schobbens: 151. Schoen: 229. Schoenmaker: 45. Schoenmakers: 130, 222. Scholt: 221. Schomburg: 223. Schonauwen, van: 63. Schoonenberg: 85. Schoonhoven (van): 40, 247. Schooten, van: 208. Schouten: 70. Schreij: 243. Schrauwen, Schrouwen: 145, 236. Schuurman: 174. Segers: 221. Seignette: 227. Seelen: 36. Servaes: 88. Ciermans: 201-216. Sigmond: 169. Signoro: 84. Sijmens: 222. Sijmons: 36, 152. Simonis: 248. Simons: 234. Sips: 175. Sitteren, van: 236. Slokkers: 31. Slooters: 144. Smedt, de: 191. Smeets: 110. Smeekens: 167. Smelt: 130, 131. Smets: 249. Smetters: 188. Smit: 225. Smi(d)t, de(n): 123, 190. Smits: 116, 129, 130, 156, 234. Smitting: 222. Smolders: 81, 82, 185. Smout: 145, 152. Smulders: 22, 248. Snabbe: 163. Snacken: 64. Snaters: 151. Snelders: 15, 21. Snellaard: 92. Snellaerts: 15. Snellen: 82. Snijders: 21. Snoys: 110. Soleil: 226. Somer, de: 43. Someren, Zoemeren, van: 76, 196, 240, 248. Somers: 145, 171, 235. Sousa Coutinho, de: 208. Spaandonck, van: 15, 75, 77, 79-81. Spaenij: 172. Spiering(h)s: 22, 95, 175, 237. Spijckers: 166, 222. Splinter: 238. Spoorenberg: 184. Sprang, van der: 222. Sprenger: 67. Staaij, van der: 66. Staal: 223. Stafford: 207. Stapen, van: 71. Starre, van der: 127. Stee: 222. Steen, van der: 64. Steenhuijs(e), van: 6, 101, 102, 110. Steinfeld: 52. Steijns: 100, 158. Stela(e)rts: 79-81, 166. Sterre(n), van der: 127, 221. Stevens: 80, 82. Stevin: 205. Sticker: 144-153. Stiphout, van: 37, 38. Stoffelen: 144. Stoffels: 47. Stoop, van: 88. Stoop-

kens: 180. Stoops: 128. Stopen: 178, 180, 194, 195, 197-200. Straatse: 222. Straalen, van: 51. Strigh: 179. Strijbosch: 184. Strijp, van: 57. Strik: 41. Stuijts: 235. Suikerbuik, Suijckerbuijck: 40, 145. Sucquet: 202. Summeren, van: 197. Swagemakers: 80. Swart: 116.

Tack: 148, 151. Tacx: 151. Teijen: 31. Teylingen, van: 127. Tennier: 153. Theuns: 236. Theunissen: 121. Tiel(l)emans: 19, 221. Tielens: 225. Tielmans: 221. Thienen, van: 112. Tiggelen, van: 90, 91. Tydhoff: 29. Thijs(s)en: 114, 120. Tijsmans: 25. Tilbirg: 224. Tilburg, van: 40, 65, 146. Times: 221. Timmermans: 44, 130, 131. Timmers: 223. Toyt Vannii (Vanniss): 163, 248. Toyts: 162. Thomas: 150, 226. Tordoir: 84. Trier, van: 48, 161. Triest: 70. Triest, van: 4. Trijen, van: 88. Tseeraerts: 249. Tsmolders: 185. Thuerhamers: 89. Tulder, van: 225, 226. Turnhout, van: 150. Tyrions: 146.

Ui(j)tdewilligen, Uijtdewillegen: 33, 91, 231, 233. Uleus: 217, 227. Unverzagt: 203. Uum, van: 124.

Vaen, de: 17, 20. Vaermans: 161. Valk, de: 69. Valleneers: 236. Vanniis, Vannys: 163, 248. Vanny alias Back: 34. Veers, van der: 247. Velde, van den: 114. Velden, van der: 129. Veldhoven, van: 173. Veltman: 43. Ven, van den: 17, 42, 127, 173. Vennincx: 234. Veraart: 32. Veramelvoirt: 80. Verbee(c)k: 35-38, 41. Verboven: 43, 87. Verbraeck: 87. Verbruggen: 239. Verbunt: 166. Verdonschot: 47. Vergouwen: 145. Vergroesen: 24-33, 84-93. Verhaert: 90. Verhappen: 66. Verhees: 36, 65. Verheijden: 127. Verheze: 35. Verheubrecht(s): 36. Verhoef: 148. Verhoeven: 45, 170. Verhoof: 71. Verhoudt: 215. Verhujbrechts: 36. Verhulst: 39. Vercaert: 152. Verkroost: 86. Vermeer: 97. Vermeulen: 42, 172. Vermolen: 146. Verouden: 181. Verreet: 127. Verschuren: 18. Vers(e)ijden: 127. Versteg(h)en: 43, 124. Vervloet: 87. Verweijen: 171. Vette, de: 244. Vianen: 153. Vieira: 207. Vijver, van den: 30. Vijvers: 64. Villas, de: 223. Vin, van den: 17, 22. Vink: 173. Vinceler, van: 124. Vinckevangers: 64. Visser, de: 159. Vitelleschi: 206. Vleminck: 214. Vlemmix: 66. Vleuten, van der: 192. Vloeijsmans: 36. Voerendaal: 162. Vogels: 238. Vogelsangh: 83. Volkers: 92, 93. Vonk: 173, 227. Voorheijen: 229. Voorne, van: 137, 142. Vormers: 168, 174. Vos: 157, 178. Vosberg: 91. Vosselaers: 227. Vosselmans: 239. Vreede, de: 28. Vriends: 232. Vriens: 31. Vries, de: 226, 227. Vrucht, de: 151, 152. Vugt, Vucht, Vught, van: 19, 95, 96, 98, 176, 227. Vuuren, van: 227.

Wael, Waal, de: 145, 152, 235. Waerden, van der: 186. Wachtendonck, van: 124. Waijers: 244. Wale, van den: 192. Walle, van den: 192. Wandrak: 227. Wargny, de: 111. Wassenberg, van: 134-136, 139. Was-singh: 217. Water, van den: 46, 126. Wattje: 223. Webbers: 227. Weekeren, van: 122. Weert, de: 23, 95, 236. Weert, van: 17, 91, 92. Wegen, van der: 248. Weijmers: 80. Wel, van: 215. Welten: 39. Wennekes: 49. Wenden, van: 125. Wermont (Werimont), van: 3, 7, 11, 111-116. Wezel, vvan: 86. Westelaken, van den: 63. Westen, van den: 150. Westen, van der: 150. Wetering, van den: 239. Wiel, van den: 17, 18, 20, 45. Wyck, Wijck, van: 158, 159. Wijnant: 54. Wijnbergen: 53. Wijnen: 46, 88. Wijnsouwen: 249. Wijs, de: 18. Wyten: 164. Wythuysen, van: 110. Wildenberg, van den: 243. Willems: 35-37, 119, 185, 187, 192, 195, 219, 220, 237. Wilms: 223. Winder: 72. Winkel, van den: 172. Winter, de: 50. Wit, de: 51, 91, 130. Wittebol(s): 224, 224, 226, 231. Wittens: 178. Wolbers: 222. Wolfs: 20, 21. Wolters: 244. Wordragen, van: 23. Wouters: 72, 149, 217, 218. Wouw, van: 90. Wouw(e), van den: 64, 118.

Sande, van den: 77, 81. Zanden, van der: 39, 63. Zeeland: 30. Zegers: 116. Zibben: 188. Zitteren, van: 73. Zoelen, van: 127. Zomerghem, van: 160. Zundert, van: 170. Zutphen, van: 140. Zwam, van: 237. Sweep: 221.

Inhoudsopgave

Jaargang 49 (2000)

ARTIKELEN

<i>L.F.W. Adriaenssen</i> , De familie Van Oesterzeel. Bijdrage tot de kwartierstaten van Gerard Steijns, Wouter Brock en Leo Adriaenssen	100, 158
<i>L.F.W. Adriaenssen</i> , Een God behagelick werck. Hoe een onhandelbare Bosschenaar werd weggewerkt via het handelscircuit van zijn familie	55
<i>L.F.W. Adriaenssen</i> , Van Hapert	184
<i>L.F.W. Adriaenssen</i> , Een priester zoekt werk. Solliciteren in 1624	12
<i>L.F.W. Adriaenssen en J.G.M.N. van der Zanden</i> , „Lieden zonder eergevoel”. Brabantse landlopers rond de vorige eeuwwisseling	40, 65, 168, 237
<i>A. van Amelsvoort</i> , Goyaert Jan Goyaerts van Amelsvoort. Creatieve grootvader van de kunstschilder Quirinus van Amelsvoort	154
<i>J.A.H. Boeren</i> , Een onverwachte erfenis	94
<i>L.F.W. Adriaenssen</i> , Tilburgers in Amsterdam	217
<i>A.M. Bosters</i> , Vergroesen en Van Groesen. Loten van één stam	24, 84
<i>L.F.P.M. de Brouwer</i> , Erfenisperikelen ten tijde van pest	74
<i>E.S.A.M. van Daal</i> , De oudste generaties Van Dael in Grave en het Land van Cuijk	1, 111
Ter herinnering aan Johannis Nicolaas Leget	247
<i>Th.M. Meulendijks</i> , Meulendijk, Meulendijks 'n Peelfamilie	34
<i>A. Neggers</i> , Van Overdijk	15
<i>A.A. van Nostrum</i> , De geboorte van een naam. Van Stooopen via Haestricht naar Nostrum	178, 193
<i>E. Paar</i> , Jan Ciermans. Een Bossche vestingbouwkundige in Portugal	201
<i>P.G.A.M. Peeters-Veraart en E.G. Boeren</i> , Het Rucphense geslacht Brouwers, ook wel De Brouwer. Uit welke familie sommige personen bekend staan als alias Van Domburg alias Cappelman alias Commissaris alias Sticker	144, 228
<i>A. Pijnenburg</i> , Jan Michiel Jan Quaps en de zijnen	166
<i>C.B.A.J. Puylaert</i> , Negenendertig familieportretjes. Een potloodtekening van Leonard Raymakers	129
<i>G.J.A. Schampers</i> , De joodse familie hartog. Aanvullingen	50
<i>H. Verdonk</i> , De herkomst van de heren van Herlaer	133

SPROKKELINGEN

Naar de Oost en niet meer terug	11
Een onbekwame priester	23
Nog een onbekwame priester	54
Contract voor een pesttraktaat	83
Rechtsvordering op een verdoemde dode	93
Nog meer zelfmoorden	143
Van Bergen op Zoom naar Amerika	153
Een bril	157
Verboden te spelen	167

MEDEDELINGEN

Aanvullingen op de familie Snacken	64
Prijsvraag	127

GENEALOGIE EN HEEMKUNDE	63, 127, 248
-------------------------------	--------------

UIT DE BOEKENKIST

A.H. Gomes de Mesquita, <i>De Joodse begraafplaats te Eindhoven</i> (z.pl., z.j.)	247
Y.J.A. welings, C.J.M. van der Heijden en J.G.M. Sanders, <i>Hoenen en kapoenen. Gids van cijnsregisters betreffende Noord-Brabant, 14de-20ste eeuw</i> ('s-Hertogenbosch, 2000) ..	247

VRAGENRUBRIEK

Brock	192
van den Dungen	192, 248
Martens	126
van Merode	63
van Oeckel	192
Oemen, Oemkens	192
van Schoonhoven	247
van der Sterren	127
Toyt Vanniis	248
van der Veers	247
van de Water	126

De Brabantse Leeuw

Het genealogische en heraldische tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt al sinds 1952 uitgegeven. In het tijdschrift treft u zowel stamboomafstammingen aan als complete genealogieën, reconstructies of besprekingen van voor een familie belangrijke voorvallen, lijsten van bepaalde beroeps- en bevolkingsgroepen enzovoorts. Behalve genealogische en prosopografische bijdragen bevat het blad ook artikelen op het vlak van de heraldiek, de banistiek, de zegelkunde en incidenteel ook de heemkunde. De Brabantse Leeuw verschijnt jaarlijks in vier afleveringen van elk 64 pagina's. Elke jaargang wordt voorzien van een alfabetisch naamregister.

Registers

Tot de service van De Brabantse Leeuw behoort ook HazaZoek, een verzameling van alle registers van het tijdschrift. Met deze cumulatieve index kan een genealoog zich pijlsnel toegang verschaffen tot de inhoud van alle jaargangen. Elk jaar verschijnt er een aanvulling op diskette. Ook de registers van het Genealogisch Tijdschrift voor Oost-Brabant zijn in HazaZoek opgenomen.

Helpende hand

De Brabantse Leeuw wordt gekenmerkt door artikelen die meer bevatten dan alleen data en beroepen. De hoge kwaliteit van de artikelen resulteert in een grote informatieve waarde. Ook uw genealogie of stamreeks kan een plaats krijgen in De Brabantse Leeuw, zodat deze voor andere onderzoekers en belangstellenden toegankelijk wordt gemaakt. Mogelijk heeft u voldoende materiaal verzameld en geordend, maar schrikt u terug voor het schrijven van een artikel. In dat geval wil de redactie van De Brabantse Leeuw u graag de helpende hand bieden met advies en begeleiding. Schroomt u daarom niet om contact op te nemen met de redactie, als u meent dat u waardevol materiaal bezit dat een publicatie verdient.

Familieboeken

Naast publicatie in het tijdschrift kan De Brabantse Leeuw uw genealogie ook in boekvorm uitgeven, als deel van de reeks Brabantse Stambomen. Ook hierbij wil de redactie u graag met begeleiding en advies ter zijde staan. In de serie Brabantse Stambomen is al een aantal familiegeschiedenissen verschenen. Verschillende andere familieboeken zijn in voorbereiding.

Stichting BRG

Het tijdschrift De Brabantse Leeuw wordt sinds 1995 uitgegeven door de stichting Brabantse Regionale Geschiedbeoefening. De stichting BRG geeft historische publicaties uit en verschillende tijdschriften. Verder organiseert de BRG jaarlijks tal van cursussen en lezingen over de Brabantse geschiedenis. Voor genealogen zijn drie cursussen interessant: het Bosch' protocol, genealogie voor beginners en genealogie voor gevorderden. Stamboomonderzoek is vaak een eerste kennismaking met de historie van Brabant. Sommige genealogen ontwikkelen zich tot lokale of regionale geschiedvorsers, tot heemkundigen of archeologen. Ook voor hen biedt de stichting BRG lezingen, cursussen en andersoortige ondersteuning.

STICHTING BRABANTSE REGIONALE GESCHIEDBEOEFENING

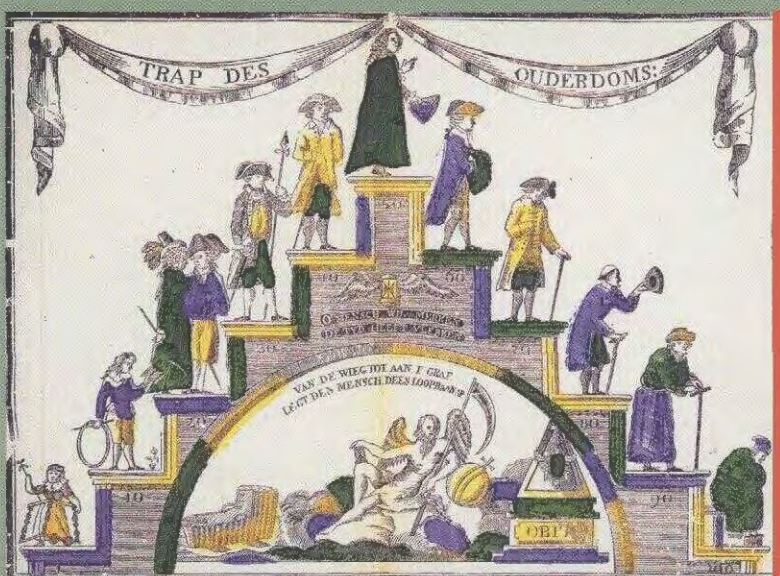
Postbus 1104, 5200 BD 's-Hertogenbosch

Telefoon: (073) 6146193 / Fax: (073) 6127045 / E-mail: brg.brabant@wxs.nl

INHOUD

De geboorte van een naam Jan Ciermans Tilburgers in Amsterdam Het Rucphense geslacht Brouwers, ook wel De Brouwer	A.A. van Nostrum 193 E. Paar 201 L.F.W. Adriaenssen 217 P.G.A.M. Peeters-Veraarten dr. E.G. Boeren 228 L.F.W. Adriaenssen en J.G.N.M. van der Zanden 237
"Lieden zonder eergevoel" Ter herinnering aan Johannis Nicolaas Leget	245

DE BRABANTSE LEEUW



Uit de boekenkist	247
Mededelingen	247
Vragenrubriek	247
Genealogie en heemkunde	248
Naamregister 2000	250
Inhoudsopgave 2000	255